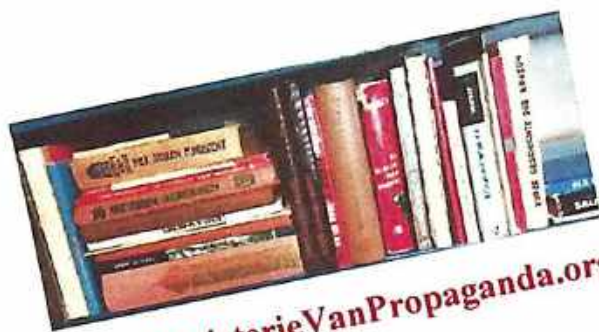

DOSSIER 2

WEDUWE ROST VAN TONNINGEN

www.MinisterieVanPropaganda.org

HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

Zitting van 9 oktober 1992

Pleitnotities van Mr J.L. de Wijkerslooth

inzake:

de Staat der Nederlanden / de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-
Kamerleden e.a.

1. Inleiding; achtergronden

Door het gedrag van mevrouw Rost van Tonningen-Heubel in het midden van de jaren '80 werden velen in Nederland op een uiterst ingrijpende wijze opnieuw geconfronteerd met het verleden. Haar publiekelijk uitgedragen gedachtengoed bleek nauwe verwantschap te vertonen met dat van haar op 6 juni 1945 overleden man die voor en tijdens de oorlog als Kamerlid voor de NSB, als Rijkscommissaris voor de "marxistische partijen", als President van de Nederlandsche Bank, als waarnemend Secretaris-Generaal van Financiën, als Secretaris-Generaal van het Departement van Bijzondere Economische Zaken en tenslotte als officier van de Waffen SS, onnoemelijk en onuitwisbaar leed had veroorzaakt. Kon strafrechtelijk optreden tegen mevrouw Rost van Tonningen de opengereten wonden al nauwelijks helen, onverdraaglijk bleef dat zij ook nog in het bezit was van een overheidspensioen in verband met het Kamerlidmaatschap van haar man.

Daarom besloot de Regering een ambtelijke werkgroep in te stellen met als opdracht de rechtmatigheid van de toekenning van weduwenpensioen aan mevrouw Rost van Tonningen op basis van het Kamerlidmaatschap van haar echtgenoot te onderzoeken. De ambtelijke werkgroep bracht haar rapport op 13 juni 1986 uit aan de Minister van Binnenlandse Zaken.

Nadat het rapport ter vertrouwelijke kennisneming aan de leden van de Staten-Generaal was toegezonden en de Minister van Binnenlandse Zaken besloten mondeling overleg had gevoerd met de betrokken Vaste Commissies uit beide Kamers, heeft de Regering als standpunt ingenomen dat het in strijd met de rechtszekerheid zou zijn door middel van een wettelijke maatregel het gehele of gedeeltelijk verval van het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen te bewerkstelligen. Bij brief van 17 november 1986 stelde de Minister van Binnenlandse Zaken namens het Kabinet aan beide Kamers van de Staten-Generaal dan ook voor het dossier Rost van Tonningen te sluiten. Tegelijkertijd werd het rapport van de ambtelijke werkgroep als openbaar stuk toegezonden.

Zie:

Tweede Kamer, 1986-1987, 19 783, nr. 1.

Het ambtelijk rapport is als produktie in deze procedure in het geding gebracht.

De Vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken heeft vervolgens op 24 november 1986 een openbare hoorzitting gehouden over het Kabinetsstandpunt inzake de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen aan mevrouw Rost van Tonningen. Op deze hoorzitting hebben een groot aantal vertegenwoordigers van organisaties voortgekomen uit het verzet en van de oorlogs- en vervolgingsslachtoffers het woord gevoerd. Van de hoorzitting is een stenografisch verslag gemaakt dat aan de Kamerstukken is toegevoegd.

Zie:

Tweede Kamer, 1986-1987, 19 783, nr. 3.

Voorts is door de Vaste Kamercommissie het advies ingewonnen van de hoogleraren D. Simons en D.J. Elzinga. Beiden lieten er geen

misverstand over bestaan dat naar hun mening het bij wet ingrijpen in het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen onjuist zou zijn.

Laat ik citeren uit beide adviezen. Simons merkt onder meer op:

"Op twee punten zou ik nog de aandacht willen vestigen. Het eerste is, dat de gemoederen vooral in beroering zijn gekomen door de laakbare handelingen waaraan mevrouw Rost van Tonningen zich in de laatste jaren heeft schuldig gemaakt. Zodanige handelingen geven evenmin als andere strafbare feiten het recht inbreuk te maken op een tevoren toegekend pensioenrecht. Slechts strafrechtelijke reacties waren hierop geoorloofd en die zijn op de handelingen van de betrokkene in de afgelopen jaren reeds enige malen gevolgd. Ook voor de toekomst zou dit mogelijk zijn en indien zij onverhoopt dergelijke handelingen zou herhalen, zou naar mijn mening hierop aldus moeten worden gereageerd. Het tweede punt is dat van de gemoedsaandoeningen welke zich van vele door de oorlog getroffen en hebben meester gemaakt en die mondeling en in geschrift tot uiting zijn gekomen. Zulke gemoedsaandoeningen zijn ook mij begrijpelijkerwijze niet vreemd. Maar ik meen dat zij niet mogen leiden tot beïnvloeding van de handelwijze in de zaak waarover thans een beslissing wordt gevraagd. Recht doen betekent in de eerste plaats wel onderscheiden van wat relevant is te achten in de zaak waarin een oordeel wordt gevraagd. Al hetgeen overigens sympathie of antipathie opwekt dan wel de gemoederen in beweging brengt, dient hierbij buiten beschouwing te worden gelaten.

Dat is dunkt mij ook een van de grondslagen van onze staatsinrichting die de beslissing omtrent recht in individuele gevallen brengt bij een rechterlijke instantie die niet door het oordeel van een jury wordt beïnvloed. Ik meen dat de strekking van dit systeem zeker ook geldt voor een geval als het onderhavige, al zou hierin door de wetgever moeten worden beslist."

Zie:

Staatsrechtelijke aspecten van de pensioentoekenning aan mevrouw Rost van Tonningen, 22 november 1986, Tweede Kamer, 1986-1987, 19 783, nr. 4, blz. 5.

Elzinga zegt:

"Meer concreet: nu de weduwe Rost van Tonningen geen afstand heeft genomen van de zeer omstreden activiteiten van haar echtgenoot lijkt een extra reden aanwezig te zijn om in deze kwestie aan het gerechtigheidsmotief

de doorslag te geven. Hoezeer die gedachte ook in de rede lijkt te liggen, voor een dergelijke optiek is geen ruimte. De huidige opstelling van mevr. Rost van Tonningen mag in dit verband geen rol spelen. Ter bestrijding en bestraffing van het huidige handelen van mevr. Rost van Tonningen biedt het strafrechtelijk instrumentarium op zichzelf afdoende mogelijkheden. De recente veroordeling tot een voorwaardelijke vrijheidsstraf wegens het bezit van nazi-lectuur is hiervoor het bewijs. Intrekking van de pensioenafpraak om mede de tegenwoordige houding van betrokkene te bestraffen is als niet-strafrechtelijk middel ondeugdelijk, omdat daarvoor iedere rechtsgrond ontbreekt.

....

Sinds de vestiging van de rechtsstaat met zijn scheiding van machten, is uitzonderingswetgeving steeds principieel afgewezen en stelselmatig vermeden. In het Nederlandse recht en in internationale verdragen zijn op talrijke plaatsen waterscheidingen aangebracht, die incidentele en uitzonderingswetgeving moeten voorkomen. Regering en parlement moeten zich zeer goed realiseren dat bij de toepassing van de aangedragen wettelijke maatregelen door de wezenlijke waterscheidingen van de rechtszekerheid wordt heengebroken. De les van de geschiedenis is dat een overheid die rechtvaardig wil handelen in ieder geval binnen de grenzen van de rechtszekerheid moet blijven. Worden die grenzen overschreden, dan kan de invulling van de gerechtigheids-gedachte een willekeurig karakter krijgen. Met een strikt formeel-juridische opstelling heeft dit niets van doen, het gaat om de handhaving van een centrale en inhoudelijke waarde van de rechtsstaat."

Zie:

Advies inzake de pensioenkwestie - mevrouw Rost van Tonningen, 24 november 1986, Tweede Kamer, 1986-1987, 19 783, nr. 4, blz. 9/10.

Op 27 november 1986 volgde het openbare debat in de Tweede Kamer over de zaak van mevrouw Rost van Tonningen. In dit zeer uitvoerig debat - het stenografisch verslag in de gedrukte stukken bestaat uit 40 pagina's - kwam het hele spectrum van opvattingen over de zaak aan de orde. Uiteindelijk kwamen drie moties in stemming. De Kamer aanvaardde met hoofdelijke stemming twee moties, te weten de motie Kok c.s. met 78 tegen 60 stemmen en de motie Grave c.s. met 97 tegen 41 stemmen. Beide moties waren gericht op de totstandkoming van een initiatiefvoorstel van wet, dat kans zou maken op steun van tweederde van de

leden van de Kamer en dat hetzij een beëindiging van weduwenpensioenen van gewezen NSB-Kamerleden mogelijk zou maken, hetzij in ieder geval de gronden zou bepalen waarop de Kamer het pensioen van haar leden, gewezen leden en nagelaten betrekkingen geheel of gedeeltelijk vervallen zou kunnen verklaren.

Ter uitvoering van de aanvaarde moties werd in overleg met de fractievoorzitters een werkgroep uit de Tweede Kamer gevormd die tot taak kreeg een inventarisatie te maken van de mogelijkheden van een wettelijke regeling en zo mogelijk alternatieven aan te dragen. Van het resultaat van haar taak deed de werkgroep verslag aan de voorzitter van de Tweede Kamer bij brief van 26 februari 1987.

Zie:

Tweede Kamer, 1986-1987, 19 783, nr. 8.

Op grond van dit verslag overlegden de fractievoorzitters bij herhaling over de verder te volgen procedure. Uit de brief van de voorzitter van de Tweede Kamer aan de leden van 29 mei 1987, blijkt dat bij het overleg vast kwam te staan dat de fractie van de Partij van de Arbeid bereid was te bevorderen dat een of meer leden uit haar midden tezamen met andere leden van de Kamer een initiatief-voorstel van wet zouden voorbereiden. In dit licht werd geconcludeerd dat een afzonderlijk plenair debat over het rapport van de werkgroep geen zin zou hebben.

Zie:

Tweede Kamer, 1986-1987, 19 783, nr. 10.

Op 3 september 1987 dienden de leden van de Tweede Kamer Stoffelen, Ploeg, Lankhorst, Schaefer en Weisglas een voorstel van wet in tot wijziging van de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers.

Zie:

Tweede Kamer, 1986-1987, 20 073, nr. 2 e.v.

Kern van het wetsvoorstel was een nieuw art. 75 Appa, dat luidde:

"De Tweede Kamer der Staten-Generaal kan, de Raad van State gehoord, het uitzicht of het recht op pensioen geheel of gedeeltelijk vervallen verklaren, indien degene die dat uitzicht of recht heeft, of aan wiens overlijden dat uitzicht of recht wordt ontleend:

a. zich in vijandelijke krijgs- of overheidsdienst heeft begeven;

b. enig strafbaar feit, omschreven in Titel I van het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht, Titel I van het Tweede Boek van Militair Strafrecht, de artikelen 4 tot en met 9 van de Wet Oorlogsstrafrecht, artikel 27a van het Besluit Buitengewoon Strafrecht of de Uitvoeringswet genocideverdrag heeft begaan;

c. op 10 mei 1940 deel uitmaakte van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en aangemerkt kan worden als te vallen onder een van de bepalingen als bedoeld in artikel 3, eerste lid, onder b tot en met e, van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal (Stb. F 131)."

Zie:

Tweede Kamer, 1986-1987, 20 073, nr. 2, blz. 1/2.

Uit de Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp blijkt onmiskenbaar dat het voorgestelde art. 75 beoogde de mogelijkheid tot vervallen-verklaring van de pensioenen van nabestaanden van NSB-Kamerleden open te stellen.

Zie:

Tweede Kamer, 1986-1987, 20 073, nr. 3, blz. 4/5.

Op 17 februari 1988 bracht de Raad van State advies aan de Koningin uit over het wetsvoorstel. De Raad van State stelt voorop dat art. 75, onder c. als kern van het wetsvoorstel moet worden beschouwd. Daarover wordt het volgende gezegd:

"De desbetreffende wijziging is in algemene termen gesteld, maar heeft in feite uitsluitend betrekking op het vervallen van de pensioenrechten van de weduwen van twee gewezen kamerleden die zich tijdens de Tweede Wereldoorlog onvaderlandslievend hebben gedragen. Nu vaststaat dat uitbreiding van deze categorie niet mogelijk is en er dus sprake is van een zeer smalle basis voor wetgeving, rijst er ernstige twijfel of in een geval als het onderhavige wetgeving niet als een on-eigenlijk middel moet worden aangemerkt. Deze twijfel wordt bovendien gevoed door de omstandigheid dat één

van de weduwen, mevrouw Rost van Tonningen, wordt gestraft voor haar gedrag in met name de laatste jaren."

Zie:

Tweede Kamer, 1987-1988, 20 073, A, blz. 3.

De Raad constateert vervolgens:

"dat velen thans van mening zijn dat, naar huidige maatstaven gemeten, een toekenning van pensioen als in 1950 heeft plaatsgevonden en in het bijzonder ook de uitbreiding van deze rechten in 1956, onjuist zijn. Het is dan ook begrijpelijk dat de recente discussie veel emoties heeft losgemaakt. Bij de verdere beschouwing is het echter wenselijk het onderscheid in het oog te houden tussen beslissingen die - al dan niet terecht - in het verleden zijn genomen en de vraag in hoeverre op dergelijke beslissingen thans nog kan worden teruggekomen."

Zie:

Tweede Kamer, 1987-1988, 20 073, A, blz. 4.

Na een beschouwing over de argumenten die ervoor zouden kunnen pleiten toch in de pensioenen in te grijpen, concludeert de Raad van State tenslotte dit:

"Nu vaststaat dat in het verleden aan bepaalde, in dit geval slechts twee, personen rechten zijn toegekend die vervolgens meer dan 30 jaren onverkort zijn gehandhaafd, is het, zelfs als zou worden aangenomen dat bij die toekenning fouten zijn gemaakt, in strijd met het in ons stelsel zo belangrijke beginsel van de rechtszekerheid dergelijke rechten alsnog ongedaan te maken. Tegenover de beide pensioengerechtigde(n) is sprake van rechtsverwerking."

Zie:

Tweede Kamer, 1987-1988, 20 073, A, blz. 6.

Het initiatief-voorstel doorliep na het advies van de Raad van State de normale procedure. Het Nader Rapport aan de Koningin werd opgesteld, de Vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken bracht een verslag uit, waarop werd gereageerd in een Nota naar aanleiding van het Verslag en tenslotte vond op 6 en 7 september 1988 een zeer uitvoerige mondelinge behandeling plaats.

Zie:

Tweede Kamer, Handelingen, 6 september 1988, 100-5594/5611; 7 september 1988, 101-5649/5673.

Het initiatief-voorstel kwam in stemming op 13 september 1988. Over art. 75 sub c werd hoofdelijk gestemd. Het onderdeel werd verworpen met 78 tegen 70 stemmen.

Zie:

Tweede Kamer, Handelingen, 13 september 1988, 103-5774.

Op grond van de verwerping door de Tweede Kamer van art. 75 sub c van het wetsvoorstel besloten de initiatiefnemers tenslotte het voorstel in te trekken.

Zie:

brief van de initiatiefnemers van 13 september 1988 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Tweede Kamer, 1987-1988, 20 073, nr. 9.

Ik heb uitvoerig bij deze voorgeschiedenis stilgestaan omdat naar de opvatting van de Staat de procedure die thans verweerders in cassatie aanhangig hebben gemaakt onmogelijk kan worden los gezien van de besluitvorming van de Regering en van de Tweede Kamer omtrent het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen.

Hoe nauw die relatie is, kan ik, behalve met een verwijzing naar de stellingen van verweerders in cassatie bij Rechtbank en Hof, waarop ik nog terugkom, misschien nog het best demonstreren door Uw Raad te wijzen op de brief van de Minister van Binnenlandse Zaken van 27 december 1991 aan de Tweede Kamer over het door de Staat in deze zaak ingestelde cassatieberoep en het daarop gevolgde Kamerdebat.

Zie:

brief van 27 december 1991, Tweede Kamer, 1991-1992, 19 783, nr. 11;
Tweede Kamer, Handelingen, 22 januari 1992, 42-2785/2789.

Niet alleen is het nogal ongebruikelijk dat het besluit cassatieberoep in te stellen een Kabinetsbeslissing is en dat over deze beslissing

door de Minister van Binnenlandse Zaken uit eigen beweging verantwoording wordt afgelegd aan de Tweede Kamer, maar ook uit het Kamerdebat blijkt onmiskenbaar dat aan de door het Hof gegeven verklaring voor recht rechtstreeks gevolgen worden toegekend met betrekking tot het antwoord op de vraag of de wetgever op zijn eerder bepaalde standpunt moet terugkomen. Die consequenties wil ik in het hierna volgende ook niet onbesproken laten.

Daarom zou ik - na een beschouwing over de uitleg van het arrest van het Hof - eerst willen ingaan op de positie van de Staat als procespartij en vervolgens op de door het Hof in dit geval gegeven verklaring voor recht en op het belang van verweerders in cassatie daarbij. Staatsrechtelijk getinte vragen over de verhouding tussen de rechter en de wetgever zal ik in samenhang daarmee bespreken. Tenslotte zal ik stilstaan bij de overwegingen van het Hof over de inhoudelijke kant van de zaak, zowel in het licht van het principale als in het licht van het voorwaardelijk incidenteel cassatieberoep.

2. Een analyse van het arrest van het Hof

De door het Hof gevolgde redenering met betrekking tot de ontvanke-lijkheid is niet steeds eenvoudig te doorgronden. Daarom wordt in de vooropstelling van het cassatiemiddel nog eens getracht om de stellingen van verweerders in cassatie en de uitleg van het Hof daarvan te analyseren. De meest plausibele uitleg lijkt toch wel deze dat het Hof vaststelt dat verweerders in cassatie psychische schade lijden die voor vergoeding in aanmerking komt. Het Hof lijkt in het midden te laten of het Hof deze schade ziet als vermogensschade dan wel als nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, maar het neemt in ieder geval aan dat de verklaring voor recht als een vergoeding in natura voor de psychische schade kan gelden.

Gaat men op zoek naar de gedraging van de Staat die naar de opvatting van het Hof als oorzaak van de schade moet worden aangemerkt, dan kan de conclusie moeilijk een andere zijn dan dat deze oorzaak is gelegen in het besluit van de Staat het pensioen van mevrouw Rost van

Tonningen niet ongedaan te maken. Dat is in overeenstemming met de stellingen van verweerders in cassatie in de feitelijke instanties en met de vooropstelling van het Hof in rov. 7, waarin het Hof overweegt dat appellanten hun vorderingen hebben gebaseerd op art. 1401 BW en als grondslag daarvan hebben gesteld dat de verzetsstrijders doordat de Staat niet bereid is de omstreden pensioentoekenning ongedaan te maken ernstige psychische schade lijden en aldus in hun persoonlijkheid worden aangetast. Voorzichtigheidshalve heb ik daaraan, hoewel het Hof daarover zelf niet spreekt, nog toegevoegd de stelling van verweerders in cassatie dat oorzaak van bij hun optredende psychische schade ook is de, naar men moet aannemen, onrechtmatige standpuntbepaling van het Kabinet en/of de Minister van Binnenlandse Zaken dat de pensioenbesluiten ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen in het verleden recht- en regelmatig waren. Immers, in dit perspectief is bijvoorbeeld het in appèl subsidiair verzochte verbod gesteld.

Wat in die gedachtengang echter volstrekt in het duister blijft, is waarom naar het oordeel van het Hof die besluiten onrechtmatig zijn. Dat is onjuist. Daarover klaagt onderdeel 1.1.1 van het cassatiemiddel.

Daarmee ontloopt het Hof bovendien een niet alleen voor de hand liggende, maar ook principiële vraag in deze procedure, te weten of de rechter gezien art. 120 Gw. respectievelijk art. 71 Gw. kan treden in een beoordeling van deze besluiten. Dit zou echter tevens het bezwaar tegen deze uitleg kunnen zijn. Het is weinig aantrekkelijk het arrest zo te moeten uitleggen dat het Hof een in het oog lopende vraag ten onrechte over het hoofd ziet.

Zoekt men echter naar een andere uitleg dan stuit men evenzeer op problemen. Men zou zich kunnen voorstellen dat het Hof geen zelfstandige betekenis heeft willen toekennen aan de weigering de pensioenbesluiten ongedaan te maken of de weigering te erkennen dat de pensioenbesluiten in het verleden onrechtmatig waren. Weigeringen gedragingen ongedaan te maken dan wel het onrechtmatig karakter ervan te erkennen hebben die zelfstandige betekenis immers veelal niet. Zij drukken meestal

niet meer uit dan dat er een verschil van mening tussen partijen bestaat, welk verschil van mening aanleiding is voor een vordering in rechte. Die interpretatie van het arrest zou echter alleen juist zijn wanneer verweerders in cassatie de pensioentoekenningen in 1950 en de verruiming van de pensioenrechten in 1956 als grondslag van de onrechtmatige gedraging hadden genoemd en die gedragingen ook als oorzaak van hun psychische schade hadden aangewezen. Dat is echter niet het geval. Verweerders in cassatie hebben de besluiten van de Regering en/of de Minister van Binnenlandse Zaken in 1986 als constitutief element voor de onrechtmatigheid van de gedragingen van de Staat en voor het ontstaan van hun schade aangewezen. Dat is ook in overeenstemming met de maatschappelijke realiteit. Het loutere feit dat pensioenen werden uitgekeerd aan gewezen NSB-Kamerleden of hun nagelaten betrekkingen was al jaren publiek bekend. De Minister van Binnenlandse Zaken heeft daarop bij de Kamerbehandeling van 27 november 1986 al gewezen met referte aan een artikel in de Haagse Post in 1967 en een artikel in Vrij Nederland in 1970. De ook door het Kabinet erkende problemen voor ex-verzetmensen, vervolgingsslachtoffers en oorlogsgetroffenen ontstonden nu juist door de misdragingen van mevrouw Rost van Tonningen in de jaren tachtig en door de vaststelling dat niettemin - en zeker niet om die reden - aan het pensioen geen einde kon worden gemaakt. In deze uitleg is het Hof al te vrijmoedig met de door verweerders in cassatie aangebrachte grondslagen van de procedure omgegaan. Daarover klaagt onderdeel 1.2 van het principale cassatiemiddel.

Naar de opvatting van de Staat is het arrest van het Hof dan ook, welke uitleg men ook kiest, niet naar behoren gemotiveerd.

3. De positie van de Staat als procespartij

Wat men echter ook denkt van de uitleg van het arrest van het Hof op het punt van de aan de Staat verweten onrechtmatige gedraging, ook geheel los daarvan is naar de opvatting van de Staat een verklaring voor recht als door het Hof is gegeven niet juist in het licht van

art. 120 Gw. Dat maakt noodzakelijk dat ik kort stilsta bij de positie van de Staat als procespartij.

Vaste jurisprudentie van Uw Raad is dat de bevoegdheid om als partij in een burgerlijk geding op te treden in beginsel alleen toekomt aan natuurlijke en rechtspersonen. Anders dan in het bestuursrecht kunnen organen van overheidslichamen in het algemeen dan ook niet zelfstandig in rechte worden betrokken. Dit beginsel lijkt slechts uitzondering te lijden indien de wet daarin voorziet. Ik verwijs naar de Ontvanger der belastingen en de Raad voor de Kinderbescherming.

Achtergrond van dit uitgangspunt is dat anders onzeker kan zijn wie op grond van het aan een uitspraak verbonden gezag van gewijsde door die uitspraak zijn gebonden en jegens wie een uitspraak, bijvoorbeeld op het punt van de kostenveroordeling, zou kunnen worden geëxecuteerd.

Zie:

HR 25 november 1983, NJ 1984, 297 (WHH);
HR 27 juni 1986, NJ 1987, 898 (MS).

Vgl. bijv. ook de artt. 58b lid 4 en 99 lid 3 Wet op de Raad van State, waarin wordt voorzien dat de administratieve rechter, wanneer hij financiële gevolgen wenst te verbinden aan een uitspraak tegen een overheidsorgaan, het overheidslichaam aanwijst dat de op te leggen vergoeding moet betalen.

De omstandigheid dat in de organisatie van een rechtspersoon het ene orgaan onafhankelijk is van het andere, levert op zichzelf geen argument op voor de stelling dat het onafhankelijke orgaan en niet de rechtspersoon procespartij in het burgerlijk geding dient te zijn.

Zie hierover:

A-G Ten Kate in zijn conclusie bij het arrest van Uw Raad van 27 juni 1986 (NJ 1987, blz. 2961/2962, nos. 29-40) en de overwegingen van Uw Raad zelf over het fenomeen "beleidsvrijheid".

Dit uitgangspunt geldt ook wanneer men een vordering pretendeert ten aanzien van een aan de Regering niet ondergeschikt orgaan van de Staat, zoals bijvoorbeeld een rechter. Ook dan behoort de Staat

procespartij te zijn en niet de rechter qualitate qua. De rechter moet, mede gezien het grondwettelijk stelsel, worden beschouwd als een orgaan van de Staat. Naar de opvatting van Uw Raad is de Staat ook aansprakelijk voor vergoeding van de schade in het zeer uitzonderlijke geval dat een rechter bij de uitoefening van zijn ambt een onrechtmatige daad pleegt.

Vgl. bijv.:

HR 3 december 1971, NJ 1972, 137 (GJS);

HR 7 maart 1978, NJ 1979, 204.

Een van de andere onafhankelijke organen van de rechtspersoon de Staat der Nederlanden is de wetgever. Zou men een vordering jegens de wetgever pretenderen, dan dient daartoe in het civiel geding de Staat als rechtspersoon in rechte te worden betrokken.

Deze medaille heeft echter ook een keerzijde. Wordt een voorziening jegens de Staat toegewezen, dan kan men niet volhouden dat uitsluitend het orgaan van de Staat dat specifiek bij de procedure betrokken was aan de voorziening is gebonden. Tenminste, tot nog toe is in ieder geval geen uitgangspunt geweest - en terecht lijkt mij - dat wanneer een tegen de Staat toegewezen voorziening de Minister van bijvoorbeeld Justitie betrof, de Minister van Binnenlandse Zaken zich van de voorziening niets behoefde aan te trekken. Alle organen van de Staat zijn aan de gegeven voorziening gebonden, ook de organen die onafhankelijk zijn van de Regering. De door het Hof in deze zaak toegewezen verklaring voor recht bindt derhalve in uitgangspunt niet alleen bijvoorbeeld de Regering maar ook de wetgever. Veelal zal deze implicatie geen problemen opleveren, omdat hetzij de aard van de gegeven voorziening, hetzij de aard van de voorliggende rechtsverhouding, hetzij de aard van de toegepaste rechtsregel de wetgever als zodanig niet regardeert. Soms is dit echter anders en zeker in dit geval.

De door het Hof gegeven verklaring voor recht is in absolute termen geformuleerd. De typisch civielrechtelijke relativiteitsgedachte die het Hof tot uitgangspunt kiest, te weten dat de verklaring voor recht alleen wordt gegeven in de rechtsverhouding tussen de Staat en

verweerders in cassatie, is in het perspectief van de overheid bestuursrechtelijk onhanteerbaar. Het Hof creëert een onaanvaardbaar conflict van rechtsplichten: pensioenbetalingen, die ten opzichte van de rechthebbende moeten worden voortgezet, behoren klaarblijkelijk ten opzichte van verweerders in cassatie achterwege te blijven. De overheid heeft in dit opzicht niet vele gezichten, maar slechts één. Men kan er in dit geval niet aan ontkomen dat de verklaring voor recht mede betrokken wordt op de rechtsverhouding tussen de Staat en mevrouw Rost van Tonningen. Dat geldt ook voor de wetgever. Ik meen dat uit de stellingen van verweerders in cassatie ook onmiskenbaar blijkt dat dit inzet is van de verzochte verklaring voor recht. Hiermee is allerm minst gezegd dat de wetgever kan terugkomen op zijn eerdere besluit het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen ongemoeid te laten - ik wijs er bijvoorbeeld op dat zowel in de adviezen van Simons en Elzinga als in het advies aan de Koningin van de Raad van State de vraag of de pensioenbesluiten ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen in het licht van de toen bestaande regelgeving terecht of ten onrechte zijn genomen, in het midden wordt gelaten -, maar wel dat het Hof afbreuk doet aan de door de wetgever in het verleden gemaakte afweging en dat de wetgever niet ontkomt aan een nieuwe afweging in het licht van het oordeel van het Hof. Dat is constitutioneel onaanvaardbaar. Onderdeel 1.6 van het principale cassatiemiddel stelt dit punt aan de orde.

4. Constitutionele problemen

Ik haast mij thans naar een uiteenzetting over de constitutionele problemen die zich in deze zaak voordoen.

In de eerste plaats is van belang dat art. 71 Gw. de leden van de Staten-Generaal, de Ministers, de Staatssecretarissen en andere personen die deelnemen aan de beraadslagingen, beschermt tegen vervolgingen in rechte en andere aanspraken voor hetgeen zij in de vergadering van de Staten-Generaal hebben gezegd of aan deze schriftelijk hebben overgelegd. Uit de parlementaire geschiedenis van art. 71 Gw. blijkt onmiskenbaar dat deze bescherming zich ook uitstrekt over civielrechtelijke aanspraken.

Zie:

Kortmann, De Grondwetsherzieningen 1983 en 1987, 1987, p. 234;
Akkermans/Koekoek, De Grondwet, een artikelsgewijs commentaar, 1992, p. 673.

Voor alle duidelijkheid merk ik op dat aan de werking van art. 71 Gw. niet kan worden ontkomen door in plaats van degenen die parlementaire immuniteit genieten in privé, de Staat in rechte te betrekken.

Zie:

Pres. Rb. Den Haag 26 februari 1987, KG 1987, 134.

Wanneer als grondslag voor de verklaring voor recht zou hebben te gelden, dat onrechtmatig is het standpunt van het Kabinet en/of van de Minister van Binnenlandse Zaken dat de pensioenbesluiten rechtmatig waren, hetgeen verweerders in cassatie bij herhaling hebben betoogd, dan stelt de Staat daartegenover dat dit standpunt is ingenomen in een schriftelijk stuk aan de Staten-Generaal en bij het debat in de Tweede Kamer en dus beschermd wordt door het immuniteitsbeginsel.

Wat art. 120 Gw. betreft het volgende.

Onomstreden is dat een ingreep in de pensioenaanspraken van mevrouw Rost van Tonningen op grond van art. 129 Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (Appa) slechts mogelijk is bij wet in formele zin en dat krachtens art. 63 Gw. een dergelijke wet slechts door de Kamers van de Staten-Generaal kan worden aanvaard met tenminste tweederde van het aantal uitgebrachte stemmen. Ik verwijs naar de uiteenzetting van de Staat bij conclusie van antwoord.

Verder staat sedert het Harmonisatiewet-arrest van Uw Raad opnieuw vast dat de rechter op grond van art. 120 Gw. (en art. 11 Wet AB) niet kan treden - toetsing aan rechtstreeks werkende normen van internationale overeenkomsten daargelaten - in de rechtmatigheid van wetgeving in formele zin en in de rechtmatigheid van door de wetgever aan een wet in formele zin ten grondslag gelegde waardering en afweging.

Zie:

HR 14 april 1989, NJ 1989, 469 (MS); AB 1989, 207 (FHvdB); AA 1989, p. 578 (E.M.H. Hirsch Ballin); Regelsmaat 1989, p. 80 (C.J.A.M. Kortmann).

Zie voor verdere rechtspraak en literatuur: Akkermans/Koekoek, De Grondwet, een artikelgewijs commentaar, 1992, p. 1052.

Zie ook:

HR 24 mei 1991, NJ 1991, 675 (MS).

Anderzijds heeft Uw Raad in het arrest Staat/Bolt c.s. tot uitdrukking gebracht dat geen rechtsregel noopt tot het aanvaarden van een beperking van 's rechters vrijheid van oordelen in het geval de Regering noch de Tweede Kamer aanleiding heeft gevonden gebruik te maken van de bevoegdheid alsnog een wettelijke regeling tot stand te brengen.

Zie:

HR 9 juni 1989, NJ 1989, 718; AB 1989, 412 (FHvdB).

Daargelaten waar precies de grenzen liggen die door art. 120 Gw. worden getrokken, meent de Staat dat, hoe dan ook, aan het geval dat in een wet een bepaalde regeling door de wetgever na afweging van alle belangen en omstandigheden welbewust niet wordt opgenomen, gelijk moet worden gesteld het geval dat een wetsvoorstel, waarin een bepaalde regeling is vervat, na ampel beraad wordt verworpen. Zou dat anders zijn, dan zou de toetsingsruimte van de rechter afhangen van de toevallige vormgeving van wetgeving. Immers dan zou art. 120 Gw. slechts beperkingen met zich meebrengen indien en voor zover in de context van het punt waarover het oordeel van de wetgever negatief luidde, toch wetgeving tot stand is gebracht. Het mag voor de toepassing van art. 120 Gw. niet uitmaken of een wetsvoorstel integraal is verworpen dan wel slechts een onderdeel daarvan. De Staat is voorts van oordeel dat het de rechter op grond van art. 120 Gw. niet vrijstaat een oordeel te vormen en een verklaring voor recht te geven over een argument dat bij de afweging door de wetgever een rol heeft gespeeld. Een andere opvatting zou ertoe leiden dat de rechter een zelfstandige rol zou gaan spelen in het proces van wetgeving, wat art. 120 Gw. vooralsnog beoogt uit te sluiten. Het Hof heeft in het in cassatie bestreden arrest naar

het oordeel van de Staat daarop onvoldoende acht geslagen. Verwezen wordt naar de onderdelen 1.1.2, 1.1.3 en 1.6 van het principale cassatiemiddel.

5. De verklaring voor recht, het relativiteitsbeginsel en de belangen van verweerders in cassatie

Los van het voorafgaande kan de Staat het niet eens zijn met de door het Hof ontwikkelde gedachtengang over de toewijsbaarheid van de verklaring voor recht in het onderhavige geval.

In de literatuur wordt algemeen aangenomen en in de jurisprudentie ligt ook verankerd dat een eiser die een gedaagde beticht van een onrechtmatige daad in een bodemgeschil in beginsel mag vorderen dat de rechter verklaart dat de betrokken gedraging onrechtmatig is. De eiser mag daarbij ook volstaan met het vorderen van een zuiver declaratoir, dat wil zeggen met een rechtserkenning zonder meer, zonder een veroordeling tot een prestatie.

Zie voor rechtspraak en literatuur bijv.:
Onrechtmatige Daad (oud) II (Van Nispen), nr. 201;
Burgerlijke Rechtsvordering (losbladig), boek 1, titel 1, afd. 4, aantek. 5;
Hugenholtz-Heemskerk, 1991, p. 94;
R.P. Cleveringa, Het belang der vordering, RMTh 1964, p. 219.

Vast staat echter ook dat een eiser bij een zuiver declaratoir belang moet hebben. Dit belang omvat meer dan het loutere procesbelang dat voor elke vordering in rechte geldt en dat in art. 3:303 BW wordt verwoord met de zin: "Zonder voldoende belang komt niemand een rechtsvordering toe".

Het belang bij een zuiver declaratoir moet in de eerste plaats hierin gelegen zijn dat de van de rechter gevraagde verklaring de wederpartij bindt. Het belang ontbreekt als het vonnis van de rechter aan de eiser geen baat brengt tegenover de wederpartij.

Zie:

HR 15 december 1939, NJ 1940, 206 (EMM).

Op deze grond wordt aangenomen dat een vordering tot een zuiver declaratoir, met name op het gebied van de onrechtmatige daad, niet toelaatbaar is indien zij geen verband houdt met enige andere sanctie die het aansprakelijkheidsrecht kent.

Zie in dit verband:

Onrechtmatige Daad (oud) II (Van Nispen), nr. 201c.

Omdat verweerders in cassatie in feitelijke instantie te kennen hebben gegeven geen andere uitspraak van de burgerlijke rechter te wensen dan het door hen gevorderde declaratoir is door de Staat dan ook verdedigd dat het declaratoir niet toewijsbaar is.

In het arrest van 30 maart 1951 heeft Uw Raad echter aan de vordering tot een verklaring van recht dat een gedaagde zich jegens een eiser schuldig heeft gemaakt aan een onrechtmatige daad nog een verdere eis gesteld aan het belang bij die vordering. Uw Raad overweegt letterlijk:

"dat ter beoordeling van de vraag of zodanig belang aanwezig is ervan moet worden uitgegaan, dat de eisen van een behoorlijke procesvoering en het belang der rechtspleging medebrengen, dat de eiser niet willekeurig zijn rechtsvordering mag splitsen in afzonderlijke vorderingen betreffende erkenning van recht en veroordeling tot praestatie, en dat deze splitsing alleen toelaatbaar is wanneer bijzondere omstandigheden dit tot behoud van eiser's rechten rechtvaardigen; dat daarom wanneer de eiser zich jegens den gedaagde beroept op het bestaan van een verbintenis uit onrechtmatige daad, welke hem een aanspraak op vergoeding van schade geeft, hij alleen dan afzonderlijke vaststelling van deze verbintenis mag vorderen onder voorbehoud van het recht om veroordeling tot schadevergoeding te vorderen, wanneer er bijzondere omstandigheden zijn gesteld of gebleken, die aan een veroordeling ondanks het bestaan van een aanspraak vooralsnog in den weg staan maar wenselijk maken, dat hij althans het bestaan

van de aanspraak reeds dadelijk door een bindende verklaring van den rechter veilig stelt;"

Zie:

HR 30 maart 1951, NJ 1952, 29 (PhANH).

Het Nieuw BW geeft met betrekking tot het belangvereiste bij een declaratoir een eigen formulering. Art. 3:302 spreekt van een bij een rechtsverhouding onmiddellijk betrokken persoon. Met de artt. 3:302 en 3:303 lijkt overigens geen breuk met het voor 1 januari 1992 geldende recht beoogd.

Men zou aan dit overzicht nog kunnen toevoegen de recente jurisprudentie van Uw Raad over het begrip redelijk belang in art. 2:11 (oud) BW, thans art. 2:15 lid 3 sub a BW.

Zie:

HR 19 mei 1989, NJ 1989, 652;

HR 25 oktober 1991, NJ 1992, 149 (Ma);

HR 28 februari 1992, NJ 1992, 558 (Ma).

Mogelijk vanwege de vragen die het belangvereiste in deze zaak oproept heeft het Hof een eigen weg ingeslagen. Het Hof stelt, als gezegd, vergoedbare psychische schade vast en aanvaardt een verklaring voor recht als de remedie daarvoor. Mogelijk ontleent het Hof zijn opvatting aan de jurisprudentie en literatuur over de publicatie van een vonnis en het recht op rectificatie, waarbij de verklaring voor recht wel eens is gezien als dogmatische grondslag voor met name de machtiging aan een eiser tot publicatie.

Zie hierover:

Onrechtmatige Daad (oud) II (Van Nispen), nr. 191 e.v.;
A.R. Bloembergen, NJB 1964, p. 337 e.v. en 374 e.v.

Ik meen echter dat in dat verband constructies die zich bedienden van de verklaring voor recht reeds lang verlaten zijn.

Vgl., zij het enigszins indirect:

HR 24 juni 1983, NJ 1984, 801;

HR 2 februari 1990, NJ 1990, 291.

Het is niet juist een verklaring voor recht als een vorm van schadevergoeding op te vatten. Een verklaring voor recht stelt de rechtsbetrekking tussen partijen vast en is niet tevens het daaraan verbonden rechtsgevolg. De gelijkstelling van een verklaring voor recht aan een vorm van schadevergoeding in natura levert tal van problemen op, die naar mijn oordeel ook het Hof parten spelen. De vraag rijst immers of de verklaring voor recht, als schadevergoeding opgevat, betrekking mag hebben op een andere onrechtmatige gedraging dan de onrechtmatige gedraging die grondslag vormt voor de schadevergoeding. Dat lijkt toch enigszins onwettelijk.

Hoe dan ook moet naar mijn oordeel de gedraging waarop de verklaring voor recht, opgevat als schadevergoeding, betrekking heeft, voldoen aan de vereisten die in het algemeen gelden wil de rechter een gedraging als een aansprakelijkheid scheppende onrechtmatige daad aanmerken.

Dit brengt mij op de wijze waarop het Hof omgaat met het relativiteitsvereiste. Naar de mening van de Staat kon het Hof de verklaring voor recht dat - kort samengevat - de pensioenbesluiten uit 1950 en 1956 onrechtmatig en onregelmatig waren niet vaststellen, zonder tevens na te gaan of de vaststelling van deze pensioenbesluiten door de Staat ook jegens verweerders in cassatie onrechtmatig was. Of anders gezegd, de normen op grond waarvan het Hof de Staat onrechtmatigheid van de pensioenbesluit tegenwerpt moeten strekken tot bescherming van het nadeel zoals dit door verweerders in cassatie is geleden. Hoewel de relativiteitsvraag uitdrukkelijk door de Staat aan de orde is gesteld, gaat het Hof daarop in het geheel niet in. Reeds daarom is het arrest ondeugdelijk. Toch een enkele opmerking. Het komt mij als onjuist voor wanneer men zou aanvaarden dat de regels die pensioenaanspraken beheersen en de regels die inhouden hoe een pensioen moet worden aangevraagd respectievelijk welke stukken bij een pensioenaanvraag moeten worden overgelegd - ik refereer hierbij met name ook aan onderdeel 3 van het cassatiemiddel in het incidentele cassatieberoep -, strekken tot bescherming van enig ander belang dan de belangen van de pensioengerechtigde enerzijds en het orgaan dat de

pensioenaanspraken moet vaststellen anderzijds. Een andere opvatting zou ertoe leiden dat bij het nemen van een pensioenbesluit belangen van derden zouden moeten worden afgewogen.

Vgl. in dit verband bijv.:

HR 14 juni 1963, NJ 1965, 82 (JHB); AA XIII, p. 52 (G).

De pensioenwetgeving in het algemeen en ook de in het onderhavige geval toepasselijke pensioenregels laten daarvoor geen ruimte.

Gaat men een stap verder en stelt men zich de relativiteitsvraag ten aanzien van alle normen en regels die verweerders in cassatie naar voren hebben gebracht en die het Hof de revue heeft laten passeren bij de beantwoording van de vraag of pensioenbesluiten met betrekking tot mevrouw Rost van Tonningen onrechtmatig waren, dan lijkt in ieder geval niet eenvoudig te construeren dat deze regels strekken tot bescherming van de psychische schade zoals deze door verweerders in cassatie als gevolg van de pensioenbesluiten en de weigering deze ongedaan te maken wordt geleden. Hetgeen ex-verzetsmensen, vervolgingsslachtoffers en oorlogsgetroffenen in verband met het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen moeten doormaken moet buitengewoon serieus worden genomen, maar dat betekent niet dat men om die reden aan de hier aan de orde zijnde regels en normen een beschermingsomvang kan toekennen die zij in gemoede niet hebben.

Tenslotte wijs ik op het punt waarover in onderdeel 1.5 van het principale cassatiemiddel wordt geklaagd. Anders dan het Hof kennelijk meent, is de psychische schade door verweerders in cassatie niet verbonden aan een eventuele onrechtmatigheid van de pensioenbesluiten. Gegeven dit uitgangspunt is het oordeel van het Hof onbegrijpelijk dat juist op grond van de geleden psychische schade een voldoende belang bestaat bij een verklaring voor recht dat de pensioenbesluiten onrechtmatig zijn.

Dan rijst uiteraard opnieuw de vraag welk rechtens relevant belang verweerders in cassatie wél hebben. In het incidentele cassatiemiddel wordt in dit verband gewezen op het belang van de integriteit van de

rechtsstaat. De opvatting dat het belang van bescherming van de integriteit van de rechtsstaat een genoegzaam belang kan zijn voor een vordering uit art. 1401 (oud) BW of art. 6:162 BW vloeit niet voort uit de jurisprudentie van Uw Raad. Het is ook niet juist. Ook in de gevallen, waarin Uw Raad een bundeling van belangen heeft aanvaard ging het steeds om bundeling van concrete belangen van de personen die in de betrokken rechtspersonen waren verenigd. Het ging niet om de rechtsstaat, de rechtsorde of wat dies meer zij. Een beroep op dit soort algemene belangen vormt onvoldoende rechtvaardiging voor een vordering in rechte strekkende tot een verklaring voor recht. Zie ik het goed, dan heeft Uw Raad de opvatting dat dit anders zou zijn ook verworpen in het arrest inzake de Stichting Verbiedt de Kruisraketten/Staat. Daarin oordeelt Uw Raad immers dat de opvatting van het Hof dat eisers onvoldoende hebben gesteld om te kunnen aannemen dat zij voldoende belang hebben bij de gevorderde verklaring voor recht niet blijkt geeft van een onjuiste opvatting van de voor de toewijsbaarheid van een dergelijke vordering geldende eisen. Als er één procedure was waarin eisers zich ook konden beroepen op algemene belangen van een vergelijkbare aard en gewicht als die waarop verweerders in cassatie zich hebben beroepen, dan was het wel in de procedure over de kruisvluchtwapens. Dat hebben de eisers in die procedure ook gedaan. Dat was echter onvoldoende.

Zie:

HR 10 november 1989, NJ 1991, 248 (P.H. Kooijmans).

Hierbij wil ik het voor wat betreft de toelichting op de klachten in onderdeel 1 van het cassatiemiddel laten.

6. De rechtmatigheid van de pensioenbesluiten

6.1 Onderdeel 3 van het principale cassatieberoep

Door de Staat is een drietal klachten gericht tegen de overwegingen van het Hof over de onrechtmatigheid van de pensioenbesluiten van 1950 en 1956. Daarvan is onderdeel 3 het eenvoudigst. Dat zal ik dan ook als eerste bespreken.

Anders dan het Hof meent verwezen de artt. 8 en 9 ten tijde van het nemen van de pensioenbesluiten niet langer naar de Minister van Financiën. Het Hof heeft de departementale herschikking in 1933 en de daarbij behorende wet over het hoofd gezien. Het oordeel van het Hof op dit punt is dan ook rechtens onjuist. Van een complot is dus ook geen sprake.

6.2 Onderdeel 2 van het principale cassatiemiddel; onderdeel 2 van het incidentele middel

Dan kom ik nu toe aan de vraag of de burgerlijke rechter de bevoegdheid toekomt te treden in de rechtspositie van de leden van de Tweede Kamer.

Art. 58 Gw. 1983 bepaalt dat elke Kamer de geloofsbrieven van haar nieuw benoemde leden onderzoekt en met inachtneming van bij de wet te stellen regels de geschillen beslist welke met betrekking tot de geloofsbrieven of de verkiezing zelf rijzen. Aldus legt de Grondwet vast dat het onderzoek naar de wettelijkheid van de samenstelling van het parlement in beginsel is voorbehouden aan de Kamers zelf.

Zie:

E. van Raalte, Het Nederlands parlement, 1991, p. 161.

In Van der Pot/Donner/Prakke wordt dit uitgangspunt onderstreept met de woorden:

"en de parlementen hebben altijd op het recht gestaan de wettigheid van hun samenstelling zonder inmenging van "andere machten" zelfstandig te toetsen."

Zie:

Van der Pot/Donner/Prakke, 1991, p. 443.

Ook de bevoegdheid tot geschillenbeslechting aan het einde van het Kamerlidmaatschap wordt naar huidig recht voorbehouden aan de Kamer zelf. Art. X3 Kieswet 1989 bepaalt dat wanneer een lid van de Kamer niet voldoet aan een van de vereisten van het lidmaatschap of een met het lidmaatschap onverenigbare betrekking vervult hij hiervan

gemotiveerd kennis geeft aan de Kamer. Laat hij dit na, dan waarschuwt de Voorzitter de betrokkene. Het Kamerlid kan de zaak vervolgens binnen acht dagen aan het oordeel van de Kamer onderwerpen.

Dit stelsel heeft in essentie ook in het verleden onder de achtereenvolgende Grondwetten steeds gegolden. Het stelsel heeft in het verleden wel ter discussie gestaan, op grond waarvan bij de Grondwetswijziging 1917 grondwettelijk de mogelijkheid werd geopend bij wet het onderzoek en de geschillenbeslechting aan een rechterlijk college op te dragen, maar de wetgever heeft daarvan steeds afgezien.

Zie bijv.:

P.J. Oud, Het constitutioneel recht van het Koninkrijk der Nederlanden, I, 2e druk, 1967, p. 553/554.

In het licht van dit constitutioneel uitgangspunt behoort de burgerlijke rechter zich te onthouden van een oordeel over de vraag of iemand Kamerlid is of is geweest, gedurende welke periode iemand Kamerlid is geweest, of op enig tijdstip sprake is geweest van een verval van een Kamerlidmaatschap door het vervullen van een daarmee onverenigbare betrekking en of een Kamerlid al dan niet ontslag heeft genomen. Die beoordeling komt uitsluitend de Kamer zelf toe.

Naar de opvatting van de Staat kan op deze grond het oordeel van het Hof in rov. 34 en 35 dat Rost van Tonningen in elk geval op 24 april 1941 zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer heeft prijsgegeven en dat hij derhalve geacht moet worden met ingang van die datum vrijwillig als Kamerlid te zijn afgetreden, geen stand houden. Het argument van het Hof dat de buitengewone omstandigheden waarin ons land en zijn staatsinstellingen verkeerden in de oorlogsperiode een uitzondering rechtvaardigen berust op een gedachtefout. Zo men al een uitzondering toelaat, dan is niet beslissend dat ons land zich op het tijdstip van de te beoordelen gedraging in een uitzonderingstoestand bevond maar of ons land zich ten tijde van de beoordeling van de gedraging in een uitzonderingstoestand bevindt. Dat geval doet zich allerm minst voor. Op het tijdstip dat het Hof oordeelde en overigens ook gedurende de gehele periode daarvoor vanaf het einde van de oorlog, is de Kamer in

staat geweest zonder enige belemmering zijn bevoegdheden uit te oefenen. In het licht van hetzelfde uitgangspunt moeten alle klachten in het incidenteel cassatieberoep die op de hiervoor genoemde vragen betrekking hebben, afstuiten.

Daaraan wil ik nog een korte opmerking toevoegen. Naar mijn opvatting verstaan verweerders in cassatie het karakter van staatsnoodrecht verkeerd. Staatsnoodrecht is, de gevallen daargelaten dat sprake is van een vooraf gegeven wettelijke regeling, niet in zichzelf een complex van regels dat onder bepaalde omstandigheden de normaal geldende regels terzijde stelt. De term geeft uitdrukking aan de gedachte dat de overheid als staat en volk in nood verkeren, een recht heeft om ter wille van beiden zo nodig de regels van geschreven objectief recht te overtreden.

Zie:

Van der Pot/Donner/Prakke, 1991, p. 551;

Van der Hoeven, De plaats van de Grondwet in het constitutionele recht, 1958/1988, p. 110.

Staatsnoodrecht heeft een legitimerende functie voor ingrepen in de bestaande rechtsorde, wanneer zich een noodtoestand voordoet, maar geen zelfstandig regulerende functie. Argumenten van de soort dat enig oordeel niet moet worden gegeven op grond van het objectieve recht binnen de bestaande rechtsorde, maar op grond van ongeschreven regels van staatsnoodrecht snijden derhalve geen hout.

6.3 Onderdeel 2.2 van het principale cassatiemiddel

Tot slot nog een korte toelichting op onderdeel 2.2 van het principale cassatiemiddel.

Zelfs indien men de gedachtengang van het Hof dat de burgerlijke rechter tot oordelen bevoegd is over de vraag of Rost van Tonningen op 24 april 1941 zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer heeft prijsgegeven volgt, dan nog is het door het Hof aangelegde criterium voor de beoordeling van die vraag onjuist. Vooropgesteld moet worden dat de Kieswet

van 1896 zoals deze is gewijzigd en aangevuld, bepaalde dat ontslag van een Kamerlid moest worden genomen door het in te zenden aan de Kamer. Die regel veronderstelt dat ontslag als Kamerlid niet stilzwijgend maar expressis verbis wordt genomen en bovendien via een welomschreven procedure. Ook indien men gegeven bijzondere omstandigheden een uitzondering op die regel aanvaardt, behoort, gezien het staatsrechtelijk belang en het belang van de rechtszekerheid dat met een ontslag als Kamerlid is gemoeid, die uitzondering niet verder te gaan dan gezien de bijzondere omstandigheden strikt noodzakelijk is. Verder dan in dat geval de eis te stellen dat het ontslag uit verklaringen of gedragingen duidelijk en ondubbelzinnig blijkt behoort men niet te gaan.

Zie voor een dergelijk criterium:
HR 20 september 1991, NJ 1991, 785.

De Staat is dan ook van mening dat in het licht van art. 139 Kieswet 1986 de bij een ontslag van een Kamerlid betrokken belangen, ook onder de omstandigheden die zich in 1941 voordeden, van een vrijwillig ontslag als Kamerlid duidelijk en ondubbelzinnig moet blijken, bijvoorbeeld door een in enigerlei verband gedane expliciete verklaring. Aanvaardt men deze maatstaf voor de beantwoording van de vraag of Rost van Tonningen in 1941 ontslag heeft genomen als Kamerlid, dan kan naar het oordeel van de Staat het oordeel van het Hof op dit punt geen stand houden.

7. Slot

Na hetgeen ik al over de onderdelen van het voorwaardelijk incidentele middel heb opgemerkt, heb ik daaraan in dit stadium niets meer toe te voegen dan door te verwijzen naar het rapport van de ambtelijke werkgroep dat zich bij de stukken bevindt en de daaraan door het Hof nog toegevoegde overwegingen.

8. Conclusie

Ik concludeer tot gegrondbevinding van het principale cassatieberoep op één of meer onderdelen van het middel en tot verwerping van het voorwaardelijk incidentele cassatieberoep; kosten rechtens.

HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

Zitting van vrijdag

9 oktober 1992

rolnummer 14.926

SCHRIFTELIJKE TOELICHTING

van mr. N.M.P. Steijnen

inzake

De Stichting Herwaardering pensioenen
NSB-Kamerleden en anderen / Staat der
Nederlanden

Edelhoogachtbaar College !

1. Inleiding

Rost van Tonningen werd in 1937, evenals een drietal anderen, namelijk Dieters, Woudenberg en de Marchant et d'Ansembourg, gekozen als Kamerlid voor de NSB.

Hij stierf op 6 juni 1945 in de gevangenis te Scheveningen.

Aan de weduwe Rost van Tonningen werd bij KB van 15 mei 1950 een pensioen toegekend op basis van het Kamerlidmaatschap van haar man.

Naar aanleiding van de in het midden van de jaren tachtig ontstane onrust en verontwaardiging over dit Kamerlid-pensioen van de weduwe Rost van Tonningen - dit pensioen werd pas toen van algemene bekendheid - heeft de Minister van Binnenlandse Zaken een onderzoek laten instellen naar de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioenbesluiten met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen door een ambtelijke werkgroep van het Ministerie, die tevens beleidsaanbevelingen moest doen omtrent dit pensioen.

Deze ambtelijke werkgroep bracht in juni 1986 een rapport uit onder de titel "De rechtmatigheid van de toekenning van weduwenpensioen aan mevrouw Rost van Tonningen op basis van het Kamerlidmaatschap van haar echtgenoot", waarin werd geconstateerd dat dit pensioen aan de weduwe niet had kunnen worden ontzegd en dat deze toekenning, alsmede de wijziging in de pensioenhoogte die in 1956 werd aangebracht, rechtmatig en regelmatig zouden hebben plaatsgevonden. Dit zou eveneens gelden voor de latere pensioenbeslui-

ten met betrekking tot de overige voormalige NSB-Kamerleden en/of hun nabestaanden.

De Minister van Binnenlandse Zaken nam deze conclusies over en op 17 november 1986 werd het rapport als openbaar stuk aan de Eerste en Tweede Kamer aangeboden, met bijgaand het standpunt van het kabinet dat, gelet op het rechtmatigheidskarakter van de pensioenbesluiten met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen, iedere rechtsgrond om een ingreep te doen in dit pensioen zou ontbreken.

De Tweede Kamer stemde in met de vaststelling van de Minister dat de bestaande wetgeving het onmogelijk maakte om het pensioen van de weduwe ongedaan te maken.

Een aantal leden van de Tweede Kamer week in zoverre af van het kabinetsstandpunt, dat zij langs legislatieve weg een rechtsbasis wilden scheppen om alsnog Kamerlid-pensioenen aan bepaalde categorieën oud-Kamerleden, zoals onder anderen NSB-Kamerleden, te kunnen ontzeggen.

Het daartoe ingediende intitiatiefwetsontwerp strandde echter definitief in september 1988.

Voor de Stichting Herwaardering pensioenen NSB-Kamerleden c.s., verder aan te duiden als: "de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers", was het echter onverdraaglijk dat de Minister van Binnenlandse Zaken bleef voorspiegelen dat de pensioenbesluiten ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig zouden zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenbesluiten op de een of andere wijze ongedaan te maken. Deze naar hun analyse en opvatting onjuiste voorstelling van zaken omtrent wat in dit verband des rechts zou zijn, betekende juist voor de oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers het toevoegen van veel leed.

Op 8 december 1988 werd de Minister van Binnenlandse Zaken door de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers gesommeerd om zijn bereidheid tot heroverweging van de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioenbeschikkingen met betrekking tot het Kamerlid-pensioen van de weduwe Rost van Tonningen uit te spreken.

Nadat de Minister had meegedeeld aan deze sommatie geen gevolg te zullen geven, werd de Rechtbank te Den Haag verzocht voor recht te verklaren dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd

met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoekenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt.

In de procedure in eerste aanleg zag de Staat af van inhoudelijk weer.

Nadat de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers in eerste instantie niet-ontvankelijk waren verklaard in hun vordering, werd de eis in appèl aangevuld met de subsidiaire vordering om de Staat (de Minister van Binnenlandse Zaken) te verbieden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot standgekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, rechtmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden, waarbij door de Staat (de Minister van Binnenlandse Zaken) niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoekenning en deze herziening geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn geschied.

Na toewijzing door het Hof van de primaire vordering, heeft de Staat cassatie-appèl ingesteld op de hierna te bespreken gronden.

Voorafgaand hiernaan verdient echter het volgende nadere opmerking.

Het op het Kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen gebaseerde pensioen van de weduwe Rost van Tonningen is niet een aangelegenheid waar derden in beginsel niets mee te maken hebben. Het gaat hier om een publieke aangelegenheid.

Allereerst is dit rechtstreeks het geval als gevolg van de aard van dit pensioen.

Maar bovendien heeft de weduwe Rost van Tonningen het mede aan haar eigen optreden te wijten, dat dit pensioen aanleiding is geworden tot extra heftige beroering en emoties, nu zij voortgaat de Nederlandse rechtsorde te schenden door gedragingen en uitlatingen in de geest van het nationaal-socialisme.

Dit pensioen is de inzet geworden van een publieke discussie in en buiten het parlement. De Tweede Kamer heeft hierover zelfs hoorzittingen belegd.

Belangrijk is dus om vast te stellen dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen niet zo iets is als een privé-aangelegenheid, die in principe uitsluitend haarzelf en de Staat aan gaat of behoort aan te gaan.

Juist voor een op het Kamerlidmaatschap gebaseerd pensioen ligt dat ook nog om een andere reden voor de hand. In de geest van de Grondwet van 1938 werd het Kamerlidmaatschap uitdrukke-

lijk beschouwd als een ereambt en de vergoeding die men daarvoor kreeg uitdrukkelijk niet als salaris. Niet voor niets sprak men in dit verband van een schadeloosstelling. Anders dan tegenwoordig hechtte de Grondwet van 1938 er aan dat een Kamerlid iemand moest zijn van in principe fatsoenlijk gedrag. Zo kwamen dronkemannen en bedelaars niet in aanmerking voor het Kamerlidmaatschap en kon een Kamerlid dat te heftig in botsing kwam met het reglement van orde worden uitgesloten.

Het is dus in strijd met het wezen van de benadering van de Grondwet 1938 om het Kamerlidmaatschap te zien als een min of meer reguliere functie met een uitgesproken rechtspositie en een onaantastbaar recht op salaris en de daarmee verbonden pensioenrechten voor de Kamerleden zelf en hun nabestaanden, als een min of meer absoluut recht dat zich onder alle omstandigheden laat opeisen. Dat wil zeggen als een soort "property right", waar derden buiten dienen te blijven.

Een dergelijke opvatting als zou het bij het recht op schadeloosstelling en op pensioen voor wat betreft Rost van Tonningen zelf en zijn weduwe gaan om grotelijks onaantastbare "property rights", die onder alle omstandigheden opeisbaar zouden zijn, leidt bovendien, in het licht van de bijzondere omstandigheden van de bezetting en het hoogverraad door Rost van Tonningen gepleegd, tot absurde konsekwenties, die ook in verband met hetgeen is opgemerkt over de geest van de Grondwet 1938 eenvoudig onbestaanbaar zouden zijn.

Beschouwt men het recht op Kamerlidpensioen als onaantastbaar, absoluut en onder alle omstandigheden opeisbaar, dan geldt dat Rost van Tonningen, gelet op hetgeen dienaangaande werd bepaald in de Grondwet 1938, van grondwetswege recht had op Kamerlidpensioen terstond vanaf het moment van zijn aftreden. Nemen we voor dit aftreden even voor het gemak - omdat er met de Staat geen verschil van mening over bestaat dat hij in elk geval toen als afgetreden moet worden beschouwd - het moment dat hij daadwerkelijk in dienst ging bij de Waffen-SS, dus bij de vijand, dan had hij volgens deze benadering in elk geval prompt vanaf dat moment recht op Kamerlidpensioen en heeft de Staat eigenlijk inconstitutioneel gehandeld door hem niet met terugwerkende kracht tot het moment van zijn dienstneming bij de Waffen-SS pensioen toe te kennen, toen hij in zijn cel zat te wachten op zijn berechting. En gelet op het bepaalde in art. 11 lid 1 van de Wet van 1 mei 1924, luidende: "De pensioenen gaan in met den dag volgende op dien van het overlijden van hem of haar, aan wien of wie het werd ontleend", had de weduwe Rost van Tonningen dan recht op pensioen vanaf de dag waarop Rost van Tonningen zelfmoord zou hebben gepleegd, dan wel - als hij geen zelfmoord zou hebben gepleegd maar zijn straf zou hebben afgewacht en zeer waarschijnlijk de doodstraf zou hebben gekregen, vanaf de dag van zijn executie!

Het op Rost van Tonningen en zijn weduwe van toepassing achten van de Wet van 1956 met betrekking tot de pensioenverhogingen houdt intussen in dat Rost van Tonningen nog $13\frac{1}{2}$ fiktieve Kamerlid-jaren kreeg toegemeten, de zgn. diensttijddoortelling. Het is toch al te dwaas om iemand die wegens hoogverraad waarschijnlijk de doodstraf zou hebben gekregen, als hij geen zelfmoord had gepleegd,

13½ dienstjaren extra als Kamerlid te geven, ook al zijn die dan fiktief ! Te meer absurd, daar een en ander zich ook niet verdraagt met de waarschijnlijk te verwachten geweest zijnde uitspraak van ontzetting uit het recht om openbare functies te bekleden, welke Rost van Tonningen op grond van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en het Tribunaalbesluit te wachten zou hebben gestaan, ware hij blijven leven en zou hem de doodstraf zijn ontgaan. Deze diensttijddoortelling is ook absurd in het licht van het tussen partijen vaststaande verlies van het Nederlanderschap, in elk geval door dienst te nemen bij de Waffen-SS. Deze SS-er-niet-Nederlander wordt daarmee, ook al is het maar fiktief, nog 13½ jaar langer als Kamerlid beschouwd.

Hoewel de Staat enerzijds volop heeft deelgenomen aan het publieke debat over het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen en de uitkomst van deze discussie zelfs in hoge mate heeft bepaald, lijkt het er inderdaad op dat de Staat paradoxalerwijs anderzijds de mening is toegedaan dat het pensioen van de weduwe eigenlijk moet worden beschouwd als een privé-aangelegenheid, althans een aangelegenheid tussen de Staat en de weduwe, waarbij het in het geding zijnde recht beschouwd moet worden als een "property right" in de hierboven bedoelde zin, op welk terrein in principe geen plaats is voor derden.

Deze benadering dient dus van de hand te worden gewezen.

Geldt al voor het pensioen zelf dat dit beschouwd moet worden als een publieke zaak, nog in versterkte mate geldt dit voor de vraag van dit rechtsgeding, namelijk de vraag of de pensioenbesluiten rechtmatig en regelmatig tot stand zijn gekomen.

Er is op dit punt werkelijk geen enkele reden denkbaar waarom zou moeten worden aangenomen dat deze vraag eigenlijk niet in rechte door derden aan de orde gesteld zou mogen worden.

Indien, om in dit verband een ander voorbeeld te noemen, een burger zou ontdekken dat een andere burger op onrechtmatige gronden b.v. een bijstandsuitkering geniet, dan is het zelfs zijn plicht als burger om daar melding van te maken, d.w.z. om zich daarmee te bemoeien. Ook al loopt de ten onrechte verleende bijstandsuitkering al lange tijd.

Des te meer geldt dit voor het onderhavige geval van de onrechtmatigheid en onregelmatigheid van de pensioenbesluiten m.b.t. de weduwe Rost van Tonningen.

De (organisaties van) oud-verzetsstrijders hebben, in weerwil van hetgeen hierover door de Minister wordt gesteld, beklemtoond dat deze pensioenbesluiten onrechtmatig en onregelmatig tot stand zijn gekomen.

De Staat, hoewel dus met kracht van argumenten gewaarschuwd, houdt echter

vol dat de onderhavige pensioenbeschikkingen juridisch zuiver en korrekt tot stand zijn gekomen.

Daarmee komt een tweetal nieuwe aspecten in zicht.

Allereerst betekent het het vasthouden door de Staat aan de onjuiste voorstelling van zaken dat de pensioenbesluiten met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen zuiver en korrekt tot stand zijn gekomen dat hiermee aan de oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers grote psychische schade wordt toegebracht en daarnaast dat de integriteit van de rechtsstaat op dat punt wordt aangetast.

Met het onderhavige arrest heeft het Hof aangegeven dat de pensioenbesluiten onrechtmatig en onregelmatig zijn verlopen en dat het de Staat niet betaamt om jegens de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers vol te houden dat deze pensioenbesluiten wél rechtmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden. De oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers lijden immers als gevolg van dit opzettelijk en tegen beter weten in volgehouden standpunt van de Staat en zij hebben niet vaak alles in de waagschaal gesteld om de rechtsstaat te herstellen om nu met deze voor hen bijzonder pijnlijke en voor de integriteit van rechtsstaat fnuikende bewust volgehouden onwaarheid geconfronteerd te worden.

De (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers hebben het arrest van het Hof ontvangen als een belangrijk moment van herstel van hun gekrenkte rechtsgevoel en als een belangrijke bron van herstel van toegebrachte psychische schade.

Zo is in brede kring van het voormalig verzet en van organisaties van oorlogsslachtoffers op deze uitspraak van de onafhankelijke rechter gereageerd en tevens is in deze kring de uitspraak van het Hof ontvangen als van bijzonder belang voor herstel van aan de rechtsstaat toegebrachte schade.

De Staat is in cassatie gegaan, hoewel bij monde van de Minister van Binnenlandse Zaken Dales tijdens het Kamerdebat van 22 januari j.l. over deze cassatie werd gesteld:

"Het is bijzonder te betreuren dat opnieuw leed wordt toegevoegd aan degenen, voor wie het nu eenmaal onmogelijk is en voor wie het niet mogelijk kan zijn om deze discussie als belangstellend-neutraal toeschouwer te volgen".

De Staat heeft daarbij niet geschroomd om in de Tweede Kamer voor dit cassatie-appel oneigenlijke motieven aan te voeren en zal hier wellicht bij pleidooi in deze cassatie-procedure nog op terug komen.

De Minister voerde in de Tweede Kamer aan dat als de Staat niet in cas-

satie zou zijn gegaan,

"appellanten zich tot de rechter (zouden) hebben kunnen wenden met een schadevergoedingsactie voor iedere keer dat het pensioen wordt uitbetaald en/of met een actie om te gebieden dat de pensioenbetalingen worden stopgezet of verminderd. Daartegen valt voor de Staat moeilijk verweer te voeren. Iedereen zal dat begrijpen. Als de Staat niet in cassatie was gegaan, anders gezegd: zou hebben berust in de uitspraak van het hof, zou de Staat zich niet hebben kunnen verweren tegen dergelijke acties".

De Minister geeft hiermee de Kamer onjuiste, althans tendentieuze informatie.

Het arrest van het Hof biedt immers geen aanknopingspunten om - en is daarvoor ook niet gevraagd door de eisende (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers, noch is het daarvoor bedoeld - schadevergoeding van de Staat te eisen voor elke keer dat het pensioen wordt uitbetaald.

Het is dan ook geenszins de bedoeling van de - aanvankelijk - eisers om daarover ooit te gaan procederen. Niet alleen omdat zulks onhaalbaar zou zijn. Maar bovendien ook omdat het de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers volstrekt niet gaat om een schadevergoeding in geld, maar om met behulp van de onafhankelijke rechter te laten vaststellen dat de pensioenbesluiten met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen inderdaad niet deugen.

De (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers zijn er altijd van doordrongen geweest dat langs juridische weg het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen niet gestopt kan worden en dat dit eventueel slechts bereikt zou kunnen worden langs politieke weg, en wel de weg van nieuwe wetgeving.

Dat vormt ook de kern van het betoog van de Staat bij conclusie van antwoord. Hierin wordt immers aangegeven dat de eisende partijen bij een uitspraak in rechte onvoldoende belang zouden hebben, omdat de pensioentoekenning als definitief en onherroepelijk moet worden beschouwd.

Wat de Staat werkelijk bezig houdt, is niet de angst voor schadevergoedingsakties, maar de vrees dat het arrest van het Hof tenminste een politieke en morele druk tot gevolg heeft om in elk geval te komen tot herroeping van bepaalde uitspraken omtrent de rechtmatigheid en regelmatigheid van dit pensioen, waaraan wellicht weer verdergaande politieke konsekwenties zullen vastzitten.

Dan volgt thans de bespreking van de onderdelen van het cassatiemiddel.

2.1 Onderdelen 1.1 - 1.1.4

ad 1.1

Het gestelde onder 1.1 vormt als het ware de aanloop tot de onderdelen 1.1.1 - 1.1.4.

In 1.1 probeert de Staat een brug te slaan voor de ook in de voorafgaande instanties bij voortduring gehanteerde stelling dat de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers middels dit proces beogen het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen ongedaan te maken.

Met het oog hierop wordt op blz. 8 als gevolgtrekking geponeerd dat de stellingen van de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers geen andere conclusie toelaten

"dan dat zij in deze procedure als onrechtmatige gedraging van de Staat en als oorzaak van de bij hen optredende psychische schade aanwijzen a) de weigering om de pensioentoekenningen aan mevrouw Rost van Tonningen ongedaan te maken (...)"

De Staat geeft aldus aan dat volgens de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers zelf de gestelde onrechtmatigheid gelegen zou zijn in weigering van de Staat om de bestreden pensioenbesluiten ongedaan te maken en daaruit valt dan weer af te leiden, zo is vervolgens de suggestie, dat het doel van de-aanvankelijk-eisers is om te pogen middels dit proces de pensioenbesluiten ongedaan te maken.

De Staat zoekt hiervoor thans een aanknopingspunt in het arrest van het Hof, met name daar waar in rov. 7 wordt overwogen dat appellanten als grondslag voor hun op art. 1401 BW gebaseerde vorderingen hebben gesteld dat de verzetsstrijders ernstige psychische schade lijden en aldus in hun persoonlijkheid worden aangetast, doordat de Staat niet bereid is de omstreden pensioentoekenningen ongedaan te maken.

De Staat gaat er echter aan voorbij dat hier sprake is van een samenvatting van de stellingen van de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers op dit punt.

Niet zozeer de weigering om de pensioentoekenningen ongedaan te maken, wordt in processu door de - aanvankelijk - eisers gekwalificeerd als oorzaak van psychische schade, maar als onverdraaglijk wordt aangemerkt, dat nog steeds wordt voorgespiegeld dat de pensioenbesluiten rechtmatig en regelmatig tot stand zouden zijn gekomen.

Het is met name deze historische leugen, die bovendien de rechtsstaat onwaardig is en zelfs aantast, die voor de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers onverdraaglijk is, ook juist omdat zij voor het herstel van de rechtsstaat vaak grote offers hebben gebracht

en zij bij de zuiverheid van rechtstoepassing na de oorlog natuurlijk ook emotioneel zeer betrokken zijn.

Ook de in 's Hofs rov. 7 gegeven samenvatting van de stellingen van de - aanvankelijk - eisers op dit punt moet in dit licht worden gezien. Het Hof kan hier slechts bedoeld hebben dat de oud-verzetssrijders en oorlogsslachtoffers ernstige psychische schade lijden doordat de Staat niet bereid is tot een heroverweging van de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioentoeckenningen. Die heroverweging zou dan de politiek kunnen noodzaken tot een herbezinning op vraag of de pensioentoeckenningen in stand kunnen worden gelaten en aldus kunnen leiden tot een eerste stap tot beëindiging van dit pensioen.

Het gestelde

"dat de verzetssrijders, doordat de Staat niet bereid is de omstreden pensioentoeckenningen ongedaan te maken, ernstige psychische schade lijden en aldus in hun persoonlijkheid worden aangetast",

vormt aldus hiervan een beknopte, en als zodanig niet onjuiste of onbegrijpelijke samenvatting.

Te meer moet worden aangenomen dat het Hof met de hierboven weergegeven zinsnede bedoeld heeft een dergelijke samenvatting te geven, aangezien niet kan worden aangenomen dat het het Hof is ontgaan dat de rechtsstrijd op dit punt zich beperkt tot de weigering om de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioentoeckenningen te heroverwegen en dat - ondanks de verwarring die de Staat op dit onderdeel steeds tracht te zaaien - iedere rechtmatigheidsvraag m.b.t. de weigering van de Staat om de pensioentoeckenningen ongedaan te maken, door de(organisaties van) oud-verzetssrijders en oorlogsslachtoffers in dit proces buiten schot wordt gelaten.

ad 1.1.1.

Wat betreft het gestelde in dit onderdeel van het middel moet worden opgemerkt dat het Hof wel degelijk komt tot een begrijpelijke en voldoende met redenen omklede argumentatie voor wat betreft de onrechtmatigheid, namelijk de overweging dat hier sprake is van het toebrengen van psychische schade, die in beginsel tot de door artikel 1401 BW beschermde belangen moet worden gerekend (rov. 8).

Ook hier probeert de Staat het overigens weer:

Voortbouwend op de eigen gedachtenspinsels over de inzet van de rechtsstrijd en daarbij uitgaande van de in zijn beknoptheid bij een letterlijke interpretatie misleidende stelling dat de (organisaties van) oud-verzettstrijders en oorlogsslachtoffers de weigering om de

pensioentoeckenningen ongedaan te maken in processu zouden hebben gekwalificeerd als de bron van de bij hen optredende psychische schade, zet de Staat thans onder 1.1.1 de volgende stap in deze redenering, inhoudende dat de onrechtmatigheid van de weigering om de pensioentoeckenning ongedaan te maken, onvoldoende door het Hof zou zijn onderbouwd.

Hier is sprake van een drogredenering: aangezien de eventuele rechtmatigheid of onrechtmatigheid van de weigering om de pensioentoeckenning ongedaan te maken buiten de onderhavige rechtsstrijd valt, is er op dit punt ook geen uitspraak. Laat staan dat het Hof op dit punt iets met redenen zou dienen te omkleden.

ad 1.1.2.

In dit onderdeel draaft de Staat weer lustig voort op dit dwaalspoor.

Uit de overwegingen van het Hof valt geenszins af te leiden dat "die weigering" onrechtmatig is, aangezien het Hof er zich niet over heeft uitgelaten of de weigering om de pensioentoeckenning ongedaan te maken onrechtmatig is, nu dit van de rechtsstrijd geen deel uitmaakt.

Terzijde kan hier nog worden opgemerkt dat, nog afgezien van het feit dat het nemen van enig besluit tot ongedaanmaking van de pensioentoeckenningen in dit proces volstrekt niet aan de orde is, bovendien het door de Staat ingenomen standpunt dat de onderhavige pensioenbesluiten rechtmatig en regelmatig tot stand zijn gekomen door diezelfde Staat niet wordt ingenomen als "orgaan van de wetgevende macht", maar als overheidsorgaan sec, terwijl de Staat hier tenslotte ook nog blijk geeft van een onjuiste opvatting omtrent de toepasselijkheid van art. 71 Grondwet.

ad 1.1.3.

Tegenover de gemotiveerde stellingen van de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers is door de Staat inderdaad geen inhoudelijk verweer gevoerd.

De Staat is al bij antwoord in eerste aanleg onmiddellijk gevlucht in een waanvoorstelling omtrent de stellingen van de - aanvankelijk -eisers en heeft dit pad niet meer willen verlaten.

Zo ook thans niet in cassatie, zo blijkt uit de tweede en derde alinea van het citaat in dit onderdeel.

ad 1.1.4.

Dit onderdeel treft dezelfde kritiek als onderdeel 1.1.3.

Omdat slechts in de fantasie van de Staat de weigering om de pensioentoekenningen ongedaan te maken onderwerp zou zijn van het geschil, laat staan dat deze weigering onderwerp zou zijn van enige rechtmatigheidstoetsing, wordt hier ten onrechte een gebrek aan identiteit opgeworpen.

De (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers hebben de Staat indertijd gesommeerd om tot de erkenning te komen dat de pensioenbesluiten met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen onrechtmatig en onregelmatig tot stand zijn gekomen. De Staat weigert tot deze erkenning te komen, door welke - rechtens onjuiste - opstelling de oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers psychisch leed wordt toegebracht en de integriteit van de rechtsstaat wordt aangetast. Omdat de gevraagde verklaring voor recht een belangrijke vermindering van dit leed tot gevolg heeft en een aanzet vormt tot herstel van de op dit punt geschonden integriteit van de rechtsstaat, is de gevraagde verklaring voor recht toewijsbaar.

De gevraagde verklaring van recht doet een uitspraak over het rechtmatigheids- en regelmatigheidsgehalte in het licht van de - toenmalige - wettelijke regelingen en het -toenmalige - recht en er is geen reden om aan te nemen dat er identiteit behoort te zijn tussen de onrechtmatigheid, hierin gelegen dat de oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers psychische schade lijden en de integriteit van de rechtsstaat wordt aangetast doordat de Staat ten onrechte blijft volhouden dat de pensioenbesluiten rechtmatig en regelmatig tot stand zijn gekomen, en de onrechtmatigheid van deze pensioenbesluiten zelf.

2.2 Onderdelen 1.2 - 1.6

ad 1.2

Er is geen reden om 's Hofs overwegingen te lezen als aldaar aangegeven

ad 1.3

Hier is niet in het geding of de Staat onrechtmatig heeft gehandeld jegens de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers door de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 te nemen zoals deze zijn genomen, noch of de bij deze pensioenbesluiten geschonden normen strekken tot bescherming tegen psychische schade toegebracht aan de oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers.

In de dagvaarding en de daarop volgende stukken zijdens - aanvankelijk - eisers is aangegeven dat de grondslag voor de gevorderde verklaring van recht is de onrechtmatigheid, gelegen in de psychische schade die de oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers ondervinden als gevolg van de weigering van de Staat om te erkennen dat de pensioenbesluiten onrechtmatig en onregelmatig tot stand zijn gekomen en de daarmee gepaard gaande aantasting van de integriteit van de rechtsstaat en de belangrijke vermindering van dit leed en de aanzet tot herstel van de rechtsstaat die van het toewijzen van een dergelijke verklaring van recht uit gaat. Daarbij heeft te gelden dat het juist bij uitstek de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers zijn, die zich het belang van de integriteit van de rechtsstaat mogen aantrekken, zijnde hierbij in het geding de derde onrechtmatigheidscategorie van Lindenbaum-Cohen. Dit omdat juist zij voor het herstel van de rechtsstaat vaak grote persoonlijke offers hebben gebracht en lijf en goed in de waagschaal hebben gesteld. Dit maakt hen bij uitstek gerechtigd om voor dit zedelijke belang ook thans in rechte op te komen.

ad 1.4

Het oordeel van het Hof dat de door de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers gevorderde verklaring van recht als een schadevergoeding in natura behoort te worden gezien, is juist. De gevorderde verklaring van recht is geen vordering tot vaststelling van een oorzaak van aansprakelijkheid, maar een vordering tot vaststelling van een rechtsfeit of rechtstoestand. Dit rechtsfeit of deze rechtstoestand is dan dat de pensioenbesluiten in strijd met het (toenmalig) geldende recht en met de (toenmalig) geldende wetten tot stand zijn gekomen. Door dit rechtsfeit of deze rechtstoestand te blijven ontkennen - in strijd met een juiste rechtsinterpretatie - wordt aan de oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers psychische schade toegebracht en handelt de Staat deswege onrechtmatig jegens hen. Door deze verklaring van recht uit te spreken worden de gevolgen van deze onrechtmatigheid tot op zekere hoogte teniet gedaan en daarom kan het Hof zeer wel van oordeel zijn dat deze verklaring als een schadevergoeding in natura dient te worden beschouwd.

ad 1.5

In rov 8 -10 wordt door het Hof voldoende met redenen omkleed aangegeven waarom de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers een voldoende rechtens relevant belang hebben bij de gevorderde verklaring voor recht.

Overigens is met het aanmerken van de stellingname van de Staat met betrekking tot de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioenbesluiten als oorzaak van psychische schade, zijnde hierbij sprake van een onjuiste rechts- en wetstoepassing, ook deze rechtmatigheid en regelmatigheid zelf in het geding.

Deze stellingname is juist onrechtmatig in het licht van de voortdurende ontkenning van de onrechtmatigheid en onregelmatigheid van de pensioenbesluiten als bron van psychische schade.

Het belang van de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers bij de gevorderde verklaring voor recht vormt daarmee een gegeven.

ad 1.6

Niet valt in te zien waarom de rechter geen oordeel zou mogen geven over de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen en evenmin waarom een oordeel over de vraag of de pensioenbesluiten ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand zijn gekomen uitsluitend zou zijn voorbehouden aan de wetgever of de Staten-Generaal.

De onderhavige pensioenbesluiten zijn immers allerminst bij wet vastgesteld, doch betreffen gewoon besluiten genomen door de Staat. Evenmin zijn zij door de Staten-Generaal vastgesteld of zelfs maar goedgekeurd.

Wat betreft de zin

"Bij pensioenbesluiten als de onderhavige zijn naar hun aard bovendien uitsluitend de Staat en de pensioengerechtigde betrokken"

geldt het volgende: bij de pensioenbesluiten wel, maar niet bij de vraag of deze besluiten rechtmatig en regelmatig zijn genomen. Daarbij zijn ook degenen betrokken die in verband met het - ten onrechte - vasthouden aan de rechtmatigheid en regelmatigheid van de bedoelde besluiten schade ondervinden.

2.3 Onderdelen 2.1 - 2.2

ad 2.1

Dat de Staat zelf niet gelooft dat - in het licht van de buitengewone omstandigheden van de oorlog - de vraag of mag worden aangenomen dat Rost van Tonningen zijn Kamerlidmaatschap vrijwillig heeft prijsgegeven, uitsluitend door de Staten-Generaal zou mogen worden onderzocht en beoordeeld, blijkt alleen al uit het feit dat de Minister van Binnenland-

se Zaken met name ook deze vraag breedvoerig door de ambtelijke werkgroep, die op 13 juni 1986 rapport uitbracht, heeft laten onderzoeken en daaromtrent met een uitgesproken standpunt is gekomen. Aan dit uitgesproken standpunt wordt door de Minister van Binnenlandse Zaken tot de dag van vandaag vastgehouden !

Het is bovendien veeleer zo dat aan de Minister van Binnenlandse Zaken op grond van de wet de taak en bevoegdheid toekomt om bij een pensioen-aanvraag van een ex-Kamerlid of diens nagelaten betrekkingen aan de hand van de stukken de duur van het Kamerlidmaatschap van het betrokken ex-Kamerlid vast te stellen.

En ook al zou in het algemeen hebben te gelden dat in de Nederlandse staatsrechtelijke verhoudingen de bevoegdheid om te beoordelen of een lid van de Staten-Generaal zijn lidmaatschap daarvan vrijwillig prijs heeft gegeven aan de Staten-Generaal toekomt - hetgeen dus op zichzelf al niet het geval is - , dan betekent dit nog niet dat dit ook voor het specifieke geval van Rost van Tonningen onder de door het Hof geschetste buitengewone omstandigheden zou gelden.

Wat betreft de opmerking onder 2.1 dat het Hof uit het oog verliest dat de vraag waarnaar het Hof een onderzoek instelt, rijst op een tijdstip dat deze buitengewone omstandigheden zich niet(langer) voordoen en er geen enkele belemmering voor de Staten-Generaal (meer) bestaat zelf te beoordelen of Rost van Tonningen zijn Kamerlidmaatschap heeft prijsgegeven, moet tenslotte worden opgemerkt dat de - aanvankelijk - eisende organisaties, tezamen met andere organisaties van oorlogsslachtoffers, met name de Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweillers, de Nederlandse Vriendenkring Neuengamme, het Comité Vrouwen van Ravensbrück en de Vereniging van Oud-Buchenwalders, de Tweede Kamer in een petitie hebben gevraagd om een eigen onderzoek in te stellen naar de rechtmatigheid en regelmatigheid van de Kamerlidpensioenen aan de voormalige NSB-Kamerleden en hun nagelaten betrekkingen in het algemeen en aan de weduwe Rost van Tonningen in het bijzonder, waarin ook deze vraag uitvoerig aan de orde zou zijn gekomen.

Dit verzoek is echter door de Kamer afgewezen.

Deze petitie, alsmede de daaromtrent gevoerde correspondentie, is al bij appel in het geding gebracht.

Overigens is door de Minister van Binnenlandse Zaken tijdens het debat in de Tweede Kamer van 22 januari 1992 over het instellen van de onderhavige cassatie ten onrechte gesuggereerd dat er in deze kwestie een

koppeling zou liggen met de bevreemdheid die de Kamer altijd heeft gehad dat anderen dan de Tweede Kamer zelf over onwaardig gedrag van Tweede Kamerleden zouden oordelen.

Ten onrechte, want daar gaat het hier niet om. Het onwaardig gedrag van de NSB-Kamerleden, en dus ook van Rost van Tonningen, is onmiddellijk na de oorlog door de Tijdelijke Tweede Kamer, dat wil zeggen door de Kamer zelf, in het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal al voor eens en altijd vastgesteld en vastgelegd. Dit op voorstel van de regering.

In verband met dit Besluit Tijdelijke Staten-Generaal handhaven de (organisaties van) oud-verzetssrijders en oorlogsslachtoffers hun aanvankelijke stelling dat, ook als Rost van Tonningen niet geacht moet worden zijn Kamerlidmaatschap in elk geval op 24 april 1941 vrijwillig te hebben prijsgegeven, hij dan achteraf na de oorlog geacht moet worden, met terugwerkende kracht, zijn Kamerlidmaatschap reeds op 10 mei 1940 te hebben verloren.

Toen immers de meeste Kamerleden na de oorlog in de Tijdelijke Staten-Generaal terugkeerden, werden de "foute" Kamerleden buitengesloten. In artikel 3 lid 1 van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal werd ten aanzien van hen bepaald dat zij wat betreft hun verdwijnen uit het parlement werden gelijkgesteld met die Kamerleden, die na 10 mei 1940 ontslag hadden genomen.

Klaarblijkelijk gaat de besluitgever derhalve impliciet uit van de opvatting dat alle landverraderlijke Kamerleden na 10 mei 1940 van hun mandaat zijn vervallen. Een naar staatsnoodrecht juist te achten opvatting, aangezien deze leden in elk geval na de machtsovername van de Duitsers hun eed van trouw aan de Grondwet en de Koningin niet langer nakwamen. Tegelijkertijd de Duitsers en hun belangen dienen, waartoe zij op grond van hun nazi-ideologie waren gehouden en trouw zijn aan de democratische staatsinstellingen de Grondwet, was immers een onmogelijkheid.

Zodat ook hieruit voortvloeit dat 's Hofs opvatting dat Rost van Tonningen in elk geval geacht moet worden na 24 april 1941 niet langer als Kamerlid te kunnen worden beschouwd, getuigt van een juiste rechtsopvatting.

ad 2.2

Ook hier blijkt weer dat de Staat haar eigen standpunt dat een oordeel over het vrijwillig prijsgeven van het Kamerlidmaatschap - ook dat van Rost van Tonningen onder de toendertijd geldende buitengewone omstandigheden - uitsluitend aan de Staten-Generaal zelf zou zijn voorbehouden, zelf niet serieus neemt, nu de Staat hierover onder 2.2 een expliciet oordeel geeft.

Overigens motiveert de Staat onder 2.2. niet, maar poneert hier slechts. Met name wordt niet gemotiveerd waarom het Hof bij zijn oordeel dat Rost van Tonningen in elk geval op 24 april 1941 het Kamerlidmaatschap geacht moet worden te hebben prijsgegeven, een onjuiste maatstaf zou hebben aangelegd, de door het Hof in zorgvuldige overweging genomen zijnde geestesgesteldheid van Rost van Tonningen in het algemeen en zijn houding tegenover de democraties gekozen staatsinstellingen in het bijzonder, in het licht van diens feitelijk handelen - het accepteren van niet met het Kamerlidmaatschap verenigbare c.q. niet tegelijkertijd met dat lidmaatschap uit te oefenen functies - en de omstandigheid van het niet-funktioneren van het parlement in de situatie van de bezetting, een en ander zoals weergegeven in rov. 34, in aanmerking genomen hebbende.

Van Rost van Tonningen, die de Kamer enkel zag als agitatieforum en die zich herhaaldelijk zodanig in de Kamer had misdragen dat hij daaruit, soms met geweld, werd verwijderd en van wie ook verder voor deze institutie geen enkel respekt kon worden verwacht - de Kamer werd door hem smalend als "de praathof" betiteld - kon en mocht niet worden verwacht dat hij ook maar zou pogen het prijsgeven van zijn Kamerlidmaatschap zoveel mogelijk overeenkomstig de staatsrechtelijke regels, voor zover deze nog funktioneerden of konden funktioneren, kenbaar te maken.

Rost van Tonningen werd al vóór de bezetting door de hoogste Duitse autoriteiten beschouwd als een toekomstige speerpunt voor de nazificatie van ons land en voor het bewerkstelligen van de inpassing van ons land in het Grootduitse Rijk.

Hij was toen al een speciale beschermeling van het hoofd der SS Himmler, waarmee hij regelmatig besprekingen voerde en al in 1936 had hij een persoonlijke ontmoeting met Hitler gehad.

Toen de Duitse inval in ons land dreigde, werd hij dan ook zo staatsgevaarlijk geacht, dat hij op 3 mei 1940 op last van de Duitse autoriteiten preventief in hechtenis werd genomen.

Hoeveel waarde de hoogste Duitse autoriteiten aan hem hechtten, blijkt hieruit, dat na de Duitse zege op Nederland Himmler en Seyss-Inquart, terstond nadat Rost van Tonningen was bevrijd, een gesprek met hem hadden, waarin plannen werden beraamd om onder meer via de oprichting van een Nederlandse SS de nazificatie van ons land te bevorderen en de geesten rijp te maken voor de Grootduitse gedachte. De bij deze bespreking gemaakte plannen werden door Hitler zelf goedgekeurd.

Dr. L. de Jong schrijft hierover in "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog :

Begin mei '40 had de Nederlandse justitie Rost en Feldmeijer in Ooltgensplaat geïnterneerd. Beiden werden op 26 mei in Ca. lais door de Duitse troepen bevrijd. Pas zes dagen later, op 1 juni, kwamen zij weer in Nederland aan: in Breda, waar zij door de plaatselijke NSB'ers enthousiast ontvangen werden. Rost belde Mussert op en deze verlangde zijn onmiddellijke overkomst. Maar Rost had geen haast; terwille van 'een éclatante ontvangst' droeg hij via kennissen aan van der Vaart Smit op dat deze door het Haagse bureau van het ANP bekend zou laten maken dat Feldmeijer en hij pas de volgende dag, zondag 2 juni, om elf uur precies bij Rosts woning in Den Haag zouden aankomen. Zij werden er op het vastgestelde uur door vierhonderd NSB'ers toegejuicht en op de schouders rondgedragen en er arriveerde in de dagen die volgden, 'een stortvloed van post, bloenstukken en fruitmanden' - Mussert, zo zag menige NSB'er het, had zich tijdens de meidagen alleen maar verstoep, de al doodgewaande Rost van Tonningen was daarentegen miraculeus uit 's vijands handen bevrijd.

Die zondag bevond Himmler zich bij Seyss-Inquart: de *Reichsführer-SS* wilde er geen gras over laten groeien: de ontwikkeling in bezet Nederland moest zo spoedig mogelijk in de gewenste richting gestuwd worden. Rosts behouden terugkeer was hem hoogst welkom: deze werd nog diezelfde avond naar hotel 'Kasteel Oud-Wassenaar' ontboden. Er deed zich even één moeilijkheid voor: Rosts auto was verdwenen (daar reed d'Ansembourg in rond), maar het probleem werd spoedig opgelost: Töpfer was beschikbaar - met auto.

De drie mannen (Himmler, Seyss-Inquart, Rost van Tonningen) die elkaar die avond in het Wassenaarse hotel ontmoetten (een verslag van hun gesprek is helaas niet bewaard gebleven), waren er van overtuigd dat een nieuw Europa op het punt stond geboren te worden. Van hen drieën was Himmler niet alleen veruit de machtigste, maar ook de enige die precies wist wat hij wilde: Nederland moest via de SS voor het nationaal-socialisme gewonnen worden en ingeschakeld in het komende *Grossgermanische Reich*. In dat *Reich* was voor een 'Groot-Nederland' geen plaats: dat zou trouwens een veel te beperkt kader zijn voor bekwame Nederlanders. De zulken moesten in het gehele *Reich* hun talenten ontplooien, en dat *Reich* zou zich nog uitbreiden ook: een afrekening met de Sowjet-Unie was immers onvermijdelijk. Duitsland, zei Himmler, had er in beginsel geen enkel bezwaar tegen, Nederlanders op militair gebied in te schakelen. Hij kon meedelen dat Hitler al opdracht gegeven had, binnen de *Waffen-SS* een aparte Nederlandse formatie op te richten.

Gedrieën werd men het er voorts over eens dat ook de *Allgemeine SS* een pendant diende te krijgen in Nederland: er moest dus een Nederlandse SS

gevormd worden waarvoor de jeugdige Feldmeijer de aangewezen leider leek. Maar er was meer. Mussert en de NSB hadden kennelijk gefaald: bij de grote massa's van arbeiders, boeren en vrouwen en bij de jeugd hadden zij geen aansluiting weten te vinden. Rost (van wiens capaciteiten althans Himmler overtuigd was) kreeg tot taak, voor die aansluiting te zorgen. Welke vorm de nieuwe organisaties zouden krijgen waarin de volksmassa's opgenomen moesten worden, werd vermoedelijk nog opengelaten (de *Reichskommissar* was nog slechts een week in het land en had nog geen duidelijk overzicht van de mogelijkheden), maar wél werd vastgesteld dat de Nederlandse nationaal-socialisten om te beginnen zouden trachten, 'de straat te veroveren'; ook werden enkele namen genoemd van personen die in de nieuwe opzet een belangrijke plaats zouden krijgen: wellicht die van de NSB'er Woudenberg die op vakbewegingsgebied actief geweest was, in elk geval die van freule Julia op ten Noort; zij had Rost van Tonningen enkele jaren eerder bij Himmler geïntroduceerd en had hem ook vergezeld bij het bezoek dat hij de *Reichsführer-SS* in maart 1940 gebracht had. Het kwam alles hierop neer dat de NSB en Mussert niet zozeer uitgeschakeld als wel gepasseerd zouden worden; de bedoeling was, zei een ingewijde enkele dagen later, 'Mussert voorbij te gaan en steun te verlenen aan een nationaal-socialistische beweging onder Rost.'

Himmler haastte zich, van het besprokene verslag af te brengen aan Hitler en deze was, zo berichtte Himmler onverwijld aan Seyss-Inquart, 'het geheel eens met de door ons ontwikkelde denkbeelden.' Uiteraard vormde dat voor Seyss-Inquart een belangrijke richtlijn. Rost schreef de ochtend na het gesprek, maandag 3 juni, een programmatisch hoofdartikel voor *Het Nationale Dagblad* ('De sociale revolutie. Nederlandse werkers, bouwt uw toekomst!');

(Deel 4, Staatsuitgeverij, Blz. 216/17)

Ook dr. N.K.C.A in 't Veld beschrijft in zijn boek "De SS in Nederland" een samenvatting van zijn eerdere, uit twee delen bestaande proefschrift onder dezelfde naam, louter samengesteld op basis van SS-documenten, de grote waarde die de hoogste Duitse autoriteiten aan Rost van Tonningen toekenden :

Voor Rost daarentegen toonden de Duitsers tot in de allerhoogste regionen onmiddellijk grote belangstelling. Toen men nog niets wist van het lot van de afgevoerde geïnterneerden, zou Hitler gedreigd hebben wanneer Rost iets mocht overkomen vijfhonderd Engelse (in een andere versie Nederlandse) officieren te laten neerschieten. Die maatregel hoefde dus niet genomen te worden, want Rost werd in Calais door de Duitse troepen bevrijd, en probeerde zo snel mogelijk naar Nederland terug te keren. Op 2 juni kwam hij in Den Haag aan en liet zich daar zoals gezegd door zijn aanhang toejuichen en op de schouders tillen. Dezelfde avond nog had hij te Wassenaar een onderhoud met Seyss-Inquart (drie dagen eerder dus dan de leider van de NSB) en Himmler, die een tocht langs het westelijke front aan het maken was, maar gaarne naar de Haagse voorstad kwam om zijn SS-potenz in het pas veroverde Nederland een goede start te geven. (Het is moeilijk te achterhalen wat er precies is besproken). Hoogstwaarschijnlijk kwam het

op het volgende neer. Rost zou trachten langs andere kanalen dan de NSB het Nederlandse volk, althans brede lagen ervan, te winnen voor het Nationaal Socialisme, in volkse richting liefst. De SS zou vaste voet in Nederland krijgen, en wel op twee manieren: ten eerste door de opname van Nederlandse vrijwilligers in een apart regiment van de Waffen-SS, dat in Duitsland gelegerd was. Zo zou men de beschikking krijgen over een militair gevormd en politiek geïndoctrineerd kader, dat men na opleiding in Nederland zou kunnen gebruiken. Ten tweede zou in Nederland zelf een politieke SS-formatie worden opgericht, een Nederlandse Allgemeine SS dus, waarvan dit militair gevormde kader de ruggegraat zou zijn. Het resultaat van de bepreking werd door Hitler goedgekeurd.

(zie blz. 226, Sijthoff Amsterdam, 1987)

Der Reichsführer- "

Sonderzug Heinrich
4.6.1940.

274

Lieber Parteigenosse Seyss-Inquart!

Zunächst noch einmal meinen herzlichsten Dank für die nette Aufnahme, die ich in "Ihrem Reich" fand.

Dem Führer habe ich die Prossessituation über den Empfang der Staatssekretäre und Ihre Rede gezeigt. Der Führer war mit Ihrer Rede sehr einverstanden.

Ich berichtete ihm auch über unsere Unterredung mit Rost von Tonningen. Er war mit den von uns vertretenen Bedanken sehr einverstanden.

Herzliche Grüße und

Heil Hitler!

Ihr

HA

"Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog" - Deel 4, blz. 227

Ook de weduwe Rost van Tonningen maakt in haar biografie "Op zoek naar mijn huwelijksring", verschenen bij de Belgische uitgeverij "De Krijger", er melding van dat men aan een levende Rost van Tonningen zo'n grote waarde hechtte, dat de Führer zelf met vergeldingsmaatregelen had gedreigd, als hem iets zou zijn overkomen :

Himmler had de Obergruppenführer Werner Lorenz naar Nederland gezonden, om hem te zoeken. Obergruppenführer Lorenz vertelde aan Mussert, dat de Führer reeds had bevolen, enkele engelse officieren neer te schieten, wanneer Rost van Tonningen iets mocht overkomen, ook een SS-commando kreeg opdracht Rost van Tonningen te zoeken, zonder resultaat evenwel.

(blz. 128)

Volgens de weduwe Rost van Tonningen werd bij het driegesprek met Himmler en Seyss-Inquart door Himmler eerst voorgesteld dat haar (latere) echtgenoot de leiding van de NSB zou overnemen, werd hem vervolgens de leiding over een Nederlandse SS aangeboden en tenslotte toen al de grondslag gelegd voor zijn latere Presidentschap van de Nederlandse Bank :

Plannen en speculaties.

In juni 1940 was Himmler van zijn tocht langs het westelijk front naar Nederland gekomen, om mijn man hartelijk te feliciteren met zijn behouden terugkeer na de verschrikkelijke gevangennamen. Bovendien lag het in Himmlers bedoeling, mijn man als belangrijk Nederlander aan Seyss-Inquart voor te stellen, om tezamen een reeds ver gevorderd plan over Nederland door te nemen. Mussert werd niet direct als de ideaalfiguur, als Leider van het nederlandse volk gezien, Himmler wilde Seyss-Inquart voorstellen, dat mijn man deze taak zou overnemen. Kranefuss had zich hiervoor reeds zeer ingespannen, daar hij mijn man al jarenlang kende, en geheel achter mijn man's politieke opvattingen stond. Men wenste een nationaal-socialistische beweging in Nederland onder sterke leiding, daarvoor had Himmler mijn man voorbestemd. Voor dit doel had men reeds "Flugblätter" laten drukken en wilde deze per vliegtuig over Nederland laten droppen. De teleurstelling was groot, toen mijn man kort en krachtig verklaarde, dat hij dit plan tegenover Mussert niet collegiaal vond, deze taak niet ambieerde en beleefd Seyss-Inquart vroeg, hem niet met deze taak te willen belasten. Beiden, Seyss-Inquart en Himmler konden mijn man's argumenten begrijpen, om tenslotte zich bij zijn wens, geen leider van het nederlandse volk te worden, neer te leggen.

Nu werd door Himmler het volgende plan gelanceerd, "Zou mijn man de functie ambiëren, Hoofd der SS in Nederland" te willen worden? Bij deze vraag schoot mijn man in de lach, zijn antwoord luidde: "Natuurlijk, Reichsführer, zou ik het een hoge eer vinden, Voorman der SS te mogen worden, doch ik meen toch te mogen zeggen, dat ook een voorman der SS, een jonger iemand moet zijn, ik ken een prima jeugdleider, W.J. Heubel, ook Feldmeyer is mij bekend, zou dit geen betere keuze zijn, want ik ben reeds 46. Ik denk dat deze taak voor Heubel de functie zou kunnen zijn". Dit was voor Himmler een nieuw gezichtspunt, met zeer veel interesse had hij dan ook naar de woorden van mijn man geluisterd. Tenslotte werd mijn man's financiële en economische visie op Nederland

en Duitsland haarlijn besproken, waar budget-evenwicht, behoorlijke gouddekking voor bankbiljettencirculatie terwille van de waardevastheid van geld, laag loon- en prijsbeleid zijn speciale aandacht had, doorgenomen met zijn buitenlandse visie.

Voor de toekomst stond hierbij eigenlijk al zijn positie vast, doch men stond pas aan het begin van het nederlandse beleid, vele klippen moesten nog genomen worden, alvorens mijn man zijn inaugurele rede (maart 1941) als President van de Nederlandse Bank kon uitspreken.

("Op zoek naar mijn huwelijksring", blz. 168)

En elders schrijft zij nog :

Het tweede punt, waar ik dieper op in moet gaan, is de vraag van Himmler aan mijn man, of hij bereid zou zijn, om de leiding van de algemene SS, in Nederland op zich te nemen.

Reeds ver voor de oorlog waren mijn broer Wim, Henk Feldmeyer en ik kameraadschappelijk verbonden binnen de volkse werkgemeenschap, waartoe ook Wim van Heemskerck Duker, van Houten, Nico de Haas, Conrad Nachenius etc. behoorden. Volgens Feldmeyer moest ik in eigen stal trouwen, mijn man behoorde echter niet tot de roedel, dus... dat was verboden. Een ramp voor Feldmeyer was het feit, dat mijn man goed bevriend was met Himmler, terwijl Feldmeyer duidelijk een ander niveau had. In plaats daarvan, dat Henk Feldmeyer mijn man dankbaar was, dat hij zijn functie van voorman der SS te danken had aan deze vriendschap, was hij jaloers op mijn man, omdat mijn man met mij getrouwd was. Ook mijn broer Wim vond deze houding van zijn vriend Feldmeyer niet te pas komen, maar ondanks alles bleef het tabeltje over de stamboom doorlopend in circulatie. Men heeft, tezamen met mijn broer Wim alles in het werk gesteld, om Henk Feldmeyer te ondersteunen, zonder succes evenwel. Op bevel van Rauter, is Feldmeyer enkele malen naar het front gestuurd, om zijn geschiktheid als SS-officier aan het Oostfront te tonen, opdat hij dan in Nederland, als Voorman der SS, zijn aanzien zou kunnen vergroten.

In een brief van mijn man aan R. Jungclaus d.d. 24-11-1941 stelt mijn man nogmaals: "...Ich sage ausdrücklich meine S.S.-Männer, denn ich nehme für mich in Anspruch durch den Jahrenlangen Kampf für die völkische Idee und der Gross-Germanischen Gedanken die Grundlagen für die niederländische S.S. in meiner Heimat gelegt zu haben." Mijn mans uitspraak steeds tegen mij was, "Ach, Florelore, hoge bomen vangen helaas steeds veel wind, wij moeten ons er maar niet te veel van aantrekken."

Geheel onbekend voor de buitenwereld is het feit, dat mijn man, na de duitse overwinning een van de hoogste functies in de algemene SS zou krijgen, ondertekend door Hitler en Himmler.

(blz. 170-171)

Met dat Duitse citaat doelde zij op een brief van Rost van Tonningen aan Oberführer Jungclaus van 24 november 1941 in verband met een schoolingscursus voor de Nederlandse SS-top in Avegoor, welke brief is opgenomen in de bundel "Briefe aus der Vergangenheit von Dr. Meinoud Marinus Rost van Tonningen - Präsident der Niederländischen Bank", uitgegeven door Consortium "De Levensboom, Velp, ISBN 90-72345-03-7) Dat citaat luidt, voor zover hier verder relevant :

Nachdem es den Totfeinden der S.S. in der Bewegung fast gelungen wäre mich von meiner Mannschaft zu trennen, durch niederträchtige Intrigen, gerade weil ich den S.S.-Gedanken seit langen Jahren vertreten habe, muss ich jetzt feststellen dass es in der S.S. offenbar ein oder mehrere Personen gibt, die gelinde gesagt dasselbe Resultat erreichen und mir von meinen S.S.-Männern fernhalten. Ich sage ausdrücklich meine S.S.-Männer, denn ich nehme für mich in Anspruch durch den Jahrenlangen Kampf für die völkische Idee und der Gross-Germanischen Gedanken die Grundlagen für die niederländische S.S. in meiner Heimat gelegt zu haben. Ich bin nun nicht bereit in der Zukunft jedesmal und zwar in auffallender Wiederholung das Recht für mich [zu] beanspruchen mit der niederländischen S.S. in Verbindung zu bleiben.

(blz. 42

Uit dit citaat blijkt dat Rost van Tonningen zich al jarenlang met de SS identificeerde en zich in hoge mate beschouwde als de grondlegger van de Nederlandse SS.

Ook spreekt hij hier, in november 1941 dus, van zijn "Jahrenlangen Kampf für der Gross-Germanischen Gedanken".

Hoezeer Rost van Tonningen zich met de SS identificeerde, blijkt ook uit het feit dat zijn huwelijk geheel volgens de SS-richtlijnen werd gesloten en de echtelieden hiervoor SS-toestemming vroegen en zich afhankelijk maakten van de voor SS-huwelijken noodzakelijke contrôle op raszuiverheid door het Rasse- und Siedlungshauptamt der SS.

In in de biografie van de weduwe Rost van Tonningen opgenomen passages, welke ontleend zouden zijn aan het zevende en vierde verhoor van Rauter op 5 maart en 13 februari 1947 in de strafgevangenis te Arnhem, weergegeven onder het hoofdstuk "De verschillende eenheden der Waffen-SS, wordt over deze SS-afdeling gesteld :

7. Das SS-Wirtschaftsverwaltungshauptamt. (WVHA)
Das Rasse- und Siedlungshauptamt. Chef SS-Obergruppenführer Hoffmann. Alle SS-Angehörigen wurden rassisch gemustert, rassisch auf ihre Eignung überprüft durch eigenen geschulte Rasse-SS-Führer und ärztlich besonders untersucht durch eigenen Musterkommissionen, wobei die Bedingungen sehr scharf gezogen waren auf beiden Gebieten. Es war ein sehr grosses Gebiet, mit Hunderten von Führern und Ärzten, die überall in diesen Kommissionen tätig waren. Ausserdem bearbeitet dieses Hauptamt alle Siedlungsangelegenheiten, wobei die SS-Männer angesiedelt wurden, wenn sie verwundet waren.

(blz. 293)

Over de aanloop tot haar huwelijk schrijft zij in haar biografie :

De volgende dag telefoneerde Meinoud met Himmler, "Ich werde heiraten". Bericht terug: "Ihre Ahnentafel kenne ich, das ist in Ordnung, doch bevor ich die Genehmigung für Ihre Heirat gebe, muss auch die Ahnentafel von Ihrer Frau kontrolliert werden". Daar hadden noch Meinoud, noch ik op gerekend, we moesten Himmler plechtig beloven, nog met niemand over ons voorgenomen huwelijk te spreken, ook tegen mijn ouders niet, die achteraf niet begrepen dat wij hen niet over ons huwelijk hadden ingelicht. SS-Standartenführer Kranefuss werd ingeschakeld, de beruchte waakhond van Himmler, overal stond hij mij in de weg, voor mij knap vervelend, in zijn ogen mocht ik nauwelijks met Meinoud omgaan, eerst de vergunning.

En dan eindelijk, het verlossende bericht: "Alles in Ordnung, meine herzlichen Glückwünsche, ondertekend Heinrich Himmler. Onze huwelijksdag werd Winterwende: 21-12-1940.

(blz. 144)

Verderop maakt zij er melding van dat op de huwelijksreceptie spreker was SS-Obengruppenführer Rauter, die het paar uit naam van Himmler "de SS-Lebensleuchter" aanreikte (blz. 148) en dat Himmler zelf het volgende telegram stuurde :

Berlin /11 1305 36 21 1752

Lieber Kamerad Rost van Tonningen, Ihnen und Ihrer Frau übersende ich zu Ihrer Hochzeit meine aufrichtigsten Glückwünsche und Grüße in Herzlicher Verbundenheit Heil Hitler stets Ihr H. Himmler Reichsführer SS.

(blz. 155)

En elders in haar boek gaat zij er prat op dat haar huwelijk met Rost van Tonningen het eerste SS-huwelijk in Nederland was :

Daar er in wezen nauwelijks kritiek op mijn man was uit te oefenen, omdat zijn capaciteiten internationaal erkend waren, moest er een stok gevonden worden om de hond te slaan en deze stok was de suggestie, dat mijn man van gemengden bloede zou zijn, ondanks het feit, dat mijn man en ik als eerste in Nederland een SS-huwelijk gesloten hadden, waarbij van beide kanten kwartierstaten moesten overgelegd en afgestempeld worden.

(blz. 170)

Ook in 't Veld maakt in zijn eerder genoemde boek "De SS in Nederland" melding van dit "Heiratsbefehl" en geeft aan dat alle SS-leden die een huwelijk wensten aan te gaan, toestemming moesten hebben van de Reichsführer. Dit "Heiratsbefehl" werd door Himmler uitgevaardigd op 31 dec. 1931, SS-Order nr. 65.

(zie "De SS in Nederland", blz. 16)

En over de relatie van Rost van Tonningen met de SS schrijft in 't Veld :

Tenslotte was Rost van Tonningen weliswaar de authentieke radicale nationaal-socialist, maar tevens uit dien hoofde exponent van de SS, enige tijd zelfs de belangrijkste.

(zie blz. 238)

Toen de latere echtgenote van Rost van Tonningen en haar broer Wim Heubel medio 1940 een tamelijk lang gesprek hadden met de door hen diepvereerde Reichsführer-SS Himmler, kwamen de denkbeelden van dit idool, wanneer men op de naoorlogse verklaring van de weduwe Rost

van Tonningen mag af gaan, nog als een schok, zelfs voor hen: Nederlandse SS-divisies, de hakenkruisvlag ook als vlag voor Nederland, een onderling nauw verbonden Germaanse jeugd, etc.:

"Himmler was de figuur, die mij toen eigenlijk erg geschokt heeft, want ik was toen nog lang niet zo-
ver als ik eigenlijk een paar jaar later werd in
mijn innerlijke beschouwing, en Himmler heeft ons
toen ideeën vertolkt die ik toen niet eens aanneem-
baar achtte...de vlaggenkwestie bijvoorbeeld en de
SS-Divisionen, dusde kracht uit Nederland scheppen
om op te bouwen tot het heilige werk. Wij stamden
toch gedeeltelijk nog uit een Dietse sfeer, dus we
konden het eigenlijk nog helemaal niet begrijpen,
die grootse beschouwingen".

(verklaring mevrouw Rost van Tonningen, pag. 8)

(zie "De SS in Nederland", blz. 218)

Ook Mussert had het moeilijk met de plannen tot nazificatie van Nederland en reageerde aanvankelijk afwijzend, toen Rost van Tonningen hem van de met Himmler en Seyss-Inquart gemaakte plannen op de hoogte stelde.

Dr. L. de Jong vermeldt hierover in zijn eerder genoemde deel van "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog" o.m. het volgende :

Verder was er, zei Rost, geen kans op, dat de Duitsers ooit Vlaanderen aan Nederland zouden toevoegen. Geprikkeld reageerde Mussert met te zeggen, 'dat hij liever naar Zuid-Afrika zou emigreren dan aan zo'n politiek mee te doen', en even fel viel hij uit toen Rost mededeelde dat Nederlanders zouden kunnen toetreden tot de *Waffen-SS*: 'hij zou hier niet aan meedoen, want hij was geen landverrader.'

Of Rost aan die laatste mededeling toevoegde dat er terzake al een besluit van Hitler was, staat niet vast. Hoe dat zij: Mussert ging spoedig wankelen. Toen hij 's avonds zijn dagboek bijwerkte, zette hij de deur al op een kier: 'In de *SS*' (hij bedoelde de *Waffen-SS*)

'zouden Nederlanders worden opgenomen. Dit laatste kan m.i. goed bedoeld zijn, maar ook kwaad. Goed als de bedoeling is om door mij aan te wijzen personen daar het vak te doen leren; kwaad als het een soort inlijving betekent van Nederlandse jongens in Duitse organisaties.'

(blz. 218)

In 't Veld maakt er melding van dat vervolgens Mussert wat betreft de *SS* toch de eer aan zichzelf hield.

De dood van de Haagse *WA*-man Peter Ton op 7 september 1940 werd op 11 september 1940 beantwoord met de formele oprichting van de Nederlandse *SS*.

Al in de zomer van 1940 hadden de eerste Nederlanders zich gemeld voor de *Waffen-SS*.

Rost van Tonningen schreef daarover op juichende toon in een

nota, getiteld "Niederlande's Beitrag für den Osten", opgenomen in de eerder genoemde bundel "Briefe aus der Vergangenheit", waarvan de aanhef als volgt luidt :

NOTA VAN M. M. ROST VAN TONNINGEN

Niederlande's Beitrag für den Osten

Als im Sommer 1940 die ersten niederländischen Nationalsozialisten sich für die Waffen-SS meldeten, wurde damit ein entscheidender Schritt gemacht auf dem Wege zur aktiven Beteiligung des niederländischen Volkes an dem gemeinsamen germanischen Freiheitskampf gegen den jüdischen Kriegshetzer.

(blz. 46)

Op 1 november 1942 werd de naam Nederlandse SS gewijzigd in Germaanse SS in Nederland.

De Noorse SS-formatie Norges SS had al op 21 juli 1942 haar naam veranderd in Germanske SS Norge.

Aan "De SS in Nederland" wordt de volgende karakterisering van de Germaanse SS ontleend :

De Nederlandse SS was, en wilde dat ook zijn, een instrument van de ware nationaal-socialistische revolutie, een revolutie, die in tegenstelling tot de halfslachtige en eng-nationale doeleinden van de NSB-leiding, gericht was op een toekomstig Grootduits Rijk, dat was gebaseerd op een consequent volgehouden ras-principe. Voor de Hoherer SS- und Polizeiführer, vertegenwoordiger van de SS in Nederland, was de inheemse SS-formatie bij uitstek het instrument voor de verwezenlijking van de SS-politiek.

Tot het einde toe bleven weliswaar zowel Mussert als prominente SS-figuren in het openbaar fraseren over het tweeledige aspect van de Nederlandse SS: enerzijds als weerformatie van de NSB, anderzijds als stoottroep van de groot-Germaanse gedachte, integrerend deel van de hele SS en ondergeschikt aan de Reichsführer-SS. Maar in werkelijkheid bestond die dualiteit niet. Vanaf het begin zag de SS de Nederlandse formatie uitsluitend als een onderdeel van zichzelf, en de Nederlandse SS wenste niets anders en niets liever. Wij hebben reeds gezien, hoe meteen nadat Nederland door de Duitsers overrompeld was, Feldmeijer in aansluiting op - en in concurrentie met - Rost van Tonningen zich aanbood als verlengstuk van de SS in Nederland. "Auch er will engste Fühlung mit mir halten", schreef Rauter aan Himmler op 10 juni 1940 toen hij deze jonge kracht, voorbestemd om Nederlands SS-leider te worden, had leren kennen. Dat vond Himmler niet genoeg. Feldmeijer moest de SS-formatie "mit unserer Hilfe und nach unseren Richtlinien vornehmen", zo schreef Himmler aan Rauter op 19 juni. Al gauw werd het voor hen, voor Feldmeijer en al diens mannen, vanzelfsprekend dat de Nederlandse SS een deel vormde van de SS als geheel. De Duitse SS-autoriteiten, in de eerste plaats de Reichsführer en zijn HSSuPF in Nederland werden als de natuurlijke superieuren aanvaard.

(zie blz. 243)

En op blz. 418 schrijft in 't Veld :

Het doel van de SS was het Nederlandse volk, Duits immers van oorsprong, met het Duitse volk te "verknupfen", zoals Goering dat met de Nederlandse economie wenste te doen. Voor dat doel, de her-duitsing der Nederlanders, werd een SS-Standarte voor Nederlandse vrijwilligers opgericht, een politieke SS-formatie in Nederland geprojecteerd om als ferment voor de gewenste ontwikkeling te dienen.

Dat Rost van Tonningen de Grootgermaanse gedachte onder de eenhoofdige leiding van Hitler al in een zeer vroeg stadium was toegedaan en daarvan al in 1940 getuigde, blijkt ook uit diens brief aan Rauter, opgenomen in de bundel "Briefe aus der Vergangenheit" :

M. M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. A. RAUTER

den 19. Oktober 1940

Lieber Brigadeführer,

Bei einer unserer letzten Besprechungen haben wir die Frage des Germanischen Staatenbundes berührt. Ich habe Ihnen dann mitgeteilt, dass Mussert der Meinung sei, dass man nicht gesprochen haben soll vom Germanischen Staatenbunde, jedoch vom Bunde Germanischer Völker. Sie haben mich damals gewarnt, diese Konstruktion nicht zu übernehmen, weil sonst der Eindruck entstehen könne, dass wir von der Linie, die der Führer uns bei seinem Empfang vorgeschrieben hat, abweichen würden.

Wenn ich mich gut entsinne, hat der Führer vom Germanischen Staatenbunde gesprochen. Allerdings behauptet Geelkerken, dass der Führer Bund Germanischer Völker gesagt hätte. Ich habe Geelkerken vorgeschlagen, die Frage zu erörtern in einem Gespräch von Mussert, Geelkerken und mir.

Der Unterschied zwischen Germanischer Staatenbund und Bund Germanischer Völker ist, wenn ich Sie gut verstanden habe, dieser, dass bei einem Germanischen Staatenbunde die Führung Adolf Hitlers vorausgesetzt ist, während Bund Germanischer Völker mehr oder weniger auf dem Prinzip des Völkerbundes aufgebaut sein würde und daher nicht aus gleichberechtigten Staaten besteht, woraus hervorgeht, dass für eine einheitliche Führung kein Platz ist.

Ich schliesse nun in diesem Brief den Leitartikel Musserts im letzten 'Volk und Vaterland' bei und möchte Sie insbesondere aufmerksam machen auf den Sätzen, welche auf Seite 1, mit der Ziffer 1, versehen sind.

Offenbar ist aber Mussert der Meinung, dass der Bund Germanischer Völker zwar aus gleichberechtigten Völker besteht, jedoch Adolf Hitler als Führer hat. Dies zeigt sich aus dem 6. Satz auf Seite 2., den ich mit rot unterstrichen habe. In der Konstruktion Musserts würde also der Bund Germanischer Völker durch eine Personalunion nl. in Adolf Hitler, ihre bedeutsame Verbindung finden.

Mit National Sozialistischem Gruss, Heil Hitler!

[M. ROST VAN TONNINGEN]

(blz. 26)

Al in maart 1941 meldde Rost van Tonningen zichzelf vrijwillig voor dienst bij de Waffen-SS.

Zelf schrijft hij daarover in zijn "politieke testament", opgesteld op 24 mei 1945 in Utrecht en uitgegeven door Verlag "Eidgenoss" in Winterthur onder de titel "Holland und das Deutsche Reich 1933-1945, Das politische Testament von Dr. Meinoud Marinus Rost van Tonningen, Ermordet am 6. Juni 1945 in Den Haag" :

Gegen Ende 1940 und in den Anfangsmonaten 1941 wurde immer deutlicher, dass die Absicht, die politischen Parteien in unserem Lande frei entwickeln zu lassen, aufgegeben worden war.

Präsident der Niederländischen Bank

Ich betrachtete meine politische Aufgabe in den Niederlanden als beendet und meldete mich im März 1941 freiwillig zum Dienst bei der SS. Da Krieg mit Sowjetrußland drohte, war ich überzeugt, an der Front mitkämpfen zu müssen. Zu meiner Überraschung widersetzte sich Seyss-Inquart meinen Plänen und trat via Reichsleiter Himmler persönlich dazwischen. Auch Mussert bestand darauf, dass ich den Posten als Präsident der Niederländischen Bank und als Minister der Finanzen übernehmen sollte. Die Verhandlungen darüber dauerten vierzehn Tage. Himmler gab mir zu verstehen, dass meiner Bitte, um Einsatz in der Waffen-SS nicht entsprochen werden könne, da der Reichskommissar der Niederlande Seyss-Inquart mein dortiges Verbleiben verlangte. Ich kehrte also wieder nach Holland zurück.

./.

(blz. 21 - prod. 1)

Rost van Tonningen meldde zich dus al in maart 1941 voor de eerste keer aan voor dienst bij de Waffen-SS.

Dat zou hij niet gedaan hebben als hij zich nog als Kamerlid beschouwde. Toen dat niet doorging, omdat de hoogste Duitse autoriteiten hem als President van de Nederlandse Bank wilden, heeft hij deze functie op zich genomen.

In "De SS in Nederland" geeft in 't Veld aan dat hij medio 1944 alsnog zijn SS-opleiding afsloot met een bevordering tot Untersturmführer der Waffen-SS en in maart 1945 naar het front ging in Nederland, waar hij in mei 1945 krijgsgevangene werd gemaakt.

Daar, aan het Nederlandse front, was hij getuige van het sneuvelen van zijn zwager en broer van zijn vrouw Wim Heubel en over zijn verslag hiervan schrijft de weduwe Rost van Tonningen in haar biografie :

Bij een van de laatste gevechten van de Nederlandse Landstorm tegen de overmachtige vijand bij de Grebbelinie, is mijn broer Wim, die bevel had gegeven om een schijnbaar leegstaand huis op een eilandje midden in het onder water gezette land, te bezetten, gevallen, door het vuur van de in dat huis aanwezige poolse militairen.

Mijn man schrijft: "Florelore, ik heb Wim gegroet, zoals hij dat wilde. Als trotsche krijgsman, als vlekkeloos mens, als een trouwe zoon en man, en een onwankelbare SS man en volgeling van den Führer. Ik heb Wim beloofd aan zijn graf niet meer te zullen treuren, want dat willen wij SS mannen niet en Wim zeker niet.

(blz. 221)

Ook hieruit blijkt dat Rost van Tonningen tot het bittere einde voor 100% een overtuigd SS-er is gebleven.

In het bovenste citaat van deze bladzijde wordt door Rost van Tonningen aangegeven dat hij zijn politieke taak in Nederland als geeindigd beschouwde. Dit in verband met hetgeen hij in de voorafgaande zin stelt, namelijk dat hem eind 1940 en in de eerste maanden van 1941 steeds dui-

delijker was geworden, dat het plan om de politieke partijen in ons land vrij tot ontwikkeling te laten komen, opgegeven was. Daarmee kan hij uiteraard niet bedoeld hebben dat hij aanvankelijk van mening zou zijn geweest dat de politieke partijen in bezet Nederland in de gelegenheid zouden worden gesteld om zich vrij te ontplooiën, want hij wist natuurlijk maar al te goed dat daar geen sprake van zou kunnen zijn en zou daar op grond van anti-demokratische en nationaal-socialistische geestesgesteldheid ook absoluut geen voorstander van zijn geweest.

Wat hij hiermee bedoeld moet hebben is dat de pogingen om de bestaande politieke partijen, waaronder met name ook de SDAP, in nationaal-socialistische richting om te buigen, als politiek achterhaald moesten worden beschouwd en dat dit idee was opgegeven.

Nu was juist Rost van Tonningen onmiddellijk aan het begin van de bezetting aangewezen om deze nazificatie-strategie van de politieke partijen vorm te geven, want al in juli 1940 werd hij door Seyss-Inquart benoemd tot "commissaris voor de marxistische partijen" en had in dit verband tot taak om met name te pogen de SDAP gelijk te schakelen en zo dienstbaar te maken aan de vijand.

Datzelfde gold voor organisaties als het NVV.

In 't Veld geeft in "De SS in Nederland" aan (blz. 417 en 418), dat het Himmler zelf was, in overeenstemming met Seyss-Inquart, die Rost van Tonningen daartoe instrueerde. Dit was, aldus in 't Veld, mede bedoeld om andere politieke groeperingen in Nederland wellicht tot grotere bereidheid te bewegen om tot politieke zaken met de bezetter te komen.

Rost van Tonningen doet zelf in een brief van april 1941 verslag van de resultaten van deze gelijkschakeling. Ook deze brief is opgenomen in de bundel "Briefe aus der Vergangenheit", waaruit hier de volgende citaten :

Die Centrale Arbeiter- und Versicherungsbank.

Auch diese Bank wurde mit der grössten Vorsicht von der marxistischen in die national-sozialistische Praxis übergeleitet.

Nach einem leichten Rückschlag blühte der Betrieb bald wieder auf und geht jetzt mit raschen Schritten vorwärts.

Die Reorganisation wurde nach einer Korrespondenz und nach Besprechungen mit Minister Fischböck am 18. d.M. also vor einigen Tagen entgültig durchgeführt .

en :

Arbeiter Jugend Centrale .

Die Arbeiter Jugend Centrale löste sich sofort nach meinem Amtsantritt selbst auf. Das Inventar wurde von uns beschlagnahmt.

Toen de strategie van gelijkschakeling van politieke organisaties en daarmee verwante instellingen niet tot de gewenste resultaten bleek te leiden, werd deze opzet weer verlaten.

Daarmee verviel als het ware Rost van Tonningen's eerste politieke taak en die dan ook als geëindigd beschouwend, wilde hij zich opgeven bij de Waffen-SS.

De hoge Duitse autoriteiten wilden Rost van Tonningen echter niet laten vertrekken naar de Waffe-SS, want zij hadden nog andere politieke activiteiten met hem voor.

Dat betrof het invlechten van de Nederlandse economie in de Duitse en het schatplichtig maken van het Nederlands economisch bestel aan de Duitse oorlogsinspanningen.

Daartoe werd Rost van Tonningen vervolgens aangesteld als President van de Nederlandse Bank, welke benoeming hij aanvaardde uit handen van de SS-er Seyss-Inquart.

Hij had vervolgens af te rekenen met verzet in de Raad van Toezicht van de Nederlandse Bank, met name van de kant van de heer Suermondt en in een brief aan A. Buhler van 3 maart 1942, opgenomen in de bundel "Briefe aus der Vergangenheit" drong hij aan op snelle maatregelen, gericht op het ontslag van de heer Suermondt. Als reden geeft hij op :

"Es wird nämlich allmählich notwendig sein, die Leistungen des Niederländischen Staates an das Deutsche Reich unter dem Titel des Beitrages für den Osten formell durchzuführen".

In deze brief, voor zover hier verder relevant, schrijft Rost van Tonningen :

Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie dem Reichskommissar die Dringlichkeit einer Entscheidung vortragen wollen und mit Dr. Wimmer die formelle Erledigung dieser Angelegenheit so weit vorbereiten wollen, dass der Reichskommissar in der Gelegenheit wäre, seine Entscheidung schnell durchzuführen.

Es wird nämlich allmählich notwendig sein, die Leistungen des Niederländischen Staates an das Deutsche Reich unter dem Titel des Beitrages für den Osten formell durchzuführen. Ich erwarte bei dieser Gelegenheit eine grundsätzliche Auseinandersetzung in der erstkommenden Aufsichtsratsitzung und es wäre gut, wenn diese Auseinandersetzung in einer sachlichen Atmosphäre vor sich gehen könnte. Die Abtretung des restlichen Goldbestandes der Niederländischen Bank an das Reich ist eine Operation, die mit dem Notwendigen Nachdruck vertreten werden muss und der Reichskommissar und Sie würden mir meine Aufgabe beträchtlich erleichtern wenn vorher die Säuberung des Aufsichtsrates durchgeführt wäre.

[M. ROST VAN TONNINGEN]

(blz. 39)

Ook de goudvoorraad van de Nederlandse Bank moest dus, onder dekking van DM-tegoeden, aan Duitsland worden overgedragen ten dienste

van de oorlogsinspanningen van das Reich.

De Nederlandse Bank onder leiding van Rost van Tonningen verordonde zelfs dat daarvoor alle gouden munten moesten worden ingeleverd.

De weduwe Rost van Tonningen herinnert zich dit aldus in haar memoires :

Om dit nog beter uit te drukken, denk ik terug aan de inzameling van goud, verordening van de Nederlandse Bank, dus mijn man, dat alle gouden tientjes en vijfjes ingeleverd dienden te worden voor financiering oorlogskosten, waarbij ikzelf mij natuurlijk ook geheel schaarde achter deze gedachte en me met deze maatregelen verenigen kon, doch als vrouw,... slechts één gouden tientje als aandenken achterhouden, dat was toch niet zo erg, om dat in je byouteriekistje weg te willen stoppen.... doch liet dat niet mijn man zien of horen, hij kon niet tegen dit in consequente gedrag, juist wij, en in dit geval ik, moesten het goede voorbeeld geven, en gelijk had mijn man.

(blz. 202)

Rost van Tonningen kon zo als financiële topman ten dienste van de bezetter ook nog aan een andere "gemeenschappelijke zaak" zijn bijdrage leveren en dat was de medefinanciering van de Germanisering van wat hij het "Ostraum" noemde.

Aan deze "Ostkolonisation" moesten alle Germeense volkeren, dus volgens hem ook het Nederlandse, meedoen.

Hij had hierover een notitie geschreven, opgenomen in "Briefe aus der Vergangenheit", waarin onder meer wordt gesteld :

NOTITIE VAN M. M. ROST VAN TONNINGEN

Die Niederländer im Ostraum

Die Organisierung und Aufschliessung des Ostraumes erfordert die Teilnahme aller Germanischen Völker daher auch der Niederländer.

Soll man die Mitarbeit der besten Niederländer bekommen so soll man die Ostkolonisation in ihren von altersher vertrauten Formen nahetreten und zwar anknüpfen an die erprobten Methoden der Niederländischen Kolonisation der vergangenen Jahrhunderten:

1° sollen die Kolonisten eine ständig organisierte Unterstützung aus ihrer Heimat also aus den Niederlanden gesichert sein.

2° sollen die Kolonisten wo möglich in zusammenhängenden wenn auch anfänglich kleine Gruppen, das heisst zusammen mit ihnen vertrauten Landsleuten angesiedelt werden.

3° sollen die Siedlungen ihnen vertrauten Formen haben (Wohnhäuser, Einrichtung).

(blz. 19)

Daarvoor was geld nodig en Rost van Tonningen moest ervoor zorgen dat bezet Nederland aan de financiering van deze "Ostkolonisation" zou meebetalen.

Hij schreef hierover een nota, die eveneens is opgenomen in de eerder genoemde bundel, waarbij het in dit verband vooral gaat om de navolgende passages :

Da jedoch seitens der europäischen Völker der Wunsch geäußert worden ist, wirtschaftlich in der Erschliessung der russischen Räume beteiligt zu werden, unter Bereiterklärung ihren Anteil an die gemeinsamen Kosten zu leisten, ist eine Neuaufteilung dieser Kosten ins Auge gefasst worden. Niederländischerseits war die Beteiligung an diesen gemeinsamen Kosten umso leichter, als die aus der Auftragsverlagerung herstammenden Markenguthaben sich inzwischen auf die Gesamtsumme von 1.551 Milliarden Mark gesteigert hatten. Die Höhe des Beitrages der Niederlanden für den Osten wurde schliesslich nach sorgfältiger Erwägung auf 50 Millionen Mark pro Monat festgesetzt, welche Beträge angesichts der Anstrengungen der deutschen Wirtschaft in der Vergangenheit rückwirkend ab 30. Juni v. J. geleistet werden.

Ueberdies ist niederländischerseits die Bereitschaft erklärt worden, für den gemeinsamen Ankauf von Rohstoffen ebenfalls ab 30. Juni v.J. monatlich 10 Millionen Mark in Gold zur Verfügung zu stellen, welche Beiträge in den Monatsraten von 50 Millionen Mark enthalten sind.

Damit ist nach den Leistungen der niederländischen Soldaten und der wachsenden Zahl niederländischer Männer und Frauen, die hinter der Front gemeinsam mit den anderen europäischen Völkern für eine bessere Zukunft kämpfen, auch ein neuer Schritt gesetzt worden auf dem Wege zur wirtschaftlichen Anstrengung im Interesse der gemeinsamen Sache.

Das Endziel ist und bleibt die Niederwerfung der jüdischen Weltansprüche und des verbrecherischen Bolschewismus. Für dieses Ziel ist auch dem niederländischen Volke kein Opfer zu gross und es ist erfreulich, dass Niederlande's Beitrag für den Osten den Feinden Europa's neuerlich den festen Willen bekundet, dass das niederländische Volk brüderlich mit den anderen europäischen Völkern zusammensteht.

(blz. 47)

Ook hier betoont Rost van Tonningen zich overigens weer, zoals doorlopend, een rabiaat Jodenhater.

Hoe fel anti-semitisch hij was - hij schroomde zelfs niet om bij hoge Duitse autoriteiten te klagen over mede-bestuurders van de NSB, die naar zijn mening onvoldoende anti-semitische ijver aan de dag legden -, wordt geïllustreerd door de navolgende passage uit een van zijn redes, bewaard gebleven in de NSB-archieven :

"Spreker besprak voorts de oorlogsgruwelen der Sowjet-Russen die daartoe zijn aangehitst door de joden. Daarom riep spreker uit, is het nodig, dat de joden voorgoed worden uitgeroeid! (Applaus)

Het zijn ook de joden die Roosevelt hebben aangezet een oorlog tegen Duitsland te beginnen. De Engelsen en Amerikanen laten de Oost-Aziatische ruimten zo goed als vrij alleen maar om te trachten Duitsland te verpletteren. Daarom is het onze taak, Duitsland te helpen naar onze beste krachten en daarom, aldus spreker, is een soldaat aan het front meer waard dan wie van ons achter het front. (Applaus)

Spreker schilderde de toekomst van het Nationaal-Socialistisch Europa waarin arbeid zal zijn voor iedereen en waar geluk en welvaart zullen heersen."

Conclusie

Samenvattend en concluderend dient het volgende te worden gesteld.

Rost van Tonningen was al vóór de bezetting een overtuigd nationaal-socialist en ontpopte zich vanaf het eerste begin van de bezetting als

belangrijkste steunpilaar van de bezetter in het algemeen en de SS in het bijzonder.

De SS-ideologie, die door hem al vóór de bezetting werd aangehangen en terstond vanaf de aanvang van de bezetting met grote felheid werd beleden, was gericht op het scheppen van een Grootduits Rijk, onder leiding van Hitler, waarin Nederland zou opgaan.

Vanaf het begin van de bezetting heeft Rost van Tonningen zich er volledig voor ingezet om deze SS-ideologie ook in Nederland te doen wortelen en in de praktijk te brengen, daartoe - met instemming van Hitler zelf - samenzwerend met SS-topfiguren en belangrijke posten in opdracht van en uit handen van de SS-ers Himmler en Seyss-Inquart aanvaardend, teneinde SS-doelstellingen gericht op de nazificatie van ons land, invlechting van Nederland in een Grootduits - economisch - bestel, schatplichtigheid van de Nederlandse economie aan de Duitse oorlogsinspanningen, participatie van ons land in de kolonisatie van Slavische gebieden en "arisering" van het bedrijfsleven te realiseren.

Niet alleen in zijn daden, maar ook in zijn geschriften geeft hij blijk van zijn hechte verbondenheid met deze SS-ideologie, die hem er tweemaal toe bracht om zich als frontsoldaat voor de Waffen-SS op te geven, de tweede keer zelfs toen de nederlaag van Nazi-Duitsland zich al duidelijk aftekende.

Met deze SS-ideologie laat zich enig respect voor de Nederlandse staatsrechtelijke en democratische instellingen volstrekt niet rijmen. Zodat als al niet op grond van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal moet worden aangenomen dat Rost van Tonningen direkt na de Duitse machtsovername het Kamerlidmaatschap verloren heeft, gelet op de gelijkstelling van de categorie landsverradelijke Kamerleden waartoe hij ongetwijfeld behoorde met de categorie Kamerleden die na 10 mei 1945 zijn afgetreden, die dit Besluit voor wat betreft het aspekt "aftreden" aangeeft, dan toch het Hof in het arrest aan de zeer voorzichtige kant is gebleven door aan te nemen dat Rost van Tonningen in elk geval het Kamerlidmaatschap heeft prijsgegeven toen hij de met het Kamerlidmaatschap onverenigbare, althans niet gelijktijdig uit te oefenen functie van President van de Nederlandse Bank, rechtstreeks uit handen van de SS-er Seyss-Inquart, aanvaardde en ging uitoefenen.

Van de persoon Rost van Tonningen, met zijn buiten twijfel staande SS-ideologie en minachting voor de Nederlandse staatsrechtelijke en democratische instellingen, liet zich niet verwachten dat hij bij het prijsgeven van zijn Kamerlidmaatschap plotseling wél respect voor de Nederlandse staatsrechtelijke regels aan de dag zou leggen en daar-

bij de Nederlandse wettelijke voorschriften op het punt van aftreden als Kamerlid in acht zou nemen. Dit nog afgezien van de vraag in hoeverre dat in de bezettingstijd überhaupt mogelijk was.

Dat Rost van Tonningen dat niet heeft gedaan en ook nimmer van plan is geweest - aangenomen kan worden dat zelfs de gedachte hieraan niet eens bij hem is opgekomen ! - wordt ook nog eens geaccentueerd door het feit dat ook toen hij zich in maart 1941 voor de eerste keer vrijwillig opgaf voor krijgsdienst bij de Waffen-SS, hij niet eerst zijn Kamerlidmaatschap heeft opgezegd op de door de Staat in onderdeel 2.2 aangegeven wijze, terwijl toch vast staat dat als een en ander toen al doorgang had gevonden, hij door deze vreemde krijgsdienst zijn Nederlandschap en daarmee zijn Kamerlidmaatschap - als moet worden aangenomen dat hij dat op dat moment nog bezat - zou hebben verloren. Zodat, als hij enige waarde zou hebben gehecht aan de Nederlandse staatsrechtelijke regels en democratische instellingen - waar hij volstrekt niet naar taalde, gelet alleen al op deze poging om dienst te nemen bij de vijand -, hij eerst zijn Kamerlidmaatschap officieel zou hebben neergelegd, voor zover de omstandigheden in het kader van de bezetting daartoe mogelijkheden lieten.

2.4 Onderdeel 3

Het in dit onderdeel gestelde laat onverlet dat de Wet van 1924 voorschrijft dat de pensioenaanvraag moet worden ingediend bij de Minister van Financiën.

De hier aangehaalde Wet van 25 oktober 1933 geeft uitsluitend richtlijnen voor departementale herindeling en is als zodanig alleen bestemd voor de administratie zelf. Zij laat de Wet van 1924 onverlet.

De artt. 8 en 9 van deze wet zijn noch vervallen verklaard, noch gewijzigd, hetgeen inhoudt dat de daarin vervatte regelingen van kracht zijn gebleven en dat de pensioenaanvraag moest worden ingediend bij de Minister van Financiën. En hoe ook verder intern tussen de verschillende departementen sedert 1933 de competentie tot en de zorg voor het voorbereiden en opstellen van de pensioenvoordracht was geregeld, de Wet van 1924 bepaalde onverkort dat deze voordracht zelf uiteindelijk door de Minister van Financiën diende te geschieden.

3. Toelichting op het voorwaardelijk incidentele cassatiemiddel
ad onderdeel 2.1

In het kader van dit onderdeel wordt op blz. 7 van de CvA, houdende voorwaardelijk incidenteel cassatieberoep, gesteld :

"Gaat men er echter vanuit dat door de naoorlogse regering terecht is geoordeeld dat naar staatsnoodrecht de NSB-Kamerleden die van hun Kamerlidmaatschap vervallen waren verklaard en Rost van Tonningen geen recht op pensioen toekwam, dan is door dit kabinet legitiem gehandeld door hen geen pensioen toe te kennen".

Ter toelichting hierop dient nog het volgende.

Niet alleen uit het praktisch handelen, namelijk het achterwege laten van pensioenuitkering aan Rost van Tonningen (zolang deze nog levend in zijn cel zat) en aan de overige NSB-Kamerleden (tot vaak tientallen jaren later), kan worden afgeleid dat de naoorlogse regeringen en parlementen van oordeel waren dat Rost van Tonningen (en de overige NSB-Kamerleden) geen recht op Kamerlidpensioen toekwam, maar een aanwijzing hiervoor valt ook af te leiden uit het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal als geschreven rechtsbron.

Dit Besluit doet de "foute" Kamerleden als het ware "uit het beeld verdwijnen".

Terwijl de rechten van de getrouwe Kamerleden als het ware "herleven" - krachtens het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal of alleen maar bevestigd door dit Besluit - , worden de "foute" Kamerleden, zonder hen bij naam te noemen, hiervan uitgesloten en over hen wordt ook in latere wet- en regelgeving met geen woord gerept. Zij zijn definitief buitengesloten.

Enige (grond)wettelijke basis om "foute" Kamerleden, in tegenstelling tot getrouwe Kamerleden, niet wederom tot (de uitoefening van) het Kamerlidmaatschap toe te laten, ontbrak.

Toch is dit - terecht - gebeurd en een en ander heeft dus plaatsgevonden op basis van staatsnoodrecht.

Niet valt in te zien waarom wél naar staatsnoodrecht kon worden bepaald dat "foute" Kamerleden niet (meer) als Kamerlid konden gelden, maar niet naar staatsnoodrecht zou kunnen worden bepaald dat ook hun pensioenaanspraken als vervallen diende te worden beschouwd, nu uit de praktijk moet worden afgeleid - in afwijking van hetgeen in de Grondwet 1938 was bepaald ontvingen zij immers geen pensioen - dat men na de oorlog van oordeel was dat hen geen pensioen toekwam.

ad onderdeel 2.2

Bij de interpretatie van het Zuiveringsbesluit 1944 moet er overigens rekening mee worden gehouden dat het hier gaat om noodrecht. Wellicht meer nog dan ander recht moet dit op zijn bedoelingen worden beoordeeld. Doel van het Zuiveringsbesluit 1944 was om ambtsdragers, met name ook in verantwoordelijke functies, te treffen in hun posities en hun daarmee verbonden rechten. Tot dergelijke verantwoordelijke functies behoorde zeker ook het Kamerlidmaatschap.

ad onderdeel 3

Ter toelichting op dit onderdeel nog het volgende.

Het ambtelijk rapport van 13 juni 1986 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken weerspiegelt bovendien de onregelmatige gang van zaken bij de pensioenaanvraag.

Enerzijds wordt in het rapport gesteld:

"In 1947 werd bij BiZa informatie ingewonnen over eventuele aanspraken van mevrouw Rost van Tonningen op pensioen als weduwe van een Kamerlid. Uit het pensioendossier blijkt niet of en hoe hierop is gereageerd". (blz. 16)

En verderop :

"In 1949 volgt een verzoek van een advocaat om toekenning van weduwepensioen aan mevrouw Rost van Tonningen". (blz. 16)

En op blz. III van het rapport wordt gesteld:

"In 1949 is op het departement de vraag onderzocht of aan mevrouw Rost van Tonningen pensioen kon worden onthouden".

Maar het gestelde dat in 1949 een verzoek zou zijn ingediend om toekenning van pensioen is in strijd met hetgeen wordt gesteld op blz. 5 van datzelfde rapport:

"De pensioentoeckenning geschiedde met ingang van 27 augustus 1947, omdat op die datum de pensioenaanvraag het departement bereikte".

Aannemende dat het gestelde op blz. 16 van het ambtelijk rapport juist is en dat een pensioenaanvraag pas in 1949 is ingediend, is er in strijd met de wet gehandeld door met terugwerkende kracht tot 27 augustus 1947 pensioen toe te kennen.

Zoals ook al in de petitie van de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden en andere organisaties van oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers, die in januari 1991 aan de TK werd gericht, wordt aangegeven (blz. 41) betreft het hier geen toevallige vergissing van de ambtelijke werkgroep, maar treedt hier aan het daglicht dat men op het Ministerie van Binnenlandse Zaken nog steeds het een en ander te verbergen heeft ten aanzien van de gang van zaken met betrekking tot de pensioentoeckenning.

4. Slotopmerking

Het in deze toelichting aanvoeren van citaten uit nadere bronnen met betrekking tot de opstelling van Rost van Tonningen in woord en geschrift behoeft naar de mening van de (organisaties van) oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers in casu niet in strijd te komen met het bepaalde in art. 419 lid 3 Rv.

Dit te meer niet aangezien de Staat in de feitelijke instanties heeft afgezien van materiëel verweer en nu pas in cassatie komt met de in onderdeel 2.2 van het cassatiemiddel ontvouwde stelling, die ook noopt tot feitelijk weerwerk.

Derhalve behoort bij deze toelichting ook de brochure "Holland und das Deutsche Reich 1933-1945 - Das politische Testament von Dr. Meinoud Marinus Rost van Tonningen" - Druck und Verlag "Eidgenoss" CH-8401 Winterthur.

CONCLUSIE tot persistit !

Advokatenkollektief Valkenboslaan
t.a.v. de heer mr. Ben Beelaard
Valkenboslaan 72
2563 CM Den Haag

betreft: Rost van Tonningen

9 oktober 1992

Beste Ben,

Vanmorgen is een en ander, na enig vooroverleg met de president Martens, verder probleemloos verlopen. De Wijkerslooth heeft ruim twee uur gepleit en ik heb, hoewel ik daarop kon reageren, mijn mond gehouden en alleen de schriftelijketoelichting overlegd. Waarna de Wijkerslooth nog een week krijgt voor repliek. Vervolgens heb ik van Oven gebeld en gevraagd of hij voor het fourneren wil zorgen en dat was geen probleem, dus dat ik ook geregeld. Ik heb het procesdossier al bij hem langsgebracht.

Daarbij is echter een probleem. Eigenlijk moet ik de originele dagvaarding fourneren, maar die kan ik nergens vinden. Wil jij nog eens in je dossier kijken of jij 'm niet hebt? Dat geldt trouwens ook voor andere processtukken in originele. Heb je die, zou je die dan nog aan van Oven willen doen toekomen voor het fourneren volgende week vrijdag?

Heb je ze niet, dan weet ik het ook niet en moet het maar met de stukken die ik al bij van Oven heb langsgebracht.

Bij voorbaat dank voor de te nemen moeite!

met vriendelijke groeten,

Nico Steijnen

Mr. N.M.P. Steijnen

Advokaat en Prokureur
Couwenhoven 52-05
3703 ER Zeist
tel. 03404-56867

Fam. van Luttikhuizen
Koudebergweg 55
7351 TJ Hoenderloo

betreft: Rost van Tonningen

datum 11 oktober 1992

Beste Alie en Henk,

Afgelopen vrijdag was het dan zo ver. De Staat, die zo graag wilde pleiten, heeft voor de Hoge Raad en pleidooi gehouden van ruim 2 uur ! Maar eigenlijk had de Staat niets nieuws te melden. Ik ben er dan ook niet op ingegaan, hoewel ik daar wel de gelegenheid voor kreeg. Ook de heren hadden aan de Staat geen vragen, behalve dan een beetje gefirriteerde vraag waarom de Staat niet eerder op de inhoud van de zaak was ingegaan. Daarop kwam het antwoord wat wij al vermoedden, namelijk dat de minister de Landsadvocaat had verboden om op de inhoud in te gaan. Dat weten we nu dus zeker: de Staat wilde koste wat het kost de discussie voor de rechter vermijden over de rechtmatigheid van het pensioen.

Ook in deze ronde heeft de Landsadvocaat weer geprobeerd de rechter op het verkeerde been te zetten door het voor te stellen dat we het pensioen van de weduwe aanvallen en dat mag staatsrechtelijk niet. Maar dat doen we niet en hebben we ook niet gedaan, want we vallen de bewering aan dat het pensioen rechtmatig is en dat is juridisch iets heel anders.

Ik kon voorzien dat de Staat hier bij pleidooi weer op terug zou komen en heb daar in mijn schriftelijketoelichting al rekening mee gehouden dat dit zou gebeuren.

Deze schriftelijketoelichting heb ik op de zitting als reactie op het pleidooi van de Staat overgelegd. Had ik hem helemaal voorgelezen, dan was ik er ook zeker 2 uur mee bezig geweest !

Behalve het overleggen van de schriftelijke toelichting heb ik op de zitting nog een korte verklaring afgelegd.

Allereerst heb ik gezegd dat er van de eisers en oud-verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers niemand op de zitting aanwezig was uit protest tegen het feit dat de Staat bij monde van minister Dales leugenachtige argumenten had

Robobank Zeist,
rekeningnr. 37 52 38 832
gironummer Robobank: 21 71 31

gegeven in de Tweede Kamer om in cassatie te gaan. Dit omdat de minister namelijk als een belangrijk argument had opgegeven de angst dat het voormalig verzet en de oorlogsslachtoffers nu, met het vonnis van het Hof in de hand, schadevergoeding zouden eisen voor elke keer dat het pensioen aan de weduwe zou worden uitbetaald. Ik heb onderstreept dat de Staat hiermee een bewust onjuiste voorstelling van zaken geeft over de bedoelingen van het voormalig verzet en de oorlogsslachtoffers, omdat het die immers niet om geld te doen is, maar om recht.

Ik heb dus gezegd dat jullie uit protest tegen deze bewust onjuiste voorstelling van zaken zijn weggebleven en verder nog gezegd dat deze cassatie-aktie van de Staat wordt gevoeld als partij kiezen voor de weduwe. Vervolgens heb ik ook nog gezegd dat de Staat wél kan beschikken over gemeenschapsgelden om 'n kostbaar cassatie-proces te voeren, maar dat dit voor ons anders ligt en dat onze subsidieverzoeken zijn afgewezen, zodat hier de gelijkwaardigheid van de beide partijen op het punt van goede procesvoorwaarden ver te zoeken is, zodat ook om deze reden alleen maar een schriftelijken toelichting werd overgelegd.

Hoewel ze tevoren wisten dat ik alleen maar een schriftelijke toelichting zou overleggen, keken ze toch verrast op van deze verklaring, de heren van de Hoge Raad.

In mijn schriftelijke toelichting heb ik uitgebreid gebruik gemaakt van de gegevens zoals die voornamelijk door jullie ook zijn aangedragen. Ik heb deze gebruikt en geselecteerd om vooral de SS-gerichtheid van RvT nog eens flink te benadrukken en heb daarmee ook willen aangeven dat RvT door deze SS-gerichtheid eigenlijk al niet langer als Kamerlid moest worden beschouwd toen de bezetting begon, zodat het Hof nog aan de voorzichtige kant is gebleven door aan te nemen dat hij zijn Kamerlidmaatschap heeft prijsgegeven toen hij president van de Ned. Bank werd. Met andere woorden: RvT kon gerust al als een volslagen SS-er beschouwd worden voordat hij echt tot de Waffen-SS toetrad, dat is de boodschap van dit verhaal.

Dit omdat we niet boven water hebben kunnen krijgen of hij wellicht al eerder echt lid van de SS werd. Waarschijnlijk was het niet het geval.

Verder ben ik in deze schriftelijke toelichting uitgebreid ingegaan op de cassatie-dagvaarding van de Staat. Daarover heb ik ook nog enkele keren overleg gehad met Van Oven, je weet wel die cassatie-advocaat in Den Haag, die de zaak al eerder heeft bekeken.

Daarmee zit het cassatie-verweer er voor mij op. De Staat krijgt nog een week om te reageren op mijn schriftelijke toelichting en dan is ook voor de Staat de procedure afgerond.

Dan is niet het wachten op het vonnis van de Hoge Raad, 'n arrest heet zo iets, maar er komt eerst nog een tussenstap: het Openbaar Ministerie komt met een soort advies, een conclusie heet dat. Normaal treedt het Openbaar Ministerie op als aanklager in strafzaken, maar in cassatiezaken komt het OM dus met een conclusie. Daarin wordt de hele gang van zaken nog eens op een rij gezet door de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad en geeft deze aan hoe zijns inziens de uitspraak zou moeten luiden. De Hoge Raad hoeft zich van deze conclusie van het OM niets aan te trekken, maar in de praktijk heeft een dergelijke conclusie groot gewicht. Dus als het OM aan onze kant zou staan, dan hebben we al half gewonnen.

Afwachten dus. Het kan wel een flink aantal maanden aanlopen voordat de conclusie van het OM in deze zaak is te verwachten. En daarna duurt het ook weer de nodige maanden voordat dan de Hoge Raad met zijn arrest komt. Wij kunnen nu dus verder niets doen dan afwachten verder.

Ik stuur jullie hierbij mijn schriftelijke toelichting en ook het pleidooi dat de Staat heeft gehouden en doe daar verder een rekening bij, die beschouwd kan worden als een voorlopige rekening. Zou er nog subsidiegeld loskomen, dan wil ik graag nog een extra rekening indienen, uitgaande van het advocatentarief.

P.S. : Het bezoek aan Erich is publicitair een succes geweest heb ik tot mijn tevredenheid kunnen vaststellen. Ik had nog een mooi artikel uit de NRC over de vervolging van de zigeuners in Duitsland, waarin door een zigeunerleider werd aangegeven dat al talloze zigeuners in de grensrivier verdronken zijn, doordat Duitse grenswachten ze niet aan land laten gaan. Had dit nog aan jullie willen opsturen, maar kan het nu niet vinden.

met hartelijke groeten,

Nico

Fam. van Luttikhuisen
Koudebergweg 55
7351 TJ Hoenderloo

23 oktober 1992

Beste Alie en Henk,

Het interview met jullie heb ik ademloos gelezen. Pastasties !

Van die kwestie Bugelein wist ik niets. Heb ik de kranten niet goed gelezen of is daar inderdaad geen enkele publiciteit over geweest ? Dat vind ik dan nog het meest verbijsterend: dat de media in Nederland zo iets gewoon laten liggen! Het lijkt mij dat daar zeker wat aan gedaan moet worden, we hebben voor een dergelijke aktie al materiaal, want we kunnen v.d. Broek aan de hand van zijn antwoord in de Mielke-zaak vragen hoe dit nou weer mogelijk was. Want het is zoals Alie schrijft: het is duidelijk een proces uit nazi-archieven en v.d. Broek heeft toch meen ik gezegd dat zo iets met Mielke niet het geval was ? Ik heb die brief van v.d. Broek niet bij de hand, maar hij biedt zeker aanknopingspunten om hierop aan de hand van dit proces terug te komen.

Zodra ik enigzins tijd heb, wil ik me daar zeker mee bezig houden, maar het probleem met mij is dat ik zo ongeveer een half jaar achter loop met allerlei zaken !

Wat betreft je vraag waar in de wet bepalingen staan die aan onze grens gelden, denk ik dat deze nergens expliciet staan, of wellicht hoogstens een bepaling ergens dat illegale grensoverschrijding een overtreding is. Ook zullen er bepalingen zijn in de trant van dat de grensbewaking b.v. wordt opgedragen aan de marechaussee.

Waar het om gaat is: welke instructies hebben degenen die de grens moeten bewaken ? En dat staat in elk geval nergens in de wet. Dergelijke instructies zijn geheim. Het is dus zeker niet uitgesloten dat onder bepaalde omstandigheden van grote internationale spanningen, b.v. als de grens tussen Ned. en België de grens tussen twee blokken zou zijn of stel het absurde geval dat Ned. en België met elkaar in bijna-oorlog zouden zijn - dat was toch de situatie tussen de twee blokken ? - ook Ned. douane-funktionarissen bevel zouden krijgen om onder bepaalde omstandigheden bij pogingen tot illegale grensoverschrijding te schieten.

Belangrijk punt is dat elk land, uitgaande van diens soevereiniteit en territoriale integriteit, volkenrechtelijk gezien het recht heeft om zelf te bepalen wanneer er sprake is van een zodanige spanning aan de grens en dreiging van aantasting van territorialiteit, dat een schietbevel noodzakelijk wordt geacht.

Volkenrechtelijk gezien is elk land daar vrij in. Het schietbevel in de DDR was dan ook niet verboden in de Slotakte van Helsinki, het belangrijke dokument voor de Oost-West-vergoudingen en de mensenrechten, getekend door alle Oost-Europese en Westerse Staten in 1975. Terwijl daarin toch alle belangrijke mensenrecht-kwesties worden geregeld !

Volkenrechtelijk gezien staat dus vast dat de DDR als soeverein land gerechtigd was het oordeel te hebben dat de situatie aan de grens zodanig was dat , ter handhaving van de soevereiniteit en territoriale integriteit, een schietbevel noodzakelijk was.

Wat nu komt is erg belangrijk. De Duitse revanchisten baseren hun "recht" om Honecker te vervolgen dan ook uitsluitend op hun, revanchistische, interpretatie van de status van de DDR. De West-moffen hebben immers de DDR nooit officieel erkend en dus was de grens tussen West-Duitsland en de DDR in hun ogen hoogstens een soort binnengrens en betekende het schietbevel dat op Duits grondgebied door Duitsers op Duitsers geschoten werd.

De West-moffen ontkennen dus dat er zo iets als het recht op bescherming van soevereiniteit en territoriale integriteit op het spel stond.

Daarom wordt Honecker niet alleen vervolgd voor dat zgn. schietbevel, maar ook voor het leggen van mijnen aan de grens !

Ondertussen is deze revanchistische opvatting juist wél in strijd met de Slotakte van Helsinki. Daarin werd de territoriale integriteit van elke staat in Oost en West over een weer erkend en werden ook de grenzen van al deze staten over een weer als definitieit erkend. Dus impliciet erkende West-Duitsland daarmee de grenzen van de DDR, maar tot een echte, officiële erkenning is het nooit gekomen en daar valt de justitie in Duitsland nu op terug bij haar standpunt dat Honecker in Duitsland op Duitsers heeft laten schieten.

Wat daarover in de Slotakte van Helsinki is gezegd, is in 1990 nog uitgebreid met het Slotdocument van de vervolgbijeenkomst in Wenen. Daarin werd de soevereiniteit van alle landen en het recht om een eigen sociale en economische weg te kiezen nog eens uitgebreid bevestigd, alsmede het beginsel van niet-inmenging en van territoriale integriteit.

De vervolging van Honecker kan dus alleen maar plaatsvinden met schending van de Slotakte van Helsinki.

Het belangrijkste hoofdstuk van het Slotdocument van de vervolgbijeenkomst in Wenen stuur ik je hierbij toe.

De volgende vraag die in dit verband behandeld moet worden, is of het schietbevel dan niet in strijd was met het recht van vrij verkeer van personen tussen Oost en West, dat ook in de Slotakte van Helsinki was neergelegd. Mijns inziens hebben deze twee kwesties echter niets met elkaar te maken. Het schietbevel was er om de soevereiniteit en de territoriale integriteit van de DDR op de grens van de twee blokken veilig te stellen en keerde zich als zodanig ook tegen illegale grensoverschrijding. Waar het bij het recht op vrij verkeer van personen tussen Oost en West over ging, was het recht op legale grensoverschrijding. De Slotakte van Helsinki gaf dus aan alle staten de opdracht om mogelijkheden te scheppen tot legale grensoverschrijding en ook in de DDR werden daartoe de mogelijkheden na Helsinki steeds verder verruimd. Er moet aan herinnerd worden dat tienduizenden Oost-Duitsers elk jaar West-Duitsland konden bezoeken, dat wordt nu gemakshalve vergeten.

Maar was het schieten op mensen dan niet in strijd met de mensenrechten? Ik heb er al op gewezen dat het schietbevel niet in strijd was met de Slotakte van Helsinki en als men van opvatting was geweest dat dit in strijd was met de mensenrechten dan had men daar zeker in de Helsinki-verklaring van gerept. Dat heeft men niet gedaan, omdat men uitging van het recht van elke staat om zelf te bepalen wanneer de grensbewaking in situaties waarin de territoriale integriteit en soevereiniteit door internationale spanningen op het spel staat eventueel schieten en mijnen leggen e.d. noodzakelijk maken. Hier gaat dus het belang van de Staat voor en kan de Staat haar geweldsmonopolie laten gelden. De Gereformeerden zouden zeggen: de overheid draagt het zwaard niet tevergeefs!

Ook wij kennen zo'n situatie dat het geweldsmonopolie van de Staat vóór de principes van de humaniteit gaat en dat is bij de bewaking van de atoomkoppen door de zgn. SITE-wacht. Die hebben de instructie om te schieten indien men tot de atoomkoppen tracht door te dringen. We weten dit omdat er ook dienstplichtigen voor deze SITE-wacht worden aangewezen en dus de instructies min of meer bekend zijn. Weigeraars van deze Site-wacht worden tot niet geringe straffen veroordeeld.

Dus ook in Ned. geldt in bepaalde gevallen een schietbevel.

Ik kreeg een heldere inval waar ik dat artikel van de NRC had weggestopt over de vervolging van de zigeuners in Duitsland, waarin door een voorman wordt aangegeven dat er al veel zigeuners aan de Pools-Duitse grens in de Oder de dood zijn ingejaagd, dus hierbij dat artikel.

Mag Duitsland dat dan ook, die zigeuners de door injagen?

Nee, hier is nu juist sprake van handelen in strijd met de mensenrechten-principes en principes van de humaniteit. Aan de huidige Pools-Duitse grens staan niet twee tot de tanden gewapende blokken tegenover elkaar en beide

landen bedreigen op geen enkele wijze elkaars soevereiniteit en territoriale onschendbaarheid. Zodat voor een schietbevel of bevel om mensen terug te sturen met het risico dat ze verdrinken geen grond is.

(Dat Duitsland op den duur wel weer een bedreiging voor Polen zal gaan vormen, laat ik nu even buiten beschouwing, het gaat om de situatie op dit moment en op dit moment is er geen spanning die het treffen van maatregelen die in strijd met de principes van de humaniteit zouden kunnen komen ~~kan~~ rechtvaardigen.)

Zo, hèhè, dat is er uit. Ik hoop dat je er wat mee kunt doen. Ik zal de TV in de gaten houden !

vr. gr.

Nico

de Heer Mr. P. Coumou
Lindenlaan 5
3707 EN Zeist

betreft: Rost van Tonningen

11 november 1992

Geachte heer Coumou,

Hierbij, zoals afgesproken, de meest recente stukken.

Wellicht is het nuttig eens na te denken over de vraag "wat nu" als het arrest van het Gerechtshof door de RH op formele gronden overruled zou worden. Er ontstaat dan de merkwaardige situatie dat het Hof heeft vastgesteld dat de pensioentoekenning juridisch ondeugdelijk was, welke vaststelling alsdan bij vernietiging van het arrest materieel onaangetast is gebleven, maar de Staat hoeft deze vaststelling niet tot de zijne te maken, omdat het arrest is gecasseerd.

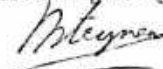
We blijven dan zitten met twee elementen:

1. de materiële waarheidsvinding van het Hof over de onjuistheid van het pensioen ;
2. het standpunt van de landsadvocaat, dus van de regering, dat niet de rechter behoort te beoordelen of RvT op een bepaald moment als Kamerlid is afgetreden, maar de Tweede Kamer zelf. Zie de cassatiemiddelen.

Zouden deze beide elementen dan geen aanknopingspunten bieden om de Tweede Kamer (opnieuw) te benaderen met een petitie tot het instellen van een eigen onderzoek naar de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioentoekenningen?

Het zijn zo maar wat preludiën op een situatie die hopelijk niet ontstaat, maar ook bij een mogelijk verlies van de cassatie-procedure lijkt het mij de moeite waard om het arrest van het Hof zo goed mogelijk te benutten...

met vriendelijke groeten,

M. Steijnen

Mr. Koopmans

Conclusie inzake:

DE STAAT DER NEDERLANDEN

tegen

STICHTING HERWAARDERING PENSIOENEN
NSB-KAMERLEDEN e.a.

Edelhoogachtbaar College,

1. Inzet van dit geding is het pensioen dat in 1950 is toegekend aan de weduwe van het ex-kamerlid M.M. Rost van Tonningen en dat in 1956 is verhoogd in verband met een herberekening van pensioenen van kamerleden. Rost van Tonningen werd in 1937 lid van de Tweede Kamer als lid van de NSB; hij beroofde zich op 6 juni 1945 van het leven in de cel waar hij verbleef in afwachting van zijn berechting.

De Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden, de Vereniging van Anti-fascistische oud-verzetsstrijders Nederland, Bond van anti-fascisten en 35 natuurlijke personen die zich omschrijven als oud-verzetsmensen, slachtoffers van de Nazi-terreur en andere oprechte anti-fascisten, vinden het onverdraaglijk dat de weduwe dit pensioen geniet. Zij hebben de onderhavige actie uit onrechtmatige daad aangespannen tegen de Staat, nadat hun in 1986 gebleken was dat regering en Tweede Kamer weigerden terug te komen van de pensioenbesluiten van 1950 en 1956.

2. De rb. achtte de eisende partijen niet-ontvankelijk in hun vorde-
ring. Het hof vernietigde dit vs. en wees de bij inleidende dagvaarding
gevorderde verklaring voor recht toe.

Die verklaring luidt dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwnpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoeckenning en deze herziening als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt.

3. Het eerste, nogal uitgesponnen, onderdeel van het cassatiemiddel van de Staat in het principale beroep betreft de ontvankelijkheidsvraag.

Het hof stelt te dien aanzien voorop dat de burgerlijke rechter in de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe in zoverre geen taak heeft, en niet bevoegd is in te grijpen, dat, nu tegen de pensioentoeckenningen een voor de weduwe met voldoende waarborgen omklede rechtsgang heeft opengestaan, deze toekenningen slechts door de formele wetgever gewijzigd kunnen worden (met een beroep op art. 63 Grondw. i.v.m. art. 129 Alg. pensioenwet politieke ambtsdragers). "Deze staatsrechtelijke verdeling van bevoegdheden brengt mee dat voor de burgerlijke rechter, wat die rechtsverhouding betreft, de formele rechtskracht en de rechtmatigheid van de pensioentoeckenningen als uitgangspunt gelden." (r.o. 5). Dit uitgangspunt wordt in cassatie niet bestreden, ook niet in het incidentele beroep.

Het hof leidt daaruit af dat de Stichting c.s. niet kunnen slagen in hun streven om via de burgerlijke rechter de pensioentoeckenningen ongedaan te maken (r.o. 6). Maar, aldus het hof, zij vragen ook iets anders: zij komen niet op tegen de pensioentoeckenningen maar tegen de weigering van de Staat om die toekenningen ongedaan te maken. Door deze weigering zouden zij nl. in hun geestelijke gezondheid en in hun zedelijkheidsge-

voel worden gekwetst (r.o. 7).

De verdere overwegingen van het hof omtrent de ontvankelijkheid betreffen het belang van de Stichting c.s. bij het gevraagde declaratoir (r.o. 8-10).

4. Tegen de hier weergegeven gedachtengang van het hof brengt de Staat een dubbele klacht in (subonderdelen 1.1.2 en 1.1.4). Als het hof inderdaad, zoals het in r.o. 7 te kennen geeft, als grondslag van de vordering ziet de weigering van de Staat om de pensioentoekenningen ongedaan te maken, kon het niet tot een declaratoir komen dat niet de rechtmatigheid van deze weigering jegens de Stichting c.s. betreft maar de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen zelf. Dat het dictum op dit laatste punt betrekking heeft, zou blijken uit de verwijzing naar het KB van 1950 en naar de herziening van 1956. Als daarentegen het hof, zoals het in dit dictum te kennen geeft, de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen als grondslag van de vordering ziet, had het krachtens zijn eigen vaststelling in r.o. 5 de Stichting c.s. niet-ontvankelijk moeten verklaren nu, in de bewoordingen van het hof, "de formele rechtskracht en de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen als uitgangspunt gelden".
5. Deze dubbele klacht wordt terecht voorgesteld. Hoe men de redenering van het hof ook wendt of keert, zij komt erop neer dat de Stichting c.s. ontvankelijk zijn omdat zij niet tegen de toekenningen opkomen (maar tegen de weigering daarvan terug te komen) en dat het redres dat de Stichting c.s. vragen en verkrijgen louter die toekenningen betreft. Ik voeg toe dat ook een consequent koersen op de onrechtmatigheid van de weigering als grondslag moeilijkheden zou hebben opgeleverd, omdat

die weigering blijkens r.o. 5 juist niet kan worden aangetast: zij schuilt in een handelen of nalaten van de wetgever waarvan de rechtmatigheid niet aan de rechter ter beoordeling staat.

Elders in het arrest (r.o. 11) spreekt het hof nog van een derde onrechtmatigheidsgrond, nl. het "standpunt" van de Staat dat de pensioentoekenningen destijds rechtmatig tot stand zijn gekomen. Deze slinger in de motivering verstevigt de gedachtengang van het hof echter niet: een "standpunt" kan op zichzelf niet onrechtmatig zijn - het is juist of onjuist.

6. Wat het belang bij de gevraagde voorziening betreft gaat het hof in op de psychische schade die verzetsstrijders oplopen doordat de weduwe van staatswege pensioen geniet. Die schade moet, aldus het hof (r.o. 8), worden gerekend tot de door art. 1401 BW-oud beschermde belangen. De gevorderde verklaring voor recht zou, in dit licht gezien, als "een soort schadevergoeding in natura" moeten worden beschouwd. Daarmee zou het belang van de verzetsstrijders bij de ingestelde vordering vaststaan.

Dat de Stichting en de Vereniging voor deze belangen in gebundelde vorm optreden, zoals het hof vervolgens vaststelt (r.o. 9), vormt geen onderwerp van het debat in cassatie.

Het middel van de Staat brengt tegen 's hofs constructie in (in subonderd. 1.4 en 1.5) dat een verklaring voor recht er uitsluitend toe kan strekken de rechtsverhouding tussen partijen vast te stellen; zij knoopt daar niet tevens rechtsgevolgen aan vast. De psychische genoegdoening zou daarom niet een voldoende belang bij het verkrijgen van een declaratoir vormen. Laat men dit aspect echter weg uit de gedachtengang van het hof, dan blijft onduidelijk in hoeverre de gevraagde

verklaring voor recht de Stichting c.s. baat zou kunnen brengen. Wat de Stichting c.s. in werkelijkheid beogen, aldus de Staat, is de herroeping van de pensioentoekenningen; maar dat kunnen zij juist niet aan de burgerlijke rechter vragen, omdat alleen de wetgever tot die herroeping kan overgaan.

7. Met de steller van het middel zou ik menen dat de lijn die het hof hier volgt onverdedigbaar is. Zij is in strijd met gevestigde rechtspraak, en zij is bovendien principieel onjuist.

Zij is allereerst in strijd met de jurisprudentie. In HR 15 dec. 1939 NJ 1940 no. 206 was een casuspositie aan de orde die uit juridisch oogpunt zekere trekken van vergelijkbaarheid vertoont: een n.v. had een verklaring voor recht gevraagd dat zij zich niet in een toestand van onthinding bevond, zulks omdat haar een ministeriële verklaring van geen bezwaar was onthouden op de grond dat de vennootschap ontbonden zou zijn. De Hoge Raad overwoog dat een vordering die uitsluitend ertoe strekt om bij gewijsde te doen vaststellen hoe een bepaalde rechtsverhouding rechtens is, slechts toelaatbaar kan zijn als de eisende partij er belang bij heeft dat zo'n voor de wederpartij bindende verklaring "reeds dadelijk" door de rechter wordt gegeven, en dat dit belang niet aanwezig is als een rechterlijke uitspraak "niet vermog baat te brengen ten opzichte van de wederpartij". Die laatste situatie zou zich hier voordoen, nu de rechter door een afwijkend oordeel noch de beschikking van de minister, noch diens vrijheid van oordelen in de toekomst, zou vermogen aan te tasten. Dat dit arrest nog steeds geldend recht weergeeft, leid ik o.a. af uit HR 12 juni 1987 NJ 1988 no 252 en HR 15 dec. 1989 NJ 1990 no. 765. In HR 3 jan. 1992 RvdW 20 wordt nog toegevoegd dat het enkele ideële belang niet kan gelden als een voldoende belang.

Zie ook concl. Mr. Langemeijer bij HR 16 mrt. 1951 NJ 1951 no. 318. Een kritische noot bij deze jurisprudentie plaatste Cleveringa RMTh. 1964 p. 219; zijn kritiek op het belangvereiste in het algemeen schijnt mij thans achterhaald door art. 3:303 BW.

De lijn van het hof is in de tweede plaats principieel onjuist. Veel mensen lijden op veel gebieden psychische schade door het optreden van anderen - ook door dat van de overheid. Trekt men de redenering van het hof door, dan zouden zij altijd van de burgerlijke rechter een verklaring voor recht kunnen verkrijgen als de onrechtmatigverklaring van dat optreden hun psychische schade zou verhelpen of beperken. Daarmee kan elk onderwerp van publiek debat aan het oordeel van de burgerlijke rechter worden onderworpen: vandaag zal de onrechtmatigverklaring worden gevraagd van het voortbestaan van de militaire dienstplicht, of van de jacht op zeehonden, walvissen of fazanten, morgen wordt geklaagd dat de minister-president altijd weer een man is. Hoe begrijpelijk de oplossing van het hof ook mag lijken in een enigszins uitzonderlijk geval als het onderhavige, zij zou m.i. een gevaarlijk precedent in het leven roepen. Anders A. Wolfsbergen, *Onrechtmatige daad* (Leiden 1946) p. 190 en 203; daartegen echter G. Parser, *Het declaratoir vonnis* (diss. Amsterdam 1903) p. 294; Star Busmann, *Hoofdstukken* (3e dr. 1972) no. 10 en no. 147; Hugenholtz-Heemskerk (16e dr. 1991) p. 93-94; aarzelend Van Nispen, *Het rechterlijk verbod en bevel* (diss. Leiden 1978) no. 79.

8. Uit de gegrondbevinding van de onderdelen 1.1, 1.4 en 1.5 van het principale middel volgt dat 's hofs arrest niet in stand kan blijven, omdat de oorspronkelijke eisers, thans verweenders in cassatie, niet ontvankelijk zijn in hun vordering. De overige klachten van onderdeel 1, alsmede onderdeel 1 van het incidentele middel, hoeven in

verband daarmee geen behandeling. Het beroep dat de Stichting c.s. doen op de aantasting van de zedelijkheid en van de integriteit van de rechtsstaat is niet van belang voor de beoordeling van de hier besproken gronden van niet-ontvankelijkheid.

Ik ga, voor het geval de Hoge Raad mij niet zou volgen, nog kort in op de klachten in het principale en het incidentele beroep die het fond van de zaak betreffen.

9. Wanneer men, met het hof, de regelmatigheid en de rechtmatigheid wil onderzoeken van de toekenning van het litigieuze pensioen in 1950 moet allereerst worden vastgesteld wanneer en op welke wijze een einde is gekomen aan het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen.

Daarbij doet zich een prealabele vraag voor, die aan de orde wordt gesteld in onderdeel 2 van het principale middel (subonderdeel 2.1). Hierin wordt betoogd dat alleen de Staten-Generaal zelf bevoegd zijn om te onderzoeken wie als lid van de kamers moet worden aangemerkt en op welk moment een einde komt aan het kamerlidmaatschap. De Staat houdt vol dat daarom over die vragen aan de rechter geen oordeel toekomt.

Deze absoluut geformuleerde stelling acht ik niet aannemelijk. Volgens art. 58 Grondw. komt het geloofsbrievenonderzoek aan de kamers zelf toe. Men kan er wellicht over speculeren hoever de bevoegheid reikt die de kamers daaraan kunnen ontleenen. Het gaat echter te ver eruit af te leiden dat de rechter zich nimmer met de vraag zou mogen bezighouden of, en wanneer, het lidmaatschap van een bepaald kamerlid een einde heeft genomen. Indien bv. een kamerlid, of een weduwe van een kamerlid, beroep instelt tegen de toekenning van pensioen op de grond dat de duur van het lidmaatschap in de toekenningsbeschikking verkeerd is berekend, zal de administratieve rechter die vraag niet kunnen laten

liggen; dat zou op rechtsweigering neerkomen. Hetzelfde geldt m.i. indien bij de gewone rechter een actie uit onrechtmatige daad wordt aangebracht waarin de duur van het kamerlidmaatschap medebepalend is voor de beoordeling van de gewraakte handeling. Dat staat los van de vraag - die door de Staat in de stukken wordt besproken - wie beslissen moet over het beëindigen van het kamerlidmaatschap van een zittend lid dat niet meer voldoet aan de eisen van het lidmaatschap of dat een daarmee onverenigbare functie aanvaardt.

10. Wat het einde van het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen betreft oordeelt het hof dat deze in elk geval geacht moet worden het lidmaatschap op 24 april 1941 te hebben prijsgegeven, gezien zijn aanvaarding van met het lidmaatschap incompatibele ambtelijke functies.

De Staat valt dat oordeel aan in subonderdeel 2.2. Kamerleden zouden slechts ontslag kunnen nemen door dit aan de Kamer of aan de minister van Binnenlandse Zaken mede te delen; in elk geval zou vrijwillig aftreden moeten blijken uit een duidelijke en ondubbelzinnige wilsuiking.

Onderdeel 2 van het incidentele middel voert aan dat Rost van Tonningen reeds eerder dan op 24 april 1941 geacht moet worden het kamerlidmaatschap te hebben verloren. Betoogd wordt o.a. (in subonderdeel 2.2) dat de naoorlogse zuivering van de volksvertegenwoordiging tot gevolg had dat een kamerlid als Rost van Tonningen van zijn pensioenrechten vervallen zou zijn verklaard als hij zich niet aan zijn berechting zou hebben onttrokken door de dood te kiezen. Deze klachten van het incidentele middel worden slechts voorwaardelijk voorgesteld, nl. voor het geval dat onderdeel 2.2 van het principale middel tot vernietiging zou leiden.

11. De klacht in het principale beroep treft geen doel. In de exceptionele omstandigheden die tussen 10 mei 1940 en de bevrijding hebben gegolden kan men er niet van uitgaan dat een kamerlid slechts door uitdrukkelijk ontslag te nemen zijn kamerlidmaatschap kon beëindigen. Dat heeft de regering in 1986 in wezen ook erkend. Zij heeft toen nl. verklaard dat Rost van Tonningen geacht moet worden vóór zijn overlijden te zijn afgetreden als kamerlid; dat zou geschied zijn op 4 aug. 1944, toen hij werd beëdigd als "Untersturmführer" bij de Waffen-SS en daarmee zijn Nederlanderschap verloor. Zie brief min. Binnenl. Zk. aan de kamervoorzitters d.d. 17 nov. 1986 (prod. 1 bij concl.v.eis).

Op het ogenblik waarop Rost van Tonningen de volgens het hof incompatibele functies aanvaardde waren de vier jaren waarvoor de Tweede Kamer in 1937 was gekozen nog niet verstreken. De werkzaamheden van de Staten-Generaal waren toen geschorst ingevolge een verordening van de Rijkscommissaris (verord. 22/1940). Welliswaar wordt die verordening geacht nimmer van kracht te zijn geweest, omdat zij is opgenomen op lijst A van het Besluit Bezettingsmaatregelen (Stb. E 93), maar dat neemt niet weg dat er geen administratieve infrastructuur meer voorhanden was om ontslagbrieven in ontvangst te nemen. Voor degenen die deze periode hebben meegemaakt lijkt het overigens lichtelijk bizar dat iemand in 1941 of 1942 een brief zou kunnen schrijven, of anderszins zijn wil zou kunnen manifesteren, inzake het al dan niet voortduren van zijn kamerlidmaatschap.

12. Voor alle zekerheid wijs ik er nog op dat m.i. één van de klachten in het incidentele beroep gegrond is. Het is nl. de vraag of men niet moet aannemen dat de NSB-kamerleden niet konden aftreden omdat hun door

de zuivering het mandaat als volksvertegenwoordiger was ontnomen.

Krachtens het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal van 2 aug. 1945 (Stb. F 131) maakten van dit tijdelijke orgaan deel uit de personen die op 10 mei 1940 kamerlid waren, met uitzondering van de categorieën personen genoemd in art. 3 lid 1. Daartoe behoorden degenen die, zoals Rost van Tonningen, door gedragingen of uitlatingen blijk hadden gegeven van een nationaal-socialistische geestesgesteldheid (art. 3 lid 1 sub c). Een commissie onder voorzitterschap van de Vice-President van de Raad van State trad hier op als zuiveringscommissie (art. 3 lid 2). Er is geen twijfel mogelijk dat Rost, ware hij in leven gebleven, zou zijn weggezuiverd. Zie ook rapport ambtelijke werkgroep 1986 (prod. bij concl.v.antw.) p. 42. Uit het Besluit blijkt niet van welk tijdstip af het mandaat van het weggezuiverde kamerlid geacht moet worden tot een eind te zijn gekomen. Ook de latere Wet omtrent de voorlopige Staten-Generaal gaat er echter van uit dat dit mandaat niet meer gold (art. 2 lid 1 wet van 26 okt. 1945 Stb. F 241).

Bij de gewone zuivering, die niet op kamerleden van toepassing was maar wel op ambtenaren en enkele andere categorieën overheidsdienaren, o.a. de arbeidscontractanten en het personeel van de buitenlandse dienst en van de spoorwegen (en dus ook op Rost in zijn ambtelijke functies), gold aanvankelijk de regel dat de weggezuiverde persoon alle pensioenrechten verloor: art. 4 lid 5 Zuiveringsbesluit 1944 (Stb. E 14). Later werd deze regel enigszins verzacht; bij schorsing vervielen alle voordelen en rechten automatisch, maar bij het ontslag "kon" worden bepaald dat pensioenrechten vervielen: art. 5 lid 5 Zuiveringsbesluit 1945 (Stb. F 132). Het laatstgenoemde besluit werd ingevoerd na de dood van Rost van Tonningen.

Uit de samenhang tussen de gewone zuivering en die van kamerleden,

die onder een apart regime vielen, dient men m.i. af te leiden dat ook weggezuiverde kamerleden hun pensioenrechten verloren. Dat het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal daar zelf niets over bepaalt, valt te verklaren uit de omstandigheid dat er destijds van werd uitgegaan dat NSB-kamerleden behoorden tot de top van het georganiseerde verraad in Nederland: hun wachtte daarom toepassing van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en het Besluit Vijandelijk Vermogen (resp. Stb. D 61 en E 133) - zij konden zowel het leven als hun vermogen erbij inschieten. Het zuiveringsregime moet als een eenheid worden gezien. Dat blijkt o.a. uit art. 2 lid 6 Zuiveringsbesluit 1944, bepalend dat de "staking van de uitoefening van de functie" (eerste stap in de zuivering, in afwachting van het ambtenarenrechtelijke ontslag) mede de staking van de uitoefening van andere door de betrokkene beklede openbare functies ten gevolge heeft, en ook uit het reeds genoemde art. 4 lid 5 van dit besluit, dat "alle" rechten op pensioen en "alle" rechten van de nagelaten betrekkingen door het ontslag laat vervallen - ongeacht of dat pensioen en die rechten gekoppeld waren aan de functie waaruit de betrokkene wordt ontslagen.

De consequenties van de zuivering konden de NSB-kamerleden m.i. niet ontlopen door zich aan berechting te onttrekken. Men kan niet aannemen dat Rost van Tonningen door zelfmoord zijn rechtspositie, en die van zijn rechtsverkrijgenden, kon verbeteren: dat zou inderdaad, zoals de ambtelijke werkgroep het formuleert (p. 40), een "absurd gevolg" zijn. Het moet er daarom voor worden gehouden dat Rost van Tonningen geen recht op pensioen had wegens zijn dienstjaren als kamerlid: voor zover hij al aanspraak kon maken op die hoedanigheid, waren alle pensioenrechten hem ontnomen door de zuivering. Latere herberekeningen van ambts- en pensioenperioden, zoals die ingevolge de wet van 11 mei 1946 Stb. G 112, waren dus op hem niet van toepassing. Ook zijn weduwe heeft

daarom geen recht op pensioen, zodat de litigieuze pensioenbesluiten ten onrechte tot stand zijn gekomen.

Daarmee is geen oordeel gegeven over de vraag of het verstandig c.q. rechtmatig zou zijn tientallen jaren na de toekenning over te gaan tot herroeping of intrekking van die besluiten. Over die vraag spreekt het hof zich ook niet uit.

13. Onderdeel 3 van het principale middel betreft de regelmatigheid van de procedure die in 1950 is gevolgd bij de pensioentoeckenning. Het hof oordeelt dat, ingevolge art. 8 en 9 van de wet van 21 nov. 1924 Stb. 522, pensioenaanvragen moeten worden ingediend bij de minister van Financiën, terwijl de toekenning dient te geschieden op voordracht van dezelfde minister; i.c. zou de minister van Binnenlandse Zaken zich deze beide taken onbevoegdelyk hebben aangetrokken (r.o. 40-42). De suggestie van de Stichting c.s. is hierbij dat de minister van Binnenlandse Zaken, als KVP-minister en aanhanger van de zg. barmhartigheidspolitiek, als het ware meer op de hand van de weduwe zou zijn geweest.

Het middel brengt naar voren dat krachtens KB van 8 juni 1933 Stb. 311 pensioenaangelegenheden zijn overgegaan van de minister van Financiën naar die van Binnenlandse Zaken en dat de wet van 25 okt. 1933 Stb. 533 een dienovereenkomstige wijziging brengt in de verwijzingen naar genoemde ministers in bestaande wetten.

Deze klacht is gegrond. Het hof heeft op dit punt kennelijk zonder verder onderzoek de stellingen van de dagvaarding omhelsd, misschien ook omdat de Staat hiertegen in eerste aanleg en in appel geen tegenspraak voerde. Het gaat evenwel om een rechtsoordeel, dat de rechter zelfstandig moet vellen.

14. Onderdeel 3 van het incidentele middel wordt voorgesteld voor het geval dat onderdeel 3 van het principale cassatieberoep tot vernietiging zou leiden. Het betoogt dat de Stichting c.s. niet alleen de kwestie van de verkeerde minister hadden opgeworpen, maar ook andere onregelmatigheden hadden aangevoerd. Zo zou de pensioenaanvraag van de weduwe zijn aangemerkt als die van een weduwe van een kamerlid overleden in actieve dienst, hoewel dit niet juist was; zo zou ook de aanvraag niet zijn ingediend met overlegging van de benodigde stukken.

Indien hier al sprake is van onregelmatigheden, zijn zij in elk geval niet van dien aard dat zij van invloed zouden zijn op het oordeel over de rechtmatigheid van het destijds toegekend pensioen en van de weigering om daar 36 jaar later van terug te komen.

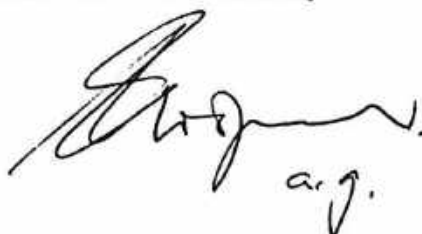
Het onderdeel wordt vergeefs voorgesteld.

15. Resumerend meen ik dat de onderdelen 1 en 3 van het principale en onderdeel 2 van het incidentele middel gegrond zijn. Omdat door het slagen van onderdeel 1 van het principale middel vast komt te staan dat de Stichting c.s. niet-ontvankelijk zijn in hun vordering, zal vernietiging van 's hofs arrest moeten leiden tot bekrachtiging van het vs. van de rb.

16. Ik concludeer tot vernietiging van het arrest van het hof Den Haag en tot bekrachtiging van het daarbij vernietigde vonnis van de rechtbank Den Haag.

De Procureur-Generaal

bij de Hoge Raad der Nederlanden,

a.g.

Fam. van Luttikhuisen
Rondebergweg 55
7351 EJ Hoenderloo

betreft: RvT

27 november 1992

Beste Alie en Henk,

De Procureur-Generaal bij de Hoge Raad nam de bijgaande conclusie. Dat is dus een soort advies aan de Hoge Raad, een soort analyse van de zaak vooraf, dat wel erg vaak wordt gevolgd. Maar het hoeft dus niet. De conclusie vindt dat de Staat wat de formele kant betreft gelijk heeft en dat wij -op louter formele gronden dus - niet-ontvankelijk zouden moeten worden verklaard.

Maar dat is niet het enige. Zoals bekend hebben we ook een tegen-cassatieberoep ingesteld. Een van de onderdelen daarvan was dat, als het vonnis van het hof niet in stand zou blijven, dan ook opnieuw zou moeten worden bezien of niet alleen de pensioenverhoging van 1956 niet deugde, zoals het Hof heeft uitgemaakt, maar ook of ze zowiezo wel recht had op pensioen. Ook deze vraag wordt dus door de Procureur-Generaal onderzocht en hij komt daarbij, met ons, tot de slotsom dat RvT, en dus ook de weduwe, geen recht had(den) op pensioen. Alleen zal de Hoge Raad volgens de Procureur-Generaal niet aan een dergelijk oordeel kunnen toekomen, omdat het nou eenmaal zo is dat we niet-ontvankelijk zouden zijn en bij niet-ontvankelijkheid komt men niet aan een inhoudelijk oordeel toe. De Procureur-Generaal geeft dan ook alleen maar zijn mening over deze inhoudelijke kwestie van recht op pensioen of niet voor het geval dat de Hoge Raad over die ontvankelijkheid anders zou denken.

De Procureur-Generaal geeft ons dus gelijk en ongelijk. Of misschien beter gezegd: hij geeft ons gelijk om ons ongelijk te kunnen geven. Want dat hij niet-temin een ingreep in het pensioen van de weduwe niet ziet zitten, valt tussen de regels door duidelijk te lezen !

Alleen doet hij niets om zijn gelijk wat betreft de ontvankelijkheidsvraag te halen waar ik hem onmiddellijk over gebeld heb: hij laat namelijk volledig weg dat we bij het Hof ook nog een subsidiaire vordering hebben ingesteld, d.w.z. een tweede vordering voor het geval dat de eerste niet zou slagen. Voor die tweede vordering geldt niet wat hij zegt over de eerste vordering. Uiteraard wilde hij met mij hierover niet discussiëren (tussentijds mag je eigenlijk niet zomaar rechters en dat soort figuren benaderen) en hij zei dat als ik het er niet mee eens was, ik maar een brief naar de Hoge Raad moest schrijven. Dat heb ik dan ook onmiddellijk gedaan. Ik heb dus de Hoge Raad erop gewezen dat de Procureur-Generaal die tweede vordering over het hoofd heeft gezien. We kunnen nu verder alleen maar afwachten wat de Hoge Raad uiteindelijk oordeelt.

Hoe dat ook uitpakt, in elk geval is al het volgende bereikt:

- het Gerechtshof heeft geoordeeld dat in elk geval de pensioenverhoging in 1956 onrechtmatig was;
- de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad heeft kenbaar gemaakt dat niet alleen die pensioenverhoging van 1956 niet deugde, maar dat de weduwe RvT in het geheel geen recht had op pensioen.

De Staat heeft in cassatie aangevoerd dat de vragge of RvT als Kamerlid is afgetreden en wanneer niet door de rechter zou kunnen worden beantwoord, maar alleen door de Kamer zelf. Dit dus om ons de weg naar de rechter te kunnen afsnijden. Daar zijn we het dus niet mee eens en daar is ook de Procureur-Generaal het niet mee eens, maar als we inderdaad niet-ontvankelijk zouden worden verklaard door de Hoge Raad, dan kunnen we daar wel ons voordeel mee doen.

We kunnen dan tegen de Kamer zeggen dat het nu toch wel de hoogste tijd wordt voor een eigen onderzoek naar de achtergronden van het pensioen, omdat de Staat (de minister dus) heeft gezegd dat de Kamer eigenlijk de enige is die over dit soort dingen een oordeel kan geven, terwijl bovendien belangrijke rechtscollages al hebben aangegeven dat er inderdaad veel van het pensioen niet deugt. Munitie genoeg dus voor een nieuwe actie naar de Kamer toe dus!

Maar nogmaals, eerst moeten we maar afwachten.

Ik heb een tijdje niets van jullie gehoord en hoop dat het jullie goed gaat. Het televisieoptreden heb ik gemist, we hebben een oud zwart-wit toestelletje en geen RTL4, ik was van plan elders te kijken maar door de drukte is dat er bij ingeschoten.

Dat het met het invoeren van het kapitalisme in Oost-Europa zo snel en zo grondig een rotzooi zou worden, zowel materieel als moreel, had zelfs ik niet gedacht. En dat is nog maar het begin!

met vriendelijkegroeten,

Nico Steijnen

22-1-93

Hoge Raad
der
Nederlanden

22 januari 1993

Eerste Kamer

Nr. 14.926

AS

IN NAAM VAN DE KONING

Hoge Raad der Nederlanden

Arrest

in de zaak van:

DE STAAT DER NEDERLANDEN
(Ministerie van Binnenlandse Zaken),

waarvan de zetel is gevestigd te 's-Gravenhage,

EISER tot cassatie, voorwaardelijk incidenteel
verweerder,

advocaat: Mr. J.L. de Wijkerslooth,

t e g e n

1. DE STICHTING HERWAARDERING PENSIOENEN
NSB-KAMERLEDEN,
gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn,
2. DE VERENIGING VAN ANTI FASCISTISCHE
OUD-VERZETSSTRIJDERS NEDERLAND, BOND VAN
ANTIFASCISTEN,
gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn,
3. Saapke ZWART-GOULOZE,
wonende te Amsterdam,
4. Berend GERRITSEN,
wonende te Deventer,

5. Erich Hans COHEN,
wonende te Rotterdam,
6. Carel DURAN,
wonende te 's-Gravenhage,
7. Céline v.d. HOEK-DE VRIES,
wonende te Amsterdam,
8. Karel Henri FULDAUER,
wonende te Amsterdam,
9. Petronella POOTERS,
wonende te Amsterdam,
10. Gerredina Jacoba IJSPEERD-SCHUKKINK,
wonende te Enschede,
11. Beppie TEEBOOM,
wonende te Amsterdam,
12. Leo NIJENHUIS,
wonende te Uden,
13. Anna M.E. EXTER,
wonende te Amsterdam,
14. Jacoba VAN RIET,
wonende te Deventer,
15. Pieter BUNSCHOTEN,
wonende te Hoogeveen,
16. Jacobus Johannes OONK,
wonende te Zutphen,
17. Johan Johannes DE RAAT,
wonende te Emmeloord,
18. Erica VAN BEEK,
wonende te Nieuwegein,
19. Alberta v.d. GREEF-VAN AARLE,
wonende te Schijndel,
20. Cornelis KORPERAAL,
wonende te Harderwijk,
21. Neeltje VAN GELDROP-SCHUTTE,
wonende te Driehuis,
22. Jan Jozef Willem JANSEN,
wonende te Heerlen,

23. Johanna MOTZ-OONK,
wonende te Rotterdam,
 24. Engelina KOOPMAN-HAGEN,
wonende te Finsterwolde,
 25. Peter Marinus Aloysius VAN ZUTPHEN,
wonende te Heerlen,
 26. Hendrik FRIKKEN,
wonende te Musselkanaal,
 27. Hendrik Johan VAN ECK,
wonende te Zeist,
 28. Joannes Cornelis GISOLF,
wonende te Kwadendamme,
 29. Hendrik SCHUTHOF,
wonende te Zutphen,
 30. Geerard Thiodiscus SCHAAP,
wonende te Deventer,
 31. Lydia VAN NOBELEN-BIEZOUW,
wonende te Amsterdam,
 32. Jacob DIJKSEN,
wonende te Den Hoorn/Texel,
 33. Lucas Rudophus Jozeph JACOBS,
wonende te Den Helder,
 34. Jans BUNSCHOTEN-KORIDON,
wonende te Hilversum,
 35. Jan BROEKMAN,
wonende te Koekange,
 36. Josephine VAN LEEUWEN-KERKER,
wonende te Geldrop,
 37. Henk v.d. POPPE,
wonende te Harderwijk,
- VERWEERDERS in cassatie, voorwaardelijk
incidenteel eisers,
- advocaat: Mr. A.B.B. Beelaard.

1. Het geding in feitelijke instanties

Verweerders in cassatie - te zamen verder te noemen de Stichting c.s. - hebben bij exploit van 31 januari 1989 eiser tot cassatie - verder te noemen de Staat - gedagvaard voor de Rechtbank te 's-Gravenhage en gevorderd te verklaren voor recht dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen aan is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioen-toekenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatic en onrechtmatig moeten worden aangemerkt.

Nadat de Staat had geconcludeerd tot niet-ontvanke-lijkverklaring van de Stichting c.s. in hun vordering dan wel tot afwijzing daarvan, heeft de Rechtbank bij vonnis van 21 maart 1990 de Stichting c.s. niet ontvanke-lijk verklaard in hun vordering.

Tegen dit vonnis hebben de Stichting c.s. hoger beroep ingesteld bij het Gerechtshof te 's-Gravenhage. Nadat zij van grieven hadden gediend en de Staat daarop had geantwoord, hebben de Stichting c.s. bij akte hun eis vermeerderd met een subsidiaire vordering: de Staat te verbieden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de

hoogte van dit pensioen is aangebracht, rechtmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden, waarbij door de Staat niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoekenning en deze herziening geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn geschied. De Staat heeft zich tegen deze vermeerdering van eis niet verzet.

Bij arrest van 26 september 1991 heeft het Hof het bestreden vonnis vernietigd en de primair gevorderde verklaring voor recht uitgesproken.

Het arrest van het Hof is aan dit arrest gehecht.

2. Het geding in cassatie

Tegen het arrest van het Hof heeft de Staat beroep in cassatie ingesteld, waarna de Stichting c.s. voorwaardelijk incidenteel beroep hebben ingesteld. De cassatiedagvaarding en de conclusie houdende het voorwaardelijk incidenteel beroep zijn aan dit arrest gehecht en maken daarvan deel uit.

Partijen hebben over en weer geconcludeerd tot verwerping van de beroepen.

De Staat heeft zijn standpunt mondeling doen toelichten door zijn advocaat en de Stichting c.s. hebben hun standpunt namens hun advocaat schriftelijk doen toelichten door Mr. N.M.P. Steijnen, advocaat te Zeist.

De conclusie van de Advocaat-Generaal Koopmans strekt tot vernietiging van het bestreden arrest en tot

bekrachtiging van het daarbij vernietigde vonnis van de Rechtbank te 's-Gravenhage.

3. Beoordeling van het middel in het principaal cassatieberoep alsmede van het middel in het incidenteel cassatieberoep

3.1 In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan:

- (i) in 1937 werd M.M. Rost van Tonningen, lid van de NSB, gekozen tot lid van de Tweede Kamer. Tijdens de bezetting heeft Rost van Tonningen zich door de bezetter laten benoemen in verschillende hoge ambtelijke functies, doch geen aanleiding gevonden als kamerlid ontslag te nemen. Rost van Tonningen is op 6 juni 1945 overleden;
- (ii) in 1947 heeft de weduwe van Rost van Tonningen, overeenkomstig art. 8 van de Wet van 21 november 1924 tot uitvoering van art. 90 laatste lid van de Grondwet (Stb. 522), verzocht haar op grond van voormeld kamerlidmaatschap van wijlen haar echtgenoot een pensioen als in deze wet bedoeld toe te kennen; dit verzoek is bij KB van 15 mei 1950 ingewilligd; haar werd daarbij op basis van het bepaalde in art. 4 onder a. van voormelde wet (dat betrekking had op "de weduwe van hem, die als Kamerlid overlijdt") pensioen toegekend met ingang van 27 augustus 1947;
- (iii) nadat evengenoemd art. 4 was gewijzigd bij Wet van 1 augustus 1956 (Stb. 456), is het aan de weduwe Rost van Tonningen toegekende pensioen, zoals ingevolge art. 2 van deze wet diende te geschieden, herberekend;

daarbij is de weduwe Rost van Tonningen aangemerkt als weduwe van een gewezen kamerlid; de herberekening leidde tot een verhoging van het pensioen;

(iv) in de jaren 1986 tot 1988 heeft de vraag of het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen moest worden ingetrokken, bij herhaling onderwerp van overleg uitgemaakt tussen de regering en de Tweede Kamer; zulks mede in verband met het feit dat voor zulk een intrekken een wet in formele zin was vereist en bovendien gold dat het voorstel daartoe, ingevolge art. 63 Gr.w, door de beide kamers der Staten-Generaal met ten minste twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen moest worden aangenomen;

(v) van de zijde van de regering werd dat overleg ingeleid door een brief van de Minister van Binnenlandse Zaken van 17 november 1986; in deze brief nam het kabinet, mede onder verwijzing naar een daarbij aan de Kamer aangeboden en daarmee publiek gemaakt (uitvoerig) rapport van een ambtelijke werkgroep, het standpunt in dat intrekken van het pensioen in strijd zou zijn met de rechtszekerheid en stelde daarom aan de beide kamers der Staten-Generaal voor "het dossier Rost van Tonningen te sluiten";

(vi) het kabinet nam daarbij, kennelijk verwijzend naar de hiervoor onder (ii) en (iii) bedoelde beschikkingen, onder meer tot uitgangspunt dat:

" hoezeer ook de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen op zich regelmatig genomen zijn, twijfel kan ontstaan over de rechtvaardigheid van deze pensioenbeschikkingen";

(vii) voormeld overleg heeft geresulteerd in het indienen van een initiatiefwetsvoorstel dat vooral tot doel had vervallenverklaring van het recht op pensioen van de weduwe Rost van Tonningen mogelijk te maken, doch dit wetsvoorstel is, nadat de op dit laatste gerichte bepaling was verworpen, bij schrijven van 13 september 1988 ingetrokken;

(viii) de Stichting c.s. hebben zich daarop bij schrijven van hun raadsman van 8 december 1988 gewend tot de Minister van Binnenlandse Zaken; in dit schrijven stelden zij dat in het hiervoor onder (v) genoemde rapport het standpunt was ingenomen dat de hiervoor onder (ii) en (iii) genoemde pensioenbeschikkingen "als rechtmatig en regelmatig moeten worden beschouwd" alsmede dat dit standpunt "onhoudbaar en onaanvaardbaar" is; op grond daarvan sommeerden zij de Minister binnen 14 dagen na dagtekening kenbaar te maken dat hij bereid was "tot een heroverweging van de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioenbeschikkingen m.b.t. het kamerlidpensioen van de weduwe Rost van Tonningen over te gaan";

(ix) toen de Minister weigerde aan deze sommatie gevolg te geven, zijn de Stichting c.s. het onderhavige geding begonnen.

3.2.1 Het eerste onderdeel van het middel in het principaal cassatieberoep keert zich tegen 's Hofs oordeel dat de Stichting c.s. in hun vorderingen kunnen worden

ontvangen (rov. 12). In zijn motivering van dit oordeel (rov. 4 - 11) heeft het Hof de grieven van de Stichting c.s. tegen de niet-ontvankelijkverklaring door de Rechtbank niet afzonderlijk behandeld (rov. 4). Met name is het Hof niet met zoveel woorden ingegaan op de door de Stichting c.s. aan de Rechtbank gemaakte verwijten dat zij hun stellingen verkeerd had weergegeven en hun bedoelingen onjuist had begrepen. Het Hof heeft volstaan met een eigen weergave van die stellingen, maar deze weergave is, zoals het onderdeel terecht poneert, niet aanstonds duidelijk. Het onderdeel begint dan ook (onder 1.1.) met een uitvoerige, eigen analyse van de stellingen van de Stichting c.s.. Deze analyse leidt het onderdeel tot de slotsom dat de stellingen van de Stichting c.s. geen andere conclusie toelaten dan dat zij in dit geding als onrechtmatige gedraging van de Staat en als oorzaak van de optredende psychische schade aanwijzen:

- (a) de weigering om de pensioentoekenningen aan mevrouw Rost van Tonningen ongedaan te maken, dan wel
- (b) de standpuntbepaling dat de pensioenbesluiten ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen in het verleden recht- en regelmatig waren.

Het onderdeel gaat ervan uit dat het Hof de stellingen van de Stichting c.s. in de onder (a) aangegeven zin heeft begrepen, maar houdt ook rekening met de mogelijkheid dat het Hof ze in de onder (b) aangegeven zin heeft opgevat.

3.2.2 In de schriftelijke toelichting op het standpunt van de Stichting c.s. van de hand van de advocaat die de zaak ook in de feitelijke instanties heeft behandeld, wordt daarentegen betoogd dat de hiervoor onder (b) gegeven lezing de juiste is en dat, in het licht van het debat in hoger beroep, moet worden aangenomen dat ook het Hof daarvan is uitgegaan.

3.2.3 De door het Hof gekozen formuleringen ondersteunen veeleer de onderstelling van de Staat. De gedingstukken bevestigen daarentegen de juistheid van de bewering van de Stichting c.s. dat zij minstgenomen vanaf het pleidooi in eerste instantie (er is in eerste aanleg niet gere-en gedupliceerd) als onrechtmatige en psychische schade toebrengende handeling van de Staat uitsluitend hebben aangewezen: het in het kader van voormeld, openbaar debat over een publieke zaak - willens en wetens - innemen van het rechtens onjuiste standpunt dat de in 3.1 onder (ii) en (iii) bedoelde "pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen op zich regelmatig genomen zijn" (zie 3.1 onder (vi)). Juist om dat te onderstrepen hebben zij, blijkens de daarop zowel bij akte als bij pleidooi in hoger beroep gegeven toelichting, hun vordering vermeerderd met de hiervoor onder 1 weergegeven subsidiaire vordering.

Nu het Hof de grieven van de Stichting c.s., die mede dit punt aan de orde stelden, gegrond heeft bevonden,

ligt voor de hand dat het zich in beginsel met hun zienswijze heeft verenigd. De Hoge Raad kiest daarom voor de lezing van de Stichting c.s.. Hij gaat mitsdien ervan uit dat het arrest van het Hof aldus moet worden begrepen dat het Hof - zowel bij zijn beslissing ten aanzien van de ontvankelijkheidsvraag, als bij zijn onderzoek ten gronde en toewijzing van de primaire vordering - heeft aangenomen dat aan de in dit geding door de Stichting c.s. ingestelde vorderingen de stelling ten grondslag ligt: dat de Staat door in het kader van voormeld, parlementair debat over een zaak van publiek belang als uitgangspunt te nemen dat meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zich regelmatig zijn genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat de Staat wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens "onhoudbaar" was, als dat door het innemen van en blijven volharden bij dit uitgangspunt niet alleen de integriteit van de rechtsstaat geweld werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en schade werd berokkend.

Met deze lezing strookt dat - en deze lezing maakt begrijpelijk waarom - het Hof de primair gevorderde verklaring voor recht heeft aangemerkt als een "soort schadevergoeding in natura" (rov. 8): door het uitspreken van de gevorderde verklaring voor recht zou, in voormelde visie van de Stichting c.s., de rechter alsnog vaststellen dat voormeld uitgangspunt van de regering rechtens onjuist was, waardoor de integriteit van de rechtsstaat werd

hersteld, de Stichting c.s. alsnog genoegdoening kregen en het psychische leed werd verzacht.

3.3 Over de vraag of de in 3.2.3 weergegeven stelling van de Stichting c.s. juist is, heeft het Hof zich niet uitgesproken; het heeft slechts onderzocht in hoeverre de Stichting c.s. gelijk hadden met hun betoog dat het door hen gewraakte uitgangspunt van de regering rehtens onjuist was. Onderdeel 1 van het middel in het principaal beroep bevat dienaangaande een reeks klachten, die evenwel geen behandeling behoeven, omdat, zoals hierna zal blijken, het onderdeel reeds doel treft voor zover het betoogt dat het Hof de Stichting c.s. in elk geval niet ontvanke-lijk had moeten verklaren in hun primaire vordering.

3.4 De primaire vordering van de Stichting c.s. strekt - uitsluitend - tot een verklaring voor recht dat, kort gezegd, voormelde pensioenbeschikkingen waarbij aan mevrouw Rost van Tonningen weduwenpensioen werd toegekend, resp. dit pensioen werd herzien, in strijd waren met het recht.

Een verklaring voor recht kan slechts worden uitgesproken op vordering van één der bij een bepaalde rechtsverhouding onmiddellijk betrokkenen en kan enkel dienen tot het op jegens de andere betrokkenen bindende wijze vaststellen van haar bestaan of preciseren van haar inhoud.

Aan deze vereisten is te dezen niet voldaan. De Stichting c.s. zijn niet onmiddellijk betrokkenen bij de rechtsverhouding waarop de door hen gevorderde verklaring voor recht betrekking heeft, de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen. Nu laatstgenoemde geen partij is in dit geding, kan de gevorderde verklaring voor recht ook niet strekken tot het op jegens de bij die rechtsverhouding betrokkenen op bindende wijze vaststellen van haar bestaan of preciseren van haar inhoud. Daartoe strekt de vordering van de Stichting c.s. dan ook niet; zij beoogt op gezaghebbende wijze de onjuistheid te doen vastleggen van de mening van de regering nopens de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn.

Het onderdeel betoogt mitsdien terecht dat het Hof de primair gevorderde verklaring voor recht niet had mogen uitspreken.

3.5 Het in zoverre gegrond bevinden van het eerste onderdeel van het middel in het principaal beroep brengt mee: vooreerst dat de overige onderdelen van dit middel geen behandeling meer behoeven en voorts dat voor onderdeel 1 van het middel in het incidenteel beroep - het enige waarvan de daarbij verwoorde voorwaarde is vervuld - hetzelfde geldt.

3.6.1 De Hoge Raad kan de zaak zelf afdoen.

3.6.2 Wat de primaire vordering betreft brengt het hier hiervoor onder 3.3 en 3.4 overwogene mee dat het Hof, zonder te hoeven ingaan op de daartegen gerichte grieven, het vonnis van de Rechtbank had moeten bekrachtigen.

3.6.3 De subsidiaire vordering had het Hof moeten afwijzen op de grond dat de daaraan ten grondslag gelegde feiten deze vordering niet kunnen dragen.

Aan hun subsidiaire vordering hebben de Stichting c.s. dezelfde stelling ten grondslag gelegd als aan hun primaire, te weten (zie hiervoor onder 3.2.3) dat de Staat, door in het kader van voormelde parlementair debat als uitgangspunt te nemen dat meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zichzelf regelmatig zijn genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat hij wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens "onhoudbaar" was, als dat door het innemen van en blijven volharden bij dit uitgangspunt niet alleen "de integriteit van de rechtsstaat" geweld werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en schade werden berokkend. Deze stelling kan echter toewijzing van het gevorderde verbod om, kort gezegd, dit uitgangspunt in het openbaar te herhalen, niet wettigen.

Het gaat hier om een mening over een rechtsvraag waarbij de Stichting c.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig

genomen zijn. De regering heeft deze mening, naar de Stichting c.s. in ander verband zelf beklemtonen, uitgesproken in een openbaar debat over een publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening onjuist is. Dat wordt niet anders indien, zoals te dezen, aan die stelling nog wordt toegevoegd dat de regering die mening heeft verkondigd en daaraan is blijven vasthouden alhoewel haar zowel vóór als tijdens voormeld overleg erop was gewezen dat: deze "onhoudbaar" is, "de integriteit van de rechtsstaat aantast" en daardoor psychisch leed veroorzaakt. Het recht op vrijheid van meningsuiting beschermt immers, zeker in een publiek debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen waaraan anderen aanstoet kunnen nemen of waardoor anderen worden geschokt. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen (zie laatstelijk zijn arrest inzake Castells tegen Spanje van 23 april 1992, Serie A no. 236, p. 22, § 42).

3.6.4 De Hoge Raad zal doen wat het Hof had moeten doen.

4. Beslissing

De Hoge Raad:

vernietigt het arrest van het Gerechtshof te

's-Gravenhage van 26 september 1991;

bekrachtigt het vonnis van de Rechtbank te
's-Gravenhage van 21 maart 1990 voor wat de primaire
vordering betreft;

wijst de subsidiaire vordering af;

veroordeelt de Stichting c.s. in de kosten van
het geding in hoger beroep en cassatie, tot op deze
uitspraak aan de zijde van de Staat begroot:

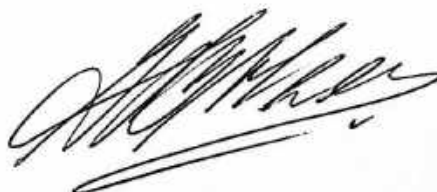
voor wat het hoger beroep betreft op f 3.850,--
voor verschotten en salaris;

voor wat de cassatie betreft op f 2.714,05 aan
verschotten en f 3.000,-- voor salaris.

Dit arrest is gewezen door de vice-president
Martens als voorzitter en de raadsheren Roelvink,
Korthals Altes, Neleman en Heemskerk, en in het openbaar
uitgesproken door de raadsheer Davids op 22 januari
1993.

Uitgegeven voor grosse, door mij Griffier van de
Hoge Raad der Nederlanden, op 26 januari 93
ten behoeve van verweerdere

Uitspraak d.d. 26 september 1991
rolnr. 90/476
HG

Het Gerechtshof te 's-Gravenhage, eerste kamer,
heeft het volgende arrest gewezen in de zaak van:

1. de stichting "STICHTING HERWAARDERING PENSIOENEN
NSB-KAMERLEDEN",
gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn;
2. de vereniging "VERENIGING VAN ANTI-FASCISTISCHE
OUD-VERZETSSTRIJDERS NEDERLAND, BOND VAN ANTI-FASCISTEN",
gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn,
- ./.. en 35 anderen, zoals vermeld in de aanhef van het hierna
vermelde en aan dit arrest gehechte vonnis,
appellanten,
procureur: mr. A.B.B. Beelaard,

t e g e n

DE STAAT DER NEDERLANDEN,
van wie de zetel is gevestigd te 's-Gravenhage,
geïntimeerde,
procureur: mr. J.L. de Wijkerslooth. ←

HET GEDING

- Bij exploit van 28 maart 1990 zijn appellanten (verder ook:
de Stichting, de Vereniging en de verzetsstrijders) in hoger
beroep gekomen van een vonnis van de arrondissementsrecht-
bank te 's-Gravenhage van 21 maart 1990, tussen appellanten
en geïntimeerde (verder: de Staat) gewezen. Van dit vonnis
./.. is een afschrift aan het arrest gehecht.

Bij memorie van grieven hebben appellanten acht grieven
tegen dit vonnis aangevoerd. Bij memorie van antwoord, met
één productie, heeft de Staat deze grieven bestreden. Hierna
hebben appellanten aan hun oorspronkelijke vordering bij
akte tot vermeerdering van eis, een subsidiaire vordering
toegevoegd. De Staat heeft daarop bij antwoordakte gereaa-
geerd, zonder zich daarbij te verzetten tegen deze eisver-
meerdering als procesfeit.

Vervolgens hebben partijen hun zaak ter zitting van 21 maart
1991 doen bepleiten: appellanten door hun raadsman
mr. N.M.P. Steijnen, advocaat te Zeist, en de Staat door
zijn procureur. Hierbij hebben appellanten nog een drietal
stukken in het geding gebracht, dit zonder bezwaar van de
Staat die de gelegenheid heeft gehad zich daarover uit te
laten.

Tenslotte hebben partijen hun procesdossiers, waaronder hun
respectieve pleitnotities in hoger beroep, aan het hof
overgelegd en arrest gevraagd.

BEOORDELING VAN HET HOGER BEROEP

1. Tegen de onder 1 in het bestreden vonnis vastgestelde feiten zijn geen grieven aangevoerd, zodat ook het hof van deze feiten zal uitgaan, waarbij echter aantekening verdient dat de vaststelling volgens welke Rost van Tonningen, toen hij in dat vonnis onder 1.1 vermelde functies aanvaardde, geen ontslag als kamerlid heeft genomen, aldus moet worden verstaan, dat hij toen niet bij de Tweede Kamer of bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken zijn ontslag als kamerlid heeft ingediend.
2. Appellanten hebben gevorderd voor recht te verklaren dat de onder 1.2 in bedoeld vonnis vermelde toekenning van pensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, zoals die op 15 mei 1950 tot stand kwam, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht "in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoeckenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt". In hoger beroep hebben zij subsidiair daaraan nog toegevoegd een vordering dat aan de Staat wordt verboden om, kort gezegd, in het openbaar een tegenovergesteld standpunt in te nemen.
3. De rechtbank heeft appellanten in hun vordering niet-ontvankelijk verklaard en is dus aan een materieel onderzoek van die vordering niet toegekomen. Zij was namelijk van oordeel dat, nu het omstreden pensioen slechts bij wet in formele zin met gekwalificeerde meerderheid van stemmen kan worden gewijzigd of ingetrokken (artikel 63 Grondwet), appellanten geen "rechtens relevant belang" bij die vordering hebben. Verder meende zij, in verband hiermee, dat het instellen van een vordering, uitsluitend strekkende tot een verklaring voor recht zoals hierboven bedoeld, in casu afstuit op "de eisen van een behoorlijke procesvoering en het belang der rechtspleging". Tenslotte was zij van oordeel dat appellanten niet zijn aan te merken als onmiddellijk betrokken (rechts)personen bij de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen in de zin van artikel 3.11.7 Nieuw BW. Bij een en ander liet de rechtbank de gegrondheid van enkele andere, door de Staat opgeworpen niet-ontvankelijkheidsverweren, waaronder een beroep op verjaring van artikel 2004 BW, uitdrukkelijk in het midden.
4. Appellanten hebben met hun acht grieven dit oordeel in zijn verschillende onderdelen bestreden. Zij stellen zich op het standpunt dat de rechtbank ten onrechte een niet-ontvankelijk-verklaring heeft uitgesproken. De Staat heeft daarentegen de juistheid van deze beslissing staande gehouden. De aldus opgeworpen respectievelijk tegengesproken grieven lenen zich voor een gezamenlijke behandeling. Het hof zal dus thans de ontvankelijkheidsvraag, voorzover partijen daarover van mening verschillen, samenhangend bespreken.

5. Daarbij wordt vooropgesteld dat de burgerlijke rechter in de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen (verder: de weduwe) in zoverre geen taak heeft en niet bevoegd is in te grijpen dat, nu tegen de bestreden pensioentoekenningen een voor de weduwe met voldoende waarborgen omklede administratieve rechtsgang heeft opengestaan, deze toekenningen slechts door de formele wetgever zouden kunnen worden gewijzigd (vergelijk artikel 63 van de Grondwet in verband met artikel 129 van de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers). Deze staatsrechtelijke verdeling van bevoegdheden brengt mee dat voor de burgerlijke rechter, wat die rechtsverhouding betreft, de formele rechtskracht en de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen als uitgangspunt gelden.
6. Voorzover appellanten er dus op uit zijn, de omstreden pensioentoekenningen via de burgerlijke rechter ongedaan te maken, zal hun streven niet kunnen slagen, ook niet in het licht van de omstandigheid dat wat dit betreft voor appellanten geen met voldoende waarborgen omklede administratieve rechtsgang openstaat of heeft opengestaan nu appellanten --zoals de Staat ook ter zitting heeft erkend-- niet kunnen worden aangemerkt als een rechtstreeks bij voormelde rechtsverhouding betrokken partij met een beroepsmogelijkheid overeenkomstig de Beroepswet (Wet van 2 februari 1955, Staatsblad 47). Het gaat immers in beginsel niet aan de burgerlijke rechter een uitspraak te ontlokken over een kwestie die in wezen niet tot zijn bevoegdheid kan worden gerekend.
7. Appellanten hebben echter hun hierboven vermelde vorderingen op artikel 1401 BW gebaseerd en als grondslag daarvan gesteld dat de verzetsstrijders, doordat de Staat niet bereid is de omstreden pensioentoekenningen ongedaan te maken, ernstige psychische schade lijden en aldus in hun persoonlijkheid worden aangetast, dat deze psychische schade hun geestelijke gezondheid betreft en dat hier bovendien de integriteit van de rechtsstaat, met de zedelijkheid als achterliggend belang, in het geding is. Daarbij hebben zij met nadruk gesteld dat, ook al zou het niet tot een ongedaanmaking van die pensioentoekenningen komen (hetgeen hun uiteindelijk streven is), een verklaring voor recht volgens welke die pensioentoekenningen onrechtmatig zijn, op zichzelf al tot herstel van hun psychische schade zou leiden.
8. De door appellanten gestelde psychische schade is door de Staat niet uitdrukkelijk bestreden. Het hof verwijst hierbij voorzover nodig naar het standpunt van het kabinet zoals weergegeven in de voorlaatste alinea van pagina 3 van de als produktie overgelegde brief van de Minister van Binnenlandse Zaken aan de Voorzitters van de Eerste en Tweede kamer van 17 november 1986. Wel heeft de Staat aangevoerd dat het onverdragelijk zijn of het onjuist achten van de besluitvorming omtrent het pensioen van de weduwe volgens hem

onvoldoende rechtens relevant belang schept bij de vorderingen van appellanten. Het hof wil evenwel aannemen dat de verzetsstrijders het er geestelijk zo moeilijk mee hebben dat de weduwe van staatswege een pensioen geniet, dat zij als gevolg daarvan psychisch in de problemen dreigen te raken of wellicht reeds zijn geraakt en uit dien hoofde mogelijk zelfs deskundige hulp behoeven, zodat hier sprake is van psychische schade die in beginsel tot de door artikel 1401 BW beschermde belangen moet worden gerekend. De gevorderde verklaring voor recht behoort, in dit licht bezien, als een soort schadevergoeding in natura (artikel 6:103 Nieuw BW) te worden beschouwd. Daarmee staat het belang van de verzetsstrijders bij de door hen ingestelde vorderingen vast.

9. Daarmee is tevens het belang bij deze vorderingen gegeven van de Stichting en de Vereniging. Niet alleen wordt het instellen van de onderhavige gerechtelijke procedure gedekt door hun respectieve statutaire doelstelling, ook de feitelijke activiteiten van de Stichting en de Vereniging --te denken valt in het bijzonder aan de niet bestreden politieke activiteiten van verschillende aard om tot een beëindiging van het pensioen van de weduwe te komen-- brengen mee dat, nu van een rechtens relevante psychische schade bij een aantal van de verzetsstrijders moet worden uitgegaan, de Stichting en de Vereniging voor de bescherming van deze belangen in gebundelde vorm op grond van artikel 1401 BW de hulp van de rechter kunnen inroepen.
10. Een en ander brengt mee dat het oordeel van de rechtbank, dat appellanten niet als onmiddellijk betrokken (rechts)personen in de zin van artikel 3.11.7 (3:302) Nieuw BW kunnen worden aangemerkt, onjuist is. Het gaat hier immers niet om de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe, maar om de rechtsverhouding tussen de Staat en appellanten, bij welke rechtsverhouding appellanten uiteraard onmiddellijk zijn betrokken.
11. Wat tenslotte het beroep op de verjaring van artikel 2004 BW betreft, gaat de Staat uit van de onjuiste veronderstelling dat appellanten in dit geding van de burgerlijke rechter vorderen de pensioentoekenning bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 en de herziening daarvan in 1956 ongedaan te maken. Dat wordt evenwel niet door appellanten gevorderd en daartoe zou de burgerlijke rechter ook niet bevoegd zijn. Het hof verwijst hierbij naar hetgeen daaromtrent hiervoor onder 5 en 6 is overwogen. De psychische schade van de verzetsstrijders die de grondslag van deze procedure vormt, is evenwel eerst in de jaren tachtig ontstaan nadat appellanten van het bestaan van de pensioentoekenning aan de weduwe op de hoogte waren geraakt, naar onbestreden is gesteld, in het bijzonder door de weigering van de Minister van Binnenlandse Zaken bij brief van 14 december 1988 inzake de heroverweging van de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen. Van een verjaring ingevolge artikel 2004 BW is geen sprake.

12. Uit het bovenstaande volgt dat appellanten in hun vorderingen kunnen worden ontvangen nu daartegen ook overigens geen beletselen zijn gebleken. Dit betekent dat het vonnis van de rechtbank waarbij appellanten niet-ontvankelijk werden verklaard in hun vordering, niet in stand kan blijven en dat het hof alsnog de gegrondheid van de vordering zal dienen te onderzoeken.
13. Bij dat onderzoek zal het hof uitgaan van de feiten zoals deze tussen partijen vaststaan, zijnde deze enerzijds gesteld en anderzijds niet of onvoldoende weersproken dan wel ontleend aan de overgelegde stukken, voorzover de inhoud daarvan niet is betwist. Deze feiten zullen worden opgenomen in de overwegingen die het hof hierna zal wijden aan de stellingen die appellanten naar voren hebben gebracht. In het voorbijgaan merkt het hof nog op dat de Staat heeft volstaan met de bestrijding van de ontvankelijkheid van appellanten in hun vordering; ten aanzien van de vordering zelf heeft de Staat geen verweer gevoerd. Dit ontslaat het hof echter niet van de verplichting de rechtsgronden van deze vordering te onderzoeken. De navolgende overwegingen bevatten de neerslag van deze ambtshalve ondernomen speurtocht.
14. De meest verstrekkende stelling van appellanten is dat de weduwe in het geheel geen recht heeft op een weduwenpensioen terzake van het door wijlen haar echtgenoot in de periode 1937-1941 vervulde lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zij betogen dat in casu geen recht op pensioen is ontstaan c.q. dat dit recht nadien vervallen is. Daartoe voeren zij verschillende argumenten aan welke het hof hierna onder 15-24 zal bespreken.
15. Appellanten stellen zich op het standpunt (inleidende dagvaarding blz. 6-11 en blz. 37-47) dat in het onderhavige geval het recht op pensioen niet behoort te worden beoordeeld aan de hand van de destijds geldende wettelijke regels (in het bijzonder artikel 92 van de Grondwet 1938 en de bepalingen van de Wet van 21 november 1924, Staatsblad 522 - hierna: de wet van 1924) doch aan de hand van de ongeschreven normen van staatsnoodrecht. In dit verband betogen zij dat Rost van Tonningen - ware hij niet op 6 juni 1945 om het leven gekomen - op grond van artikel 3 lid 1 van het Besluit van 2 augustus 1945, Staatsblad F 131, houdende vaststelling van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, onwaardig zou zijn bevonden als kamerlid, zulks in verband met zijn voor en tijdens de Duitse bezetting aangenomen houding. De Grondwet van 1938 en de wet van 1924 voorzagen niet - aldus appellanten - en konden ook niet voorzien in de gevolgen die dit behoorde te hebben voor het pensioen van Rost van Tonningen en dat van zijn nabestaanden. In de visie van appellanten is hier sprake van een leemte in de wetgeving, welke wordt gevuld door ongeschreven staatsnoodrecht. De toepassing van dit staatsnoodrecht leidt

er volgens appellanten toe dat in rechte moet worden aangenomen dat Rost van Tonningen op grond van diens houding voor en tijdens de bezetting het kamerlidmaatschap onwaardig is geworden en dat hij mitsdien al zijn uit dat lidmaatschap voortvloeiende rechten heeft verloren.

16. Het hof deelt dit standpunt niet.
- In het midden kan blijven aan welke voorwaarden voldaan moet zijn, wil het staatsnoodrecht van toepassing zijn. Die toepassing behoort naar het oordeel van het hof in elk geval achterwege te blijven indien het gaat om een situatie waarin de wet weliswaar niet voorziet, doch welke door de wetgever in redelijkheid voorzien had kunnen worden en derhalve door hem bij wet geregeld had kunnen worden, of welke door de wetgever achteraf - desnoods met terugwerkende kracht - bij wet geregeld had kunnen worden. Met zo'n geval hebben we hier te maken.
- In dit verband roept het hof allereerst in herinnering dat bij gelegenheid van de grondwetsherziening van 1938 is getracht een grondwettelijke basis in het leven te roepen voor het door de Tweede Kamer doen vervallenverklaren van het lidmaatschap van degenen die "een streven tot uitdrukking brengen, gericht op de verandering van de bestaande rechtsorde met toepassing of bevordering van onwettige middelen", waarbij de wet onder meer de gevolgen van die vervallenverklaring zou regelen, waaronder volgens het hof ook recht op pensioen begrepen kon worden. Dit in eerste lezing aanvaarde voorstel (Wet van 9 april 1937, Staatsblad 306) verwierf echter in de tweede lezing niet de voorgeschreven gekwalificeerde meerderheid.
- Tegen deze achtergrond kan niet worden volgehouden dat de wetgever in redelijkheid niet had kunnen voorzien in de gevolgen die de door Rost van Tonningen vóór de bezetting aangenomen houding volgens appellanten had behoren te hebben voor zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende rechten. Dat de (grond)wetgever dat om hem moverende redenen niet heeft gedaan, geeft de rechter niet de bevoegdheid staatsnoodrecht toe te passen en Rost van Tonningen op grond van zijn houding vóór de bezetting vervallen te verklaren van zijn kamerlidmaatschap en/of van zijn pensioenrechten te dier zake.
- Voorzover het gaat om de houding en de gedragingen van Rost van Tonningen tijdens de bezetting welke door de (grond)wetgever in redelijkheid niet voorzien kon worden, merkt het hof op dat niets zich ertegen verzette dat de wetgever na de bezetting alsnog te dier zake passende maatregelen had genomen. In dit verband zij erop gewezen dat - bijvoorbeeld - in de Zuiveringsbesluiten van 1944 en 1945 (Besluit van 13 januari 1944, Staatsblad E 14 respectievelijk Besluit van 2 augustus 1945, Staatsblad F 132) een reeks van zeer ingrijpende maatregelen (ook op het stuk der pensioenen) is getroffen tegen tal van in de openbare dienst werkzame personen, zulks op grond van hun voor of tijdens de bezetting aangenomen houding. Voorts moet worden

opgemerkt dat de Wet van 11 mei 1946, Staatsblad G 112, tot regeling van de rechtspositie van eenige burgerlijke gezagsdragers en van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal in verband met de bezetting, enerzijds ten aanzien van o.a. burgemeesters en wethouders voorziet in het verlies van onder meer hun pensioen (artikel 3 lid 5 en artikel 6 lid 3), zulks onder meer op grond van hun voor of tijdens de bezetting aangenomen houding, doch anderzijds ten aanzien van de leden der Tweede Kamer in artikel 11 volstaat met een regeling van de schadeloosstelling gedurende de periode van 15 september 1941 tot de inwerkingtreding van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, zonder daaraan dus - zoals ten aanzien van de burgemeesters en wethouders wel is geschied - een regeling toe te voegen inzake het pensioen van degenen die niet in aanmerking kwamen voor schadeloosstelling, onder wie Rost van Tonningen.

Tegen deze achtergrond moet geconcludeerd worden dat de naoorlogse wetgever klaarblijkelijk bewust de pensioenrechten van degenen die onwaardig waren bevonden om in de Tijdelijke Staten-Generaal zitting te nemen, waartoe Rost van Tonningen zou hebben behoord indien hij niet voortijdig zou zijn overleden, onaangetast heeft willen laten. Bij deze stand van zaken komt de rechter niet de bevoegdheid toe aan (de nabestaanden van) Rost van Tonningen alsnog het recht op pensioen te ontzeggen wegens diens houding en gedragingen tijdens de bezetting.

Het hof wordt in deze opvatting gesterkt door het feit dat ook in de thans geldende Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (Wet van 10 december 1969, Staatsblad 594) geen bepaling voorkomt op grond waarvan het pensioenrecht van een kamerlid vervallen kan worden verklaard, hoewel de regering in haar wetsontwerp (nummer 9004 en 9636) had voorgesteld daarvoor een wettelijke grondslag in het leven te roepen. Kortom, de rechter kan en mag geen uitspraak doen over het verlies door Rost van Tonningen van zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende pensioenrechten op grond van ongeschreven normen van staatsnoodrecht in verband met zijn houding vóór en tijdens de Duitse bezetting. Al hetgeen appellanten nog hebben aangevoerd ten betoge van het tegendeel, kan hierin geen verandering brengen.

17. Verder stellen appellanten (dagvaarding blz. 30-33) dat op grond van het bepaalde in artikel 4 lid 5 van het Zuiveringsbesluit 1944 Rost van Tonningen geen recht op pensioen had en dat zijn weduwe op grond van die bepaling evenmin recht op pensioen heeft. Die bepaling houdt immers in - aldus appellanten - dat alle andere rechten welke op grond van dat besluit ontslagenen krachtens wettelijk voorschrift of arbeidsovereenkomst zouden kunnen doen gelden, alsmede alle rechten op pensioen en alle andere rechten welke de nagelaten betrekkingen van de ontslagenen krachtens wettelijk voorschrift of arbeidsovereenkomst zouden kunnen doen gelden, vervallen. In de visie van appellanten hebben Rost van Tonningen en diens weduwe het recht op pensioen uit het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen van rechtswege verloren toen op 23 november 1944 het Zuiveringsbesluit 1944

werd toegepast terzake de hierna nog te bespreken ambtelijke functies van Rost van Tonningen, aangezien artikel 4 lid 5 zonder enige reserve spreekt van het verval van alle rechten op pensioen.

18. Naar het oordeel van het hof brengt een redelijke uitleg van artikel 4 lid 5 van het Zuiveringsbesluit 1944 nochtans mee dat deze bepaling slechts ziet op het vervallen van het recht op een pensioen dat voortvloeit uit de functie waaruit betrokkene op grond van het besluit is ontslagen. Tot de functies waaruit Rost van Tonningen werd ontslagen, behoorde niet het kamerlidmaatschap. Daarop had het Zuiveringsbesluit 1944 zoals dat op 23 november 1944 gold, namelijk geen betrekking. Het recht op pensioen uit het kamerlidmaatschap bleef derhalve onaangetast toen op Rost van Tonningen in verband met diens ambtelijke functies het Zuiveringsbesluit 1944 werd toegepast.
19. Weliswaar doen appellanten ter staving van hun standpunt dat het ontslag van Rost van Tonningen uit zijn ambtelijke functies automatisch het verlies van het pensioen uit het kamerlidmaatschap meebracht, een beroep op de toelichting bij het Zuiveringsbesluit 1945, waarin wordt aangenomen dat onder de personen bedoeld in artikel 1 lid 3 van het Zuiveringsbesluit 1944 ook de gekozen leden van openbare colleges vallen, doch tevergeefs. Artikel 1 lid 3 van het Zuiveringsbesluit 1944 - ingevoegd bij Besluit van 12 mei 1945, Staatsblad F 68, houdende aanvulling van het Zuiveringsbesluit 1944 - bepaalt dat de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie bevoegd zijn bij gemeenschappelijke beschikking te verklaren dat het Zuiveringsbesluit 1944 mede geheel of gedeeltelijk van toepassing is op groepen van personen die belast zijn met een taak die krachtens wettelijk voorschrift moet worden vervuld dan wel die bij of krachtens een door een publiekrechtelijk orgaan genomen beslissing werd opgedragen. Appellanten zien er evenwel aan voorbij dat een door artikel 1 lid 3 voorgeschreven ministeriële beschikking ten aanzien van de leden der Tweede Kamer nimmer is tot stand gekomen althans nimmer in de Staatscourant is gepubliceerd, gelijk artikel 1 lid 3 eveneens voorschrijft.
20. Voorts betogen appellanten (dagvaarding blz. 33-37) dat de destijds geldende grondwetsbepaling slechts aan een aftredend kamerlid een pensioen toekende, en verder dat artikel 2 van de wet van 1924 alleen voorzag in een pensioen voor de weduwe van hem die hetzij als kamerlid is overleden, hetzij als kamerlid is afgetreden. Appellanten stellen zich op het standpunt dat Rost van Tonningen nimmer als kamerlid is afgetreden en dat hij ook niet als kamerlid is overleden zodat voor hem nooit een recht op pensioen is kunnen ontstaan. Het gevolg daarvan is - aldus appellanten - dat ook zijn weduwe nimmer een aanspraak heeft verkregen op pensioen uit het kamerlidmaatschap van haar overleden echtgenoot.

21. Uit hetgeen hierna onder 35 wordt overwogen, blijkt dat dit betoog onjuist is. Anders dan appellanten hier stellen, is het hof van oordeel dat Rost van Tonningen wel degelijk is afgetreden als lid van de Tweede Kamer. Al hetgeen appellanten naar voren hebben gebracht ten aanzien van de gevolgen van het niet-aftreden als kamerlid, kan derhalve geredelijk buiten beschouwing blijven.
22. Appellanten voeren ook aan (dagvaarding blz. 60-61) dat de pensioenrechten van Rost van Tonningen als vijandelijk onderdaan in de zin van het Besluit Vijandelijk Vermogen van 20 oktober 1944, Staatsblad E 133, van rechtswege aan de Staat zijn vervallen.
23. De juistheid van dit betoog kan in het midden blijven. Niet gesteld is immers en evenmin is gebleken dat ook de weduwe, die krachtens de wet van 1924 een eigen recht op weduwenpensioen had, zou moeten worden aangemerkt als een vijandelijk onderdaan in de zin van het Besluit Vijandelijk Vermogen. Haar recht op weduwenpensioen wordt dan ook niet door dat Besluit getroffen.
24. De conclusie uit het vorenoverwogene luidt dat de stelling van appellanten dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, omdat de weduwe in het geheel geen aanspraak had op dat pensioen, als onjuist van de hand had moeten worden gewezen.
25. De volgende vraag is of het pensioen van de weduwe juist is vastgesteld bij de toekenning van dat pensioen in 1950 en/of bij de herberekening 1956. Appellanten beantwoorden deze vraag ontkennend en voeren daartoe een aantal argumenten aan. Deze zal het hof hierna onder 29-36 - voorzover na hetgeen onder 35 zal worden overwogen en beslist, nog relevant - op hun houdbaarheid onderzoeken.
26. Voor de beantwoording van deze vraag zijn de volgende wettelijke bepalingen relevant:
 - a. De wet van 1924 bevatte aanvankelijk in de leden 1 en 3 van artikel 4 de volgende regels:
 1. Het pensioen van de weduwe van hem, die als Kamerlid overlijdt, bedraagt de helft van het pensioen, dat het overleden Kamerlid zoude hebben genoten, indien hij niet gestorven, maar als Kamerlid ware afgetreden.
 3. Het pensioen van de weduwe van een overleden gewezen Kamerlid bedraagt de helft van het pensioen, waarop dat Kamerlid aanspraak had.
 - b. Bij de Wet van 1 augustus 1956, Staatsblad 456 (verder: de wet van 1956), werd deze bepaling vervangen door een nieuw artikel 4. De tekst daarvan luidt - voorzover hier relevant -:

1. Het weduwenpensioen bedraagt de helft van het pensioen, waarop het overleden lid van de Tweede Kamer als zodanig aanspraak zou hebben gehad, indien hij op de dag van zijn overlijden was afgetreden, of waarop het overleden gewezen lid van de Tweede Kamer als zodanig aanspraak had.

2. In afwijking van het bepaalde in het vorig lid, bedraagt het pensioen van de weduwe van hem, die overlijdt als lid van de Tweede Kamer vóór het bereiken van de leeftijd van 65 jaren, de helft van het pensioen, waarop het lid van de Tweede Kamer als zodanig ten hoogste aanspraak zou hebben kunnen maken, indien hij bij het bereiken van bovengenoemde leeftijd was afgetreden.

3. In afwijking van het bepaalde in het eerste lid bedraagt het pensioen van de weduwe van hem, die als gewezen lid van de Tweede Kamer vóór het bereiken van de leeftijd van 65 jaren overlijdt in een periode gelijk aan en aansluitend op het tijdvak, waarin hij laatstelijk lid van de Tweede Kamer is geweest, doch tenminste van twee jaren en ten hoogste van zes jaren, de helft van het pensioen, waarop het gewezen lid van de Tweede Kamer als zodanig ten hoogste aanspraak zou hebben kunnen maken, indien hij bij het bereiken van evengenoemde leeftijd was afgetreden.

c. Voorts bevatte de wet van 1956 de volgende bepaling:

Art. 2: Pensioenen van weduwen en wezen van overleden leden en van overleden gewezen leden van de Tweede Kamer, welke met toepassing van de bepalingen van de Wet van 21 November 1924, Stb. 522, zoals deze ingevolge deze wet zijn komen te luiden, tot een hoger bedrag zouden zijn toegekend, worden, voor zover het recht op pensioen niet is vervallen, te rekenen van de dag van inwerkingtreding dezer wet, ambtshalve tot bedoeld bedrag verhoogd.

De tijd, welke krachtens het bepaalde in artikel 12 van de Wet van 11 Mei 1946, Stb. G 112, niet in aanmerking komt voor vergelding met pensioen, blijft ook voor de toepassing van dit artikel buiten toepassing.

d. Van belang zijn voorts de artikelen 11 en 12 van de reeds genoemde Wet van 11 mei 1946, Staatsblad G 112 (Verder: de wet van 1946), luidende:

Art. 11: 1. Zij, die ingevolge het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal leden van de Tweede Kamer dier Staten-Generaal zijn, ontvangen, te rekenen van 15 september 1941, tot het tijdstip van inwerkingtreding van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, een schadeloosstelling, ten bedrage van het pensioen, waarop zij aanspraak zouden hebben kunnen maken, indien zij met ingang van eerstgenoemde datum als lid van de Tweede

Kamer ontslag zouden hebben genomen.

2. Zij, die op 15 September 1941 lid waren van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, doch in het tijdvak, gelegen tusschen de in het eerste lid bedoelde tijdstippen, ontslag als lid van de Tweede Kamer hebben genomen, ontvangen de daar genoemde uitkeering tot den dag voor het ontslag, voor zooverre zij niet vallen onder artikel 3, eerste lid, onder b tot en met c, van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal. Een zelfde uitkeering vindt plaats aan de erfgenamen van hen, die op 15 September 1941 lid waren van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, doch in voormeld tijdvak zijn overleden, tot aan den datum van het overlijden.

Art. 12: 1. De tijd, waarover ingevolge de bepalingen van deze wet een bezoldiging of schadeloosstelling wordt toegekend, komt mede in aanmerking voor vergelding met pensioen of wachtgeld.

2. In geval een persoon, op wien een der bepalingen van deze wet van toepassing is, is overleden, wordt aan de weduwe of, in geval van haar overlijden, dan wel na hertrouwen, aan de wettige of gewettigde kinderen uitgekeerd hetgeen den overledene tot den dag van zijn overlijden toekomt.

27. Vaststaat dat bij de toekenning van het pensioen in 1950 de weduwe is aangemerkt als weduwe van een in actieve dienst overleden kamerlid. Toegepast werd derhalve artikel 4 lid 1 van de wet van 1924. Bij de berekening van het pensioen werd uitgegaan van het feit dat Rost van Tonningen geacht moest worden lid te zijn geweest van de Tweede Kamer van 11 juni 1937 (het aantreden van de toen gekozen Tweede Kamer) tot 15 september 1941 (de dag voorafgaand aan die waarop het mandaat van de in 1937 gekozen leden der Tweede Kamer normaliter zou zijn afgelopen). Op grond van het bepaalde in de wet van 1946 werd de tijd tussen 15 september 1941 en 6 juni 1945 (de datum van het overlijden van Rost van Tonningen) buiten beschouwing gelaten.
28. Ook staat vast dat bij de herberekening van het pensioen in 1956, voorgeschreven bij artikel 2 van de wet van 1956, de weduwe is aangemerkt als weduwe van een gewezen kamerlid op wie het (toen gewijzigde) artikel 4 lid 3 van de wet van 1924 van toepassing was. Op grond van de bij die gelegenheid ingevoerde diensttijddoortelling werd bij de herberekening rekening gehouden met de periode van 6 juni 1945 (de datum van het overlijden van Rost van Tonningen) tot 19 februari 1959 (de datum waarop Rost van Tonningen 65 jaar zou zijn geworden). Buiten beschouwing werd echter wederom gelaten de periode van 15 september 1941 tot 6 juni 1945, zulks op grond van artikel 2 lid 2 van de wet van 1956. Deze diensttijddoortelling resulteerde dus in een vermeerdering van de diensttijd voor de pensioenberekening met ongeveer 13 1/2 jaar.

29. Appellanten stellen zich op het standpunt dat deze dienst-tijddoortelling achterwege had behoren te blijven, aangezien te dezen artikel 4 lid 3 van de wet van 1924, zoals gewijzigd bij de wet van 1956, toepassing mist. In hun visie valt de overlijdensdatum van Rost van Tonningen niet in de periode die artikel 4 lid 3 noemt als voorwaarde voor het verkrijgen van het daar bedoelde pensioen, te weten het tijdvak gelijk aan en aansluitend op het tijdvak waarin Rost van Tonningen laatstelijk lid is geweest van de Tweede Kamer.
30. Daartoe betogen zij (dagvaarding blz. 24-28) dat Rost van Tonningen zijn kamerlidmaatschap heeft verloren in juni 1940 door de aanvaarding van de functie van commissaris voor de marxistische partijen c.q. op 26 maart 1941 door de aanvaarding van de benoeming tot president van de Nederlandsche Bank c.q. op 24 april 1941 door de aanvaarding van de benoeming tot secretaris-generaal van het departement voor bijzondere economische zaken en waarnemend secretaris-generaal van het departement van financiën. In dit verband wijzen zij op het bepaalde in de Kieswet van 1896 (Wet van 7 september 1896, Staatsblad 154), te weten dat een lid der Tweede Kamer ophoudt lid te zijn van die Kamer indien hij na zijn verkiezing een bezoldigd staatsambt aanneemt. In deze visie was Rost van Tonningen in elk geval uiterlijk op 24 april 1941 van rechtswege geen lid meer van de Tweede Kamer. Aangezien de periode van 11 juni 1937 (de aanvang van het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen) tot 24 april 1941 (de datum van de laatste benoeming) korter is dan het tijdvak van 24 april 1941 tot 6 juni 1945 (de overlijdensdatum van Rost van Tonningen), is niet voldaan aan de eis van artikel 4 lid 3 dat het tijdvak waarin het gewezen kamerlid moet zijn overleden gelijk is aan de periode waarin hij laatstelijk kamerlid is geweest.
31. De stelling dat Rost van Tonningen op grond van de Kieswet van 1896 zijn kamerlidmaatschap van rechtswege heeft verloren, is onjuist. Appellanten zien er namelijk aan voorbij dat het voorschrift waarop zij een beroep doen, niet meer gold toen Rost van Tonningen deel uitmaakte van de Tweede Kamer. Dit oorspronkelijk in de Kieswet van 1896 voorkomende verbod tot het aannemen van een bezoldigd staatsambt door een lid der Tweede Kamer, is immers opgeheven bij gelegenheid van de grondwetsherziening van 1917. Het hof wijst in het bijzonder op de Wet van 29 november 1917, Staatsblad 662, waarbij artikel 144 van de Kieswet van 1896 werd gewijzigd. De achtergrond van de opheffing van deze onverenigbaarheid is gelegen in het feit dat onder het vroeger bestaande districtenstelsel wel tussentijdse verkiezingen mogelijk waren, doch onder het in 1917 ingevoerde stelsel der evenredige vertegenwoordiging niet of nauwelijks.

Het gevolg van die wetswijziging was dat het tussentijds aannemen van een bezoldigd staatsambt door een kamerlid niet meer automatisch leidde tot het verlies van zijn kamerzetel; het werd aan de kiezers overgelaten om aan die handelwijze bij de eerstvolgende verkiezingen zonodig consequenties te verbinden.

32. Voorts betogen appellanten (dagvaarding blz. 16-24 en blz. 62-63) dat Rost van Tonningen zijn lidmaatschap der Tweede Kamer, gelet op verschillende andere wettelijke regelingen, van rechtswege is kwijtgeraakt dan wel vrijwillig heeft neergelegd door de aanvaarding van de onder 30 vermelde functies, zodat hij geacht moet worden alstoen te zijn afgetreden, zulks met dezelfde gevolgen voor de toepassing van artikel 4 lid 3 als reeds zijn aangegeven onder 30.
33. Wat het eerste betreft, moet worden vastgesteld dat de door appellanten in dit verband genoemde wettelijke regelingen, zoals de Grondwet en de Non-activiteitswet (Wet van 17 juli 1923, Staatsblad 364) jo. het Incompatibiliteitsbesluit (Koninklijk Besluit van 1 mei 1925, Staatsblad 175), onvoldoende aanknopingspunten bieden voor de opvatting dat een lid der Tweede Kamer van rechtswege zijn lidmaatschap van die kamer verliest, indien hij een functie aanvaardt welke krachtens die regelingen onverenigbaar is met het kamerlidmaatschap c.q. welke niet gelijktijdig met het kamerlidmaatschap kan worden waargenomen. En in elk geval is het onder de in Nederland bestaande staatsrechtelijke verhoudingen niet de burgerlijke rechter die daarover uitspraken behoort te doen.
34. Wat verder de vraag betreft, of Rost van Tonningen door het aannemen van de genoemde functies zijn kamerlidmaatschap vrijwillig heeft prijsgegeven, geldt het volgende. Tegen de achtergrond van de buitengewone omstandigheden waarin ons land en zijn staatsinstellingen verkeerden in de periode waarover het hier gaat, is het hof van oordeel dat het die kwestie mag en kan onderzoeken en beslissen. In dit verband wijst het hof er op, dat de reguliere gang van zaken - namelijk het nemen van ontslag door een kamerlid en vervolgens de aanwijzing van een opvolger door het centraal stembureau - zoal niet juridisch dan toch feitelijk onmogelijk was als gevolg van de door de bezetter uitgevaardigde maatregelen, terwijl ook de besluitvorming door de Tweede Kamer over onderwerpen als de onderhavige al evenzeer onmogelijk was als gevolg van de Verordening van de Rijkscommissaris van 21 juni 1940, nr. 22/1940 waarin was bepaald dat de werkzaamheden van de beide kamers der Staten-Generaal zouden blijven rusten.

35. Niet doorslaggevend is dat Rost van Tonningen tijdens zijn leven bij voortduring in woord en daad blijk heeft gegeven van (in de termen van artikel 3 van het onder 15 genoemde Besluit Tijdelijke Staten-Generaal) ontrouw aan de zaak van het koninkrijk en aan de koningin, een nationaal-socialistische geestesgesteldheid en een in ernstige mate tekortschieten in het betrachten van de juiste houding in verband met de bezetting. Wel is van belang dat hij tevens bij herhaling heeft blijk gegeven van een diepe afkeer van de langs democratische weg gekozen staatsinstellingen, waaronder de Tweede Kamer, waarvan hij zelf deel uitmaakte. Aannemelijk is dan ook dat Rost van Tonningen - een overtuigd aanhanger van de "nieuwe orde" van de Duitsers - na de bezetting geen prijs meer stelde op zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer, een typisch onderdeel van het oude bestel dat onder de "nieuwe verhoudingen" geen functie meer had, en meer bepaald niet nadat de Tweede Kamer door de Rijkscommissaris op non-actief was gesteld. Daarbij past ook de aanvaarding door Rost van Tonningen van functies die onder normale omstandigheden door leden der Tweede Kamer niet plegen of behoren te worden vervuld. Daarbij heeft het hof - gelet op het bepaalde in de Non-activiteitswet en het Incompatibiliteitenbesluit - vooral het oog op de benoeming d.d. 24 april 1941 tot secretaris-generaal van het departement voor bijzondere economische zaken en tot waarnemend secretaris-generaal van het departement van financiën, aangezien deze betrekkingen in elk geval moeten worden aangemerkt als uit 's lands kas bezoldigde ambten welke niet gelijktijdig met het lidmaatschap der Tweede Kamer kunnen worden waargenomen. Tegen deze achtergrond houdt het hof het ervoor dat Rost van Tonningen in elk geval op 24 april 1941 zijn lidmaatschap der Tweede Kamer heeft prijs gegeven en dat hij derhalve geacht moet worden met ingang van die datum vrijwillig als kamerlid te zijn afgetreden. Op grond hiervan moet worden geconcludeerd dat - gelet op het bepaalde in artikel 4 lid 3 van de in 1956 gewijzigde wet van 1924 - bij de herberekening van het pensioen van de weduwe in 1956 is uitgegaan van een onjuiste pensioencategorie en dat haar als gevolg daarvan toen een te hoog pensioen is toegekend.
36. In het licht van deze slotsom behoeft niet meer te worden ingegaan op het door appellanten aangesneden vraagstuk van de verlenging der mandaten van de in 1937 gekozen leden van de Tweede Kamer (dagvaarding blz. 11-16). De beantwoording van deze vraag in de ene dan wel in de ander zin, zou immers alleen van belang zijn voor de pensioengrondslag die in 1950 is gekozen voor de berekening van het pensioen, te weten naar de maatstaf van een in actieve dienst overleden kamerlid (artikel 4 lid 1-oud) dan wel naar de maatstaf van een gewezen kamerlid (artikel 4 lid 3 - oud), doch voor de hoogte van het pensioen zou de keuze van een onjuiste grondslag geen verschil hebben gemaakt.

Met het oog op de rechtsgevolgen is de mandaatskwestie wel van belang bij de herberekening van het pensioen aan de hand van de in 1956 tot stand gekomen regeling. Uit het voren- overwogene volgt echter reeds dat en waarom het pensioen in 1956 foutief is berekend. Bovendien volgt daaruit ook dat het mandaatvraagstuk zich in deze zaak niet voordoet, aangezien Rost van Tonningen in april 1941 zijn mandaat heeft opgegeven, zodat van verlenging van dat mandaat in september 1941 reeds daarom geen sprake kan zijn.

37. Na het voorgaande kan ook het betoog van appellanten (dagvaarding blz. 28-30) over de uitleg van de wet van 1956 onbesproken blijven. Hetzelfde geldt voor het gestelde onder het hoofd "misleiding omtrent de ministeriële bereidwilligheid tot pensioentoeckenning" (dagvaarding blz. 47-48) en voor het hoofdstuk "ministerieel geknoei met de pensioen-categorieën in 1950 en 1956" (dagvaarding blz. 50-58).
38. Hetgeen appellanten naar voren brengen als "verdere ongepastheden in het rapport van de ambtelijke werkgroep" (dagvaarding blz. 58-60) wordt door het hof gepasseerd. Appellanten vorderen immers een verklaring voor recht dat de toekenning in 1950 en de herziening in 1956 van het pensioen van de weduwe in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden. Deze rechtmatigheidsvraag dient het hof zelfstandig te beantwoorden. Daarbij is niet van belang wat de ambtelijke werkgroep van het Ministerie van Binnenlandse Zaken in haar rapport van 13 juni 1986 heeft geschreven over de rechtmatigheid van die pensioentoeckenning en herziening. Dit geldt overigens niet alleen voor dit onderdeel der dagvaarding, doch voor alle andere plaatsen waar appellanten de juistheid van dit rapport bestrijden. Hetzelfde lot treft ook het betoog van appellanten (dagvaarding blz. 61-62) over de strijdigheid van de pensioenbeslissingen met een consistent regeringsbeleid. Voor de rechtmatigheid van de onderhavige pensioenbeslissingen is immers slechts van belang of die beslissingen rechtmatig en regelmatig zijn genomen en niet of de regering wisselende opvattingen heeft verkondigd omtrent de voortdu-ring der mandaten van de in 1937 gekozen leden van de Tweede Kamer, gelijk appellanten in dit verband aanvoeren. Tot slot behoort ook het hoofdstuk "verdere manifeste onjuistheden in de pensioenbeschikkingen met betrekking tot Dieters en Woudenberg" (dagvaarding blz. 63-64) buiten beschouwing te worden gelaten, omdat die beweerde onjuistheden irrelevant zijn voor de terzake van het pensioen van de weduwe ingestelde vordering.
39. Resteert het betoog van appellanten over de "onregelmatigheden bij de voorbereiding en totstandkoming van de pensioentoeckenning in 1950 aan de weduwe Rost van Tonningen" (dagvaarding blz. 48-50).

40. Vaststaat dat op voordracht van de Minister van Binnenlandse Zaken bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 aan de weduwe met ingang van 27 augustus 1947 een pensioen is toegekend.
41. Appellanten stellen zich op het standpunt dat de weduwe in 1947 door een advocaat een pensioenaanvraag heeft laten indienen. Gelet op het bepaalde in artikel 11 lid 2 van de wet van 1924, strookt de pensioentoekenning met deze stelling van appellanten.
Reeds hierom behoeft niet dieper te worden ingegaan op de door appellanten in het ambtelijk apparaat gesignaleerde tegenstrijdigheden op dit punt.
42. Artikel 8 van de wet van 1924 schrijft voor dat de pensioenaanvraag moet worden ingediend bij de Minister van Financiën. Artikel 9 bepaalt dat het pensioen op voordracht van deze minister wordt toegekend bij Koninklijk Besluit. Terecht brengen appellanten dan ook naar voren dat de Minister van Binnenlandse Zaken niet bevoegd was de voordracht te doen tot toekenning van een pensioen aan de weduwe.
43. Uit het onder 35 en 42 overwogene volgt dat is voldaan aan de voorwaarden voor toewijzing van de primaire vordering. Daartoe zal het hof dan ook overgaan; aan de behandeling van de subsidiaire vordering komt het hof niet toe.
Overigens blijkt uit dit arrest dat appellanten een groot aantal onjuist en/of irrelevant bevonden stellingen aan hun primaire vordering ten grondslag hebben gelegd. In het licht daarvan acht het hof termen aanwezig de proceskosten te compenseren in voege als hierna te vermelden.

BESLISSING

Het gerechtshof:

Vernietigt het vonnis waarvan beroep;

Verklaart voor recht dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoekenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moet worden aangemerkt.

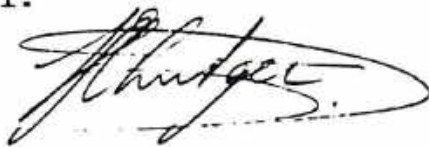
Compenseert de proceskosten, in dier voege dat elke partij haar eigen kosten - zowel die van de eerste aanleg als die van het hoger beroep - dient te dragen.

rolnr. 90/476
HG

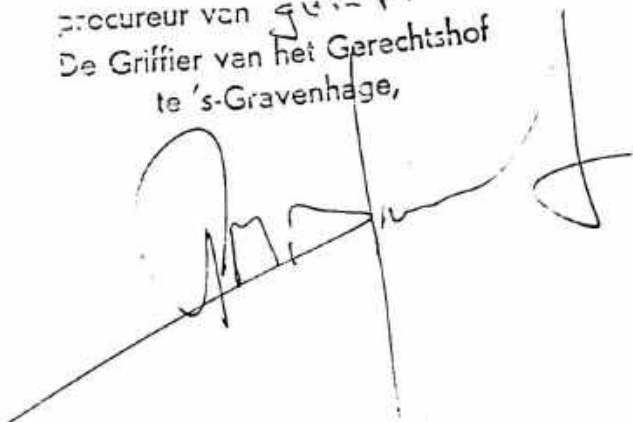
- 17 -

Aldus gewezen door mrs. Jansen, Vierhout en Van Dorst en
uitgesproken ter openbare terechtzitting van 26 september
1991.

coll:

Voor grosse:
Uitgegeven aan mr. J.L. de Wijkerslooth
procureur van gēnt.
De Griffier van het Gerechtshof
te 's-Gravenhage,

rolnummer: 89.5419
datum vonnis: 21 maart 1990
JW 6 coll.: MK/JW

DE ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE 's-GRAVENHAGE,
Eerste Kamer:

In de zaak van:

1. de stichting "Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden",
gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn;
2. De vereniging "Vereniging van Anti Fascistische oud-Verzetssrijders
Nederland, Bond van Antifascisten,
gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn;
3. Saapke Zwart-Goulooze,
wonende te Amsterdam;
4. Berend Gerritsen,
wonende te Deventer;
5. Erich Hans Cohen,
wonende te Rotterdam;
6. Carel Duran,
wonende te 's-Gravenhage,
7. Céline v.d. Hoek-de Vries,
wonende te Amsterdam;
8. Karel Henri Fuldauer,
wonende te Amsterdam,
9. Petronella Pooters,
wonende te Amsterdam;
10. Garredina Jacoba IJspeerd-Schukkink,
wonende te Enschede;
11. Beppie Teeboom,
wonende te Amsterdam;
12. Leo Nijenhuis,
wonende te Uden;
13. Anna M.E. Exter,
wonende te Amsterdam;
14. Jacoba van Riet,
wonende te Deventer;
15. Pieter Bunschoten,
wonende te Hoogeveen;
16. Jacobus Johannes Oonk,
wonende te Zutphen;
17. Johan Johannes de Raat,
wonende te Emmeloord;
18. Erica van Beek,
wonende te Nieuwegein;
19. Alberta v.d. Greef-van Aarle,
wonende te Schijndel;
20. Cornelis Korperaal,
wonende te Harderwijk;
21. Neeltje van Geldrop-Schutte,
wonende te Driehuis;
22. Jan Jozef Willem Jansen,
wonende Heerlen;
23. Johanna Motz-Oonk,
wonende te Rotterdam;
24. Engelina Koopman-Hagen,
wonende te Finsterwolde;

25. Peter Marinus Aloysius van Zutphen,
wonende te Heerlen;
 26. Hendrik Frikken,
wonende te Musselkanaal;
 27. Hendrik Johan van Eck,
wonende te Zeist;
 28. Joannes Cornelis Gisolf,
wonende te Kwadendam;
 29. Hendrik Schuthof,
wonende te Zutphen;
 30. Geerard Thiodiscus Schaap,
wonende te Deventer;
 31. Lydia van Nobelen-Biezouw,
wonende te Amsterdam;
 32. Jacob Dijkse,
wonende te Den Hoorn/Texel;
 33. Lucas Rudolphus Jozeph Jacobs,
wonende te Den Helder;
 34. Jans Bunschoten-Koridon,
wonende te Hilversum;
 35. Jan Broekman,
wonende te Koekange;
 36. Josephine van Leeuwen-Kerker,
wonende te Geldrop;
 37. Henk v.d. Poppe,
wonende te Harderwijk;
- eisers bij dagvaarding van 31 januari 1989,
procureur: mr. A.B.B. Beelaard,

tegen:

de Staat der Nederlanden (Ministerie van Binnenlandse Zaken),
wiens zetel is gevestigd te 's-Gravenhage,
gedaagde,
procureur: mr. J.L. de Wijkerslooth.

Gehoord partijen;

Gezien de stukken;

OVERWEEGT TEN AANZIEN VAN DE FEITEN:

Eisers hebben bij conclusie van eis overeenkomstig de dagvaarding -onder overlegging van producties- gevorderd dat de rechtbank voor recht zal verklaren dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwnpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht in strijd met (het recht) en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoeckenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt, met veroordeling van gedaagde in de kosten van de procedure.

Gedaagde heeft voor antwoord geconcludeerd tot niet-ontvankelijk verklaring van eisers in hun vordering dan wel tot afwijzing van die vordering, met veroordeling van eisers in de kosten van de procedure.

Partijen hebben vervolgens hun standpunten nog nader mondeling doen toelichten; eisers door mr. N.M.P. Steijnen, advocaat te Zeist, en gedaagde door zijn procureur. Bij gelegenheid van de pleidooien is aan eisers akte verleend van de overlegging van enige producties.

Tenslotte hebben partijen -onder overlegging van de procesdossiers- recht op de stukken verlangd.

OVERWEEGT TEN AANZIEN VAN HET RECHT:

1. Ten processe staat tussen partijen, voorzover thans van belang, het volgende vast.
 - 1.1. Na de Tweede Kamer-verkiezingen van 1937 werd onder anderen het lid van de NSB, M.M. Rost van Tonningen, verkozen verklaard. Rost van Tonningen werd in de loop van 1940 door de Rijkscommissaris benoemd tot commissaris voor de "Marxistische partijen". Per 26 maart 1941 werd hij door de Duitse bezetter benoemd tot president van De Nederlandsche Bank en in april 1941 werd hij benoemd tot waarnemend Secretaris-Generaal van het Ministerie van Financiën en tot Secretaris-Generaal van het Ministerie van Bijzondere Economische Zaken. Bij de aanvaarding van deze functies heeft Rost van Tonningen geen ontslag als kamerlid genomen. Rost van Tonningen overleed op 6 juni 1945.
 - 1.2. Aan de weduwe van Rost van Tonningen is bij KB van 15 mei 1950 met toepassing van de Wet van 21 november 1924 tot uitvoering van artikel 90 laatste lid van de Grondwet (Stb 522) een pensioen toegekend met ingang van 27 augustus 1947. In 1956 en latere jaren hebben diverse wijzigingen en herberekeningen van dit pensioen op basis van wettelijke regelingen plaatsgevonden.
 - 1.3. De pensioenwet voor Kamerleden en hun nabestaanden is met ingang van 1 januari 1970 vervangen door de Wet van 10 december 1969 (Stb 594), de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (verder ook te noemen: Appa). De Appa, zoals nader gewijzigd, vormt thans de grondslag voor de pensioenuitkeringen aan de weduwe Rost van Tonningen.
 - 1.4. Uit artikel 129 Appa vloeit voort dat een herziening van een beslissing genomen met toepassing van de vroegere pensioenwet(ten) niet meer mogelijk is nadat vijf jaren zijn verstreken sinds het tijdstip van inwerkingtreding van de Appa (op 1 januari 1970). Herziening van de pensioenbeslissingen ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen is vanaf 1 januari 1975 nog slechts mogelijk bij wet in formele zin met inachtneming van het bepaalde in artikel 63 Grondwet dat de Kamers der Staten-Generaal een voorstel van wet terzake alleen kunnen aannemen met ten minste twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen.
 - 1.5. Een herziening van het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen bij wet is in de Tweede Kamer der Staten-Generaal uitvoerig aan de orde geweest. Het overleg in de Tweede Kamer heeft evenwel niet geleid tot wetswijziging. De beraadslagingen hebben plaatsgevonden in de jaren 1986, 1987 en 1988. Zij werden ingeleid door een brief van de Minister van Binnenlandse Zaken d.d. 17 november 1986, waarin het kabinetsstandpunt is verwoord over de rechtmatigheid van de pensioentoekenning aan de weduwe Rost van Tonningen op basis van het Kamerlidmaatschap van haar echtgenoot en waarbij aan de Tweede Kamer het rapport van een ambtelijke werkgroep over deze aangelegenheid d.d. 13 juni 1986 is aangeboden (producties 1 en 2 conclusie van eis).

2. Met de hiervoor onder de feiten weergegeven vordering tot verklaring voor recht beogen eisers een eerste stap te zetten tot beëindiging van het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen.

Eisers sub 1 (verder ook te noemen: de Stichting) stelt op grond van haar statutaire doelstelling recht en belang te hebben bij een vaststelling in rechte van het onrechtmatig karakter van de pensioenbesluiten ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen in 1950 en 1956.

Eisers sub 2 (verder ook te noemen: de Vereniging) stelt dat het rechtsgevoel van haar leden is geschokt en dat velen psychische schade wordt toegebracht door het feit dat in deze zaak geen recht wordt gedaan en dat de Minister van Binnenlandse Zaken heeft besloten het dossier van de pensioentoekenning aan de weduwe Rost van Tonningen te sluiten.

Eisers sub 3 tot en met 37 (zichzelf omschrijvend als oud-verzetssmensen, slachtoffers van de Nazi-terreur en andere oprechte anti-fascisten) vinden het onverdraaglijk dat de Minister van Binnenlandse Zaken zich nog steeds op het standpunt stelt dat de bedoelde pensioenbesluiten rechtmatig zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenverlening op een of ander manier ongedaan te maken.

Eisers hebben de Minister van Binnenlandse Zaken bij brief d.d. 8 december 1988 gesommeerd om zijn bereidheid tot heroverweging van de rechtmatigheid en regelmatigheid van meergenoemde pensioentoekenning uit te spreken, hetgeen de Minister heeft geweigerd.

Eisers hebben uitvoerig uiteengezet dat naar hun oordeel de Minister van Binnenlandse Zaken door deze weigering onrechtmatig jegens hen handelt.

3. Gedaagde voert verweer.

Allereerst voert gedaagde aan dat eisers om meerdere redenen niet-ontvankelijk dienen te worden verklaard in hun vordering.

Voorts beroept gedaagde zich op de verjaringstermijn van artikel 2004 BW. Ook voert gedaagde inhoudelijk verweer tegen de vordering van eisers.

4. Eisers zullen op na te melden gronden niet-ontvankelijk worden verklaard in hun vordering.

- 4.1. In de eerste plaats hebben eisers geen rechtens relevant belang bij hun vordering.

Immers, het belang van een eiser bij een verklaring voor recht is niet aanwezig, indien het vonnis van de rechter "niet vermag baat te brengen ten opzichte van de wederpartij" (HR 15 december 1939, NJ 1940, 206 EMM).

Een dergelijk geval doet zich hier voor, nu de toekenning van meergenoemd pensioen aan de weduwe Rost van Tonningen slechts bij wet in formele zin met een gekwalificeerde meerderheid als genoemd in artikel 63 Grondwet kan worden gewijzigd c.q. ingetrokken.

Dit wordt niet anders, nu met de gevraagde verklaring voor recht door eisers wordt beoogd bij te dragen aan het herstel van geschonden rechtsgevoel en van psychische schade ten gevolge van (het bekend worden van) de volgens eisers onjuiste toekenning van meergenoemd pensioen, dan wel het onverdraaglijk achten van de besluitvorming met betrekking tot dit pensioen, een en ander bij gelegenheid van de pleidooien door eisers ook aangeduid als het algemene belang van de zedelijkheid.

- 4.2. In direct verband met het vorenstaande geldt voorts dat de vordering -uitsluitend strekkend tot een verklaring voor recht dat gedaagde jegens eisers een onrechtmatige daad heeft gepleegd- slechts toelaatbaar is indien eisers er belang bij hebben dat zodanige de wederpartij bindende verklaring reeds dadelijk door de rechter wordt gegeven (HR 30 maart 1951, NJ 1952, 29 PhANH).

Daarvan is in dit geval geen sprake.

Immers, er zijn geen bijzondere omstandigheden gesteld of gebleken, die een splitsing van eisers rechtsvordering in afzonderlijke vorderingen betreffende erkenning van recht en veroordeling tot prestatie rechtvaardigen. Aldus wordt niet voldaan aan de door de Hoge Raad gestelde criteria, die zijn ingegeven door "de eisen van een behoorlijke procesvoering en het belang der rechtspleging".

4.3. Daarbij komt nog dat eisers ook niet zijn aan te merken als onmiddellijk betrokken (rechts)persoon bij de rechtsverhouding tussen gedaagde en de weduwe Rost van Tonningen als bedoeld in artikel 3.11.7 NBW.

5. Nu eisers reeds op grond van het onder 4 overwogene in hun vordering niet-ontvankelijk moeten worden verklaard, kan in het midden worden gelaten (a) of er nog andere gronden bestaan om tot niet-ontvankelijkheid van de Stichting en de Vereniging te concluderen en (b) of de vordering niet reeds is verjaard op grond van het bepaalde in artikel 2004 BW.

6. Eisers zullen als de in het ongelijk gestelde partij met de kosten van deze procedure worden belast, zoals hierna weer te geven.

BESLIST:

Verklaart eisers niet-ontvankelijk in hun vordering.

Veroordeelt eisers in de kosten van deze procedure, tot heden aan de zijde van gedaagde begroot op f.250,-- aan verschotten en f.1.860,-- als salaris voor zijn procureur.

Aldus gewezen door mrs. J.A.J.M. van Goethem, S.K. Welbedacht en W. van Veen, en uitgesproken ter openbare terechtzitting van 21 maart 1990, in tegenwoordigheid van de griffier.

Voor Grosse / ~~Gepodrite~~
afgegeven aan de procureur van ~~_____~~ eiseren ~~_____~~

De Griffier
van de Arrondissementsrechtbank
te 's-Gravenhage, 21 MAART 1990

J.V.D.W

Zitting 13 november 1992

Nr. 14.926

Mr. Koopmans

Conclusie inzake:

DE STAAT DER NEDERLANDEN

tegen

STICHTING HERWAARDERING PENSIOENEN
NSB-KAMERLEDEN e.a.

Edelhoogachtbaar College,

1. Inzet van dit geding is het pensioen dat in 1950 is toegekend aan de weduwe van het ex-kamerlid M.M. Rost van Tonningen en dat in 1956 is verhoogd in verband met een herberekening van pensioenen van kamerleden. Rost van Tonningen werd in 1937 lid van de Tweede Kamer als lid van de NSB; hij beroofde zich op 6 juni 1945 van het leven in de cel waar hij verbleef in afwachting van zijn berechting.

De Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden, de Vereniging van Anti-fascistische oud-verzetsstrijders Nederland, Bond van anti-fascisten en 35 natuurlijke personen die zich omschrijven als oud-verzetsmensen, slachtoffers van de Nazi-terreur en andere oprechte anti-fascisten, vinden het onverdraaglijk dat de weduwe dit pensioen geniet. Zij hebben de onderhavige actie uit onrechtmatige daad aangespannen tegen de Staat, nadat hun in 1986 gebleken was dat regering en Tweede Kamer weigerden terug te komen van de pensioenbesluiten van 1950 en 1956.

2. De rb. achtte de eisende partijen niet-ontvankelijk in hun vordering. Het hof vernietigde dit vs. en wees de bij inleidende dagvaarding gevorderde verklaring voor recht toe.

Die verklaring luidt dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoeckenning en deze herziening als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt.

3. Het eerste, nogal uitgesponnen, onderdeel van het cassatiemiddel van de Staat in het principale beroep betreft de ontvankelijkheidsvraag.

Het hof stelt te dien aanzien voorop dat de burgerlijke rechter in de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe in zoverre geen taak heeft, en niet bevoegd is in te grijpen, dat, nu tegen de pensioentoeckenningen een voor de weduwe met voldoende waarborgen omklede rechtsgang heeft opengestaan, deze toekenningen slechts door de formele wetgever gewijzigd kunnen worden (met een beroep op art. 63 Grondw. i.v.m. art. 129 Alg. pensioenwet politieke ambtsdragers). "Deze staatsrechtelijke verdeling van bevoegdheden brengt mee dat voor de burgerlijke rechter, wat die rechtsverhouding betreft, de formele rechtskracht en de rechtmatigheid van de pensioentoeckenningen als uitgangspunt gelden." (r.o. 5). Dit uitgangspunt wordt in cassatie niet bestreden, ook niet in het incidentele beroep.

Het hof leidt daaruit af dat de Stichting c.s. niet kunnen slagen in hun streven om via de burgerlijke rechter de pensioentoeckenningen ongedaan te maken (r.o. 6). Maar, aldus het hof, zij vragen ook iets anders: zij komen niet op tegen de pensioentoeckenningen maar tegen de weigering van de Staat om die toekenningen ongedaan te maken. Door deze weigering zouden zij nl. in hun geestelijke gezondheid en in hun zedelijkheidsge-

voel worden gekwetst. (r.o. 7).

De verdere overwegingen van het hof omtrent de ontvankelijkheid betreffen het belang van de Stichting c.s. bij het gevraagde declaratoir (r.o. 8-10).

4. Tegen de hier weergegeven gedachtengang van het hof brengt de Staat een dubbele klacht in (subonderdelen 1.1.2 en 1.1.4). Als het hof inderdaad, zoals het in r.o. 7 te kennen geeft, als grondslag van de vordering ziet de weigering van de Staat om de pensioentoekenningen ongedaan te maken, kon het niet tot een declaratoir komen dat niet de rechtmatigheid van deze weigering jegens de Stichting c.s. betreft maar de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen zelf. Dat het dictum op dit laatste punt betrekking heeft, zou blijken uit de verwijzing naar het KB van 1950 en naar de herziening van 1956. Als daarentegen het hof, zoals het in dit dictum te kennen geeft, de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen als grondslag van de vordering ziet, had het krachtens zijn eigen vaststelling in r.o. 5 de Stichting c.s. niet-ontvankelijk moeten verklaren nu, in de bewoordingen van het hof, "de formele rechtskracht en de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen als uitgangspunt gelden".

5. Deze dubbele klacht wordt terecht voorgesteld. Hoe men de redenering van het hof ook wendt of keert, zij komt erop neer dat de Stichting c.s. ontvankelijk zijn omdat zij niet tegen de toekenningen opkomen (maar tegen de weigering daarvan terug te komen) en dat het redres dat de Stichting c.s. vragen en verkrijgen louter die toekenningen betreft. Ik voeg toe dat ook een consequent koersen op de onrechtmatigheid van de weigering als grondslag moeilijkheden zou hebben opgeleverd, omdat

die weigering blijkens r.o. 5 juist niet kan worden aangetast: zij schuilt in een handelen of nalaten van de wetgever waarvan de rechtmatigheid niet aan de rechter ter beoordeling staat.

Elders in het arrest (r.o. 11) spreekt het hof nog van een derde onrechtmatigheidsgrond, nl. het "standpunt" van de Staat dat de pensioentoekenningen destijds rechtmatig tot stand zijn gekomen. Deze slinger in de motivering verstevigt de gedachtengang van het hof echter niet: een "standpunt" kan op zichzelf niet onrechtmatig zijn - het is juist of onjuist.

6. Wat het belang bij de gevraagde voorziening betreft gaat het hof in op de psychische schade die verzetsstrijders oplopen doordat de weduwe van staatswege pensioen geniet. Die schade moet, aldus het hof (r.o. 8), worden gerekend tot de door art. 1401 BW-oud beschermde belangen. De gevorderde verklaring voor recht zou, in dit licht gezien, als "een soort schadevergoeding in natura" moeten worden beschouwd. Daarmee zou het belang van de verzetsstrijders bij de ingestelde vordering vaststaan.

Dat de Stichting en de Vereniging voor deze belangen in gebundelde vorm optreden, zoals het hof vervolgens vaststelt (r.o. 9), vormt geen onderwerp van het debat in cassatie.

Het middel van de Staat brengt tegen 's hofs constructie in (in subonderd. 1.4 en 1.5) dat een verklaring voor recht er uitsluitend toe kan strekken de rechtsverhouding tussen partijen vast te stellen; zij knoopt daar niet tevens rechtsgevolgen aan vast. De psychische genoegdoening zou daarom niet een voldoende belang bij het verkrijgen van een declaratoir vormen. Laat men dit aspect echter weg uit de gedachtengang van het hof, dan blijft onduidelijk in hoeverre de gevraagde

verklaring voor recht de Stichting c.s. baat zou kunnen brengen. Wat de Stichting c.s. in werkelijkheid beogen, aldus de Staat, is de herroeping van de pensioentoekenningen; maar dat kunnen zij juist niet aan de burgerlijke rechter vragen, omdat alleen de wetgever tot die herroeping kan overgaan.

7. Met de steller van het middel zou ik menen dat de lijn die het hof hier volgt onverdedigbaar is. Zij is in strijd met gevestigde rechtspraak, en zij is bovendien principieel onjuist.

Zij is allereerst in strijd met de jurisprudentie. In HR 15 dec. 1939 NJ 1940 no. 206 was een casuspositie aan de orde die uit juridisch oogpunt zekere trekken van vergelijkbaarheid vertoont: een n.v. had een verklaring voor recht gevraagd dat zij zich niet in een toestand van ontbinding bevond, zulks omdat haar een ministeriële verklaring van geen bezwaar was onthouden op de grond dat de vennootschap ontbonden zou zijn. De Hoge Raad overwoog dat een vordering die uitsluitend ertoe strekt om bij gewijsde te doen vaststellen hoe een bepaalde rechtsverhouding rechtens is, slechts toelaatbaar kan zijn als de eisende partij er belang bij heeft dat zo'n voor de wederpartij bindende verklaring "reeds dadelijk" door de rechter wordt gegeven, en dat dit belang niet aanwezig is als een rechterlijke uitspraak "niet vermag baat te brengen ten opzichte van de wederpartij". Die laatste situatie zou zich hier voordoen, nu de rechter door een afwijkend oordeel noch de beschikking van de minister, noch diens vrijheid van oordelen in de toekomst, zou vermogen aan te tasten. Dat dit arrest nog steeds geldend recht weergeeft, leid ik o.a. af uit HR 12 juni 1987 NJ 1988 no 252 en HR 15 dec. 1989 NJ 1990 no. 765. In HR 3 jan. 1992 RvdW 20 wordt nog toegevoegd dat het enkele ideële belang niet kan gelden als een voldoende belang.

Zie ook concl. Mr. Langemeijer bij HR 16 mrt. 1951 NJ 1951 no. 318. Een kritische noot bij deze jurisprudentie plaatste Cleveringa RMTh. 1964 p. 219; zijn kritiek op het belangvereiste in het algemeen schijnt mij thans achterhaald door art. 3:303 BW.

De lijn van het hof is in de tweede plaats principieel onjuist. Veel mensen lijden op veel gebieden psychische schade door het optreden van anderen - ook door dat van de overheid. Trekt men de redenering van het hof door, dan zouden zij altijd van de burgerlijke rechter een verklaring voor recht kunnen verkrijgen als de onrechtmatigverklaring van dat optreden hun psychische schade zou verhelpen of beperken. Daarmee kan elk onderwerp van publiek debat aan het oordeel van de burgerlijke rechter worden onderworpen: vandaag zal de onrechtmatigverklaring worden gevraagd van het voortbestaan van de militaire dienstplicht, of van de jacht op zeehonden, walvissen of fazanten, morgen wordt geklaagd dat de minister-president altijd weer een man is. Hoe begrijpelijk de oplossing van het hof ook mag lijken in een enigszins uitzonderlijk geval als het onderhavige, zij zou m.i. een gevaarlijk precedent in het leven roepen. Anders A. Wolfsbergen, *Onrechtmatige daad* (Leiden 1946) p. 190 en 203; daartegen echter G. Parser, *Het declaratoir vonnis* (diss. Amsterdam 1903) p. 294; Star Busmann, *Hoofdstukken* (3e dr. 1972) no. 10 en no. 147; Hugenholtz-Heemskerk (16e dr. 1991) p. 93-94; aarzelend Van Nispen, *Het rechterlijk verbod en bevel* (diss. Leiden 1978) no. 79.

8. Uit de gegrondbevinding van de onderdelen 1.1, 1.4 en 1.5 van het principale middel volgt dat 's hofs arrest niet in stand kan blijven, omdat de oorspronkelijke eisers, thans verweerders in cassatie, niet ontvankelijk zijn in hun vordering. De overige klachten van onderdeel 1, alsmede onderdeel 1 van het incidentele middel, hoeven in

verband daarmee geen behandeling. Het beroep dat de Stichting c.s. doen op de aantasting van de zedelijkheid en van de integriteit van de rechtsstaat is niet van belang voor de beoordeling van de hier besproken gronden van niet-ontvankelijkheid.

Ik ga, voor het geval de Hoge Raad mij niet zou volgen, nog kort in op de klachten in het principale en het incidentele beroep die het fond van de zaak betreffen.

9. Wanneer men, met het hof, de regelmatigheid en de rechtmatigheid wil onderzoeken van de toekenning van het litigieuze pensioen in 1950 moet allereerst worden vastgesteld wanneer en op welke wijze een einde is gekomen aan het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen.

Daarbij doet zich een prealabele vraag voor, die aan de orde wordt gesteld in onderdeel 2 van het principale middel (subonderdeel 2.1). Hierin wordt betoogd dat alleen de Staten-Generaal zelf bevoegd zijn om te onderzoeken wie als lid van de kamers moet worden aangemerkt en op welk moment een einde komt aan het kamerlidmaatschap. De Staat houdt vol dat daarom over die vragen aan de rechter geen oordeel toekomt.

Deze absoluut geformuleerde stelling acht ik niet aannemelijk. Volgens art. 58 Grondw. komt het geloofsbrievenonderzoek aan de kamers zelf toe. Men kan er wellicht over speculeren hoever de bevoegdheid reikt die de kamers daaraan kunnen ontleenen. Het gaat echter te ver eruit af te leiden dat de rechter zich nimmer met de vraag zou mogen bezighouden of, en wanneer, het lidmaatschap van een bepaald kamerlid een einde heeft genomen. Indien bv. een kamerlid, of een weduwe van een kamerlid, beroep instelt tegen de toekenning van pensioen op de grond dat de duur van het lidmaatschap in de toekenningsbeschikking verkeerd is berekend, zal de administratieve rechter die vraag niet kunnen laten

liggen; dat zou op rechtsweigering neerkomen. Hetzelfde geldt m.i. indien bij de gewone rechter een actie uit onrechtmatige daad wordt aangebracht waarin de duur van het kamerlidmaatschap medebepalend is voor de beoordeling van de gewraakte handeling. Dat staat los van de vraag - die door de Staat in de stukken wordt besproken - wie beslissen moet over het beëindigen van het kamerlidmaatschap van een zittend lid dat niet meer voldoet aan de eisen van het lidmaatschap of dat een daarmee onverenigbare functie aanvaardt.

10. Wat het einde van het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen betreft oordeelt het hof dat deze in elk geval geacht moet worden het lidmaatschap op 24 april 1941 te hebben prijsgegeven, gezien zijn aanvaarding van met het lidmaatschap incompatibele ambtelijke functies.

De Staat valt dat oordeel aan in subonderdeel 2.2. Kamerleden zouden slechts ontslag kunnen nemen door dit aan de Kamer of aan de minister van Binnenlandse Zaken mede te delen; in elk geval zou vrijwillig aftreden moeten blijken uit een duidelijke en ondubbelzinnige wilsuïting.

Onderdeel 2 van het incidentele middel voert aan dat Rost van Tonningen reeds eerder dan op 24 april 1941 geacht moet worden het kamerlidmaatschap te hebben verloren. Betoogd wordt o.a. (in subonderdeel 2.2) dat de naoorlogse zuivering van de volksvertegenwoordiging tot gevolg had dat een kamerlid als Rost van Tonningen van zijn pensioenrechten vervallen zou zijn verklaard als hij zich niet aan zijn berechting zou hebben onttrokken door de dood te kiezen. Deze klachten van het incidentele middel worden slechts voorwaardelijk voorgesteld, nl. voor het geval dat onderdeel 2.2 van het principale middel tot vernietiging zou leiden.

11. De klacht in het principale beroep treft geen doel. In de exceptionele omstandigheden die tussen 10 mei 1940 en de bevrijding hebben gegolden kan men er niet van uitgaan dat een kamerlid slechts door uitdrukkelijk ontslag te nemen zijn kamerlidmaatschap kon beëindigen. Dat heeft de regering in 1986 in wezen ook erkend. Zij heeft toen nl. verklaard dat Rost van Tonningen geacht moet worden vóór zijn overlijden te zijn afgetreden als kamerlid; dat zou geschied zijn op 4 aug. 1944, toen hij werd beëdigd als "Untersturmführer" bij de Waffen-SS en daarmee zijn Nederlanderschap verloor. Zie brief min. Binnenl. Zk. aan de kamervoorzitters d.d. 17 nov. 1986 (prod. 1 bij concl.v.eis).

Op het ogenblik waarop Rost van Tonningen de volgens het hof incompatibele functies aanvaardde waren de vier jaren waarvoor de Tweede Kamer in 1937 was gekozen nog niet verstreken. De werkzaamheden van de Staten-Generaal waren toen geschorst ingevolge een verordening van de Rijkscommissaris (verord. 22/1940). Welliswaar wordt die verordening geacht nimmer van kracht te zijn geweest, omdat zij is opgenomen op lijst A van het Besluit Bezettingsmaatregelen (Stb. E 93), maar dat neemt niet weg dat er geen administratieve infrastructuur meer voorhanden was om ontslagbrieven in ontvangst te nemen. Voor degenen die deze periode hebben meegemaakt lijkt het overigens lichtelijk bizar dat iemand in 1941 of 1942 een brief zou kunnen schrijven, of anderszins zijn wil zou kunnen manifesteren, inzake het al dan niet voortduren van zijn kamerlidmaatschap.

12. Voor alle zekerheid wijs ik er nog op dat m.i. één van de klachten in het incidentele beroep gegrond is. Het is nl. de vraag of men niet moet aannemen dat de NSB-kamerleden niet konden aftreden omdat hun door

de zuivering het mandaat als volksvertegenwoordiger was ontnomen.

Krachtens het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal van 2 aug. 1945 (Stb. F 131) maakten van dit tijdelijke orgaan deel uit de personen die op 10 mei 1940 kamerlid waren, met uitzondering van de categorieën personen genoemd in art. 3 lid 1. Daartoe behoorden degenen die, zoals Rost van Tonningen, door gedragingen of uitlatingen blijf hadden gegeven van een nationaal-socialistische geestesgesteldheid (art. 3 lid 1 sub c). Een commissie onder voorzitterschap van de Vice-President van de Raad van State trad hier op als zuiveringscommissie (art. 3 lid 2). Er is geen twijfel mogelijk dat Rost, ware hij in leven gebleven, zou zijn weggezuiverd. Zie ook rapport ambtelijke werkgroep 1986 (prod. bij concl.v.antw.) p. 42. Uit het Besluit blijkt niet van welk tijdstip af het mandaat van het weggezuiverde kamerlid geacht moet worden tot een eind te zijn gekomen. Ook de latere Wet omtrent de voorlopige Staten-Generaal gaat er echter van uit dat dit mandaat niet meer gold (art. 2 lid 1 wet van 26 okt. 1945 Stb. F 241).

Bij de gewone zuivering, die niet op kamerleden van toepassing was maar wel op ambtenaren en enkele andere categorieën overheidsdienaren, o.a. de arbeidscontractanten en het personeel van de buitenlandse dienst en van de spoorwegen (en dus ook op Rost in zijn ambtelijke functies), gold aanvankelijk de regel dat de weggezuiverde persoon alle pensioenrechten verloor: art. 4 lid 5 Zuiveringsbesluit 1944 (Stb. F 14). Later werd deze regel enigszins verzacht; bij schorsing vervielen alle voordelen en rechten automatisch, maar bij het ontslag "kon" worden bepaald dat pensioenrechten vervielen: art. 5 lid 5 Zuiveringsbesluit 1945 (Stb. F 132). Het laatstgenoemde besluit werd ingevoerd na de dood van Rost van Tonningen.

Uit de samenhang tussen de gewone zuivering en die van kamerleden,

die onder een apart regime vielen, dient men m.i. af te leiden dat ook weggezuiverde kamerleden hun pensioenrechten verloren. Dat het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal daar zelf niets over bepaalt, valt te verklaren uit de omstandigheid dat er destijds van werd uitgegaan dat NSB-kamerleden behoorden tot de top van het georganiseerde verraad in Nederland: hun wachtte daarom toepassing van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en het Besluit Vijandelijk Vermogen (resp. Stb. D 61 en E 133) - zij konden zowel het leven als hun vermogen erbij inschieten. Het zuiveringsregime moet als een eenheid worden gezien. Dat blijkt o.a. uit art. 2 lid 6 Zuiveringsbesluit 1944, bepalend dat de "staking van de uitoefening van de functie" (eerste stap in de zuivering, in afwachting van het ambtenarenrechtelijke ontslag) mede de staking van de uitoefening van andere door de betrokkene beklede openbare functies ten gevolge heeft, en ook uit het reeds genoemde art. 4 lid 5 van dit besluit, dat "alle" rechten op pensioen en "alle" rechten van de nagelaten betrekkingen door het ontslag laat vervallen - ongeacht of dat pensioen en die rechten gekoppeld waren aan de functie waaruit de betrokkene wordt ontslagen.

De consequenties van de zuivering konden de NSB-kamerleden m.i. niet ontlopen door zich aan berechting te onttrekken. Men kan niet aannemen dat Rost van Tonningen door zelfmoord zijn rechtspositie, en die van zijn rechtsverkrijgenden, kon verbeteren: dat zou inderdaad, zoals de ambtelijke werkgroep het formuleert (p. 40), een "absurd gevolg" zijn. Het moet er daarom voor worden gehouden dat Rost van Tonningen geen recht op pensioen had wegens zijn dienstjaren als kamerlid: voor zover hij al aanspraak kon maken op die hoedanigheid, waren alle pensioenrechten hem ontnomen door de zuivering. Latere herberekeningen van ambts- en pensioenperioden, zoals die ingevolge de wet van 11 mei 1946 Stb. G 112, waren dus op hem niet van toepassing. Ook zijn weduwe heeft

daarom geen recht op pensioen, zodat de litigieuze pensioenbesluiten ten onrechte tot stand zijn gekomen.

Daarmee is geen oordeel gegeven over de vraag of het verstandig o.g. rechtmatig zou zijn tientallen jaren na de toekenning over te gaan tot herroeping of intrekking van die besluiten. Over die vraag spreekt het hof zich ook niet uit.

13. Onderdeel 3 van het principale middel betreft de regelmatigheid van de procedure die in 1950 is gevolgd bij de pensioentoeckenning. Het hof oordeelt dat, ingevolge art. 8 en 9 van de wet van 21 nov. 1924 Stb. 522, pensioenaanvragen moeten worden ingediend bij de minister van Financiën, terwijl de toekenning dient te geschieden op voordracht van dezelfde minister; i.c. zou de minister van Binnenlandse Zaken zich deze beide taken onbevoegdelyk hebben aangetrokken (r.o. 40-42). De suggestie van de Stichting o.s. is hierbij dat de minister van Binnenlandse Zaken, als KVP-minister en aanhanger van de zg. hartihartigheidspolitiek, als het ware meer op de hand van de weduwe zou zijn geweest.

Het middel brengt naar voren dat krachtens KB van 8 juni 1933 Stb. 311 pensioenaangelegenheden zijn overgegaan van de minister van Financiën naar die van Binnenlandse Zaken en dat de wet van 25 okt. 1933 Stb. 533 een dienovereenkomstige wijziging brengt in de verwijzingen naar genoemde ministers in bestaande wetten.

Deze klacht is gegrond. Het hof heeft op dit punt kennelijk zonder verder onderzoek de stellingen van de dagvaarding omhelsd, misschien ook omdat de Staat hiertegen in eerste aanleg en in appel geen tegenspraak voerde. Het gaat evenwel om een rechtsoordeel, dat de rechter zelfstandig moet vellen.

14. Onderdeel 3 van het incidentele middel wordt voorgesteld voor het geval dat onderdeel 3 van het principale cassatieberoep tot vernietiging zou leiden. Het betoogt dat de Stichting c.s. niet alleen de kwestie van de verkeerde minister hadden opgeworpen, maar ook andere onregelmatigheden hadden aangevoerd. Zo zou de pensioenaanvraag van de weduwe zijn aangemerkt als die van een weduwe van een kamerlid overleden in actieve dienst, hoewel dit niet juist was; zo zou ook de aanvraag niet zijn ingediend met overlegging van de benodigde stukken.

Indien hier al sprake is van onregelmatigheden, zijn zij in elk geval niet van dien aard dat zij van invloed zouden zijn op het oordeel over de rechtmatigheid van het destijds toegekend pensioen en van de weigering om daar 36 jaar later van terug te komen.

Het onderdeel wordt vergeefs voorgesteld.

15. Resumerend meen ik dat de onderdelen 1 en 3 van het principale en onderdeel 2 van het incidentele middel gegrond zijn. Omdat door het slagen van onderdeel 1 van het principale middel vast komt te staan dat de Stichting c.s. niet-ontvankelijk zijn in hun vordering, zal vernietiging van 's hofs arrest moeten leiden tot bekrachtiging van het vs. van de rb.

16. Ik concludeer tot vernietiging van het arrest van het hof Den Haag en tot bekrachtiging van het daarbij vernietigde vonnis van de rechtbank Den Haag.

De Procureur-Generaal

bij de Hoge Raad der Nederlanden,

arg.

HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

rolnr. 14.926

CONCLUSIE VAN ANTWOORD IN CASSATIE,
houdende VOORWAARDELIJK INCIDENTEEL CASSATIEBEROEP

zitting d.d.

28 februari 1992

inzake :

de STICHTING HERWAARDERING PENSIOENEN
NSB-KAMERLEDEN en 36 mede-gedaagden

tegen

de STAAT DER NEDERLANDEN (Ministerie
van Binnenlandse Zaken)

Gedaagden doen eerbiedig zeggen :

voor antwoord in cassatie

Het cassatieberoep van de Staat der Nederlanden zal niet kunnen leiden tot vernietiging van het vonnis waarvan beroep, weshalve gedaagden in cassatie tot verwerping van het beroep concluderen.

voorwaardelijk incidenteel cassatieberoep

De Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden en de 36 mede-gedaagden namens welke deze conclusie van antwoord wordt genomen stellen hunnerzijds cassatieberoep in tegen het arrest van het Gerechtshof te 's-Gravenhage, Eerste Kamer, gewezen en uitgesproken op 26 september 1991 in de zaak met nr. 476 van de rol van 1990 onder aanvoering van het navolgende

----- M I D D E L V A N C A S S A T I E -----

Schending van het recht en verzuim van op straffe van nietigheid in acht te nemen vormen, omdat het Gerechtshof heeft overwogen en recht gedaan als is vermeld in het hier als ingelast te beschouwen arrest, waarvan beroep,

ten onrechte om de navolgende, mede in onderling verband en samenhang te beschouwen redenen.

1. integriteit van de rechtsstaat en zedelijkheid

Dit onderdeel wordt slechts voorgesteld voor het geval dat een of meerdere van de onderdelen 1.1.1 t/m 1.6 van het principale cassatiemiddel tot vernietiging leiden.

Door de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden c.s. is aan hun vordering mede ten grondslag gelegd bij pleidooi in eerste aanleg:

"Deze in strijd met de wet en het recht toegekende pensioenen aan NSB-Kamerleden en hun nagelaten betrekkingen beschouwende als een historische schandvlek voor de rechtsstaat, besloot men hier verder actie tegen te ondernemen, teneinde alsnog zo breed mogelijk vastgesteld te krijgen dat deze pensioenen onrechtmatig werden toegekend. Dit onafhankelijk van de vraag of de betrokken pensioengerechtigden nog in leven zijn of niet. Met dit doel voor ogen werd de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden opgericht. Het belang waar de Stichting voor staat is dan primair het herstel van de zuiverheid van de rechtsstaat door de (posthume) erkenning te bewerkstelligen in een zo breed mogelijke kring dat de NSB-Kamerlidpensioenen in strijd met het recht zijn verleend (...)" (blz. 11 akte houdende pleitnotities in eerste aanleg).

en :

"12. Het oorkomen voor de zedelijkheid als voor alle eisers gemeenschappelijk geldende ontvankelijkheidsgrond

In het algemeen heeft te gelden dat voor een vordering op grond van onrechtmatigheid het handelen jegens eisers onrechtmatig is. Dat is echter niet het geval als de onrechtmatigheid is gelegen in strijdigheid met de goede zeden als derde onrechtmatigheidscategorie van H.R. 31 jan. 1919; N.J. 1919, 161 (Lindenbaum-Cohen). Hier geldt dan hetgeen advocaat-generaal Franx in zijn conclusie bij het Ganstreken-arrest (N.J. 1987, 458) overwoog :

"Aanvaardt men de zedelijkheid als grondslag van de geschonden norm, dan hoeft men aan een onderzoek naar eventuele belangen voor het aanwijzen van de rechtsgrond van de (rechterlijke) actie niet meer toe te komen. De onrechtmatigheid berust dan niet op enige rechts- of belangenaantasting, maar slechts op "onzedelijkheid" zonder meer".

Mr. Franx wijst er verder op dat deze "zedelijkheid" zijns inziens een algemeen belang is dat zich voor bundeling en bescherming ex art 1401 B.W. leent en verwijst voor dit standpunt naar het Nieuwe Meer-arrest.

Ook in deze zaak komen eisers - tevens - op voor de zedelijkheid. En wel voor het beschermen van de rechtsstaat middels het aan de kaak stellen van een ernstig geval van schending van de rechtsstaat.

Deze schending van de rechtsstaat wordt begaan door gedaagde door het nemen en in stand houden van met de wet en het recht strijdige besluiten. Eisers komen hier tegen op, zonder dat in dit verband enige rechts- of belangenaantasting voor wat hunzelf betreft gesteld behoeft te worden.

Vanuit dit perspectief is hier dus geen enkel specifiek eigen belang aan de orde, ook niet een "eigen belang" in de zin van bescherming van naleving van eigen regelgeving, zoals in Limmen/

Houtkoop (N.J. 1974, 91) gold voor de gemeente Limmen. Vanuit dit perspectief geldt voor eisers alleen een zuiver "algemeen belang", dat eisers zich aantrekken.

Vanuit dit gezichtspunt geldt dan eveneens dat met recht en reden gesteld kan worden dat met name oud-verzetssrijders en oorlogsslachtoffers en hun organisaties - zoals in casu eisers -, die voor het herstel van de rechtsstaat dikwijls grote offers hebben gebracht, bij uitstek het recht toekomt om hier in rechte op te komen voor het algemeen belang dat gemoeid is met een optreden tegen de aantasting van de integriteit van de rechtsstaat - alsmede de daarmee gepaard gaande geschiedvervalsing - middels het vasthouden door gedaagde aan de stellingname dat met name ook de pensioentoekenning aan de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig zou zijn geschied" (blz. 14, idem).

En in dit verband is bij memorie van grieven aangevoerd :

"Tenslotte is in eerste aanleg aangevoerd dat eisers in dezen opkomen voor de zedelijkheid, die een aspect van het algemeen belang vormt, waaromtrent eisers het recht hebben om hiervoor in rechte in het geweer te komen. Het zedelijkheidsaspect waar het hier om gaat, is het optreden tegen de aantasting van de integriteit van de rechtsstaat, alsmede de daarmee gepaard gaande geschiedvervalsing. De aktie van eisers vindt daarmee tevens een grondslag in de zedelijkheid.

Juist eisers, waarvan velen in de oorlog grote offers hebben gebracht voor het uiteindelijke herstel van de rechtsstaat, komt bij uitstek het recht toe op te komen tegen het in een rechtsstaat ongehoorde feit dat de Staat het bij voortduring officieel doet voorkomen, alsof de pensioenbeslissingen met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen op rechtmatige en regelmatige wijze hebben plaatsgevonden. De Minister van Binnenlandse Zaken is daarbij zelfs zo ver gegaan het parlement te voorzien van manifest onjuiste informatie. Aan de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden en de Vereniging van Anti-Fascistische Oud-Verzetssrijders Nederland, Bond van Anti-Fascisten komt evenzeer dit recht toe. Het zijn immers organisaties die nauw verbonden zijn met oorlogsslachtoffers en het voormalig verzet".

Tenslotte werd bij pleidooi voor het hof gesteld :

"Eisers komen voorts op tegen de aantasting van de integriteit van de rechtsstaat middels het aan de kaak stellen van een ernstig geval van schending van de rechtsstaat.

Deze schending wordt door gedaagde begaan door het nemen en blijven afdekken van met de wet en het recht strijdige besluiten. Tevens komen eisers daarmee op tegen geschiedvervalsing, doordat de pensioenen van de NSB-Kamerleden en hun nagelaten betrekkingen worden voorgespiegeld als juridisch juiste beslissingen.

Het achterliggende belang is de zedelijkheid.

Zoals al aan het slot van het pleidooi in eerste aanleg is uiteengezet en onder punt 4 van de eerste grief nog eens uitvoerig is herhaald, hoeft indien de onrechtmatigheid van enig handelen of nalaten is gelegen in de strijdigheid met de goede zeden als derde onrechtmatigheids categorie van Lindenbaum/Cohen niet te worden aangetoond dat het gewraakte handelen of nalaten onrechtmatig is jegens eisers, omdat dan de onrechtmatigheid niet berust op enige rechts- of belangenaantasting. Maar het zijn in dit geval wel eisers, die dikwijls grote offers hebben gebracht voor herstel van de rechtsstaat en die onder deze aantasting van de rechtsstaat en deze geschiedvervalsing meer nog dan anderen lijden, die hier bij uitstek de aangewezenen zijn om op te komen voor het algemeen belang dat gemoeid is met het bestrijden van deze onzedelijke situatie.

Al sedert 1919 is de zedelijkheid derhalve een belang dat van art. 1401 B.W. bescherming geniet.
Niet valt in te zien waarom deze twee grondslagen, nl. de geestelijke gezondheid van eisers en de zedelijkheid, onvoldoende zouden zijn om het beroep van eisers op art. 1401 B.W. te kunnen honoreren".
(akte houdende pleitnotities in tweede aanleg, blz. 6-7)

In r.o. 7 heeft het hof dienaangaande overwogen :

"Appellanten hebben echter hun hierboven vermelde vorderingen op artikel 1401 B.W. gebaseerd en als grondslag daarvan gesteld dat de verzetsstrijders, doordat de Staat niet bereid is de omstreden pensioentoeckenningen ongedaan te maken, ernstige psychische schade lijden en aldus in hun persoonlijkheid worden aangetast, dat deze psychische schade hun geestelijke gezondheid betreft en dat hier bovendien de integriteit van de rechtsstaat, met de zedelijkheid als achterliggend belang in het geding is. (...)"

Maar een uitspraak omtrent dit laatste aspect, namelijk de zedelijkheid als grondslag van de vordering, is door het hof achterwege gelaten en derhalve is 's-hofs arrest op dit punt onvoldoende met redenen omkleed.

2. De volgende onderdelen, de nummers 2.1 t/m 2.5, worden slechts voorgesteld voor het geval onderdeel 2.2 van het principale cassatiemiddel tot vernietiging leidt.

2.1 staatsnoodrecht

In rov. 15 komt het hof allereerst tot een niet geheel correcte weergave van de stellingen van de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden c.s., waar het hof overweegt :

"Appellanten stellen zich op het standpunt (inleidende dagvaarding blz. 6-11 en blz. 37-47) dat in het onderhavige geval het recht op pensioen niet behoort te worden beoordeeld aan de hand van de destijds geldende wettelijke regels (in het bijzonder artikel 92 van de Grondwet 1938 en de bepalingen van de Wet van 21 november 1924, Staatsblad 522 - hierna: de wet van 1924) doch aan de hand van de ongeschreven normen van staatsnoodrecht".

Niet geheel correct, want de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden c.s. hebben niet betoogd dat in het onderhavige geval het recht op pensioen niet behoort te worden beoordeeld aan de hand van de destijds geldende wettelijke regels, waaronder in het bijzonder de bovengenoemde wettelijke bepalingen, maar dat

"ook als men de -overigens staatsrechtelijk onjuiste - opvatting zou huldigen dat de Grondwet en de Wet van 1924 voor het kunnen effectueren van aanspraken op kamerlid-pensioen niet bedingt dat het kamerlidmaatschap op een staatsrechtelijk correcte wijze moet zijn beëindigd, maar het in het algemeen voldoende is dat de betrokkene Kamerlid is geweest, dan nog niet valt te ontkomen aan de vaststelling dat zich slechts naar staatsnoodrecht laat beoordelen of de NSB-Kamerleden - en daarmee eventueel

hun nabestaanden - recht hebben op kamerlid-pensioen". (blz. 37 inleidende dagvaarding)

De inleidende dagvaarding vervolgt dan :

"Aangezien immers noch de grondwetgever, noch de wetgever van 1924 (voor wat betreft de wet op de pensioenrechten van de nabestaanden van kamerleden) geacht kan worden rekening te hebben gehouden met een situatie waarin ooit nog eens Kamerleden op grond van hun gedrag uitgezuiverd zouden worden;" (blz. 37)

Op zoek gaande naar de juiste staatsnoodrechtelijke norm en zich daarbij zo veel mogelijk oriënterend op en richtend naar de voor de onderhavige problematiek relevante geschreven wettelijke regels, komt de inleidende dagvaarding dan tot de conclusie dat

"de hier weergegeven wettelijke regelingen een beoordeling naar staatsnoodrecht van het recht van de weduwe Rost van Tonningen vergemakkelijken en, mede gelet op de strekking van deze regelingen, niet ontkomen kan worden aan het oordeel dat ook naar staatsnoodrecht haar geen recht op Kamerlidpensioen toekomt;" (blz. 47)

Eerder was al uiteengezet dat ten onrechte uit de Wet van 11 mei 1946 aanwijzingen waren afgeleid dat de naoorlogse wetgever juist de onderhavige pensioenaanspraken uitdrukkelijk onaangetast had willen laten. (inleidende dagvaarding, blz. 6-11).

Juist ook de onoplosbare problemen die zich in de betrokken buitengewone omstandigheden bij de toepassing van de relevante geschreven wettelijke regels voordoen, nopen tot een zoektocht naar de juiste staatsrechtelijke norm.

Ten onrechte concludeert het hof dan ook in rov. 16 dat de rechter geen uitspraak kan en mag doen over het verlies door Rost van Tonningen van zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende pensioenrechten op grond van ongeschreven normen van staatsnoodrecht in verband met zijn houding vóór en tijdens de Duitse bezetting.

Aan het begin van rov. 16 overweegt het hof weliswaar: .

"In het midden kan blijven aan welke voorwaarden voldaan moet zijn, wil het staatsnoodrecht van toepassing zijn. Die toepassing behoort naar het oordeel van het hof in elk geval achterwege te blijven indien het gaat om een situatie waarin de wet weliswaar niet voorziet, doch welke door de wetgever in redelijkheid voorzien had kunnen worden en derhalve door hem bij wet geregeld had kunnen worden..",

doch deze overweging is in zijn algemeenheid onjuist: ook als de wetgever een situatie in redelijkheid had kunnen voorzien, doch niettemin om wat voor reden dan ook in gebreke is gebleven daarvoor een wettelijke regeling tot stand te brengen, kan slechts naar regels van staatsnoodrecht worden gehandeld, indien onder staatsrechtelijk buitengewone omstandigheden een situatie ontstaat die buiten het bestek van de bestaande (grond)wettelijke regeling valt.

Met betrekking tot Rost van Tonningen doet zich een situatie voor die, zelfs al zou deze voor de (grond)wetgever in redelijkheid te voorzien zijn geweest, zich toch slechts naar de regels van staatsnoodrecht laat beoordelen, aangezien de toen bestaande (grond)wettelijke regels daarin in onvoldoende mate voorzagen.

Art. 92 Grondwet 1938 bepaalde immers:

"Aftredende (Kamer)leden ontvangen een pensioen van f 120,- 's-jaars voor elk jaar gedurende hetwelk zij lid dezer Kamer waren, tot een maximum van f 2800,-".

Het eerste staatsrechtelijke probleem dat zich dan voordoet en waarin de (grond)wetgever niet had voorzien, betrof dat van het aantal dienstjaren in verband met de oorlogsperiode.

Daarbij opkomende vraagstukken als: moeten de mandaten van de Kamerleden gedurende de oorlog als verlengd worden beschouwd, en zo ja, geldt dit dan ook voor de "uitgezuiverde" Kamerleden, laten zich slechts naar staatsnoodrecht beoordelen. (par. 2 dagvaarding in eerste aanleg)

Voorts geeft de (grond)wetgever zelf niet aan wanneer er nu sprake is van "aftredend" in de zin van het grondwetsartikel. (par. 8 dagvaarding in eerste aanleg)

Indien aangenomen zou moeten worden dat Rost van Tonningen, het kamerlidmaatschap eenmaal aanvaard hebbende, niet beschouwd moet worden als te zijn afgetreden toen hij ambtelijke functies uit handen van de bezetter op zich nam en begon uit te oefenen en dat - zoals ook is aangenomen bij alle pensioenbeschikkingen m.b.t. NSB-Kamerleden en hun nabestaanden - bovendien ook zijn eigen mandaat geacht moet worden verlengd te zijn geweest, dan heeft hij toch in ieder geval zijn kamerlidmaatschap verloren, toen hij in dienst trad van de Waffen-SS.

Moet hij dan beschouwd worden als te zijn afgetreden in de zin van het grondwetsartikel ?

Hier zijn rechtsvragen aan de orde die, ook al zou de (grond)wetgever in het algemeen geacht moeten worden in redelijkheid bepaalde situaties m.b.t. het recht op pensioen van Kamerleden te hebben kunnen voorzien, zich in de buitengewone omstandigheden m.b.t. de oorlogsjaren toch slechts naar staatsnoodrecht laten beoordelen.

Los gezien van de - overigens in meerder opzichten dan cruciale ! - vraag naar het aantal dienstjaren, dienden na de oorlog "aftredende" Kamerleden volgens de Grondwet 1938 in het genot van een pensioen te worden gesteld. Zou nu moeten worden aangenomen dat dit ook voor NSB-Kamerleden gold, dan hadden dus de NSB-Kamerleden na de oorlog van grondwetswege dus terstond in het genot van een pensioen moeten worden gesteld en dat gold dan ook voor Rost van Tonningen, maar dat gebeurde niet.

Deze laatste had dan dus zelfs recht op een kamerlidpensioen vanaf het

moment dat hij in dienst trad van de Waffen-SS. Toen hij na de oorlog in zijn cel zat te wachten op het doodvonnis dat hij ongetwijfeld zou hebben gekregen, had hij - indien men de interpretatie zou huldigen dat hij was "afgetreden" in de zin van het grondwetsartikel toen hij in dienst van de Waffen-SS trad -, al een jaar recht op kamerlidpensioen. Het feit dat hem en de andere NSB-Kamerleden na de oorlog een dergelijk kamerlidpensioen werd onthouden, moet dan worden beschouwd als ongrondwettig handelen van de toenmalige regeringen.

Gaat men er echter vanuit dat door de naoorlogse regering terecht is geoordeeld dat naar staatsnoodrecht de NSB-Kamerleden die van hun kamerlidmaatschap vervallen waren verklaard en Rost van Tonningen geen recht op pensioen toekwam, dan is door dit kabinet legitiem gehandeld door hen geen pensioen toe te kennen.

Is men daarentegen de mening toegedaan dat het recht op kamerlidpensioen voorwat betreft de "uitgezuiverde" Kamerleden na de oorlog niet naar staatsnoodrecht diende te worden beoordeeld, dan moet het feit dat de NSB-Kamerleden niet aanstonds na de oorlog in het genot van een kamerlidpensioen werden gesteld, beschouwd worden als een schending van de Grondwet door de naoorlogse regering.

Het hof overweegt voorts aansluitend:

"..of welke door de wetgever achteraf - desnoods met terugwerkende kracht - bij wet geregeld had kunnen worden. Met zo'n geval hebben we hier te maken.

In dit verband roept het hof allereerst in herinnering dat bij gelegenheid van de grondwetsherziening van 1938 is getracht een grondwettelijke basis in het leven te roepen voor het door de Tweede Kamer doen vervallenverklaren van het lidmaatschap van degenen die "een streven tot uitdrukking brengen, gericht op de verandering van de bestaande rechtsorde met toepassing of bevordering van onwettige middelen", waarbij de wet onder meer de gevolgen van die vervallenverklaring zou regelen, waaronder volgens het hof ook het recht op pensioen begrepen kon worden. Dit in eerste lezing aanvaarde voorstel (Wet van 9 april 1937, Staatsblad 306) verwierf echter in de tweede lezing niet de voorgeschreven gekwalificeerde meerderheid.

Tegen deze achtergrond kan niet worden volgehouden dat de wetgever in redelijkheid niet had kunnen voorzien in de gevolgen die de door Rost van Tonningen vóór de bezetting aangenomen houding volgens appellanten had behoren te hebben voor zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende rechten. Dat de (grond)wetgever dat om hem moverende redenen niet heeft gedaan, geeft de rechter niet de bevoegdheid staatsnoodrecht toe te passen en Rost van Tonningen op grond van zijn houding vóór de bezetting vervallen te verklaren van zijn kamerlidmaatschap en/of van zijn pensioenrechten te dier zake".

De geschiedenis van het betrokken wetsontwerp wordt ten onrechte door het hof in dit verband in herinnering geroepen en gekoppeld aan de konsekventies van de door Rost van Tonningen vóór de bezetting aangenomen houding voor diens pensioenrechten.

Daarmee wordt immers voorbij gegaan aan het feit dat Rost van Tonningen niet alleen vóór de oorlog een streven tot uitdrukking heeft gebracht, gericht op verandering van de bestaande rechtsorde met toepassing of bevordering van onwettige middelen, maar dit streven tijdens de bezetting ook daadwerkelijk heeft omgezet in de praktijk, hetgeen buiten het bestek van het wetsontwerp viel.

Het is juist dit laatste aspect geweest, met name diens medewerking aan de liquidatie van de bestaande rechtsorde in de praktijk, die het optreden van Rost van Tonningen een kwalitatief andere dimensie gaf dan in het bestek van het door het hof genoemde wetsontwerp aan de orde was en die veroorzaakte dat, zoals ook in een aantal tijdens en na de bezetting tot stand gekomen wettelijke regelingen wordt weerspiegeld, ook diens optreden vóór de oorlog opnieuw in het brandpunt van de beoordeling kwam te staan.

Zo had de Commissie ingevolge art. 3, tweede lid, van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, die in de Handelingen van de Tweede Kamer algemeen als "de zuiveringscommissie" wordt aangeduid, immers opdracht om haar oordeel welke personen lid waren van de Tweede Kamer niet alleen te baseren op het gedrag van de Kamerleden tijdens de oorlog, maar ook tijdens de periode daarvoor. Dit is expliciet geformuleerd in het bepaalde onder d van art. 3, eerste lid, maar ligt evengoed besloten in de ruime formulering van het gestelde onder b en c van genoemd lid, aangezien voor de onder b en c genoemde misdragingen geen begrenzing wordt gesteld in tijd.

Mitsdien diende de Zuiveringscommissie de Kamerleden niet alleen te beoordelen op gedragingen en uitlatingen, die blijk gaven van een nationaal-socialistische geestesgesteldheid tijdens de bezetting, maar ook op dergelijke uitlatingen en gedragingen in de daaraan voorafgaande periode.

Dit voert onontkoombaar tot de conclusie dat de NSB-Kamerleden door de Zuiveringscommissie niet alleen vanwege hun optreden in de Tweede Wereldoorlog werden gediskwalificeerd, maar ook vanwege hun optreden daarvóór.

Achteraf werd de betrokkenen hun gedrag vóór de oorlog door de wetgever dus evenzeer aangerekend als dat tijdens de oorlog, zodat daarmee achteraf als nog formeel het oordeel is geveld dat ook vóór de oorlog al termen zijn ontstaan voor hun latere diskwalificatie als Kamerlid.

Dit uitgangspunt van de wetgever is overigens ook terug te vinden in art. 23 van het Besluit Buitengewoon Strafrecht, waarin wordt bepaald:

- "1. Onder den tijd van huidige oorlog wordt verstaan de tijd van den huidige oorlog tegen het Koninkrijk en mede begrepen de tijd, waarin die oorlog dreigende was;
2. Onder een misdrijf gedurende den tijd van de huidige oorlog gepleegd, wordt mede begrepen het geval, dat de schuldige het misdrijf heeft gepleegd met het oog op den door hem aanstaand geachten huidige oorlog tegen het Koninkrijk".

Het Besluit Buitengewoon Strafrecht ziet, gelet op de considerens, op "gedurende den tijd van de huidige oorlog" begane strafbare feiten in bovenbedoelde zin, zodat indien Rost van Tonningen daadwerkelijk zou zijn berecht, ook zijn daden van vóór de oorlog bij deze berechting zouden moeten zijn betrokken.

Derhalve moet worden aangenomen, ook gelet op de strekking van het Besluit Buitengewoon Strafrecht, dat de wetgever van oordeel is geweest dat het vooroorlogse optreden bij een naoorlogse beoordeling diende te worden betrokken, hetgeen in casu moet leiden tot het oordeel dat Rost van Tonningen met terugwerkende kracht tot vóór de oorlog geacht moet worden het kamerlidmaatschap onwaardig te zijn geweest.

Daar komt nog bij dat, ware het tot een berechting van Rost van Tonningen gekomen, ingevolge het bepaalde in art. 1 van het Tribunaalbesluit de maatregel van verbeurdverklaring van zijn vermogen had kunnen worden opgelegd. Gelet op het bepaalde in art. 6 van dit Besluit was het gehele vermogen of de nalatenschap vatbaar voor verbeurdverklaring.

Gelet op het bepaalde in art. 7 ad c van het Tribunaalbesluit moet dan onder nalatenschap mede worden verstaan: pensioenen en andere al dan niet periodieke uitkeringen.

Zodat Rost van Tonningen dus, ware het tot berechting gekomen, naar alle waarschijnlijkheid ook op deze grond van zijn pensioenrechten vervallen zou zijn verklaard (uitgaande van de fictie dat hij nog over kamerlidpensioen-rechten zou beschikken).

Het door het hof gememoreerde wetsontwerp beoogde slechts om, uitgaande van de gevestigde rechtsorde, het met toepassing van illegale middelen tot uitdrukking brengen van bepaalde strevingen te bestraffen met ontzetting uit het kamerlidmaatschap en was als zodanig gericht tegen communistische en nationaal-socialistische Kamerleden. Echter de communistische Kamerleden hebben zich tijdens de oorlog voorbeeldige Nederlanders betoond en veelal hun leven geofferd, terwijl juist de nationaal-socialistische Kamerleden toen in zodanig ernstige mate landverraad hebben gepleegd, dat hun houding van vóór de oorlog hen alsnog werd tegengeworpen bij de naoorlogse beoordeling.

Ook daarom is tenslotte het naar voren halen door het hof van dit wetsontwerp als een belangrijke indicatie dat "niet kan worden volgehouden dat de wetgever in redelijkheid niet had kunnen voorzien in de gevolgen die de door Rost van Tonningen vóór de bezetting aangenomen houding had behoren te hebben voor zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende rechten" onjuist en bovendien infaam.

Het hof overweegt verder in rov. 16 :

"Voorzover het gaat om de houding en de gedragingen van Rost van Tonning- en tijdens de bezetting welke door de (grond)wetgever in redelijkheid niet voorzien kon worden, merkt het hof op dat niets zich ertegen verzet- te dat de wetgever na de bezetting alsnog te dier zake passende maatre- gelen had genomen. In dit verband zij erop gewezen dat - bijvoorbeeld - in de Zuiveringsbesluiten van 1944 en 1945 (Besluit van 13 januari 1944, Staatsblad E 14 respectievelijk Besluit van 2 augustus 1945, Staatsblad F 132) een reeks van zeer ingrijpende maatregelen (ook op het stuk der pensioenen) is getroffen tegen tal van in de openbare dienst werkzame personen, zulks op grond van hun voor of tijdens de bezetting aangenomen houding. Voorts moet worden opgemerkt dat de Wet van 11 mei 1946, Staats- blad G 112, tot regeling van de rechtspositie van eenige burgerlijke ge- zagsdragers en van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal in verband met de bezetting, enerzijds ten aanzien van o.a. burgemeesters en wethouders voorziet in het verlies van onder meer hun pensioen (artikel 3 lid 5 en artikel 6 lid 3), zulks onder meer op grond van hun voor of tij- dens de bezetting aangenomen houding, doch anderzijds ten aanzien van de leden der Tweede Kamer in artikel 11 volstaat met een regeling van de schadeloosstelling gedurende de periode van 15 september 1941 tot de in- werkingtreding van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, zonder daar- aan dus - zoals ten aanzien van de burgemeesters en wethouders wel is ge- schied - een regeling toe te voegen inzake het pensioen van degenen die niet in aanmerking kwamen voor schadeloosstelling, onder wie Rost van Tonningen.

Tegen deze achtergrond moet geconcludeerd worden dat de naoorlogse wet- gever klaarblijkelijk bewust de pensioenrechten van degenen die onwaar- dig waren bevonden om in de Tijdelijke Staten-Generaal zitting te nemen, waartoe Rost van Tonningen zou hebben behoord indien hij niet voortijdig zou zijn overleden, onaangetast heeft willen laten. Bij deze stand van zaken komt de rechter niet de bevoegdheid toe aan (de nabestaanden van) Rost van Tonningen alsnog het recht op pensioen te ontzeggen wegens diens houding en gedragingen tijdens de bezetting".

Ook dit deel van rov. 16 snijdt echter geen hout.

Allereerst berust dit standpunt op een oppervlakkige lezing van de Wet van 11 mei 1946 en dientengevolge op een verkeerde interpretatie van deze wet. Het is het hof kennelijk ontgaan dat de Wet van 11 mei 1946 betrekking had op in principe allen die tijdens de oorlog burgemeester, wethouder of Commis- saris van de Koningin waren geweest, doch wat betreft de leden van de Tweede Kamer uitsluitend op hen die ingevolge het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal leden van de Tweede Kamer waren -vide art. 11 lid 1 -, en dus uitdrukkelijk niet op de "uitgezuiverde" Kamerleden.

Daarom was het voor wat betreft de burgemeesters, wethouders en Commissaris- sen der Koningin wél noodzakelijk om een uitzonderingsbepaling te maken voor wat betreft het recht op schadeloosstelling en daarop gebaseerde pensioen- rechten voor hen die "fout" waren geweest, maar voor de Kamerleden die "fout" waren geweest niet. Deze laatste waren immers geen Kamerlid ingevolge het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal en vielen derhalve buiten de werking van deze wet en kwamen alleen al op die grond niet in aanmerking voor de betrok- ken schadeloosstelling ter hoogte van het pensioen, alsmede pensioenrechten over dit bedrag.

Zoals al in par. 1 van de inleidende dagvaarding uitvoerig is betoogd, valt dus uit het in de Wet van 11 mei 1946 achterwege laten van een regeling inzake het pensioen van degenen die niet in aanmerking kwamen voor schadeloosstelling, geenszins af te leiden dat de naoorlogse wetgever hun pensioenrechten onaangetast heeft willen laten.

Integendeel, de Wet van 11 mei 1946 had op deze categorie Kamerleden in het geheel geen betrekking.

Als het de expliciete bedoeling zou zijn geweest van de naoorlogse wetgever om de pensioenrechten van de "uitgezuiverde" Kamerleden onverlet te laten, dan laat zich bovendien moeilijk verklaren waarom die pensioenen dan niet terstond na de oorlog werden uitbetaald.

Woudenberg kreeg pas pensioen op 14 december 1956, de Marchant et d'Ansembourg op 19 september 1957 en Dieters pas op 19 oktober 1970, in alle gevallen dus echter pas nadat de weduwe Rost van Tonningen in het genot van een pensioen was gesteld. (blz. 1-6 inleidende dagvaarding) Terwijl de niet-"uitgezuiverde" Kamerleden die na de oorlog met pensioen gingen onmiddellijk een kamerlidpensioen ontvingen, werd dit de NSB-Kamerleden door de toenmalige regering onthouden, hoewel - althans volgens het hof - de naoorlogse wetgever nu juist bewust deze pensioenrechten onaangetast zou hebben willen laten.

Het slot van rov. 16 :

"Kortom, de rechter kan en mag geen uitspraak doen over het verlies door Rost van Tonningen van zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende pensioenrechten op grond van ongeschreven normen van staatsnoodrecht in verband met zijn houding vóór en tijdens de Duitse bezetting. Al hetgeen appellanten nog hebben aangevoerd ten betoge van het tegendeel, kan hierin geen verandering brengen",

is dan ook onjuist.

Er is geen enkele aanwijzing dat de naoorlogse wetgever de pensioenrechten van de NSB-Kamerleden bewust onaangetast heeft willen laten.

Het feit dat over een lange reeks van jaren geen kamerlidpensioenen werden uitbetaald door de eerste naoorlogse regeringen vormt daarentegen een aanwijzing dat Kabinet en Kamer impliciet van oordeel waren dat een dergelijk pensioen hen ook niet toekwam.

Eerder dan uit welk handelen of welke uitlating of gedraging van de naoorlogse regering of het naoorlogse parlement dan ook zou zijn af te leiden dat de naoorlogse wetgever bewust het pensioen van de NSB-Kamerleden onaangetast heeft willen laten, blijkt dan ook het tegendeel. Kabinet en Kamer zijn ervan uitgegaan dat met de uitbanning van de NSB-Kamerleden uit de Kamer op grond van hun gedragingen tijdens, maar ook vóór de bezetting, ook hun aanspraken op kamerlidpensioen impliciet waren geannuleerd, zodat hiervoor geen expliciete wettelijke regeling behoefde te worden gemaakt.

Kamerlidpensioen kregen zij dan ook niet. En uit het feit dat de betrokken ex-Kamerleden aanvankelijk ook geen pogingen in het werk stelden om een dergelijk pensioen niettemin uitgekeerd te krijgen, valt af te leiden dat ook zij dit zonder meer begrepen. (par. 9 dagvaarding in eerste aanleg)

Gelet op de buitengewone omstandigheden als gevolg van de bezetting, welke door de wetgever niet waren voorzien en voor hem ook niet voorzienbaar waren, de ernstige vorm van landverraad van Rost van Tonningen, de schending van zijn eed als Kamerlid en de ernstige afbreuk die hij heeft gedaan aan de waardigheid van het ambt van Kamerlid, zijn diepe afkeer van de democratische staatsinstellingen, zijn misdaden tijdens de bezetting, alsmede de wettelijke regelingen van tijdens en kort na de oorlog waaruit spreekt dat ook vooroorlogse gedragingen bij de strafrechtelijke en staatsrechtelijke beoordelingen betrokken dienen te worden, gecombineerd met het feit dat er geen aanwijzingen zijn dat de naoorlogse wetgever na de uitbanning van de NSB-Kamerleden hun vóór de oorlog opgebouwde pensioenrechten heeft willen sauveren, doch daarentegen met name ook uit het feit dat hen na de oorlog een kamerlidpensioen werd onthouden het tegendeel aanemelijk wordt, kan en mag de rechter een uitspraak doen over het verlies van Rost van Tonningen van zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende pensioenrechten op grond van ongeschreven normen van staatsnoodrecht.

Door zichzelf daartoe onbevoegd te achten, heeft het hof in casu de rechterlijke bevoegdheden te beperkt uitgelegd en daarmee het recht geschonden.

2.2 Zuiveringsbesluit

Rechtens onjuist is 's-hofs oordeel dat Rost van Tonningen en diens weduwe het recht op pensioen uit het lidmaatschap van de Kamer van Rost van Tonningen niet van rechtswege zouden hebben verloren toen op 23 november 1944 het Zuiveringsbesluit 1944 werd toegepast op de ambtelijke functies van Rost van Tonningen. (rov. 17 t/m 19)

Art. 4 lid 5 van dit Zuiveringsbesluit spreekt immers zonder enige reserve van het verval van alle rechten op pensioen en niet valt in te zien waarom een redelijke toepassing van dit artikel nochtans met zich mee zou brengen dat deze bepaling slechts ziet op het vervallen van het recht op een pensioen dat voortvloeit uit de functie waaruit de betrokkene op grond van het Besluit is ontslagen. Een dergelijke interpretatie houdt bovendien onvolgende rekening met het strafkarakter van de onderhavige maatregel.

(par. 7 dagvaarding in eerste aanleg)

2.3 abandonnement

Rechtens onjuist is 's-hofs oordeel dat Rost van Tonningen geacht moet worden te kunnen worden beschouwd als een "aftredend" Kamerlid in de zin van art. 92 Grondwet 1938 en zijn vrouw als een weduwe van hem die als Kamerlid is afgetreden in de zin van art. 2 van de Wet van 21 november 1924. (rov. 20-21)

Rost van Tonningen moet daarentegen geacht worden het kamerlidmaatschap te hebben geabandonneerd; hetzij toen de Duitsers hier de macht overnamen en hij terstond begon te werken aan de realisering van de gedachte van het Grootgermaanse Rijk, hetzij toen hij in juli 1940 de functie van "commissaris van de marxistische partijen" ging uitoefenen, dan wel toen hij op 26 maart 1941 de functie van president van de Nederlandse Bank ging uitoefenen, een en ander zonder zich aan het bepaalde in het Incompabiliteitsbesluit en in de Non-activiteitswet iets gelegen te laten liggen, hetzij toen hij zich in vreemde krijgsdienst begaf door toetreding tot de Waffen-SS. (par. 3 inleidende dagvaarding)

2.4 Besluit Vijandelijk Vermogen

Rechtens onjuist is 's-hofs oordeel dat het recht op pensioen van de weduwe Rost van Tonningen op basis van het kamerlidmaatschap van haar echtgenoot niet door het Besluit Vijandelijk Vermogen zou zijn getroffen. (rov. 22-23)

Wat ook zij van een eigen recht voor haar in deze, dit gaat in elk geval niet zo ver dat indien de pensioenrechten van Rost van Tonningen vanwege het besluit zijn komen te vervallen, diens weduwe nog wel aanspraken op een van dit kamerlidmaatschap afgeleid pensioen zou kunnen laten gelden.

Art. 4 van de Wet van 21 november 1924 relateert immers de hoogte van het weduwenpensioen aan het pensioen waarop het betrokken ex-Kamerlid recht had.

Als er sprake is van een volledig verval van pensioenrechten van het betrokken Kamerlid, dan komt ook de aanspraak op weduwenpensioen ter hoogte van de helft van deze vervallen aanspraak van het ex-Kamerlid immers uit op nul. (par. 11 inleidende dagvaarding)

2.5 slotsom onderdelen 2.1 t/m 2.4

Rechtens onjuist is dan ook 's-hofs conclusie in rov. 24 dat als onjuist van de hand moet worden gewezen de stelling dat de bij K.B. van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is

aangebracht in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, omdat de weduwe in het geheel geen aanspraak had op dat pensioen.

3. niet in 's-hofs oordeel betrokken onregelmatigheden

Het volgende onderdeel wordt slechts voorgesteld voor het geval dat onderdeel 3 van het principale cassatiemiddel tot vernietiging leidt.

Door het hof wordt overwogen in rov. 39 t/m 43 :

- "39. Resteert het betoog van appellanten over de "onregelmatigheden bij de voorbereiding en de totstandkoming van de pensioentoekenning in 1950 aan de weduwe Rost van Tonningen". (dagvaarding blz. 48-50).
40. Vaststaat dat op voordracht van de Minister van Binnenlandse Zaken bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 aan de weduwe met ingang van 27 augustus 1947 een pensioen is toegekend.
41. Appellanten stellen zich op het standpunt dat de weduwe in 1947 door een advocaat een pensioenaanvraag heeft laten indienen. Gelet op het bepaalde in artikel 11 lid 2 van de wet van 1924, strookt de pensioentoekenning met deze stelling van appellanten. Reeds hierom behoeft niet dieper te worden ingegaan op de door appellanten in het ambtelijk apparaat gesignaleerde tegenstrijdigheden op dit punt. (het hof zal bedoelen rapport i.p.v. apparaat)
42. Artikel 8 van de wet van 1924 schrijft voor dat de pensioenaanvraag moet worden ingediend bij de Minister van Financiën. Artikel 9 bepaalt dat het pensioen op voordracht van deze minister wordt toegekend bij Koninklijk Besluit. Terecht brengen appellanten dan ook naar voren dat de Minister van Binnenlandse Zaken niet bevoegd was de voordracht te doen tot toekenning van een pensioen aan de weduwe.
43. Uit het onder 35 en 42 overwogene volgt dat is voldaan aan de voorwaarden voor toewijzing van de primaire vordering."

Ter staving van het feit dat de pensioentoekenning onregelmatig is geweest, hebben appellanten echter nog de volgende onregelmatigheden gesteld, waartomtrent door het hof geen beslissing is gegeven:

- onjuiste toepassing van art. 2 ad a van de Wet van 21 november 1924 door de pensioenaanvraag van de weduwe aan te merken als een aanvraag van een weduwe van een Kamerlid overleden in aktieve dienst, terwijl vast stond dat deze aanvraag niet als zodanig kon worden gecategoriseerd;
- schending van art. 8 van de Wet van 21 november 1924, doordat niet voldaan werd aan het vereiste van art 8, waarin wordt bepaald dat een aanvraag moet worden ingediend "met overlegging van de voor de regeling van het pensioen benodigde stukken".

Van dit laatste is in casu geen sprake geweest. Binnenlandse Zaken beschikte kennelijk dan ook niet over stukken waaruit de diensttijd van Rost van Tonningen kon worden afgeleid.

Ook het rapport van de ambtelijke werkgroep van Binnenlandse Zaken vermeld immers :

"T.a.v. Rost van Tonningen beschikte het departement niet over zo'n op-

gave". (blz. 21)

Derhalve is 's-hofs arrest op dit punt onvoldoende met redenen omkleed.

4. de subsidiaire vordering

Het volgende onderdeel wordt slechts voorgesteld voor het geval dat het principale cassatiemiddel tot vernietiging leidt.

Na eventuele gegrondbevinding van een van de onderdelen van het principale middel zal alsnog (ten gronde) op de subsidiaire vordering van de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden c.s. moeten worden beslist.

MET CONCLUSIE in het voorwaardelijk incidentele cassatieberoep: dat het de Hoge Raad behage het arrest waarvan beroep te vernietigen met zodanige afdoening als de Hoge Raad zal vermenen te behoren, kosten rechtens.

Heden, de ZEVENENTWINTIGSTE december negentienhonderdeen-
negentig,

Ten verzoeken van de Staat der Nederlanden (Ministerie van Binnenlandse Zaken), van wie de zetel is gevestigd te 's-Gravenhage, te dezer zake woonplaats kiezende te 's-Gravenhage aan het Koningin Julianaplein no. 30, kantorengedouw "Babylon", kantoren A, vijfde verdieping (postbus 11756, 2502 AT), ten kantore van de advocaat bij de Hoge Raad der Nederlanden Mr J.L. de Wijkerslooth, die door mijn requirant als advocaat wordt aangewezen om hem als zodanig te vertegenwoordigen in na te melden geding in cassatie;

Heb ik

Gerardus Theodorus VAN DER VELDE, deurwaarder
bij de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage,
wonende en kantoorhoudende te 's-Gravenhage

AAN:

1. de stichting "Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden",
gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn,
2. de vereniging "Vereniging van Anti Fascistische oud-Verzetsstrij-
ders Nederland, Bond van Antifascisten",
gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn,
3. Saapke Zwart-Gouloze,
wonende te Amsterdam,
4. Berend Gerritsen,
wonende te Deventer,
5. Erich Hans Cohen,
wonende te Rotterdam,
6. Carel Duran,
wonende te 's-Gravenhage,
7. Céline v.d. Hoek-de Vries,
wonende te Amsterdam,

8. Karel Henri Fuldauer,
wonende te Amsterdam,
9. Petronella Pooters,
wonende te Amsterdam,
10. Gerredina Jacoba IJspeerd-Schukkink,
wonende te Enschede,
11. Beppie Teeboom,
wonende te Amsterdam,
12. Leo Nijenhuis,
wonende te Uden,
13. Anna M.E. Exter,
wonende te Amsterdam,
14. Jacoba van Riet,
wonende te Deventer,
15. Pieter Bunschoten,
wonende te Hoogeveen,
16. Jacobus Johannes Oonk,
wonende te Zutphen,
17. Johan Johannes de Raat,
wonende te Emmeloord,
18. Erica van Beek,
wonende te Nieuwegein,
19. Alberta v.d. Greef-van Aarle,
wonende te Schijndel,
20. Cornelis Korperaal,
wonende te Harderwijk,
21. Neeltje van Geldrop-Schutte,
wonende te Driehuis,
22. Jan Jozef Willem Jansen,
wonende te Heerlen,
23. Johanna Motz-Oonk,
wonende te Rotterdam,
24. Engelina Koopman-Hagen,
wonende te Finsterwolde,
25. Peter Marinus Aloysius van Zutphen,
wonende te Heerlen,

26. Hendrik Frikken,
wonende te Musselkanaal,
27. Hendrik Johan van Eck,
wonende te Zeist,
28. Joannes Cornelis Gisolf,
wonende te Kwadendamme,
29. Hendrik Schuthof,
wonende te Zutphen,
30. Geerard Thiodiscus Schaap,
wonende te Deventer,
31. Lydia van Nobelen-Biezouw,
wonende te Amsterdam,
32. Jacob Dijkse,
wonende te Den Hoorn/Texel,
33. Lucas Rudolphus Jozeph Jacobs,
wonende te Den Helder,
34. Jans Bunschoten-Koridon,
wonende te Hilversum,
35. Jan Broekman,
wonende te Koekange,
36. Josephine van Leeuwen-Kerker,
wonende te Geldrop,
37. Henk v.d. Poppe,
wonende te Harderwijk,

maar mijn exploit overeenkomstig artikel 407 lid 5 Rv. doende te 's-Gravenhage aan de Valkenboslaan no. 72, ten kantore van Mr A.B.B. Beelaard, advocaat en procureur, hebbende gerequireerden in vorige instantie laatstelijk aldaar woonplaats gekozen en aan dat gekozen domicilie mijn exploit doende, sprekende met en 37 afschriften dezes latende aan:

Voormeld adres in gesloten enveloppe met daarop de vermeldingen als wettelijk voorgeschreven, omdat ik aldaar niemand aantrof aan wie rechtsgeldig afschrift kon worden gelaten;

AANGEZEGD:

dat mijn requirant hierbij beroep in cassatie instelt tegen het arrest door het Gerechtshof te 's-Gravenhage, Eerste Kamer, onder rolnummer 90/476 tussen mijn requirant als geïntimeerde en gerequireerden als appellanten gewezen en uitgesproken ter openbare terechtzitting van 26 september 1991;

Voorts heb ik, deurwaarder, geheel exploiterende en relaterende als voormeld, de geïnsinueerden voornoemd,

GEDAGVAARD:

om op vrijdag, de zeventiende januari negentienhonderdtweeënnegentig, des voormiddags te 10.00 uur, vertegenwoordigd door een advocaat bij de Hoge Raad der Nederlanden, te verschijnen ter openbare terechtzitting van die Raad, alsdan gehouden wordend in het gebouw van die Raad aan de Kazernestraat no. 52 te 's-Gravenhage;

TENEINDE:

alsdan tegen voormeld arrest te horen aanvoeren het navolgende

MIDDEL VAN CASSATIE

Schending van het recht en/of verzuim van vormen, waarvan de niet-inachtneming nietigheid met zich meebrengt, omdat het Hof heeft overwogen en beslist als vermeld in het hier als ingelast te beschouwen arrest, waarvan beroep, ten onrechte om de navolgende, mede in onderling verband en samenhang te beschouwen redenen.

- 1.1. De Stichting c.s. hebben aan hun vorderingen bij inleidende dagvaarding - voor zover hier van belang - het volgende ten grondslag gelegd:

"Aangezien de leden van de Vereniging van Anti Fascistische oud-Verzetsstrijders Nederland, Bond van Antifascisten in hun rechtsgevoel zijn geschokt en aan velen van hen psychische schade wordt toegebracht door het feit dat in de zaak Rost van Tonningen geen recht wordt gedaan en de Minister van Binnenlandse Zaken heeft besloten dit dossier te sluiten;

Aangezien immers de Minister van Binnenlandse Zaken aan de voorzitters van de Eerste en Tweede kamer zelf schrijft:

"Voor het kabinet was de afweging ten aanzien van de vraag, of aangekoerst zou moeten worden op een wettelijke maatregel bijzonder moeilijk. Het kabinet beseft terdege, dat een beslissing om niet daartoe over te gaan, als bijzonder pijnlijk zal worden ervaren bij grote delen van de Nederlandse samenleving. Met name bij verzetsdeelnemers en oorlogsslachtoffers zal zo'n beslissing hard aankomen" (prod. 15);

Aangezien eisers 3 t/m 37 zijn oud-verzetsmensen dan wel slachtoffers van de nazi-terreur en andere oprechte anti-fascisten;

Aangezien het voor hen onverdragelijk is dat door de Minister van Binnenlandse Zaken nog steeds wordt voorgespiegeld dat de pensioenbesluiten ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig zouden zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenverlening op de een of ander wijze ongedaan te maken;

Aangezien immers deze besluiten allerm minst rechtmatig zijn genomen, doch slechts met schending van het recht tot stand hebben kunnen komen;

Aangezien de Minister van Binnenlandse Zaken bij brief van 8 december 1988 is gesommeerd om zijn bereidheid tot heroverweging van de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioenbeschikking met betrekking tot het Kamerlidpensioen van de weduwe Rost van Tonningen uit te spreken, een en ander als eerste stap tot beëindiging van dit pensioen;

Aangezien de Minister heeft meegedeeld aan deze sommatie geen gevolg te zullen geven;

Aangezien de Minister door deze weigering onrechtmatig handelt jegens eisers."

Bij memorie van grieven (toelichting op grief I sub 1, blz. 2/3) hebben de Stichting c.s. doen betogen:

"Niet eisers beogen derhalve met deze procedure een eerste stap te zetten tot beëindiging van dit pensioen, maar een van de zaken die zij middels deze procedure beogen te bewerkstelligen, is dat de Minister een eerste stap zet tot beëindiging van dit pensioen. Dit betekent dat eisers erkennen dat uiteindelijk de beëindiging van het pensioen een zaak is van de politiek.

Eisers gaan er daarbij echter vanuit dat, indien eenmaal in rechte is vastgesteld dat de pensioentoekenning op onregelmatige en op onrechtmatige gronden tot stand is gekomen - en derhalve is komen vast te staan dat de Eerste en Tweede Kamer door de Minister onjuist zijn geïnformeerd over de rechtmatigheid van deze pensioentoekenning -, de politiek genoodzaakt zal zijn tot herbezinning omtrent de vraag of dit pensioen in stand kan worden gelaten.

Juist omdat dan zal vaststaan dat dit pensioen op onregelmatige en onrechtmatige grondslag berust, hebben eisers de overtuiging dat dan politiek wél de benodigde parlementaire meerderheid gevonden zal worden om het pensioen via een nieuwe wet ongedaan te maken."

Voorts hebben de Stichting c.s. bij memorie van grieven (toelichting op grief II, sub 2, blz. 10) doen stellen:

"Eisers hebben niet zozeer psychische schade onderhouden door de pensioentoekenning, als wel door het feit dat de Staat willens en wetens volhoudt dat de pensioenbeslissingen rechtmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden.

Bovendien is niet aangevoerd, zoals in deze overweging wordt gesuggereerd, dat eisers de besluitvorming met betrekking tot dit pensioen onverdraaglijk achten, maar dat het voor hen onverdraaglijk is dat door de Minister van Binnenlandse Zaken nog steeds wordt voorgespiegeld dat de pensioenbesluiten rechtmatig zouden zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenverlening op de een of andere wijze ongedaan te maken.

In deze dragende overweging is de Rechtbank derhalve zelfs niet tot een correcte omschrijving van de inzet van deze rechtsstrijd kunnen komen."

Tenslotte doen de Stichting c.s. bij memorie van grieven (toelichting op grief VII, blz. 15) stellen:

"Het gaat eisers om een andere rechtsrelatie, namelijk die tussen de Staat en henzelf. En dan met name de vraag of de Staat jegens hen onrechtmatig handelt door te blijven voorspiegelen dat de pensioenbesluiten ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig zouden zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenverlening op de een of andere wijze ongedaan te maken."

Op deze grondslag hebben de Stichting c.s. bij inleidende dagvaarding de verklaring voor recht gevorderd dat:

"de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwnpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoekenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moet worden aangemerkt."

Bij akte in hoger beroep hebben de Stichting c.s. ter ondersteuning van hun vordering strekkende tot een verklaring voor recht deze vermeerderd met de navolgende subsidiaire vordering:

"Mitsdien de Rechtbank te 's-Gravenhage bij vonnis, uitvoerbaar bij voorraad, de Staat (de Minister van Binnenlandse Zaken) verbiedt om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwnpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, rechtmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden, waarbij door de Staat (de Minister van Binnenlandse Zaken) niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoekenning en deze herziening geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn geschied"

De stellingen van de Stichting c.s. laten geen andere conclusie toe dan dat zij in deze procedure als onrechtmatige gedraging van de Staat en als oorzaak van de bij hen optredende psychische schade aanwijzen: a) de weigering om de pensioentoeken-

ningen aan mevrouw Rost van Tonningen ongedaan te maken, dan wel b) de standpuntbepaling dat de pensioenbesluiten ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen in het verleden recht- en regelmatig waren. In ieder geval wat punt a. aangaat vormt dit ook 's Hofs uitleg van de stellingen van de Stichting c.s. nu het Hof in rov. 7 overweegt:

"Appellanten hebben echter hun hierboven vermelde vorderingen op artikel 1401 BW gebaseerd en als grondslag daarvan gesteld dat de verzetsstrijders, doordat de Staat niet bereid is de omstreden pensioentoekenningen ongedaan te maken, ernstige psychische schade lijden en aldus in hun persoonlijkheid worden aangetast, dat deze psychische schade hun geestelijke gezondheid betreft en dat hier bovendien de integriteit van de rechtsstaat, met de zedelijkheid als achterliggend belang, in het geding is. Daarbij hebben zij met nadruk gesteld dat, ook al zou het niet tot een ongedaanmaking van die pensioentoekenningen komen (hetgeen hun uiteindelijk streven is), een verklaring voor recht volgens welke die pensioentoekenningen onrechtmatig zijn, op zichzelf al tot herstel van hun psychische schade zou leiden."

Voorts merkt het Hof in overeenstemming met rov. 7 de door de Stichting c.s. gevorderde verklaring voor recht in rov. 8 aan als een soort schadevergoeding in natura, daarbij er klaarblijkelijk van uit gaande, dat een zelfstandige - niet in de verklaring voor recht besloten liggende - onrechtmatige gedraging van de Staat de toewijzing van de verklaring voor recht rechtvaardigt.

- 1.1.1. De gedachtengang die het Hof ten grondslag legt aan zijn oordeel dat de Stichting c.s. ontvankelijk zijn in hun vorderingen respectievelijk dat de gevorderde verklaring voor recht toewijsbaar is, is niet naar de eisen van de wet met redenen omkleed, omdat het Hof niet vaststelt c.q. onvoldoende duidelijk maakt, of en waarom de weigering de pensioentoekenningen aan mevrouw Rost van Tonningen ongedaan te maken dan wel de standpuntbepaling dat de pensioentoekenningen recht- en regelmatig waren, onrechtmatig zijn.

1.1.2. Voor zover uit 's Hofs overwegingen moet worden afgeleid dat die weigering dan wel die standpuntbepaling onrechtmatig zijn, is 's Hofs oordeel rehtens onjuist omdat de bevoegdheid tot het nemen van een besluit tot ongedaanmaking van het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen krachtens art. 63 lid 1 Grondwet in verband met art. 129 Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers uitsluitend toekomt aan de wetgever (in formele zin), een wetsvoorstel, dat het verval van de pensioenrechten van mevrouw Rost van Tonningen mogelijk moest maken aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gedaan en dit wetsvoorstel na ampel beraad is ingetrokken. Het stelsel van de Grondwet verzet zich er tegen dat de rechter treedt in de beoordeling van deze afweging of treedt in de beoordeling van de door de organen van de wetgevende macht ingenomen standpunten, tegen welke laatste beoordeling zich in het bijzonder ook art. 71 Grondwet keert.

1.1.3. Voor zover het Hof meent dat de Staat op dit punt geen verweer heeft gevoerd zijn de overwegingen van het Hof onbegrijpelijk. De Staat heeft bij conclusie van antwoord doen betogen:

"Materieel richten eisers tal van beschuldigingen tot de ambtelijke werkgroep, die het hiervoor in het geding gebrachte rapport tot stand heeft gebracht en tot het Kabinet wegens zijn standpunt als verwoord in de brief van de Minister van Binnenlandse Zaken van 17 november 1986. De Staat wijst deze beschuldigingen als volstrekt ongefundeerd van de hand.

Eisers zien overigens over het hoofd dat wat men ook kan opmerken over de juistheid van de beslissingen uit het verleden met betrekking tot het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen - de Staat verwijst daartoe naar de overwegingen van de ambtelijke werkgroep en van het Kabinet, welke door de Staat worden gehandhaafd -, de door de wetgever te beantwoorden vraag was of, gegeven de beslissingen uit het verleden en met inachtneming van de beginselen van behoorlijke wetgeving, het bij wet ingrijpen in het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen juist zou zijn. Bij deze afweging heeft het beginsel van rechtszekerheid een belangrijke rol gespeeld. Voorzover de door het Kabinet en in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in dit verband naar voren gebrachte argumenten eisers niet kunnen overtuigen, kan worden verwezen naar de aan de Vaste Commissie voor

Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer uitgebrachte adviezen van de hoogleraren Simons en Elzinga.

Zie hiervoor:

Tweede Kamer, 1986-1987, 19783, nr. 4.

Voor alle duidelijkheid wijst de Staat erop dat deze afweging aan de wetgever is voorbehouden en dat krachtens art. 120 Grondwet en art. 11 Wet AB door de rechter in het resultaat van deze afweging niet kan worden getreden, nu door de Grondwet een wet wordt voorgeschreven voor een herziening van het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen en in de Tweede Kamer der Staten-Generaal na uitvoerige debatten niet de vereiste meerderheid bleek te bestaan om tot een wettelijke regeling terzake te geraken."

Daarenboven heeft de Staat zich bij pleidooi in appél - na de hiervoor weergegeven vermeerdering van eis door de Stichting c.s. - uitdrukkelijk beroepen op het bepaalde in art. 71 Grondwet.

- 1.1.4. Rechtens onjuist in het licht van de door de Stichting c.s. gestelde (en door het Hof ook zo uitgelegde) grondslag van hun vorderingen, te weten dat de Staat onrechtmatig handelt door te weigeren de pensioentoekenningen aan mevrouw Rost van Tonningen ongedaan te maken, is 's Hofs oordeel dat op die grondslag een verklaring voor recht toewijsbaar is (of de Stichting c.s. ontvankelijk zijn in een vordering strekkende tot een verklaring voor recht) van een andere inhoud, te weten dat de pensioenbesluiten in 1950 en 1956 ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen onregelmatig en onrechtmatig zijn. Anders dan het Hof kennelijk meent, behoort identiteit te bestaan tussen de als grondslag van een geschil gestelde rechtsverhouding en de rechtsverhouding waaromtrent de rechter een verklaring voor recht uitspreekt. Moeten 's Hofs overwegingen zo worden uitgelegd dat die identiteit naar 's Hofs opvatting wel bestaat, dan is 's Hofs arrest onvoldoende met redenen omkleed, omdat het Hof onvoldoende duidelijk maakt waarom naar 's Hofs oordeel een onrechtmatige gedraging, hierin gelegen dat geweigerd wordt de pensioentoekenningen aan mevrouw Rost van Tonningen ongedaan te

maken identiek is aan een onrechtmatige gedraging, hierin gelegen dat de besluiten van 1950 en 1956 ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen onregelmatig en onrechtmatig zijn.

- 1.2. Moeten 's Hofs overwegingen aldus worden gelezen dat naar 's Hofs opvatting grondslag van de vorderingen van de Stichting c.s. - slechts - is, dat de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 terzake van mevrouw Rost van Tonningen onregelmatig en onrechtmatig zijn, dan zijn 's Hofs overwegingen in het licht van de stellingen van de Stichting c.s., zoals blijkend uit de hierboven in onderdeel 1.1 geciteerde gedingstukken en in het licht van 's Hofs eigen vaststelling in rov. 7 van het arrest onbegrijpelijk, nu deze stellingen en deze vaststelling geen andere conclusie toelaten dan dat dit niet de grondslag van de vorderingen van de Stichting c.s. vormt.
- 1.3. Rechtens onjuist, althans niet naar de eisen der wet met redenen omkleed, is 's Hofs oordeel dat de Stichting c.s. ontvankelijk zijn in hun vordering tot de in het geschil zijnde verklaring voor recht dan wel dat deze verklaring voor recht toewijsbaar is, omdat de naar 's Hofs oordeel bij de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 geschonden normen niet strekken tot bescherming tegen de psychische schade zoals de Stichting c.s. stellen deze te lijden, althans omdat het Hof niet vaststelt c.q. onvoldoende duidelijk maakt, of en waarom de Staat jegens de Stichting c.s. onrechtmatig heeft gehandeld door de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 te nemen zoals deze zijn genomen, dan wel of en waarom de naar 's Hofs oordeel bij de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 geschonden normen strekken tot bescherming tegen de psychische schade zoals de Stichting c.s. deze stellen te lijden. Zulks wordt niet anders, wanneer de gevorderde verklaring voor recht wordt aangemerkt als een vorm van schadevergoeding in natura. Ook dan is noodzakelijk dat de in de verklaring voor recht als geschonden aangewezen normen strekken tot bescherming van de schade, zoals de

Stichting c.s. (de wederpartij in het geding) deze stellen te hebben geleden.

- 1.4. Rechtens onjuist, althans niet naar de eisen der wet met redenen omkleed, is 's Hofs oordeel in rov. 9 dat de door de Stichting c.s. gevorderde verklaring voor recht als een soort schadevergoeding in natura behoort te worden beschouwd. Een verklaring voor recht - of zoals art. 3:302 NBW het juister formuleert: een verklaring van recht - is een uitspraak van de rechter waarbij deze een rechtsfeit, een rechtstoestand of een rechtsverhouding vaststelt. Schadevergoeding vormt het rechtsgevolg dat door de rechter aan dit rechtsfeit, deze rechtstoestand of deze rechtsverhouding kan worden verbonden. Anders dan het Hof kennelijk meent kan een vordering tot vaststelling van een oorzaak van aansprakelijkheid niet opgaan in een vordering tot schadevergoeding en kan eerstbedoelde ook niet als de laatstbedoelde worden opgevat. In ieder geval is het loutere argument dat psychische schade gedeeltelijk kan worden weggenomen door het uitspreken van de verklaring voor recht daartoe onvoldoende.
- 1.5. Rechtens onjuist, dan wel niet naar de eisen der wet met redenen omkleed, is 's Hofs oordeel dat de Stichting c.s. voldoende rechtens relevant belang hebben bij de door hen gevorderde verklaring voor recht respectievelijk kunnen worden beschouwd als onmiddellijk betrokken (rechts)personen bij de rechtsverhouding waaromtrent de Stichting c.s. een verklaring voor recht vorderen. De Stichting c.s. hebben bij memorie van grieven (vgl. onder meer blz. 13) onmiskenbaar tot uitdrukking gebracht geen verdere voorziening te wensen dan de gevorderde verklaring voor recht. Daarenboven hebben de Stichting c.s. als oorzaak van bij hen optredende psychische schade aangewezen de weigering om de pensioentoekenningen aan mevrouw Rost van Tonningen ongedaan te maken dan wel de standpuntbepaling dat de pensioenbesluiten ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen van 1950 en 1956 regelmatig en rechtmatig zijn en uitdrukkelijk

niet de regelmatigheid of rechtmatigheid van de pensioenbesluiten zelf. Gezien deze beide omstandigheden kunnen de Stichting c.s. geen rechtens relevant belang hebben bij de gevorderde verklaring voor recht, althans laat het Hof ten onrechte na vast te stellen welk belang van de Stichting c.s. de gevorderde verklaring voor recht in dit licht rechtvaardigt.

1.6. De gevorderde verklaring voor recht onderscheidt naar formulering en strekking niet tussen de rechtsverhouding tussen de Staat en mevrouw Rost van Tonningen enerzijds en de rechtsverhouding tussen de Stichting c.s. en de Staat anderzijds zodat de verklaring voor recht zich mede uitstrekt over, althans mede van belang is voor, de rechtsverhouding tussen de Staat en mevrouw Rost van Tonningen, hetgeen de Stichting c.s. gezien hun stellingen ook beogen. De bij de beoordeling van de rechtsverhouding tussen de Staat en mevrouw Rost van Tonningen rijzende vraag of de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen regelmatig en rechtmatig zijn, is - althans voor zover in deze procedure van belang - uitsluitend voorbehouden aan de wetgever c.q. de Staten-Generaal. In die beoordeling kan de rechter niet treden. Bij pensioenbesluiten als de onderhavige zijn naar hun aard bovendien uitsluitend de Staat en de pensioengerechtigde betrokken. Anders dan het Hof kennelijk meent, kon het Hof dan ook geen onderzoek instellen, als door de Stichting c.s. verlangd, naar de regelmatigheid en de rechtmatigheid van de pensioenbesluiten van 1950 en 1956. Door anders te oordelen heeft het Hof het recht geschonden.

2.1. In rov. 34 oordeelt het Hof dat het tegen de achtergrond van de buitengewone omstandigheden waarin ons land en zijn staatsinstellingen verkeerden in de periode waarover het hier gaat mag onderzoeken of Rost van Tonningen zijn Kamerlidmaatschap vrijwillig heeft prijsgegeven. Dit oordeel is rechtens onjuist. In de Nederlandse staatsrechtelijke verhoudingen komt de bevoegdheid te onderzoeken en te beoordelen of een lid van de

Staten-Generaal zijn lidmaatschap daarvan vrijwillig heeft prijsgegeven uitsluitend toe aan de Staten-Generaal zelf. Bij zijn verwijzing naar de buitengewone omstandigheden waarin Nederland en zijn staatsinstellingen in - kort samengevat - de oorlogsjaren verkeerden, verliest het Hof uit het oog dat de vraag waarnaar het Hof een onderzoek instelt rijst op een tijdstip dat deze buitengewone omstandigheden zich niet (langer) voordoen en geen enkele belemmering voor de Staten-Generaal (meer) bestaat zijn taken en bevoegdheden, ook voor wat betreft een beoordeling van de vraag of Rost van Tonningen zijn Kamerlidmaatschap heeft prijsgegeven, uit te oefenen. De door het Hof genoemde omstandigheden rechtvaardigen dan ook geen inbreuk op het prerogatief in deze van de Staten-Generaal.

- 2.2. Rechtens onjuist, althans niet naar de eisen der wet met redenen omkleed, is 's Hofs oordeel in rov. 35 dat Rost van Tonningen in elk geval op 24 april 1941 zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer heeft prijsgegeven en dat hij derhalve geacht moet worden met ingang van die datum vrijwillig als Kamerlid te zijn afgetreden.

De Kieswet van 1896, zoals gewijzigd en aangevuld bij latere wetgeving, bepaalde - voor zover hier van belang - het volgende:

"De leden der Tweede Kamer kunnen te allen tijde hun ontslag nemen. Het wordt door hen ingezonden aan de Kamer, die het ter kennis te brengt van de Minister van Binnenlandsche Zaken, of, zoo de zitting der Kamer gesloten is, aan dien Minister."

Gezien deze bepaling, het staatsrechtelijk belang en het belang van de rechtszekerheid, dat bij een vrijwillig ontslag als Kamerlid is betrokken, legt het Hof een onjuiste maatstaf aan bij zijn oordeel dat Rost van Tonningen op 24 april 1941 zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer heeft prijsgegeven en dat hij geacht moet worden met ingang van die datum vrijwillig als Kamerlid te zijn afgetreden. Van een vrijwillig ontslag als

Kamerlid behoort ook onder de extreme omstandigheden die zich in 1941 voordeden duidelijk en ondubbelzinnig te blijken. Een dergelijk ontslag mag niet worden afgeleid uit de feiten en gedragingen die het Hof in rov. 35 aan zijn oordeel ten grondslag legt. In ieder geval is het oordeel van het Hof onvoldoende gemotiveerd nu uit de door het Hof genoemde feiten en gedragingen een duidelijk en ondubbelzinnig aftreden door Rost van Tonningen als Kamerlid niet blijkt.

3. Rechtens onjuist is 's Hofs oordeel in rov. 42 dat art. 8 van de wet van 1924 voorschrijft dat de pensioenaanvraag moet worden ingediend bij de Minister van Financiën en dat art. 9 bepaalt dat het pensioen op voordracht van deze Minister wordt toegekend bij Koninklijk Besluit. De artt. 8 en 9 van genoemde wet zijn gewijzigd bij wet van 25 oktober 1933, tot wettelijke voorziening naar aanleiding van het Koninklijk Besluit van 8 juni 1933 (Staatsblad no. 311) tot instelling van een Departement van Algemeen Bestuur, dat den naam zal dragen van Ministerie van Sociale Zaken, en tot wijziging van den naam van het Ministerie van Economische Zaken en Arbeid (Staatsblad no. 533). Deze wet bepaalt in art. 1:

"De bevoegdheden en verplichtingen, onderwerpen betreffende, genoemd in Ons besluit van 8 juni 1933 (Staatsblad no. 311) en bij bestaande wetten opgedragen aan Onze Ministers van Economische Zaken en Arbeid, van Binnenlandsche Zaken, van Waterstaat, van Justitie en van Financiën gaan over op Onze Ministers van Sociale Zaken en van Binnenlandsche Zaken, ieder voor zooveel het betreft de zaken, welke hem bij Ons voornoemd besluit de zorg is opgedragen."

Het Koninklijk Besluit van 8 juni 1933 (Staatsblad no. 311) bepaalt:

"Hebben goedgevonden en verstaan:

....

III Aan het Hoofd van het Departement van Binnenlandsche Zaken op te dragen de zorg voor de zaken betreffende:

....

de pensioenzaken met uitzondering van die, bedoeld in artikel 172 van de Grondwet."

Deze bepaling brengt mee dat, anders dan het Hof meent, de pensioenaanvraag moest worden ingediend bij de Minister van Binnenlandse Zaken en dat de Minister van Binnenlandse Zaken bevoegd was tot de voordracht tot toekenning van het pensioen.

Op grond van vorenstaand middel, althans een of meer onderdelen daarvan, te horen eis doen dat het de Hoge Raad der Nederlanden behage het arrest waarvan beroep te vernietigen met zodanige verdere beslissing als de Hoge Raad zal vermenen te behoren; kosten rechtens.

De kosten dezes zijn voor mij, deurwaarder, f. 2.235,15

De kosten dezes zijn:

exploit f. 35,25
afschriften f. 480,-
oplegg(n) f.
afstand f. 350
meer pers. f. 318,60

B.T.W.

Art. 2 Rv. f. 48,85
f. 1886,20
B.T.W. f. 348,95
f. 2235,15

f.
f.
f.

Deurwaarder

22.1.93

Neue procedure beginnen op basis van
de subsidie aanvraag?

Duitse parlement schort verjaring DDR-misdaden op

BONN — Het Duitse parlement heeft gisteren een wet aangenomen waarbij de verjaringstermijn wordt opgeschort voor misdaden die begaan zijn in de tijd dat de DDR een aparte staat was en waarvan de dader om 'politieke of anderszins wettelijk niet aanvaardbare redenen' niet is vervolgd. De wet is van toepassing op misdaden begaan tussen 1949, het jaar waarin de DDR werd gesticht, en 1990, toen de Oostduitse staat tenonder ging. De Bondsraad, de Duitse senaat, zei in een verklaring dat de wet ertoe kan bijdragen dat talloze zaken als nog tot een einde worden gebracht. Onder rechters, zo voegde de raad eraan toe, heerste verwarring over de vraag of dergelijke zaken nog konden worden vervolgd. (Reuter)

23-1-92

23-1-93

Eerst Staat Sommer zal niet lang
op het standpunt te stellen dat het
persoon rechtmatig is (rechter met ons
lees), dan politiek gebied aangevat
dat door niet geboden aan zij wordt
dan nog de sommatie lukt. Werdte-politie
gevoerd na een rechtmatig

advokaten:
ben beelaard
edwin breetveld

administratief
medewerksters:
thea biesot
désirée choy
marjolein de glint

De weledelgestrenghe heer
mr. N.M.P. Steijnen
Couwenhoven 52-05
3703 ER ZEIST

advokaten kollektief valkenboslaan

valkenboslaan 72
2563 cm den haag

telefoon 070-3631961
fax 070-3562628

Den Haag, 27 januari 1993

Inzake: St. Herw. Pens. NSB-Kamerleden/Staat
Ons nr: 2701.08/dc

Beste Nico,

Ingesloten doe ik je het arrest van de Hoge Raad
toekomen.

Met vriendelijke groeten,

Ben Beelaard

leving van art. 51 Sv niet in staat is geweest om zijn cliënt op de dienende dag te verdedigen (HR 5 maart 1991, NJ 1991, 546), maar niet wanneer de raadsman op de zitting ten onrechte de mond is gesnoerd.

4. De hier verdedigde opvatting kan op korte termijn tot ernstige capaciteitsproblemen leiden. Om die reden zou ik willen pleiten voor een gefaseerde implementatie van de nieuwe Straatsburgse jurisprudentie. In de overgangssituatie kan terugwijzing achterwege blijven. Strijd met het verdrag levert dat als gezegd vermoedelijk niet op. Daar komt bij dat het verdrag verplicht tot berechting binnen redelijke termijn, en dat het Europese Hof daarom aan maatregelen die verstopping van de strafrechtssketen beogen tegen te gaan, een *legitimate aim* toeschrijft (vgl. EHRM 2 maart 1987, NJ 1991, 165 m.nt. EAA). Enig begrip voor de overgangsproblemen zal men in Straatsburg vast wel kunnen opbrengen.

Verdedigbaar lijkt mij gelet op het voorgaande ook, dat de Hoge Raad zich de eerste tijd terughoudend opstelt, en dus niet casceert op grond van het enkele feit dat de raadsman van de niet verschenen verdachte in appel (naar achteraf blijkt, ten onrechte) het woord is onthouden. De overgangssituatie vraagt om differentiatie. Daarbij kan aansluiting worden gezocht bij de beide arresten van het Hof. Lala werd in hoger beroep veroordeeld tot twee weken gevangenisstraf. Hij was niet verhinderd om te verschijnen, maar bleef weg, naar zijn zeggen omdat hij bang was opgepakt te worden in verband met een nog openstaande boete. Voor de rechter Matscher was dat reden om in deze zaak tegen te stemmen. Voor het Hof is met de constatering dat het verdrag geschonden is, de kous af. Die constatering levert naar zijn oordeel voor Lala „sufficient just satisfaction” op. In de zaak Pelladoah is het oordeel van het Hof wél unaniem. Pelladoah werd in eerste aanleg veroordeeld tot zes maanden hechtenis en vervolgens het land uitgezet. In hoger beroep werd hij bij verstek veroordeeld tot negen jaar gevangenisstraf. „The importance of what was at stake for the applicant” noemt het Hof uitdrukkelijk een factor die in de beschouwing moet worden betrokken. Bij de vraag naar de schadevergoeding gaat het Hof in op een suggestie van de Commissie om de Nederlandse regering te verzoeken de opgelegde straf niet te executeren zonder eerst de zaak te heropenen. Het Hof stelt, onder verwijzing naar zijn bevoegdheden, dat het niet in de positie is om de suggestie te ondersteunen. De boodschap is intussen duidelijk. De Hoge Raad blijft redelijk in het spoor van het Hof als hij de vraag of het bestreden arrest over de kop moet, in de overgangsfase laat afhangen van factoren als de zwaarte van de opgelegde straf en de procesopstelling van de verdachte (reden van wegblijven; wel of geen bekentenis).

5. De arresten van het Hof vragen op middellange termijn om een bezinning op de inrichting van het strafproces. Myjer (t.a.p., p. 1237) stelt

wijzigingen voor in de regeling van de rechtsmiddelen. Men kan zich daarbij afvragen of niet ook de wettelijke regeling van het onderzoek ter zitting moet worden aangepast. Zo zijn het verlenen van verstek en het weer vervallen verklaren van dat versiek geworden tot formaliteiten die hun oorspronkelijke betekenis hebben verloren. Natuurlijk moet in het proces-verbaal vastgelegd worden dat de verdachte niet is verschenen, maar een tussenvonnissen is daarvoor niet nodig. Een vraag van meer gewicht is of de wetgever en de rechterlijke macht niet zouden moeten zoeken naar andere methoden om te bewerkstelligen dat de verdachte ter zitting verschijnt. Accepteren wij een strafproces waarbij de (persoon van de) verdachte geheel buiten beeld kan blijven?

Kn

Nr. 734

HOGHE RAAD

22 januari 1993, nr. 14 926

(Mrs. Martens. Roelvink, Korthals Altes, Neleman, Heemskerk; A-G Koopmans; m.nt. CJHB)

RvdW 1993, 39

Pensioen weduwe Rost van Tonningen. Verzetorganisaties en oud-verzetstrijders vorderen verklaring voor recht dat pensioenbeschikkingen in strijd waren met het recht c.q. dat de Staat wordt verboden in het openbaar het standpunt in te nemen dat beschikkingen rechtmatig waren. Vereisten voor verklaring voor recht. Vrijheid van meningsuiting regering.

Een verklaring voor recht kan slechts worden uitgesproken op vordering van één der bij een bepaalde rechtsverhouding onmiddellijk betrokkenen en kan enkel dienen tot het op jegen de andere betrokkenen bindende wijze vaststellen van haar bestaan of preciseren van haar inhoud. Aan deze vereisten is te dezen niet voldaan. De stichting c.s. zijn niet onmiddellijk betrokkenen bij de rechtsverhouding waarop de door hen gevorderde verklaring voor recht betrekking heeft, de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen.

Het gevorderde verbod betreft een mening over een rechtsvraag waarbij de stichting c.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn. De regering heeft deze mening uitgesproken in een openbaar debat over een publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van de stelling dat de door

de regering aldus uitgesproken mening onjuist is. Het recht van meningsuiting beschermt immers, zeker in een publiek debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen waaraan anderen aanstoot kunnen nemen of waardoor anderen worden geschokt. Het Europese Hof voor de rechten van de mens heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen.*

(BW (oud) art. 1401; BW art. 3:302, 6:162; Gr.w. art. 7; EVRM art. 10, IVBP art. 19)

De Staat der Nederlanden (Ministerie van Binnenlandse Zaken), te 's-Gravenhage, eiser tot cassatie, voorwaardelijk incidenteel verweerder, adv. mr. J.L. de Wijkerslooth, tegen

1. De Stichting Herwaarderung Pensioenen NSB-kamerleden, te Hoenderloo, gem. Apeldoorn,
2. De Vereniging van Anti Fascistische Oud-Verzetstrijders Nederland, Bond van Antifascisten, te Hoenderloo, gem. Apeldoorn,
3. Saapke Zwart-Gouloze, te Amsterdam, en 34 anderen, verweerders in cassatie, voorwaardelijk incidenteel eisers, adv. mr. A.B.B. Beelaard.

Rechtbank:

1. Ten processe staat tussen partijen, voorzover thans van belang, het volgende vast.

1.1. Na de Tweede Kamer-verkiezingen van 1937 werd onder anderen het lid van de NSB, M.M. Rost van Tonningen, verkozen verklaard. Rost van Tonningen werd in de loop van 1940 door de rijkscommissaris benoemd tot commissaris voor de „Marxistische partijen“. Per 26 maart 1941 werd hij door de Duitse bezetter benoemd tot president van De Nederlandsche Bank en in april 1941 werd hij benoemd tot waarnemend secretaris-generaal van het Ministerie van Financiën en tot secretaris-generaal van het Ministerie van Bijzondere Economische Zaken. Bij de aanvaarding van deze functies heeft Rost van Tonningen geen ontslag als kamerlid genomen.

Rost van Tonningen overleed op 6 juni 1945.

1.2. Aan de weduwe van Rost van Tonningen is bij KB van 15 mei 1950 met toepassing van de wet van 21 nov. 1924 tot uitvoering van art. 90 laatste lid Grondwet (Gr.w) (Stb. 522) een pensioen toegekend met ingang van 27 aug. 1947. In 1956 en latere jaren hebben diverse wijzigingen en herberekeningen van dit pensioen op basis van wettelijke regelingen plaatsgevonden.

1.3. De pensioenwet voor kamerleden en hun nabestaanden is met ingang van 1 jan. 1970 vervangen door de wet van 10 dec. 1969 (Stb. 594), de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (verder ook te noemen: Appa). De Appa, zoals nader gewijzigd, vormt thans de

grondslag voor de pensioenuitkeringen aan de weduwe Rost van Tonningen.

1.4. Uit art. 129 Appa vloeit voort dat een herziening van een beslissing genomen met toepassing van de vroegere pensioenwet(ten) niet meer mogelijk is nadat vijf jaren zijn verstreken sinds het tijdstip van inwerkingtreding van de Appa (op 1 jan. 1970). Herziening van de pensioenbeslissingen ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen is vanaf 1 jan. 1975 nog slechts mogelijk bij wet in formele zin met inachtneming van het bepaalde in art. 63 Gr.w dat de kamers der Staten-Generaal een voorstel van wet terzake alleen kunnen aannemen met ten minste twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen.

1.5. Een herziening van het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen bij wet is in de Tweede Kamer der Staten-Generaal uitvoerig aan de orde geweest. Het overleg in de Tweede Kamer heeft evenwel niet geleid tot wetswijziging. De beraadslagingen hebben plaatsgevonden in de jaren 1986, 1987 en 1988. Zij werden ingeleid door een brief van de minister van Binnenlandse Zaken d.d. 17 nov. 1986, waarin het kabinetsstandpunt is verwoord over de rechtmatigheid van de pensioentoekenning aan de weduwe Rost van Tonningen op basis van het kamerlidmaatschap van haar echtgenoot en waarbij aan de Tweede Kamer het rapport van een ambtelijke werkgroep over deze aangelegenheid d.d. 13 juni 1986 is aangeboden (producties 1 en 2 conclusie van eis).

2. Met de hiervoor onder de feiten weergegeven vordering tot verklaring voor recht beoogen eisers een eerste stap te zetten tot beëindiging van het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen.

Eisers sub 1 (verder ook te noemen: de stichting) stelt op grond van haar statutaire doelstelling recht en belang te hebben bij een vaststelling in rechte van het onrechtmatig karakter van de pensioenbesluiten ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen in 1950 en 1956.

Eisers sub 2 (verder ook te noemen: de vereniging) stelt dat het rechtsgevoel van haar leden is geschokt en dat velen psychische schade wordt toegebracht door het feit dat in deze zaak geen recht wordt gedaan en dat de minister van Binnenlandse Zaken heeft besloten het dossier van de pensioentoekenning aan de weduwe Rost van Tonningen te sluiten.

Eisers sub 3 t/m 37 (zichzelf omschrijvend als oud-verzetssensen, slachtoffers van de Naziterreur en andere oprechte anti-fascisten) vinden het onverdraaglijk dat de minister van Binnenlandse Zaken zich nog steeds op het standpunt stelt dat de bedoelde pensioenbesluiten rechtmatig zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenverlening op een of andere manier ongedaan te maken.

Eisers hebben de minister van Binnenlandse Zaken bij brief d.d. 8 dec. 1988 gesommeerd om zijn bereidheid tot heroverweging van de

* Zie ook AB 1993, 198, m.nt. FHVdB; red.

rechtmatigheid en regelmatigheid van meergenoemde pensioentoeckenning uit te spreken, hetgeen de minister heeft geweigerd.

Eisers hebben uitvoerig uiteengezet dat naar hun oordeel de minister van Binnenlandse Zaken door deze weigering onrechtmatig jegens hen handelt.

3. Gedaagde voert verweer.

Allereerst voert gedaagde aan dat eisers om meerdere redenen niet-ontvankelijk dienen te worden verklaard in hun vordering.

Voorts beroept gedaagde zich op de verjaringstermijn van art. 2004 BW. Ook voert gedaagde inhoudelijk verweer tegen de vordering van eisers.

4. Eisers zullen op na te melden gronden niet-ontvankelijk worden verklaard in hun vordering.

4.1. In de eerste plaats hebben eisers geen rechtens relevant belang bij hun vordering.

Immers, het belang van een eiser bij een verklaring voor recht is niet aanwezig, indien het vonnis van de rechter „niet vermag baat te brengen ten opzichte van de wederpartij” (HR 15 dec. 1939, NJ 1940, 206, m.nt. EMM).

Een dergelijk geval doet zich hier voor, nu de toekenning van meergenoemd pensioen aan de weduwe Rost van Tonningen slechts bij wet in formele zin met een gekwalificeerde meerderheid als genoemd in art. 63 Gr.w kan worden gewijzigd e.q. ingetrokken.

Dit wordt niet anders, nu met de gevraagde verklaring voor recht door eisers wordt beoogd bij te dragen aan het herstel van geschonden rechtsgevoel en van psychische schade ten gevolge van (het bekend worden van) de volgens eisers onjuiste toekenning van meergenoemd pensioen, dan wel het onverdraaglijk achten van de besluitvorming met betrekking tot dit pensioen, een en ander bij gelegenheid van de pleidooien door eisers ook aangeduid als het algemene belang van de zedelijkheid.

4.2. In direct verband met het vorenstaande geldt voorts dat de vordering – uitsluitend strekkend tot een verklaring voor recht dat gedaagde jegens eisers een onrechtmatige daad heeft gepleegd – slechts toelaatbaar is indien eisers er belang bij hebben dat zodanige de wederpartij bindende verklaring reeds dadelijk door de rechter wordt gegeven (HR 30 maart 1951, NJ 1952, 29, m.nt. PhANH).

Daarvan is in dit geval geen sprake.

Immers, er zijn geen bijzondere omstandigheden gesteld of gebleken, die een splitsing van eisers rechtsvordering in afzonderlijke vorderingen betreffende erkenning van recht en veroordeling tot prestatie rechtvaardigen. Aldus wordt niet voldaan aan de door de Hoge Raad gestelde criteria, die zijn ingegeven door „de eisen van een behoorlijke procesvoering en het belang der rechtspleging”.

4.3. Daarbij komt nog dat eisers ook niet zijn aan te merken als onmiddellijk betrokken (rechts)persoon bij de rechtsverhouding tussen gedaagde en de weduwe Rost van Tonningen

als bedoeld in art. 3.11.7 NBW.

5. Nu eisers reeds op grond van het onder 4 overwogene in hun vordering niet-ontvankelijk moeten worden verklaard, kan in het midden worden gelaten a. of er nog andere gronden bestaan om tot niet-ontvankelijkheid van de stichting en de vereniging te concluderen en b. of de vordering niet reeds is verjaard op grond van het bepaalde in art. 2004 BW.

6. Eisers zullen als de in het ongelijk gestelde partij met de kosten van deze procedure worden belast, zoals hierna weer te geven.

(enz.)

Hof:

Beoordeling van het hoger beroep

1. Tegen de onder 1 in het bestreden vonnis vastgestelde feiten zijn geen grieven aangevoerd, zodat ook het hof van deze feiten zal uitgaan, waarbij echter aantekening verdient dat de vaststelling volgens welke Rost van Tonningen, toen hij in dat vonnis onder 1.1 vermelde functies aanvaardde, geen ontslag als kamerlid heeft genomen, aldus moet worden verstaan, dat hij toen niet bij de Tweede Kamer of bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken zijn ontslag als kamerlid heeft ingediend.

2. Appellanten hebben gevorderd voor recht te verklaren dat de onder 1.2 in bedoeld vonnis vermelde toekenning van pensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, zoals die op 15 mei 1950 tot stand kwam, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht „in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoeckenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt”. In hoger beroep hebben zij subsidiair daaraan nog toegevoegd een vordering dat aan de Staat wordt verboden om, kort gezegd, in het openbaar een tegenovergesteld standpunt in te nemen.

3. De rechtbank heeft appellanten in hun vordering niet-ontvankelijk verklaard en is dus aan een materieel onderzoek van die vordering niet toegekomen. Zij was namelijk van oordeel dat, nu het omstreden pensioen slechts bij wet in formele zin met gekwalificeerde meerderheid van stemmen kan worden gewijzigd of ingetrokken (art. 63 Gr.w), appellanten geen „rechtens relevant belang” bij die vordering hebben. Verder meende zij, in verband hiermee, dat het instellen van een vordering, uitsluitend strekkende tot een verklaring voor recht zoals hierboven bedoeld, in casu afstuit op „de eisen van een behoorlijke procesvoering en het belang der rechtspleging”. Tenslotte was zij van oordeel dat appellanten niet zijn aan te merken als onmiddellijk betrokken (rechts)personen bij de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen in de zin van art. 3.11.7 NBW. Bij een en ander liet de rechtbank de grondigheid van enkele andere, door de Staat opgeworpen niet-ontvankelijkheidsverweren,

waaronder een beroep op verjaring van art. 2004 BW, uitdrukkelijk in het midden.

4. Appellanten hebben met hun acht grieven dit oordeel in zijn verschillende onderdelen bestreden. Zij stellen zich op het standpunt dat de rechtbank ten onrechte een niet-ontvankelijkverklaring heeft uitgesproken. De Staat heeft daarentegen de juistheid van deze beslissing staande gehouden. De aldus opgeworpen respectievelijk tegengesproken grieven lenen zich voor een gezamenlijke behandeling. Het hof zal dus thans de ontvankelijkheidsvraag, voorzover partijen daarover van mening verschillen, samenhangend bespreken.

5. Daarbij wordt vooropgesteld dat de burgerlijke rechter in de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen (verder: de weduwe) in zoverre geen taak heeft en niet bevoegd is in te grijpen dat, nu tegen de bestreden pensioentoekenningen een voor de weduwe met voldoende waarborgen omklede administratieve rechtsgang heeft opengestaan, deze toekenningen slechts door de formele wetgever zouden kunnen worden gewijzigd (vgl. art. 63 Gr.w in verband met art. 129 Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers). Deze staatsrechtelijke verdeling van bevoegdheden brengt mee dat voor de burgerlijke rechter, wat die rechtsverhouding betreft, de formele rechtskracht en de rechtmatigheid van de pensioentoekenningen als uitgangspunt gelden.

6. Voorzover appellanten er dus op uit zijn, de omstreden pensioentoekenningen via de burgerlijke rechter ongedaan te maken, zal hun streven niet kunnen slagen, ook niet in het licht van de omstandigheid dat wat dit betreft voor appellanten geen met voldoende waarborgen omklede administratieve rechtsgang openstaat of heeft opengestaan nu appellanten – zoals de Staat ook ter zitting heeft erkend – niet kunnen worden aangemerkt als een rechtstreeks bij voormelde rechtsverhouding betrokken partij met een beroepsmogelijkheid overeenkomstig de Beroepswet (wet van 2 febr. 1955, Stb. 47). Het gaat immers in beginsel niet aan de burgerlijke rechter een uitspraak te ontlokken over een kwestie die in wezen niet tot zijn bevoegdheid kan worden gerekend.

7. Appellanten hebben echter hun hierboven vermelde vorderingen op art. 1401 BW gebaseerd en als grondslag daarvan gesteld dat de verzetsstrijders, doordat de Staat niet bereid is de omstreden pensioentoekenningen ongedaan te maken, ernstige psychische schade lijden en aldus in hun persoonlijkheid worden aangetast, dat deze psychische schade hun geestelijke gezondheid betreft en dat hier bovendien de integriteit van de rechtsstaat, met de zedelijkheid als achterliggend belang, in het geding is. Daarbij hebben zij met nadruk gesteld dat, ook al zou het niet tot een ongedaanmaking van die pensioentoekenningen komen (hetgeen hun uiteindelijk streven is), een verklaring voor recht volgens welke die pensioentoekenningen onrechtmatig zijn, op zichzelf al tot herstel van hun

psychische schade zou leiden.

8. De door appellanten gestelde psychische schade is door de Staat niet uitdrukkelijk bestreden. Het hof verwijst hierbij voorzover nodig naar het standpunt van het kabinet zoals weergegeven in de voorlaatste alinea van p. 3 van de als produktie overgelegde brief van de minister van Binnenlandse Zaken aan de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer van 17 nov. 1986. Wel heeft de Staat aangevoerd dat het onverdragelijk zijn of het onjuist achten van de besluitvorming omtrent het pensioen van de weduwe volgens hem onvoldoende rechtens relevant belang schept bij de vorderingen van appellanten. Het hof wil evenwel aannemen dat de verzetsstrijders het er geestelijk zo moeilijk mee hebben dat de weduwe van staatswege een pensioen geniet, dat zij als gevolg daarvan psychisch in de problemen dreigen te raken of wellicht reeds zijn geraakt en uit dien hoofde mogelijk zelfs deskundige hulp behoeven, zodat hier sprake is van psychische schade die in beginsel tot de door art. 1401 BW beschermde belangen moet worden gerekend. De gevorderde verklaring voor recht behoort, in dit licht bezien, als een soort schadevergoeding in natura (art. 6:103 NBW) te worden beschouwd. Daarmee staat het belang van de verzetsstrijders bij de door hen ingestelde vorderingen vast.

9. Daarmee is tevens het belang bij deze vorderingen gegeven van de stichting en de vereniging. Niet alleen wordt het instellen van de onderhavige gerechtelijke procedure gedekt door hun respectieve statutaire doelstelling, ook de feitelijke activiteiten van de stichting en de vereniging – te denken valt in het bijzonder aan de niet bestreden politieke activiteiten van verschillende aard om tot een beëindiging van het pensioen van de weduwe te komen – brengen mee dat, nu van een rechtens relevante psychische schade bij een aantal van de verzetsstrijders moet worden uitgegaan, de stichting en de vereniging voor de bescherming van deze belangen in gebundelde vorm op grond van art. 1401 BW de hulp van de rechter kunnen inroepen.

10. Een en ander brengt mee dat het oordeel van de rechtbank, dat appellanten niet als onmiddellijk betrokken (rechts)personen in de zin van art. 3:11.7 (3:302) NBW kunnen worden aangemerkt, onjuist is. Het gaat hier immers niet om de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe, maar om de rechtsverhouding tussen de Staat en de appellanten, bij welke rechtsverhouding appellanten uiteraard onmiddellijk zijn betrokken.

11. Wat tenslotte het beroep op de verjaring van art. 2004 BW betreft, gaat de Staat uit van de onjuiste veronderstelling dat appellanten in dit geding van de burgerlijke rechter vorderen de pensioentoekenning bij KB van 15 mei 1950 en de herziening daarvan in 1956 ongedaan te maken. Dat wordt evenwel niet door appellanten gevorderd en daartoe zou de burgerlijke rechter ook niet bevoegd zijn. Het hof verwijst

hierbij naar hetgeen daaromtrent hiervoor onder 5 en 6 is overwogen. De psychische schade van de verzetsstrijders die de grondslag van deze procedure vormt, is evenwel eerst in de jaren tachtig ontstaan nadat appellanten van het bestaan van de pensioentoeckenning aan de weduwe op de hoogte waren geraakt, naar onbestreden is gesteld, in het bijzonder door de weigering van de minister van Binnenlandse Zaken bij brief van 14 dec. 1988 inzake de heroverweging van de rechtmatigheid van de pensioentoeckenningen. Van een verjaring ingevolge art. 2004 BW is geen sprake.

12. Uit het bovenstaande volgt dat appellanten in hun vorderingen kunnen worden ontvangen nu daartegen ook overigens geen beletselen zijn gebleken. Dit betekent dat het vonnis van de rechtbank waarbij appellanten niet-ontvankelijk werden verklaard in hun vordering, niet in stand kan blijven en dat het hof alsnog de gegrondheid van de vordering zal dienen te onderzoeken.

13. Bij dat onderzoek zal het hof uitgaan van de feiten zoals deze tussen partijen vaststaan, zijnde deze enerzijds gesteld en anderzijds niet of onvoldoende weersproken dan wel ontleend aan de overgelegde stukken, voorzover de inhoud daarvan niet is betwist. Deze feiten zullen worden opgenomen in de overwegingen die het hof hierna zal wijden aan de stellingen die appellanten naar voren hebben gebracht. In het voorbijgaan merkt het hof nog op dat de Staat heeft volstaan met de bestrijding van de ontvankelijkheid van appellanten in hun vordering; ten aanzien van de vordering zelf heeft de Staat geen verweer gevoerd. Dit ontslaat het hof echter niet van de verplichting de rechtsgronden van deze vordering te onderzoeken. De navolgende overwegingen bevatten de neerslag van deze ambtshalve ondernomen speurtocht.

14. De meest verstrekkende stelling van appellanten is dat de weduwe in het geheel geen recht heeft op een weduwenpensioen terzake van het door wijlen haar echtgenoot in de periode 1937-1941 vervulde lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zij betogen dat in casu geen recht op pensioen is ontstaan c.q. dat dit recht nadien vervallen is. Daartoe voeren zij verschillende argumenten aan welke het hof hierna onder 15-24 zal bespreken.

15. Appellanten stellen zich op het standpunt (inleidende dagvaarding, p. 6-11 en 37-47) dat in het onderhavige geval het recht op pensioen niet behoort te worden beoordeeld aan de hand van de destijds geldende wettelijke regels (in het bijzonder art. 92 Gr.w 1938 en de bepalingen van de wet van 21 nov. 1924, Stb. 522 - hierna: de wet van 1924) doch aan de hand van de ongeschreven normen van staatsnoodrecht. In dit verband betogen zij dat Rost van Tonningen - ware hij niet op 6 juni 1945 om het leven gekomen - op grond van art. 3 lid 1 van het besluit van 2 aug. 1945, Stb. F 131, houdende vaststelling van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, onwaardig zou zijn bevonden als ka-

merlid, zulks in verband met zijn voor en tijdens de Duitse bezetting aangenomen houding. De Grondwet van 1938 en de wet van 1924 voorzien niet - aldus appellanten - en konden ook niet voorzien in de gevolgen die dit behoorde te hebben voor het pensioen van Rost van Tonningen en dat van zijn nabestaanden. In de visie van appellanten is hier sprake van een leemte in de wetgeving, welke wordt gevuld door ongeschreven staatsnoodrecht. De toepassing van dit staatsnoodrecht leidt er volgens appellanten toe dat in rechte moet worden aangenomen dat Rost van Tonningen op grond van diens houding voor en tijdens de bezetting het kamerlidmaatschap onwaardig is geworden en dat hij mitsdien al zijn uit dat lidmaatschap voortvloeiende rechten heeft verloren.

16. Het hof deelt dit standpunt niet.

In het midden kan blijven aan welke voorwaarden voldaan moet zijn, wil het staatsnoodrecht van toepassing zijn. Die toepassing behoort naar het oordeel van het hof in elk geval achterwege te blijven indien het gaat om een situatie waarin de wet weliswaar niet voorziet, doch welke door de wetgever in redelijkheid voorzien had kunnen worden en derhalve door hem bij wet geregeld had kunnen worden, of welke door de wetgever achteraf - desnoods met terugwerkende kracht - bij wet geregeld had kunnen worden. Met zo'n geval hebben we hier te maken.

In dit verband roept het hof allereerst in herinnering dat bij gelegenheid van de grondwetsherziening van 1938 is getracht een grondwettelijke basis in het leven te roepen voor het door de Tweede Kamer doen vervallen verklaren van het lidmaatschap van degenen die „een streven tot uitdrukking brengen, gericht op de verandering van de bestaande rechtsorde met toepassing of bevordering van onwettige middelen“, waarbij de wet onder meer de gevolgen van die vervallenverklaring zou regelen, waaronder volgens het hof ook recht op pensioen begrepen kon worden. Dit in eerste lezing aanvaarde voorstel (wet van 9 april 1937, Stb. 306) verwierf echter in de tweede lezing niet de voorgescreven gekwalificeerde meerderheid.

Tegen deze achtergrond kan niet worden volgehouden dat de wetgever in redelijkheid niet had kunnen voorzien in de gevolgen die de door Rost van Tonningen vóór de bezetting aangenomen houding volgens appellanten had behoren te hebben voor zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende rechten. Dat de (grond)wetgever dat om hem moverende redenen niet heeft gedaan, geeft de rechter niet de bevoegdheid staatsnoodrecht toe te passen en Rost van Tonningen op grond van zijn houding vóór de bezetting vervallen te verklaren van zijn kamerlidmaatschap en/of van zijn pensioenrechten te diër zake.

Voorzover het gaat om de houding en de gedragen van Rost van Tonningen tijdens de bezetting welke door de (grond)wetgever in redelijkheid niet voorzien kon worden, merkt het

hof op dat niets zich ertegen verzette dat de wetgever na de bezetting alsnog te dier zake passende maatregelen had genomen. In dit verband zij erop gewezen dat – bijvoorbeeld – in de Zuiveringsbesluiten van 1944 en 1945 (besluit van 13 jan. 1944, Stb. E 14 respectievelijk besluit van 2 aug. 1945, Stb. F 132) een reeks van zeer ingrijpende maatregelen (ook op het stuk der pensioenen) is getroffen tegen tal van in de openbare dienst werkzame personen, zulks op grond van hun voor of tijdens de bezetting aangenomen houding. Voorts moet worden opgemerkt dat de wet van 11 mei 1946, Stb. G 112, tot regeling van de rechtspositie van eenige burgerlijke gezagsdragers en van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal in verband met de bezetting, enerzijds ten aanzien van o.a. burgemeesters en wethouders voorziet in het verlies van onder meer hun pensioen (art. 3 lid 5 en art. 6 lid 3), zulks onder meer op grond van hun voor of tijdens de bezetting aangenomen houding, doch anderzijds ten aanzien van de leden der Tweede Kamer in art. 11 volstaat met een regeling van de schadeloosstelling gedurende de periode van 15 sept. 1941 tot de inwerkingtreding van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, zonder daaraan dus – zoals ten aanzien van de burgemeesters en wethouders wel is geschied – een regeling toe te voegen inzake het pensioen van degenen die niet in aanmerking kwamen voor schadeloosstelling, onder wie Rost van Tonningen.

Tegen deze achtergrond moet geconcludeerd worden dat de naoorlogse wetgever klaarblijkelijk bewust de pensioenrechten van degenen die onwaardig waren bevonden om in de Tijdelijke Staten-Generaal zitting te nemen, waartoe Rost van Tonningen zou hebben behoord indien hij niet voortijdig zou zijn overleden, onaangetast heeft willen laten. Bij deze stand van zaken komt de rechter niet de bevoegdheid toe aan (de nabestaanden van) Rost van Tonningen alsnog het recht op pensioen te ontzeggen wegens diens houding en gedragingen tijdens de bezetting.

Het hof wordt in deze opvatting gesterkt door het feit dat ook in de thans geldende Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (wet van 10 dec. 1969, Stb. 594) geen bepaling voorkomt op grond waarvan het pensioenrecht van een kamerlid vervallen kan worden verklaard hoewel de regering in haar wetsontwerp (nrs. 9004 en 9636) had voorgesteld daarvoor een wettelijke grondslag in het leven te roepen. Kortom, de rechter kan en mag geen uitspraak doen over het verlies door Rost van Tonningen van zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende pensioenrechten op grond van ongeschreven normen van staatsnoodrecht in verband met zijn houding vóór en tijdens de Duitse bezetting. Al hetgeen appellanten nog hebben aangevoerd ten betoge van het tegendeel, kan hierin geen verandering brengen.

17. Verder stellen appellanten (dagvaarding, p. 30-33) dat op grond van het bepaalde in art. 4

lid 5 Zuiveringsbesluit 1944 Rost van Tonningen geen recht op pensioen had en dat zijn weduwe op grond van die bepaling evenmin recht op pensioen heeft. Die bepaling houdt immers in – aldus appellanten – dat alle andere rechten welke op grond van dat besluit ontslagenen krachtens wettelijk voorschrift of arbeidsovereenkomst zouden kunnen doen gelden, alsmede alle rechten op pensioen en alle andere rechten welke de nagelaten betrekkingen van de ontslagenen krachtens wettelijk voorschrift of arbeidsovereenkomst zouden kunnen doen gelden, vervallen. In de visie van appellanten hebben Rost van Tonningen en diens weduwe het recht op pensioen uit het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen van rechtswege verloren toen op 23 nov. 1944 het Zuiveringsbesluit 1944 werd toegepast terzake de hierna nog te bespreken ambtelijke functies van Rost van Tonningen, aangezien art. 4 lid 5 zonder enige reserve spreekt van het verval van alle rechten op pensioen.

18. Naar het oordeel van het hof brengt een redelijke uitleg van art. 4 lid 5 Zuiveringsbesluit 1944 nochtans mee dat deze bepaling slechts ziet op het vervallen van het recht op een pensioen dat voortvloeit uit de functie waaruit betrokkene op grond van het besluit is ontslagen. Tot de functies waaruit Rost van Tonningen werd ontslagen, behoorde niet het kamerlidmaatschap. Daarop heeft het Zuiveringsbesluit 1944 zoals dat op 23 nov. 1944 gold, namelijk geen betrekking. Het recht op pensioen uit het kamerlidmaatschap bleef derhalve onaangetast toen op Rost van Tonningen in verband met diens ambtelijke functies het Zuiveringsbesluit 1944 werd toegepast.

19. Weliswaar doen appellanten ter staving van hun standpunt dat het ontslag van Rost van Tonningen uit zijn ambtelijke functies automatisch het verlies van het pensioen uit het kamerlidmaatschap meebracht, een beroep op de toelichting bij het Zuiveringsbesluit 1945, waarin wordt aangenomen dat onder de personen bedoeld in art. 1 lid 3 Zuiveringsbesluit 1944 ook de gekozen leden van openbare colleges vallen, doch tevergeefs. Art. 1 lid 3 Zuiveringsbesluit 1944 – ingevoegd bij besluit van 12 mei 1945, Stb. F 68, houdende aanvulling van het Zuiveringsbesluit 1944 – bepaalt dat de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie bevoegd zijn bij gemeenschappelijke beschikking te verklaren dat het Zuiveringsbesluit 1944 mede geheel of gedeeltelijk van toepassing is op groepen van personen die belast zijn met een taak die krachtens wettelijk voorschrift moet worden vervuld dan wel die bij of krachtens een door een publiekrechtelijk orgaan genomen beslissing werd opgedragen. Appellanten zien er evenwel aan voorbij dat een door art. 1 lid 3 voorgeschreven ministeriële beschikking ten aanzien van de leden der Tweede Kamer nimmer is tot stand gekomen althans nimmer in de Staatscourant is gepubliceerd, gelijk art. 1 lid 3 eveneens voorschrijft.

20. Voorts betogen appellanten (dagvaarding, p. 33-37) dat de destijds geldende grondwetsbepaling slechts aan een aftredend kamerlid een pensioen toekende, en verder dat art. 2 van de wet van 1924 alleen voorzag in een pensioen voor de weduwe van hem die hetzij als kamerlid is overleden, hetzij als kamerlid is afgetreten. Appellanten stellen zich op het standpunt dat Rost van Tonningen nimmer als kamerlid is afgetreten en dat hij ook niet als kamerlid is overleden zodat voor hem nooit een recht op pensioen is kunnen ontstaan. Het gevolg daarvan is – aldus appellanten – dat ook zijn weduwe nimmer een aanspraak heeft verkregen op pensioen uit het kamerlidmaatschap van haar overleden echtgenoot.

21. Uit hetgeen hierna onder 35 wordt overwogen, blijkt dat dit betoog onjuist is. Anders dan appellanten hier stellen, is het hof van oordeel dat Rost van Tonningen wel degelijk is afgetreten als lid van de Tweede Kamer. Al hetgeen appellanten naar voren hebben gebracht ten aanzien van de gevolgen van het niet-aftreden als kamerlid, kan derhalve geredelijk buiten beschouwing blijven.

22. Appellanten voeren ook aan (dagvaarding, p. 60-61) dat de pensioenrechten van Rost van Tonningen als vijandelijk onderdaan in de zin van het Besluit Vijandelijk Vermogen van 20 okt. 1994, Stb. E 133, van rechtswege aan de Staat zijn vervallen.

23. De juistheid van dit betoog kan in het midden blijven. Niet gesteld is immers en evenmin is gebleken dat ook de weduwe, die krachtens de wet van 1924 een eigen recht op weduwenpensioen had, zou moeten worden aangemerkt als een vijandelijk onderdaan in de zin van het Besluit Vijandelijk Vermogen. Haar recht op weduwenpensioen wordt dan ook niet door dat besluit getroffen.

24. De conclusie uit het vorenoverwogene luidt dat de stelling van appellanten dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe en de herziening die in 1956 op het hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, omdat de weduwe in het geheel geen aanspraak had op dat pensioen, als onjuist van de hand had moeten worden gewezen.

25. De volgende vraag is of het pensioen van de weduwe juist is vastgesteld bij de toekenning van dat pensioen in 1950 en/of bij de herberekening 1956. Appellanten beantwoorden deze vraag ontkennend en voeren daartoe een aantal argumenten aan. Deze zal het hof hierna onder 29-36 – voorzover na hetgeen onder 35 zal worden overwogen en beslist, nog relevant – op hun houdbaarheid onderzoeken.

26. Voor de beantwoording van deze vraag zijn de volgende wettelijke bepalingen relevant:

a. De wet 1924 bevatte aanvankelijk in de leden 1 en 3 van art. 4 de volgende regels:

1. Het pensioen van de weduwe van hem, die

als Kamerlid overlijdt, bedraagt de helft van het pensioen, dat het overleden Kamerlid zou hebben genoten, indien hij niet gestorven, maar als Kamerlid ware afgetreten.

3. Het pensioen van de weduwe van een overleden gewezen Kamerlid bedraagt de helft van het pensioen, waarop dat Kamerlid aanspraak had.

b. Bij de wet van 1 aug. 1956, Stb. 456 (verder: de wet van 1956), werd deze bepaling vervangen door een nieuw art. 4. De tekst daarvan luidt – voorzover hier relevant –:

1. Het weduwenpensioen bedraagt de helft van het pensioen, waarop het overleden lid van de Tweede Kamer als zodanig aanspraak zou hebben gehad, indien hij op de dag van zijn overlijden was afgetreten, of waarop het overleden gewezen lid van de Tweede Kamer als zodanig aanspraak had.

2. In afwijking van het bepaalde in het vorig lid, bedraagt het pensioen van de weduwe van hem, die overlijdt als lid van de Tweede Kamer vóór het bereiken van de leeftijd van 65 jaren, de helft van het pensioen, waarop het lid van de Tweede Kamer als zodanig ten hoogste aanspraak zou hebben kunnen maken, indien hij bij het bereiken van bovengenoemde leeftijd was afgetreten.

3. In afwijking van het bepaalde in het eerste lid bedraagt het pensioen van de weduwe van hem, die als gewezen lid van de Tweede Kamer vóór het bereiken van de leeftijd van 65 jaren overlijdt in een periode gelijk aan en aansluitend op het tijdvak, waarin hij laatstelijk lid van de Tweede Kamer is geweest, doch tenminste van twee jaren en ten hoogste van zes jaren, de helft van het pensioen, waarop het gewezen lid van de Tweede Kamer als zodanig ten hoogste aanspraak zou hebben kunnen maken, indien hij bij het bereiken van evengenoemde leeftijd was afgetreten.

c. Voorts bevatte de wet van 1956 de volgende bepaling:

Art. 2: Pensioenen van weduwen en wezen van overleden leden en van overleden gewezen leden van de Tweede Kamer, welke met toepassing van de bepalingen van de Wet van 21 November 1924, Stb. 522, zoals deze ingevolge deze wet zijn komen te luiden, tot een hoger bedrag zouden zijn toegekend, worden, voor zover het recht op pensioen niet is vervallen, te rekenen van de dag van inwerkingtreding dezer wet, ambtshalve tot bedoeld bedrag verhoogd.

De tijd, welke krachtens het bepaalde in artikel 12 van de Wet van 11 Mei 1946, Stb. G 112, niet in aanmerking komt voor vergelding met pensioen, blijft ook voor de toepassing van dit artikel buiten toepassing.

d. Van belang zijn voorts de art. 11 en 12 van de reeds genoemde wet van 11 mei 1946, Stb. G 112 (verder: de wet van 1946), luidende:

Art. 11:

1. Zij, die ingevolge het Besluit Tijdelijke

Staten-Generaal leden van de Tweede Kamer die Staten-Generaal zijn, ontvangen, te rekenen van 15 september 1941, tot het tijdstip van inwerkingtreding van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, een schadeloosstelling, ten bedrage van het pensioen, waarop zij aanspraak zouden hebben kunnen maken, indien zij met ingang van eerstgenoemde datum als lid van de Tweede Kamer ontslag zouden hebben genomen.

2. Zij, die op 15 september 1941 lid waren van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, doch in het tijdvak, gelegen tusschen de in het eerste lid bedoelde tijdstippen, ontslag als lid van de Tweede Kamer hebben genomen, ontvangen de daar genoemde uitkeering tot den dag voor het ontslag, voor zooverre zij niet vallen onder artikel 3, eerste lid, onder b tot en met c, van het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal. Een zelfde uitkeering vindt plaats aan de erfgenamen van hen, die op 15 september 1941 lid waren (van?; *red.*) de Tweede Kamer der Staten-Generaal, doch in voormeld tijdvak zijn overleden, tot aan den datum van het overlijden.

Art. 12:

1. De tijd, waarover ingevolge de bepalingen van deze wet een bezoldiging of schadeloosstelling wordt toegekend, komt mede in aanmerking voor vergelding met pensioen of wachtgeld.

2. In geval een persoon, op wien een der bepalingen van deze wet van toepassing is, is overleden, wordt aan de weduwe of, in geval van haar overlijden, dan wel na hertrouwen, aan de wettige of gewettigde kinderen uitgekeerd hetgeen den overledene tot den dag van zijn overlijden toekomt.

27. Vaststaat dat bij de toekenning van het pensioen in 1950 de weduwe is aangemerkt als weduwe van een in actieve dienst overleden kamerlid. Toegepast werd derhalve art. 4 lid 1 van de wet van 1924. Bij de berekening van het pensioen werd uitgegaan van het feit dat Rost van Tonningen geacht moest worden lid te zijn geweest van de Tweede Kamer van 11 juni 1937 (het aantreden van de toen gekozen Tweede Kamer) tot 15 sept. 1941 (de dag voorafgaand aan die waarop het mandaat van de in 1937 gekozen leden der Tweede Kamer normaliter zou zijn afgelopen). Op grond van het bepaalde in de wet van 1946 werd de tijd tussen 15 sept. 1941 en 6 juni 1945 (de datum van het overlijden van Rost van Tonningen) buiten beschouwing gelaten.

28. Ook staat vast dat bij de herberekening van het pensioen in 1956, voorgeschreven bij art. 2 van de wet van 1956, de weduwe is aangemerkt als weduwe van een gewezen kamerlid op wie het (toen gewijzigde) art. 4 lid 3 van de wet van 1924 van toepassing was. Op grond van de bij die gelegenheid ingevoerde diensttijddoortelling werd bij de herberekening rekening gehouden met de periode van 6 juni 1945 (de datum van overlijden van Rost van Tonningen) tot 19 febr. 1959 (de datum waarop Rost van

Tonningen 65 jaar zou zijn geworden). Buiten beschouwing werd echter wederom gelaten de periode van 15 sept. 1941 tot 6 juni 1945, zulks op grond van art. 2 lid 2 van de wet van 1956. Deze diensttijddoortelling resulteerde dus in een vermeerdering van de diensttijd voor de pensioenberekening met ongeveer 13½ jaar.

29. Appellanten stellen zich op het standpunt dat deze diensttijddoortelling achterwege had behoren te blijven, aangezien te dezen art. 4 lid 3 van de wet van 1924, zoals gewijzigd bij de wet van 1956, toepassing mist. In hun visie valt de overlijdensdatum van Rost van Tonningen niet in de periode die art. 4 lid 3 noemt als voorwaarde voor het verkrijgen van het daar bedoelde pensioen, te weten het tijdvak gelijk aan en aansluitend op het tijdvak waarin Rost van Tonningen laatstelijk lid is geweest van de Tweede Kamer.

30. Daartoe betogen zij (dagvaarding, p. 24-28) dat Rost van Tonningen zijn kamerlidmaatschap heeft verloren in juni 1940 door de aanvaarding van de functie van commissaris voor de Marxistische partijen e.q. op 26 maart 1941 door de aanvaarding van de benoeming tot president van De Nederlandsche Bank e.q. op 24 april 1941 door de aanvaarding van de benoeming tot secretaris-generaal van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken en waarnemend secretaris-generaal van het Departement van Financiën. In dit verband wijzen zij op het bepaalde in de Kieswet van 1896 (wet van 7 sept. 1896, Stb. 154), te weten dat een lid der Tweede Kamer ophoudt lid te zijn van die kamer indien hij na zijn verkiezing een bezoldigd staatsambt aanneemt. In deze visie was Rost van Tonningen in elk geval uiterlijk op 24 april 1941 van rechtswege geen lid meer van de Tweede Kamer.

Aangezien de periode van 11 juni 1937 (de aanvang van het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen) tot 24 april 1941 (de datum van de laatste benoeming) korter is dan het tijdvak van 24 april 1941 tot 6 juni 1945 (de overlijdensdatum van Rost van Tonningen), is niet voldaan aan de eis van art. 4 lid 3 dat het tijdvak waarin het gewezen kamerlid moet zijn overleden gelijk is aan de periode waarin hij laatstelijk kamerlid is geweest.

31. De stelling dat Rost van Tonningen op grond van de Kieswet van 1896 zijn kamerlidmaatschap van rechtswege heeft verloren, is onjuist. Appellanten zien er namelijk aan voorbij dat het voorschrift waarop zij een beroep doen, niet meer gold toen Rost van Tonningen deel uitmaakte van de Tweede Kamer. Dit oorspronkelijk in de Kieswet van 1896 voorkomende verbod tot het aannemen van een bezoldigd staatsambt door een lid der Tweede Kamer, is immers opgeheven bij gelegenheid van de grondwetsherziening van 1917. Het hof wijst in het bijzonder op de wet van 29 nov. 1917, Stb. 662, waarbij art. 144 Kieswet van 1896 werd gewijzigd.

De achtergrond van de opheffing van deze

onverenigbaarheid is gelegen in het feit dat onder het vroeger bestaande districtenstelsel wel tussentijdse verkiezingen mogelijk waren, doch onder het in 1917 ingevoerde stelsel der evenredige vertegenwoordiging met of nauwelijks. Het gevolg van die wetswijziging was dat het tussentijds aannemen van een bezoldigd staatsambt door een kamerlid niet meer automatisch leidde tot het verlies van zijn kamerzetel; het werd aan de kiezers overgelaten om aan die handelwijze bij de eerstvolgende verkiezingen zonnig consequenties te verbinden.

32. Voorts betogen appellanten (dagvaarding, p. 16-24 en 62-63) dat Rost van Tonningen zijn lidmaatschap der Tweede Kamer, gelet op verschillende andere wettelijke regelingen, van rechtswege is kwijtgeraakt dan wel vrijwillig heeft neergelegd door de aanvaarding van de onder 30 vermelde functies, zodat hij geacht moet worden alstoen te zijn afgetreden, zulks met dezelfde gevolgen voor de toepasselijkheid van art. 4 lid 3 als reeds zijn aangegeven onder 30.

33. Wat het eerste betreft, moet worden vastgesteld dat de door appellanten in dit verband genoemde wettelijke regelingen, zoals de Grondwet en de Non-activiteitswet (wet van 17 juli 1923, Stb. 364) jo. het Incompatibiliteitsbesluit (KB van 1 mei 1925, Stb. 175), onvoldoende aanknopingspunten bieden voor de opvatting dat een lid der Tweede Kamer van rechtswege zijn lidmaatschap van die kamer verliest, indien hij een functie aanvaardt welke krachtens die regelingen onverenigbaar is met het kamerlidmaatschap c.q. welke niet gelijktijdig met het kamerlidmaatschap kan worden waargenomen. En in elk geval is het onder de in Nederland bestaande staatsrechtelijke verhoudingen niet de burgerlijke rechter die daarover uitspraken behoort te doen.

34. Wat verder de vraag betreft, of Rost van Tonningen door het aannemen van de genoemde functies zijn kamerlidmaatschap vrijwillig heeft prijsgegeven, geldt het volgende. Tegen de achtergrond van de buitengewone omstandigheden waarin ons land en zijn staatsinstellingen verkeerden in de periode waarover het hier gaat, is het hof van oordeel dat het die kwestie mag en kan onderzoeken en beslissen. In dit verband wijst het hof er op, dat de reguliere gang van zaken – namelijk het nemen van ontslag door een kamerlid en vervolgens de aanwijzing van een opvolger door het centraal stembureau – zoal niet juridisch dan toch feitelijk onmogelijk was als gevolg van de door de bezetter uitgevaardigde maatregelen, terwijl ook de besluitvorming door de Tweede Kamer over onderwerpen als de onderhavige al evenzeer onmogelijk was als gevolg van de verordening van de rijkscommissaris van 21 juni 1940, nr. 22/1940, waarin was bepaald dat de werkzaamheden van de beide kamers der Staten-Generaal zouden blijven rusten.

35. Niet doorslaggevend is dat Rost van Tonningen tijdens zijn leven bij voortduring in

woord en daad blijk heeft gegeven van (in de termen van art. 3 van het onder 15 genoemde Besluit Tijdelijke Staten-Generaal) ontrouw aan de zaak van het koninkrijk en aan de koningin, een nationaal-socialistische geestesgesteldheid en een in ernstige mate tekortschieten in het betrachten van de juiste houding in verband met de bezetting. Wel is van belang dat hij tevens bij herhaling heeft blijk gegeven van een diepe afkeer van de langs democratische weg gekozen staatsinstellingen, waaronder de Tweede Kamer, waarvan hij zelf deel uitmaakte. Aannemelijk is dan ook dat Rost van Tonningen – een overtuigd aanhanger van de „nieuwe orde“ van de Duitsers – na de bezetting geen prijs meer stelde op zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer, een typisch onderdeel van het oude bestel dat onder de „nieuwe verhoudingen“ geen functie meer had, en meer bepaald niet nadat de Tweede Kamer door de rijkscommissaris op non-actief was gesteld.

Daarbij past ook de aanvaarding door Rost van Tonningen van functies die onder normale omstandigheden door leden der Tweede Kamer niet plegen of behoren te worden vervuld. Daarbij heeft het hof – gelet op het bepaalde in de Non-activiteitswet en het Incompatibiliteitsbesluit – vooral het oog op de benoeming d.d. 24 april 1941 tot secretaris-generaal van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken en tot waarnemend secretaris-generaal van het Departement van Financiën, aangezien deze betrekkingen in elk geval moeten worden aangemerkt als uit 's lands kas bezoldigde ambten welke niet gelijktijdig met het lidmaatschap der Tweede Kamer kunnen worden waargenomen. Tegen deze achtergrond houdt het hof het ervoor dat Rost van Tonningen in elk geval op 24 april 1941 zijn lidmaatschap der Tweede Kamer heeft prijsgegeven en dat hij derhalve geacht moet worden met ingang van die datum vrijwillig als kamerlid te zijn afgetreden.

Op grond hiervan moet worden geconcludeerd dat – gelet op het bepaalde in art. 4 lid 3 van de in 1956 gewijzigde wet van 1924 – bij de herberekening van het pensioen van de weduwe in 1956 is uitgegaan van een onjuiste pensioencategorie en dat haar als gevolg daarvan toen een te hoog pensioen is toegekend.

36. In het licht van deze slotsom behoeft niet meer te worden ingegaan op het door appellanten aangesneden vraagstuk van de verlenging der mandaten van de in 1937 gekozen leden van de Tweede Kamer (dagvaarding, p. 11-16). De beantwoording van deze vraag in de ene dan wel in de andere zin, zou immers alleen van belang zijn voor de pensioengrondslag die in 1950 is gekozen voor de berekening van het pensioen, te weten naar de maatstaf van een in actieve dienst overleden kamerlid (art. 4 lid 1-oud) dan wel naar de maatstaf van een gewezen kamerlid (art. 4 lid 3-oud), doch voor de hoogte van het pensioen zou de keuze van een onjuiste grondslag geen verschil hebben gemaakt.

Met het oog op de rechtsgevolgen is de man-

daatskwestie wel van belang bij de herberekening van het pensioen aan de hand van de in 1956 tot stand gekomen regeling. Uit het vorenoverwogene volgt echter reeds dat en waarom het pensioen in 1956 foutief is berekend. Bovendien volgt daaruit ook dat het mandaatvraagstuk zich in deze zaak niet voordoet, aangezien Rost van Tonningen in april 1941 zijn mandaat heeft opgegeven, zodat van verlenging van dat mandaat in september 1941 reeds daarom geen sprake kan zijn.

37. Na het voorgaande kan ook het betoog van appellanten (dagvaarding, p. 28-30) over de uitleg van de wet van 1956 onbesproken blijven. Hetzelfde geldt voor het gestelde onder het hoofd „misleiding omtrent de ministerieel bereidwilligheid tot pensioentoeckenning” (dagvaarding, p. 47-48) en voor het hoofdstuk „ministerieel geknoei met de pensioencategorieën in 1950 en 1956” (dagvaarding, p. 50-58).

38. Hetgeen appellanten naar voren brengen als „verdere ongepastheden in het rapport van de ambtelijke werkgroep” (dagvaarding, p. 58-60) wordt door het hof gepasseerd. Appellanten vorderen immers een verklaring voor recht dat de toekenning in 1950 en de herziening in 1956 van het pensioen van de weduwe in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden. Deze rechtmatigheidsvraag dient het hof zelfstandig te beantwoorden. Daarbij is niet van belang wat de ambtelijke werkgroep van het Ministerie van Binnenlandse Zaken in haar rapport van 13 juni 1986 heeft geschreven over de rechtmatigheid van die pensioentoeckenning en herziening. Dit geldt overigens niet alleen voor dit onderdeel der dagvaarding, doch voor alle andere plaatsen waar appellanten de juistheid van dit rapport bestrijden. Hetzelfde lot treft ook het betoog van appellanten (dagvaarding, p. 61-62) over de strijdigheid van de pensioenbeslissingen met een consistent regeringsbeleid. Voor de rechtmatigheid van de onderhavige pensioenbeslissingen is immers slechts van belang of die beslissingen rechtmatig en regelmatig zijn genomen en niet of de regering wisselende opvattingen heeft verkondigd omtrent de voortdurende mandaten van de in 1937 gekozen leden van de Tweede Kamer, gelijk appellanten in dit verband aanvoeren. Tot slot behoort ook het hoofdstuk „verdere manifeste onjuistheden in de pensioenbeschikkingen met betrekking tot Dieters en Woudenberg” (dagvaarding, p. 63-64) buiten beschouwing te worden gelaten, omdat die beweerdte onjuistheden irrelevant zijn voor de terzake van het pensioen van de weduwe ingestelde vordering.

39. Resteert het betoog van appellanten over de „onregelmatigheden bij de voorbereiding en totstandkoming van de pensioentoeckenning in 1950 aan de weduwe Rost van Tonningen” (dagvaarding, p. 48-50).

40. Vaststaat dat op voordracht van de minister van Binnenlandse Zaken bij KB van 15 mei 1950 aan de weduwe met ingang van 27 aug.

1947 een pensioen is toegekend.

41. Appellanten stellen zich op het standpunt dat de weduwe in 1947 door een advocaat een pensioenaanvraag heeft laten indienen. Gelet op het bepaalde in art. 11 lid 2 van de wet van 1924, strookt de pensioentoeckenning met deze stelling van appellanten.

Reeds hierom behoeft niet dieper te worden ingegaan op de door appellanten in het ambtelijk apparaat gesignaleerde tegenstrijdigheden op dit punt.

42. Art. 8 van de wet van 1924 schrijft voor dat de pensioenaanvraag moet worden ingediend bij de minister van Financiën. Art. 9 bepaalt dat het pensioen op voordracht van deze minister wordt toegekend bij koninklijk besluit. Terecht brengen appellanten dan ook naar voren dat de minister van Binnenlandse Zaken niet bevoegd was de voordracht te doen tot toekenning van een pensioen aan de weduwe.

43. Uit het onder 35 en 42 overwogene volgt dat is voldaan aan de voorwaarden voor toewijzing van de primaire vordering. Daartoe zal het hof dan ook overgaan; aan de behandeling van de subsidiaire vordering komt het hof niet toe.

Overigens blijkt uit dit arrest dat appellanten een groot aantal onjuist en/of irrelevant gevonden stellingen aan hun primaire vordering ten grondslag hebben gelegd. In het licht daarvan acht het hof termen aanwezig de proceskosten te compenseren in voege als hierna te vermelden.

(enz.)

Cassatiemiddel in het principaal cassatieberoep:

Schending van het recht en/of verzuim van vormen, waarvan de niet-inachtname nietigheid met zich meebrengt, omdat het hof heeft overwogen en beslist als vermeld in het hier als ingelasd te beschouwen arrest, waarvan beroep, ten onrechte om de navolgende, mede in onderling verband en samenhang te beschouwen redenen.

1.1. De stichting c.s. hebben aan hun vorderingen bij inleidende dagvaarding – voor zover hier van belang – het volgende ten grondslag gelegd:

„Aangezien de leden van de Vereniging van Anti Fascistische Oud-Verzetstrijders Nederland, Bond van Anti-fascisten in hun rechtsgevoel zijn geschokt en aan velen van hen psychische schade wordt toegebracht door het feit dat in de zaak Rost van Tonningen geen recht wordt gedaan en de minister van Binnenlandse Zaken heeft besloten dit dossier te sluiten:

Aangezien immers de minister van Binnenlandse Zaken aan de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer zelf schrijft:

„Voor het kabinet was de afweging ten aanzien van de vraag, of aangekoerst zou moeten worden op een wettelijke maatregel bijzonder moeilijk. Het kabinet beseft terdege, dat een beslissing om niet daartoe over te gaan,

als bijzonder pijnlijk zal worden ervaren bij grote delen van de Nederlandse samenleving. Met name bij verzetsdeelnemers en oorlogsslachtoffers zal zo'n beslissing hard aankomen." (productie 15);

Aangezien eisers 3 t/m 37 zijn oud-verzetsmensen dan wel slachtoffers van de Nazi-terreur en andere oprechte anti-fascisten;

Aangezien het voor hen onverdragelijk is dat door de minister van Binnenlandse Zaken nog steeds wordt voorgespiegeld dat de pensioenbesluiten ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig zouden zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenverlening op de een of andere wijze ongedaan te maken;

Aangezien immers deze besluiten allerminst rechtmatig zijn genomen, doch slechts met schending van het recht tot stand hebben kunnen komen;

Aangezien de minister van Binnenlandse Zaken bij brief van 8 dec. 1988 is gesommeerd om zijn bereidheid tot heroverweging van de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioenbeschikking met betrekking tot het kamerlidpensioen van de weduwe Rost van Tonningen uit te spreken, een en ander als eerste stap tot beëindiging van dit pensioen; Aangezien de minister heeft meegedeeld aan deze sommatie geen gevolg te zullen geven; Aangezien de minister door deze weigering onrechtmatig handelt jegens eisers."

Bij memorie van grieven (toelichting op grief I sub 1, p. 2/3) hebben de stichting c.s. doen betogen:

"Niet eisers beogen derhalve met deze procedure een eerste stap te zetten tot beëindiging van dit pensioen, maar een van de zaken die zij middels deze procedure beogen te bewerkstelligen, is dat de minister een eerste stap zet tot beëindiging van dit pensioen.

Dit betekent dat eisers erkennen dat uiteindelijk de beëindiging van het pensioen een zaak is van de politiek.

Eisers gaan er daarbij echter vanuit dat, indien eenmaal in rechte is vastgesteld dat de pensioentoekenning op onregelmatige en op onrechtmatige gronden tot stand is gekomen – en derhalve is komen vast te staan dat de Eerste en Tweede Kamer door de minister onjuist zijn geïnformeerd over de rechtmatigheid van deze pensioentoekenning –, de politiek genoodzaakt zal zijn tot herbezinning omtrent de vraag of dit pensioen in stand kan worden gelaten.

Juist omdat dan zal vaststaan dat dit pensioen op onregelmatige en onrechtmatige grondslag berust, hebben eisers de overtuiging dat dan politiek wél de benodigde parlementaire meerderheid gevonden zal worden om het pensioen via een nieuwe wet ongedaan te maken."

Voorts hebben de stichting c.s. bij memorie

van grieven (toelichting op grief II, sub 2, p. 10) doen stellen:

"Eisers hebben niet zozeer psychische schade ondervonden door de pensioentoekenning, als wel door het feit dat de Staat willens en wetens volhoudt dat de pensioenbeslissingen rechtmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden.

Bovendien is niet aangevoerd, zoals in deze overweging wordt gesuggereerd, dat eisers de besluitvorming met betrekking tot dit pensioen onverdraaglijk achten, maar dat het voor hen onverdraaglijk is dat door de minister van Binnenlandse Zaken nog steeds wordt voorgespiegeld dat de pensioenbesluiten rechtmatig zouden zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenverlening op de een of andere wijze ongedaan te maken.

In deze dragende overweging is de rechtbank derhalve zelfs niet tot een correcte omschrijving van de inzet van deze rechtsstrijd kunnen komen."

Tenslotte doen de stichting c.s. bij memorie van grieven (toelichting op grief VII, p. 15) stellen:

"Het gaat eisers om een andere rechtsrelatie, namelijk die tussen de Staat en zichzelf. En dan met name de vraag of de Staat jegens hen onrechtmatig handelt door te blijven voorgespiegelen dat de pensioenbesluiten ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig zouden zijn genomen en dat het deswege in strijd met de rechtszekerheid zou zijn om deze pensioenverlening op de een of andere wijze ongedaan te maken."

Op deze grondslag hebben de stichting c.s. bij inleidende dagvaarding de verklaring voor recht gevorderd dat:

"de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoekenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moet worden aangemerkt."

Bij akte in hoger beroep hebben de stichting c.s. ter ondersteuning van hun vordering strekkende tot een verklaring voor recht deze vermeerderd met de navolgende subsidiaire vordering:

"Mitsdien de Rechtbank te 's-Gravenhage bij vonnis, uitvoerbaar bij voorraad, de Staat (de minister van Binnenlandse Zaken) verbiedt om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, rechtmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden, waarbij door de Staat (de minister

van Binnenlandse Zaken) niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoekenning en deze herziening geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalige) geldende recht zijn geschied (...)"

De stellingen van de stichting c.s. laten geen andere conclusie toe dan dat zij in deze procedure als onrechtmatige gedraging van de Staat en als oorzaak van de bij hen optredende psychische schade aanwijzen: a. de weigering om de pensioentoekenningen aan mevr. Rost van Tonningen ongedaan te maken, dan wel b. de standpuntbepaling dat de pensioenbesluiten ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen in het verleden recht- en regelmatig waren. In ieder geval wat punt a aangaat vormt dit ook 's hofs uitleg van de stellingen van de stichting c.s. nu het hof in r.o. 7 overweegt: (zie arrest; *red.*)

Voorts merkt het hof in overeenstemming met r.o. 7 de door de stichting c.s. gevorderde verklaring voor recht in r.o. 8 aan als een soort schadevergoeding in natura, daarbij er klaarblijkelijk van uitgaande, dat een zelfstandige – niet in de verklaring voor recht besloten liggende – onrechtmatige gedraging van de Staat de toewijzing van de verklaring voor recht rechtvaardigt.

1.1.1. De gedachtengang die het hof ten grondslag legt aan zijn voordeel dat de stichting c.s. ontvankelijk zijn in hun vorderingen respectievelijk dat de gevorderde verklaring voor recht toewijsbaar is, is niet naar de eisen van de wet met redenen omkleed, omdat het hof niet vaststelt c.q. onvoldoende duidelijk maakt, of en waarom de weigering de pensioentoekenningen aan mevr. Rost van Tonningen ongedaan te maken dan wel de standpuntbepaling dat de pensioentoekenningen recht- en regelmatig waren, onrechtmatig zijn.

1.1.2. Voor zover uit 's hofs overwegingen moet worden afgeleid dat die weigering dan wel die standpuntbepaling onrechtmatig zijn, is 's hofs oordeel rechtens onjuist omdat de bevoegdheid tot het nemen van een besluit tot ongedaanmaking van het pensioen van mevr. Rost van Tonningen krachtens art. 63 lid 1 Gr.w in verband met art. 129 Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers uitsluitend toekomt aan de wetgever (in formele zin), een wetsvoorstel, dat het verval van de pensioenrechten van mevr. Rost van Tonningen mogelijk moest maken aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gedaan en dit wetsvoorstel na amendement is ingetrokken. Het stelsel van de Grondwet verzet zich er tegen dat de rechter treedt in de beoordeling van deze afweging of treedt in de beoordeling van de door de organen van de wetgevende macht ingenomen standpunten, tegen welke laatste beoordeling zich in het bijzonder ook art. 71 Gr.w keert.

1.1.3. Voor zover het hof meent dat de Staat op dit punt geen verweer heeft gevoerd zijn de overwegingen van het hof onbegrijpelijk. De

Staat heeft bij conclusie van antwoord doen be-
togen:

„Materieel richten eisers tal van beschuldigingen tot de ambtelijke werkgroep, die het hiervoor in het geding gebrachte rapport tot stand heeft gebracht en tot het kabinet wegens zijn standpunt als verwoord in de brief van de minister van Binnenlandse Zaken van 17 nov. 1986. De Staat wijst deze beschuldigingen als volstrekt ongefundeerd van de hand.

Eisers zien overigens over het hoofd dat wat men ook kan opmerken over de juistheid van de beslissingen uit het verleden met betrekking tot het pensioen van mevr. Rost van Tonningen – de Staat verwijst daartoe naar de overwegingen van de ambtelijke werkgroep en van het kabinet, welke door de Staat worden gehandhaafd –, de door de wetgever te beantwoorden vraag was of, gegeven de beslissingen uit het verleden en met inachtneming van de beginselen van behoorlijke wetgeving, het bij wet ingrijpen in het pensioen van mevr. Rost van Tonningen juist zou zijn.

Bij deze afweging heeft het beginsel van rechtszekerheid een belangrijke rol gespeeld.

Voorzover de door het kabinet en in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in dit verband naar voren gebrachte argumenten eisers niet kunnen overtuigen, kan worden verwezen naar de aan de Vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer uitgebrachte adviezen van de hoogleraren Simons en Elzinga.

Zie hiervoor.

Tweede Kamer, 1986-1987, 19783, nr. 4.

Voor alle duidelijkheid wijst de Staat erop dat deze afweging aan de wetgever is voorbehouden en dat krachtens art. 120 Gr.w en art. 11 Wet AB door de rechter in het resultaat van deze afweging niet kan worden getreden, nu door de Grondwet een wet wordt voorgeschreven voor een herziening van het pensioen van mevr. Rost van Tonningen en in de Tweede Kamer der Staten-Generaal na uitvoerige debatten met de vereiste meerderheid bleek te bestaan om tot een wettelijke regeling terzake te geraken.

Daarenboven heeft de Staat zich bij pleidooi in appel – na de hiervoor weergegeven vermeerdering van eis door de stichting c.s. – uitdrukkelijk beroepen op het bepaalde in art. 71 Gr.w.

1.1.4. Rechtens onjuist in het licht van de door de stichting c.s. gestelde (en door het hof ook zo uitgelegde) grondslag van hun vorderingen, te weten dat de Staat onrechtmatig handelt door te weigeren den pensioentoekenningen aan mevr. Rost van Tonningen ongedaan te maken, is 's hofs oordeel dat op *die grondslag* een verklaring voor recht toewijsbaar is (of de stichting c.s. ontvankelijk zijn in een vordering strekkende tot een verklaring voor recht) van

een andere inhoud, te weten dat de pensioenbesluiten in 1950 en 1956 ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen onregelmatig en onrechtmatig zijn. Anders dan het hof kennelijk meent, behoort identiteit te bestaan tussen de als grondslag van een geschil gestelde rechtsverhouding en de rechtsverhouding waaromtrent de rechter een verklaring voor recht uitspreekt. Moeten 's hofs overwegingen zo worden uitgelegd dat die identiteit naar 's hofs opvatting wel bestaat, dan is 's hofs arrest onvoldoende met redenen omkleed, omdat het hof onvoldoende duidelijk maakt waarom naar 's hofs oordeel een onrechtmatige gedraging, hierin gelegen dat geweigerd wordt de pensioentoekenningen aan mevr. Rost van Tonningen ongedaan te maken identiek is aan een onrechtmatige gedraging, hierin gelegen dat de besluiten van 1950 en 1956 ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen onregelmatig en onrechtmatig zijn.

1.2. Moeten 's hofs overwegingen aldus worden gelezen dat naar 's hofs opvatting grondslag van de vorderingen van de stichting c.s. – slechts – is, dat de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 terzake van mevr. Rost van Tonningen onregelmatig en onrechtmatig zijn, dan zijn 's hofs overwegingen in het licht van de stellingen van de stichting c.s., zoals blijken uit de hierboven in onderdeel 1.1 geciteerde gedingstukken en in het licht van 's hofs eigen vaststelling in r.o. 7 van het arrest onbegrijpelijk, nu deze stellingen en deze vaststelling geen andere conclusie toelaten dan dat dit niet de grondslag van de vorderingen van de stichting c.s. vormt.

1.3. Rechtens onjuist, althans niet naar de eisen der wet met redenen omkleed, is 's hofs oordeel dat de stichting c.s. ontvankelijk zijn in hun vordering tot de in het geschil zijnde verklaring voor recht dan wel dat deze verklaring voor recht toewijsbaar is, omdat de naar 's hofs oordeel bij de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 geschonden normen niet strekken tot bescherming tegen de psychische schade zoals de stichting c.s. stellen deze te lijden, althans omdat het hof niet vaststelt c.q. onvoldoende duidelijk maakt, of en waarom de Staat *jegens de stichting c.s.* onrechtmatig heeft gehandeld door de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 te nemen zoals deze zijn genomen, dan wel of en waarom de naar 's hofs oordeel bij de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 geschonden normen strekken tot bescherming tegen de psychische schade zoals de stichting c.s. deze stellen te lijden. Zulks wordt niet anders, wanneer de gevorderde verklaring voor recht wordt aangemerkt als een vorm van schadevergoeding in natura. Ook dan is noodzakelijk dat de in de verklaring voor recht als geschonden aangewezen normen strekken tot bescherming van de schade, zoals de stichting c.s. (de wederpartij in het geding) deze stellen te hebben geleden.

1.4. Rechtens onjuist, althans niet naar de eisen der wet met redenen omkleed, is 's hofs oordeel in r.o. 9 dat de door de stichting c.s. ge-

vorderde verklaring voor recht als een soort schadevergoeding in natura behoort te worden beschouwd. Een verklaring voor recht – of zoals art. 3:302 BW het juist formuleert: een verklaring van recht – is een uitspraak van de rechter waarbij deze een rechtsfeit, een rechtstoestand of een rechtsverhouding vaststelt. Schadevergoeding vormt het rechtsgevolg dat door de rechter aan dit rechtsfeit, deze rechtstoestand of deze rechtsverhouding kan worden verbonden. Anders dan het hof kennelijk meent kan een vordering tot vaststelling van een oorzak van aansprakelijkheid niet opgaan in een vordering tot schadevergoeding en kan eerstebedoelde ook niet als de laatstebedoelde worden opgevat. In ieder geval is het loutere argument dat psychische schade gedeeltelijk kan worden weggenomen door het uitspreken van de verklaring voor recht daartoe onvoldoende.

1.5. Rechtens onjuist, dan wel niet naar de eisen der wet met redenen omkleed, is 's hofs oordeel dat de stichting c.s. voldoende rechtens relevant belang hebben bij de door hen gevorderde verklaring voor recht respectievelijk kunnen worden beschouwd als onmiddellijk betrokken (rechts)personen bij de rechtsverhouding waaromtrent de stichting c.s. een verklaring voor recht vorderen. De stichting c.s. hebben bij memorie van grieven (vgl. onder meer p. 13) onmiskenbaar tot uitdrukking gebracht geen verdere voorziening te wensen dan de gevorderde verklaring voor recht. Daarenboven hebben de stichting c.s. als oorzaak van bij hen optredende psychische schade aangewezen de weigering om de pensioentoekenningen aan mevr. Rost van Tonningen ongedaan te maken dan wel de standpunthepaling dat de pensioenbesluiten ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen van 1950 tot 1956 regelmatig en rechtmatig zijn en uitdrukkelijk niet de regelmatigheid of rechtmatigheid van de pensioenbesluiten zelf. Gezien deze beide omstandigheden kunnen de stichting c.s. geen rechtens relevant belang hebben bij de gevorderde verklaring voor recht, althans laat het hof ten onrechte na vast te stellen welk belang van de stichting c.s. de gevorderde verklaring voor recht in dit licht rechtvaardigt.

1.6. De gevorderde verklaring voor recht onderscheidt naar formulering en strekking niet tussen de rechtsverhouding tussen de Staat en mevr. Rost van Tonningen enerzijds en de rechtsverhouding tussen de stichting c.s. en de Staat anderzijds zodat de verklaring voor recht zich mede uitstrekt over, althans mede van belang is voor, de rechtsverhouding tussen de Staat en mevr. Rost van Tonningen, hetgeen de stichting c.s. gezien hun stellingen ook beogen. De bij de beoordeling van de rechtsverhouding tussen de Staat en mevr. Rost van Tonningen rijzende vraag of de pensioenbesluiten van 1950 en 1956 ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen regelmatig en rechtmatig zijn, is – althans voor zover in deze procedure van belang – uitsluitend voorbehouden aan de wetge-

ver e.q. de Staten-Generaal. In die beoordeling kan de rechter niet treden. Bij pensioenbesluiten als de onderhavige zijn naar hun aard bovendien uitsluitend de Staat en de pensioenge-rechtigde betrokken. Anders dan het hof kenne-lijk meent, kon het hof dan ook geen onderzoek instellen, als door de stichting e.s. verlangd, naar de regelmatigheid en de rechtmatigheid van de pensioenbesluiten van 1950 en 1956. Door anders te oordelen heeft het hof het recht geschonden.

2.1. In r.o. 34 oordeelt het hof dat het tegen de achtergrond van de buitengewone omstan-digheden waarin ons land en zijn staatsinstel-lingen verkeerden in de periode waarover het hier gaat mag onderzoeken of Rost van Tonning-zen zijn kamerlidmaatschap vrijwillig heeft prijsgegeven. Dit oordeel is rechtens onjuist. In de Nederlandse staatsrechtelijke verhoudingen komt de bevoegdheid te onderzoeken en te be-oordelen of een lid van de Staten-Generaal zijn lidmaatschap daarvan vrijwillig heeft prijsge-geven uitsluitend toe aan de Staten-Generaal zelf. Bij zijn verwijzing naar de buitengewone omstandigheden waarin Nederland en zijn staatsinstellingen in – kort samengevat – de oorlogsjaren verkeerden, verliest het hof uit het oog dat de vraag waarnaar het hof een onder-zoek instelt rijst op een tijdstip dat deze buiten-gewone omstandigheden zich niet (langer) voordoen en geen enkele belemmering voor de Staten-Generaal (meer) bestaat zijn taken en bevoegdheden, ook voor wat betreft een beoor-deling van de vraag of Rost van Tonningen zijn kamerlidmaatschap heeft prijsgegeven, uit te oefenen. De door het hof genoemde omstandig-heden rechtvaardigen dan ook geen inbreuk op het prerogatief in deze van de Staten-Generaal.

2.2. Rechtens onjuist, althans niet naar de eisen der wet met redenen omkleed, is 's hofs oordeel in r.o. 35 dat Rost van Tonningen in elk geval op 24 april 1941 zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer heeft prijsgegeven en dat hij derhalve geacht moet worden met ingang van die datum vrijwillig als kamerlid te zijn afgetre-den.

De Kieswet van 1896, zoals gewijzigd en aangevuld bij latere wetgeving, bepaalde – voor zover hier van belang – het volgende:

„De leden der Tweede Kamer kunnen te al-len tijde hun ontslag nemen. Het wordt door hen ingezonden aan de Kamer, die het ter kennis brengt van de Minister van Binnen-landsche Zaken, of, zoo de zitting der Kamer gesloten is, aan dien Minister.”

Gezien deze bepaling, het staatsrechtelijk belang en het belang van de rechtszekerheid, dat bij een vrijwillig ontslag als kamerlid is be-trokken, legt het hof een onjuiste maatstaf aan bij zijn oordeel dat Rost van Tonningen op 24 april 1941 zijn lidmaatschap aan de Tweede Kamer heeft prijsgegeven en dat hij geacht moet worden met ingang van die datum vrijwil-lig als kamerlid te zijn afgetreden. Van een vrij-willig ontslag als kamerlid behoort ook onder

de extreme omstandigheden die zich in 1941 voordeden duidelijk en ondubbelzinnig te blij-ken. Een dergelijk ontslag mag niet worden af-geleid uit de feiten en gedragingen die het hof in r.o. 35 aan zijn oordeel ten grondslag legt. In ie-der geval is het oordeel van het hof onvoldoen-de gemotiveerd nu uit de door het hof genoem-de feiten en gedragingen een duidelijk en on-dubbelzinnig aftreden door Rost van Tonning-zen als kamerlid niet blijkt.

3. Rechtens onjuist is 's hofs oordeel in r.o. 42 dat art. 8 van de wet van 1924 voor-schrijft dat de pensioenaanvraag moet worden ingediend bij de minister van Financiën en dat art. 9 bepaalt dat het pensioen op voordracht van deze minister wordt toegekend bij konink-lijk besluit. De art. 8 en 9 van genoemde wet zijn gewijzigd bij wet van 25 okt. 1933, tot wet-telijke voorziening naar aanleiding van het KB van 8 juni 1933 (Stb. 311) tot instelling van een Departement van Algemeen Bestuur, dat den naam zal dragen van Ministerie van Sociale Za-ken, en tot wijziging van den naam van het Mi-nisterie van Economische Zaken en Arbeid (Stb. 533). Deze wet bepaalt in art. 1:

„De bevoegdheden en verplichtingen, on-derwerpen betreffende, genoemd in Ons be-sluit van 8 juni 1933 (Stb. 311) en bij be-staande wetten opgedragen aan Onze Minis-ters van Economische Zaken en Arbeid, van Binnenlandsche Zaken, van Waterstaat, van Justitie en van Financiën gaan over op Onze Ministers van Sociale Zaken en van Binnen-landsche Zaken, ieder voor zooveel het be-treft de zaken, welke hem bij Ons voornoemd besluit de zorg is opgedragen.”

Het KB van 8 juni 1933 (Stb. 311), bepaalt: „Hebben goedgevonden en verstaan:

(...)

III Aan het Hoofd van het Departement van Binnenlandsche Zaken op te dragen de zorg voor de zaken betreffende:

(...)

de pensioenzaken met uitzondering van die, bedoeld in artikel 172 van de Grondwet.”

Deze bepaling brengt mee dat, anders dan het hof meent, de pensioenaanvraag moest worden ingediend bij de minister van Binnenlandse Za-ken en dat de minister van Binnenlandse Zaken bevoegd was tot de voordracht tot toekenning van het pensioen.

Cassatiemiddel in het voorwaardelijk inciden-teel cassatieberoep:

Schending van het recht en verzuim van op straffe van nietigheid in acht te nemen vormen, omdat het gerechtshof heeft overwogen en recht gedaan als is vermeld in het hier als inge-last te beschouwen arrest, waarvan beroep, ten onrechte om de navolgende, mede in onderling verband en samenhang te beschouwen redenen.

1. Integriteit van de rechtsstaat en zedelijkheid Dit onderdeel wordt slechts voorgesteld voor

het geval dat een of meerdere van de onderdelen 1.1.1 t/m 1.6 van het principale cassatiemiddel tot vernietiging leiden.

Door de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden e.s. is aan hun vordering nade ten grondslag gelegd bij pleidooi in eerste aanleg:

„Deze in strijd met de wet en het recht toegekende pensioenen aan NSB-kamerleden en hun nagelaten betrekkingen beschouwende als een historische schandvlek voor de rechtsstaat, besloot men hier verder actie tegen te ondernemen, teneinde alsnog zo breed mogelijk vastgesteld te krijgen dat deze pensioenen onrechtmatig werden toegekend. Dit *onafhankelijk* van de vraag of de betrokken pensioengerechtigden nog in leven zijn of niet.

Met dit doel voor ogen werd de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden opgericht.

Het belang waar de stichting voor staat is dan primair het herstel van de zuiverheid van de rechtsstaat door de (posthume) erkenning te bewerkstelligen in een zo breed mogelijke kring dat de NSB-kamerlidpensioenen in strijd met het recht zijn verleend. (...)” (p. 11 akte houdende pleitnotities in eerste aanleg).

en:

„12. Het opkomen voor de zedelijkheid als voor alle eisers gemeenschappelijk geldende ontvankelijkheidsgrond

In het algemeen heeft te gelden dat voor een vordering op grond van onrechtmatigheid het handelen *jegens eisers* onrechtmatig is. Dat is echter niet het geval als de onrechtmatigheid is gelegen in strijdigheid met de goede zeden als derde onrechtmatigheidscategorie van HR 31 jan. 1919, NJ 1919, 161 (Lindenbaum-Cohen). Hier geldt dan hetgeen advocaat-generaal Franx in zijn conclusie bij het *Ganstrekken-arrest* (NJ 1987, 458) overwoog:

„Aanvaardt men de zedelijkheid als grondslag van de geschonden norm, dan hoeft men aan een onderzoek naar eventuele belangen voor het aanwijzen van de rechtsgrond van de (rechterlijke) actie niet meer toe te komen. De onrechtmatigheid berust dan niet op enige rechts- of belangen aantasting, maar slechts op „onzedelijkheid” zonder meer.”

Mr. Franx wijst er verder op dat deze „zedelijkheid” zijns inziens een *algemeen belang* is dat zich voor bundeling en bescherming ex art. 1401 BW leent en verwijst voor dit standpunt naar het *Nieuwe-Meer-arrest*. Ook in deze zaak komen eisers – tevens – op voor de zedelijkheid. En wel voor het beschermen van de rechtsstaat middels het aan de kaak stellen van een ernstig geval van schending van de rechtsstaat.

Deze schending van de rechtsstaat wordt begaan door gedaagde door het nemen en in stand houden van met de wet en het recht strijdige besluiten. Eisers komen hier tegen

op, zonder dat in dit verband enige rechts- of belangen aantasting voor wat hunzelf betreft gesteld behoeft te worden.

Vanuit dit perspectief is hier dus geen enkel specifiek *eigen belang* aan de orde, ook niet een „eigen belang” in de zin van bescherming van naleving van eigen regelgeving, zoals in *Limmen/Houkoop* (NJ 1974, 91) gold voor de gem. Limmen.

Vanuit dit perspectief geldt voor eisers alleen een zuiver *algemeen belang*, dat eisers zich aantrekken.

Vanuit dit gezichtspunt geldt dan eveneens dat met recht en reden gesteld kan worden dat met name oud-verzetstrijders en oorlogsslachtoffers en hun organisaties – zoals in casu eisers – die voor het herstel van de rechtsstaat *dikwijls grote offers hebben gebracht*, bij uitstek het recht toekomt om hier in rechte op te komen voor het *algemeen belang* dat gemoeid is met een optreden tegen de aantasting van de *integriteit van de rechtsstaat* – alsmede de daarmee gepaard gaande *geschiedvervalsing* – middels het vasthouden door gedaagde aan de stellingname dat met name ook de pensioentoekenning aan de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig zou zijn geschied.” (p. 14, idem).

En in dit verband is bij memorie van grieven aangevoerd:

„Tenslotte is in eerste aanleg aangevoerd dat eisers in dezen opkomen voor de zedelijkheid, die een aspect van het algemeen belang vormt, waaromtrent eisers het recht hebben om hiervoor in rechte in het geweer te komen.

Het zedelijkheidsaspect waar het hier om gaat, is het optreden tegen de *aantasting van de integriteit van de rechtsstaat*, alsmede de daarmee gepaard gaande *geschiedvervalsing*.

De actie van eisers vindt daarmee tevens een grondslag in de zedelijkheid.

Juist eisers, waarvan velen in de oorlog grote offers hebben gebracht voor het uiteindelijke herstel van de rechtsstaat, komt bij uitstek het recht toe op te komen tegen het in een rechtsstaat ongehoorde feit dat de Staat het bij voortduring officieel doet voorkomen, alsof de pensioenbeslissingen met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen op rechtmatige en regelmatige wijze hebben plaatsgevonden. De minister van Binnenlandse Zaken is daarbij zelfs zo ver gegaan het parlement te voorzien van manifest onjuiste informatie.

Aan de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden en de Vereniging van Anti-Fascistische Oud-Verzetstrijders Nederland, Bond van Antifascisten komt evenzeer dit recht toe. Het zijn immers organisaties die nauw verbonden zijn met oorlogsslachtoffers en het voormalig verzet.”

Tenslotte werd bij pleidooi voor het hof gesteld:

„Eisers komen voorts op tegen de aantasting van de integriteit van de rechtsstaat middels het aan de kaak stellen van een ernstig geval van schending van de rechtsstaat.

Deze schending wordt door gedaagde begaan door het nemen en blijven afdekken van met de wet en het recht strijdige besluiten. Tevens komen eisers daarmee op tegen geschiedvervalsing, doordat de pensioenen van de NSB-kamerleden en hun nagelaten betrekkingen worden voorgespiegeld als juridisch juiste beslissingen.

Het achterliggende belang is de *zedelijkheid*. Zoals al aan het slot van het pleidooi in eerste aanleg is uiteengezet en onder punt 4 van de eerste grief nog eens uitvoerig is herhaald, hoeft indien de onrechtmatigheid van enig handelen of nalaten is gelegen in de strijdigheid met de goede zeden als derde onrechtmatigheidscategorie van Lindenbaum/Cohen niet te worden aangetoond dat het gewraakte handelen of nalaten onrechtmatig is *jegens eisers*, omdat dan de onrechtmatigheid niet berust op enige rechts- of belangen-aantasting. Maar het zijn in dit geval wel eisers, die dikwijls grote offers hebben gebracht voor herstel van de rechtsstaat en die onder deze aantasting van de rechtsstaat en deze geschiedvervalsing meer nog dan anderen hiden, die hier bij uitstek de aangewezenen zijn om op te komen voor het algemeen belang dat gemoeid is met het bestrijden van deze onzedelijke situatie.

Al sedert 1919 is de zedelijkheid derhalve een belang dat van art. 1401 BW bescherming geniet.

Niet valt in te zien waarom deze twee grondslagen, nl. de geestelijke gezondheid van eisers en de zedelijkheid, onvoldoende zouden zijn om het beroep van eisers op art. 1401 BW te kunnen honoreren (akte houdende pleitnotities in tweede aanleg, p. 6-7).

In r.o. 7 heeft het hof dienaangaande overwogen:

„Appellanten (...) en dat hier bovendien de integriteit van de rechtsstaat, met de zedelijkheid als achterliggend belang in het geding is (...)”

Maar een uitspraak omtrent dit laatste aspect, namelijk de zedelijkheid als grondslag van de vordering, is door het hof achterwege gelaten en derhalve is 's hofs arrest op dit punt onvoldoende met redenen omkleed.

2. De volgende onderdelen, de nrs. 2.1 t/m 2.5, worden slechts voorgesteld voor het geval onderdeel 2.2 van het principale cassatiemiddel tot vernietiging leidt.

2.1. Staatsnoodrecht

In r.o. 15 komt het hof allereerst tot een niet geheel correcte weergave van de stellingen van de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden c.s., waar het hof overweegt:

„Appellanten (...) ongeschreven normen van staatsnoodrecht.”

Niet geheel correct, want de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden c.s. hebben niet betoogd dat in het onderhavige geval het recht op pensioen niet behoort te worden beoordeeld aan de hand van de destijds geldende wettelijke regels, waaronder in het bijzonder de bovengenoemde wettelijke bepalingen, maar dat

„ook als men de – overigens staatsrechtelijk onjuiste – opvatting zou huldigen dat de Grondwet en de wet van 1924 voor het kunnen effectueren van aanspraken op kamerlidpensioen niet bedingt dat het kamerlidmaatschap op een staatsrechtelijk correcte wijze moet zijn beëindigd, maar het in het algemeen voldoende is dat de betrokkene kamerlid is geweest, dan nog niet valt te ontkomen aan de vaststelling dat zich slechts naar staatsnoodrecht laat beoordelen of de NSB-kamerleden – en daarmee eventueel hun nabestaanden – recht hebben op kamerlidpensioen” (p. 37 inleidende dagvaarding).

De inleidende dagvaarding vervolgt dan:

„Aangezien immers noch de grondwetgever, noch de wetgever van 1924 (voor wat betreft de wet op de pensioenrechten van de nabestaanden van kamerleden) genacht kan worden rekening te hebben gehouden met een situatie waarin ooit nog eens kamerleden op grond van hun gedrag uitgezuiverd zouden worden.” (p. 37).

Op zoek gaande naar de juiste staatsnoodrechtelijke norm en zich daarbij zo veel mogelijk oriënterend op en richtend naar de voor de onderhavige problematiek relevante geschreven wettelijke regels, komt de inleidende dagvaarding dan ook tot de conclusie dat

„de hier weergegeven wettelijke regelingen een beoordeling naar staatsnoodrecht van het recht van de weduwe Rost van Tonningen vergemakkelijken en, mede gelet op de strekking van deze regelingen, niet ontkomen kan worden aan het oordeel dat ook naar staatsnoodrecht haar geen recht op kamerlidpensioen toekomt.” (p. 47).

Eerder was al uiteengezet dat ten onrechte uit de wet van 11 mei 1946 aanwijzingen waren afgeleid dat de naoorlogse wetgever juist de onderhavige pensioenaanspraken uitdrukkelijk onaangetaast had willen laten (inleidende dagvaarding, p. 6-11).

Juist ook de onoplosbare problemen die zich in de betrokken buitengewone omstandigheden bij de toepassing van de relevante geschreven wettelijke regels voordoen, nopen tot een zoektocht naar de juiste staatsrechtelijke norm.

Ten onrechte concludeert het hof dan ook in r.o. 16 dat de rechter geen uitspraak kan en mag doen over het verlies door Rost van Tonningen van zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende pensioenrechten op grond van ongeschreven normen van staatsnoodrecht in verband met zijn houding vóór en tijdens de Duitse bezetting.

Aan het begin van r.o. 16 overweegt het hof weliswaar:

„In het midden kan blijven (...) geregeld had kunnen worden ...”

doch deze overweging is in zijn algemeenheid onjuist; ook als de wetgever een situatie in redelijkheid had kunnen voorzien, doch niettemin om wat voor reden dan ook in gebreke is gebleven daarvoor een wettelijke regeling tot stand te brengen, kan slechts naar regels van staatsnoodrecht worden gehandeld, indien onder staatsrechtelijk buitengewone omstandigheden een situatie ontstaat die buiten het bestek van de bestaande (grond)wettelijke regeling valt.

Met betrekking tot Rost van Tonningen doet zich een situatie voor die, zelfs al zou deze voor de (grond)wetgever in redelijkheid te voorzien zijn geweest, zich toch slechts naar de regels van staatsnoodrecht laat beoordelen, aangezien de toen bestaande (grond)wettelijke regels daarin in onvoldoende mate voorzagen.

Art. 92 Gr.w 1938 bepaalde immers:

„Aftredende (Kamer)leden ontvangen een pensioen van f 120 's-jaars voor elk jaar gedurende hetwelk zij lid dezer Kamer waren, tot een maximum van f 2800.”

Het eerste staatsrechtelijke probleem dat zich dan voordoet en waarin de (grond)wetgever niet had voorzien, betrof dat van het aantal dienstjaren in verband met de oorlogsperiode.

Daarbij opkomende vraagstukken als: moeten de mandaten van de kamerleden gedurende de oorlog als verlengd worden beschouwd, en zo ja, geldt dit dan ook voor de „uitgezuiverde” kamerleden, laten zich slechts naar staatsnoodrecht beoordelen (par. 2 dagvaarding in eerste aanleg).

Voorts geeft de (grond)wetgever zelf niet aan wanneer er nu sprake is van „aftreden” in de zin van het grondwetsartikel (par. 8 dagvaarding in eerste aanleg).

Indien aangenomen zou moeten worden dat Rost van Tonningen, het kamerlidmaatschap eenmaal aanvaard hebbende, niet beschouwd moet worden als te zijn afgetreden toen hij ambtelijke functies uit handen van de bezetter op zich nam en begon uit te oefenen en dat – zoals ook is aangenomen bij alle pensioenbeschikkingen met betrekking tot NSB-kamerleden en hun nabestaanden – bovendien ook zijn eigen mandaat geacht moet worden verlengd te zijn geweest, dan heeft hij toch in ieder geval zijn kamerlidmaatschap verloren, toen hij in dienst trad van de Waffen-SS.

Moet hij dan beschouwd worden als te zijn afgetreden in de zin van het grondwetsartikel?

Hier zijn rechtsvragen aan de orde die, ook al zou de (grond)wetgever in het algemeen geacht moeten worden in redelijkheid bepaalde situaties met betrekking tot het recht op pensioen van kamerleden te hebben kunnen voorzien, zich in de buitengewone omstandigheden met betrekking tot de oorlogsjaren toch slechts naar staatsnoodrecht laten beoordelen.

Los gezien van de – overigens in meerder opzichten dan cruciale! – vraag naar het aantal dienstjaren, dienden na de oorlog „aftredende” kamerleden volgens de Grondwet 1938 in het genot van een pensioen te worden gesteld. Zou nu moeten worden aangenomen dat dit ook voor NSB-kamerleden gold, dat hadden dus de NSB-kamerleden na de oorlog van grondwetswege dus terstond in het genot van een pensioen moeten worden gesteld en dat gold dan ook voor Rost van Tonningen, maar dat gebeurde niet.

Deze laatste had dan dus zelfs recht op een kamerlidpensioen vanaf het moment dat hij in dienst trad van de Waffen-SS. Toen hij na de oorlog in zijn cel zat te wachten op het doodvonnis dat hij ongetwijfeld zou hebben gekregen, had hij – indien men de interpretatie zou huldigen dat hij was „afgetreden” in de zin van het grondwetsartikel toen hij in dienst van de Waffen-SS trad –, al een jaar recht op kamerlidpensioen. Het feit dat hem en de andere NSB-kamerleden na de oorlog een dergelijk kamerlidpensioen werd onthouden, moet dan worden beschouwd als ongrondwettelijk handelen van de toenmalige regering.

Gaat men er echter vanuit dat door de naoorlogse regering terecht is geoordeeld dat naar staatsnoodrecht de NSB-kamerleden die van hun kamerlidmaatschap vervallen waren verklaard en Rost van Tonningen geen recht op pensioen toekwam, dan is door dit kabinet legitiem gehandeld door hen geen pensioen toe te kennen.

Is men daarentegen de mening toegedaan dat het recht op kamerlidpensioen voor wat betreft de „uitgezuiverde” kamerleden na de oorlog niet naar staatsnoodrecht diende te worden beoordeeld, dan moet het feit dat de NSB-kamerleden niet aanstonds na de oorlog in het genot van een kamerlidpensioen werden gesteld, beschouwd worden als een schending van de Grondwet door de naoorlogse regering.

Het Hof overweegt voorts aansluitend:

„(...) of welke door de wetgever achteraf (...) van zijn pensioenrechten te dier zake.”

De geschiedenis van het betrokken wetsontwerp wordt ten onrechte door het hof in dit verband in herinnering geroepen en gekoppeld aan de consequenties van de door Rost van Tonningen vóór de bezetting aangenomen houding voor diens pensioenrechten.

Daarmee wordt immers voorbijgegaan aan het feit dat Rost van Tonningen niet alleen vóór de oorlog een streven tot uitdrukking heeft gebracht, gericht op verandering van de bestaande rechtsorde met toepassing of bevordering van onwettige middelen, maar dit streven tijdens de bezetting ook daadwerkelijk heeft omgezet in de praktijk, hetgeen buiten het bestek van het wetsontwerp viel.

Het is juist dit laatste aspect geweest, met name diens medewerking aan de liquidatie van de bestaande rechtsorde in de praktijk, die het optreden van Rost van Tonningen een kwalitatief

andere dimensie gaf dan in het bestek van het door het hof genoemde wetsontwerp aan de orde was en die veroorzaakte dat, zoals ook in een aantal tijdens en na de bezetting tot stand gekomen wettelijke regelingen wordt weerspiegeld, ook diens optreden vóór de oorlog opnieuw in het brandpunt van de beoordeling kwam te staan.

Zo had de commissie ingevolge art. 3 tweede lid Besluit Tijdelijke Staten-Generaal, die in de Handelingen van de Tweede Kamer algemeen als „de zuiveringscommissie” wordt aangeduid, immers opdracht om haar oordeel welke personen lid waren van de Tweede Kamer niet alleen te baseren op het gedrag van de kamerleden tijdens de oorlog, maar ook tijdens de *periode daarvoor*. Dit is expliciet geformuleerd in het bepaalde onder d van art. 3 eerste lid, maar ligt evengoed besloten in de ruime formulering van het gestelde onder b en c van genoemd lid, aangezien voor de onder b en c genoemde misdrijven geen begrenzing wordt gesteld in tijd.

Mitsdien diende de zuiveringscommissie de kamerleden niet alleen te beoordelen op gedragingen en uitlatingen, die blijk gaven van een nationaal-socialistische geestesgesteldheid tijdens de bezetting, maar ook op dergelijke uitlatingen en gedragingen in de daaraan voorafgaande periode.

Dit voert onontkoombaar tot de conclusie dat de NSB-kamerleden door de zuiveringscommissie niet alleen vanwege hun optreden in de Tweede Wereldoorlog werden gediskwalificeerd, maar ook vanwege hun optreden daarvoor.

Achteraf werd de betrokkenen hun gedrag vóór de oorlog door de wetgever dus evenzeer aangerekend als dat tijdens de oorlog, zodat daarmee achteraf alsnog *formeel* het oordeel is geveld dat ook vóór de oorlog al termen zijn ontstaan voor hun latere diskwalificatie als kamerlid.

Dit uitgangspunt van de wetgever is overigens ook terug te vinden in art. 23 Besluit Buitengewoon Strafrecht, waarin wordt bepaald:

„1. Onder den tijd van huidige oorlog wordt verstaan de tijd van den huidige oorlog tegen het Koninkrijk en mede begrepen de tijd, waarin die oorlog dreigende was.

2. Onder een misdrijf gedurende den tijd van de huidige oorlog gepleegd, wordt mede begrepen het geval, dat de schuldige het misdrijf heeft gepleegd met het oog op den door hem aanstaand geachten huidige oorlog tegen het Koninkrijk.”

Het Besluit Buitengewoon Strafrecht ziet, gelet op de considerans, op „gedurende den tijd van de huidige oorlog” begane strafbare feiten in bovenbedoelde zin, zodat indien Rost van Tonningen daadwerkelijk zou zijn berecht, ook zijn daden van vóór de oorlog bij deze berechting zouden moeten zijn betrokken.

Derhalve moet worden aangenomen, ook gelet op de strekking van het Besluit Buitenge-

woon Strafrecht, dat de wetgever van oordeel is geweest dat het vooroorlogse optreden bij een naoorlogse beoordeling diende te worden betrokken, hetgeen in casu moet leiden tot het oordeel dat Rost van Tonningen met terugwerken de kracht tot vóór de oorlog geacht moet worden het kamerlidmaatschap onwaardig te zijn geweest.

Daar komt nog bij dat, ware het tot een berechting van Rost van Tonningen gekomen, ingevolge het bepaalde in art. 1 Tribunaalbesluit de maatregel van verbeurdverklaring van zijn vermogen had kunnen worden opgelegd. Gelet op het bepaalde in art. 6 van dit Besluit was het gehele vermogen of de nalatenschap vatbaar voor verbeurdverklaring.

Gelet op het bepaalde in art. 7 ad e Tribunaalbesluit moet dan onder nalatenschap mede worden verstaan: pensioenen en andere al dan niet periodieke uitkeringen.

Zodat Rost van Tonningen dus, ware het tot berechting gekomen, naar alle waarschijnlijkheid ook op deze grond van zijn pensioenrechten vervallen zou zijn verklaard (uitgaande van de fictie dat hij nog over kamerlidpensioenrechten zou beschikken).

Het door het hof gememoreerde wetsontwerp beoogde slechts om, uitgaande van de gevestigde rechtsorde, het met toepassing van illegale middelen tot uitdrukking brengen van bepaalde strevingen te bestraffen met ontzetting uit het kamerlidmaatschap en was als zodanig gericht tegen communistische en nationaal-socialistische kamerleden. Echter de communistische kamerleden hebben zich tijdens de oorlog voorbeeldige Nederlanders betoond en veelal hun leven geofferd, terwijl juist de nationaal-socialistische kamerleden toen in zodanig ernstige mate landverraad hebben gepleegd, dat hun houding van vóór de oorlog hen alsnog werd tegengeworpen bij de naoorlogse beoordeling.

Ook daarom is tenslotte het naar voren halen door het hof van dit wetsontwerp als een belangrijke indicatie dat „niet kan worden volgehouden dat de wetgever in redelijkheid niet had kunnen voorzien in de gevolgen die de door Rost van Tonningen vóór de bezetting aangenomen houding had behoren te hebben voor zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende rechten” onjuist en bovendien infaam.

Het hof overweegt verder in r.o. 16:

„Voorzover het gaat om de houding en de gedragingen van Rost van Tonningen (...) gedragingen tijdens de Bezetting.”

Ook dit deel van r.o. 16 snijdt echter geen hout.

Allereerst berust dit standpunt op een oppervlakkige lezing van de wet van 11 mei 1946 en dientengevolge op een verkeerde interpretatie van deze wet. Het is het hof kennelijk ontgaan dat de wet van 11 mei 1946 betrekking had op in principe allen die tijdens de oorlog burgemeester, wethouder of commissaris van de koningin

waren geweest, doch wat betreft de leden van de Tweede Kamer *uitsluitend* op hen die ingevolge het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal leden van de Tweede Kamer waren – vide art. 11 lid 1 –, en dus uitdrukkelijk niet op de „uitgezuiverde“ kamerleden.

Daarom was het voor wat betreft de burgermeesters, wethouders en commissarissen der koningin wél noodzakelijk om een uitzonderingsbepaling te maken voor wat betreft het recht op schadeloosstelling en daarop gebaseerde pensioenrechten voor hen die „fout“ waren geweest, maar voor de kamerleden die „fout“ waren geweest niet. Deze laatste waren immers geen kamerlid ingevolge het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal en vielen derhalve buiten de werking van deze wet en kwamen alleen al op die grond niet in aanmerking voor de betrokken schadeloosstelling ter hoogte van het pensioen, alsmede pensioenrechten over dit bedrag.

Zoals al in par. 1 van de inleidende dagvaarding uitvoerig is betoogd, valt dus uit het in de wet van 11 mei 1946 achterwege laten van een regeling inzake het pensioen van degenen die niet in aanmerking kwamen voor schadeloosstelling, geenszins af te leiden dat de naoorlogse wetgever hun pensioenrechten onaangetast heeft willen laten.

Integendeel, de wet van 11 mei 1946 had op deze categorie kamerleden in het geheel geen betrekking.

Als het de expliciete bedoeling zou zijn geweest van de naoorlogse wetgever om de pensioenrechten van de „uitgezuiverde“ kamerleden onverlet te laten, dan laat zich bovendien moeilijk verklaren waarom die pensioenen dan niet terstond na de oorlog werden uitbetaald.

Woudenberg kreeg pas pensioen op 14 dec. 1954, de Marchant et d'Ansembourg op 19 sept. 1957 en Dieters pas op 19 okt. 1970, in alle gevallen dus echter pas *nadat* de weduwe Rost van Tonningen in het genot van een pensioen was gesteld (p. 1-6 inleidende dagvaarding). Terwijl de niet-„uitgezuiverde“ kamerleden die na de oorlog met pensioen gingen onmiddellijk een kamerlidpensioen ontvingen, werd dit de NSB-kamerleden door de toenmalige regering onthouden, hoewel – althans volgens het hof – de naoorlogse wetgever nu juist bewust deze pensioenrechten onaangetast zou hebben willen laten.

Het slot van r.o. 16:

„Kortom, de rechter kan en mag geen uitspraak doen (...) geen verandering brengen“, is dan ook onjuist.

Er is geen enkele aanwijzing dat de naoorlogse wetgever de pensioenrechten van de NSB-kamerleden bewust onaangetast heeft willen laten.

Het feit dat over een lange reeks van jaren geen kamerlidpensioenen werden uitbetaald door de eerste naoorlogse regeringen vormt daarentegen een aanwijzing dat kabinet en kamer impliciet van oordeel waren dat een dergelijk pensioen hen ook niet toekam.

Eerder dan uit welk handelen of welke uitlegging of gedraging van de naoorlogse regering of het naoorlogse parlement dan ook zou zijn af te leiden dat de naoorlogse wetgever bewust het pensioen van de NSB-kamerleden onaangetast heeft willen laten, blijkt dan ook het tegendeel. Kabinet en kamer zijn ervan uitgegaan dat met de uitbanning van de NSB-kamerleden uit de kamer op grond van hun gedragingen tijdens, maar ook vóór de bezetting, ook hun aanspraken op kamerlidpensioen impliciet waren geannuleerd, zodat hiervoor geen expliciete wettelijke regeling behoefde te worden gemaakt.

Kamerlid pensioen kregen zij dan ook niet. En uit het feit dat de betrokken ex-kamerleden aanvankelijk ook geen pogingen in het werk stelden om een dergelijk pensioen niettemin uitgekeerd te krijgen, valt af te leiden dat ook zij dit zonder meer begrepen (par. 9 dagvaarding in eerste aanleg). Gelet op de buitengewone omstandigheden als gevolg van de bezetting, welke door de wetgever niet waren voorzien en voor hem ook niet voorzienbaar waren, de ernstige vorm van landverraad van Rost van Tonningen, de schending van zijn eed als kamerlid en de ernstige afbreuk die hij heeft gedaan aan de waardigheid van het ambt van kamerlid, zijn diepe afkeer van de democratische staatsinstellingen, zijn misdaden tijdens de bezetting, alsmede de wettelijke regelingen van tijdens en kort na de oorlog waaruit spreekt dat ook vooroorlogse gedragingen bij de strafrechtelijke en staatsrechtelijke beoordelen betrokken dienen te worden, gecombineerd met het feit dat er geen aanwijzingen zijn dat de naoorlogse wetgever na de uitbanning van de NSB-kamerleden hun vóór de oorlog opgebouwde pensioenrechten heeft willen sauveren, doch daarentegen met name ook uit het feit dat hen na de oorlog een kamerlidpensioen werd onthouden het tegendeel aannemelijk wordt, kan en mag de rechter een uitspraak doen over het verlies van Rost van Tonningen van zijn kamerlidmaatschap en de daaruit voortvloeiende pensioenrechten op grond van ongeschreven normen van staatsnoodrecht.

Door zichzelf daartoe onbevoegd te achten, heeft het hof in casu de rechterlijke bevoegdheden te beperkt uitgelegd en daarmee het recht geschonden.

2.2. Zuiveringsbesluit

Rechtens onjuist is 's hofs oordeel dat Rost van Tonningen en diens weduwe het recht op pensioen uit het lidmaatschap van de kamer van Rost van Tonningen niet van rechtswege zouden hebben verloren toen op 23 nov. 1944 het Zuiveringsbesluit 1944 werd toegepast op de ambtelijke functies van Rost van Tonningen (r.o. 17 t/m 19).

Art. 4 lid 5 van dit Zuiveringsbesluit spreekt immers zonder enige reserve van het verval van alle rechten op pensioen en niet valt in te zien waarom een redelijke toepassing van dit artikel nochtans met zich mee zou brengen dat deze bepaling slechts ziet op het vervallen van het recht

op een pensioen dat voortvloeit uit de functie waaruit de betrokkene op grond van het besluit is ontslagen. Een dergelijke interpretatie houdt bovendien onvoldoende rekening met het strafkarakter van de onderhavige maatregel (par. 7 dagvaarding in eerste aanleg).

2.3. Abandonnement

Rechtens onjuist is 's hofs oordeel dat Rost van Tonningen geacht moet worden te kunnen worden beschouwd als een „aftredend” kamerlid in de zin van art. 92 Gr.w 1938 en zijn vrouw als een weduwe van hem die als kamerlid is afgetreden in de zin van art. 2 van de wet van 21 nov. 1924 (r.o. 20-21).

Rost van Tonningen moet daarentegen geacht worden het kamerlidmaatschap te hebben geabandonneerd; hetzij toen de Duitsers hier de macht overnamen en hij terstond begon te werken aan de realisering van de gedachte van het Grootgermaanse Rijk, hetzij toen hij in juli 1940 de functie van „commissaris van de Marxistische partijen” ging uitoefenen, dan wel toen hij op 26 maart 1941 de functie van president van De Nederlandsche Bank ging uitoefenen, een en ander zonder zich aan het bepaalde in het Incompatibiliteitsbesluit en in de Non-activiteitswet iets gelegen te laten liggen, hetzij toen hij zich in vreemde krijgsdienst begaf door toetreding tot de Waffen-SS (par. 3 inleidende dagvaarding).

2.4. Besluit Vijandelijk Vermogen

Rechtens onjuist is 's hofs oordeel dat het recht op pensioen van de weduwe Rost van Tonningen op basis van het kamerlidmaatschap van haar echtgenoot niet door het Besluit Vijandelijk Vermogen zou zijn getroffen (r.o. 22-23).

Wat ook zij van een eigen recht voor haar in deze, dit gaat in elk geval niet zo ver dat indien de pensioenrechten van Rost van Tonningen vanwege het besluit zijn komen te vervallen, diens weduwe nog wel aanspraak op een van dit kamerlidmaatschap afgeleid pensioen zou kunnen laten gelden. Art. 4 van de wet van 21 nov. 1924 relateert immers de hoogte van het weduwenpensioen aan het pensioen waarop het betrokken ex-kamerlid recht had.

Als er sprake is van een volledig verval van pensioenrechten van het betrokken kamerlid, dan komt ook de aanspraak op weduwenpensioen ter hoogte van de helft van deze vervallen aanspraak van het ex-kamerlid immers uit op nul (par. 11 inleidende dagvaarding).

2.5. Slotsom onderdelen 2.1 t/m 2.4

Rechtens onjuist is dan ook 's hofs conclusie in r.o. 24 dat als onjuist van de hand moet worden gewezen de stelling dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, omdat de weduwe in het geheel geen aanspraak had op dat pensioen.

3. Niet in 's hofs oordeel betrokken onregelmatigheden

Het volgende onderdeel wordt slechts voorgesteld voor het geval dat onderdeel 3 van het principale cassatiemiddel tot vernietiging leidt.

Door het hof wordt overwogen in r.o. 39 t/m 43: (...)

Ter staving van het feit dat de pensioentoe-kenning onregelmatig is geweest, hebben appellanten echter nog de volgende onregelmatigheden gesteld, waaromtrent door het hof geen beslissing is gegeven:

- onjuiste toepassing van art. 2 ad a van de wet van 21 nov. 1924 door de pensioenaanvraag van de weduwe aan te merken als een aanvraag van een weduwe van een kamerlid overleden in actieve dienst, terwijl vaststond dat deze aanvraag niet als zodanig kon worden gecategoriseerd;

- schending van art. 8 van de wet van 21 nov. 1924, doordat niet voldaan werd aan het vereiste van art. 8, waarin wordt bepaald dat een aanvraag moet worden ingediend „met overlegging van de voor de regeling van het pensioen benodigde stukken”.

Van dit laatste is in casu geen sprake geweest. Binnenlandse Zaken beschikte kennelijk dan ook niet over stukken waaruit de diensttijd van Rost van Tonningen kon worden afgeleid.

Ook het rapport van de ambtelijke werkgroep van Binnenlandse Zaken vermeldt immers:

„T.a.v. Rost van Tonningen beschikte het departement niet over zo'n opgave” (p. 21).

Derhalve is 's hofs arrest op dit punt onvoldoende met redenen omkleed.

4. De subsidiaire vordering

Het volgende onderdeel wordt slechts voorgesteld voor het geval dat het principale cassatiemiddel tot vernietiging leidt.

Na eventuele gegrondbevinding van een van de onderdelen van het principale middel zal als nog (ten gronde) op de subsidiaire vordering van de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden c.s. moeten worden beslist.

Conclusie A-G mr. Koopmans:

1. Inzet van dit geding is het pensioen dat in 1950 is toegekend aan de weduwe van het ex-kamerlid M.M. Rost van Tonningen en dat in 1956 is verhoogd in verband met een herberekening van pensioenen van kamerleden. Rost van Tonningen werd in 1937 lid van de Tweede Kamer als lid van de NSB; hij beroofde zich op 6 juni 1945 van het leven in de cel waar hij verbleef in afwachting van zijn berechting.

De Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden, de Vereniging van Anti-fascistische oud-verzetssrijders Nederland, Bond van anti-fascisten en 35 natuurlijke personen die zich omschrijven als oud-verzetssensen, slachtoffers van de Nazi-terreur en andere oprechte anti-fascisten, vinden het onverdraaglijk

dat de weduwe dit pensioen geniet. Zij hebben de onderhavige actie uit onrechtmatige daad aangespannen tegen de Staat, nadat hun in 1986 gebleken was dat regering en Tweede Kamer weigerden terug te komen van de pensioenbesluiten van 1950 en 1956.

2. De rb. achtte de eisende partijen niet-ontvankelijk in hun vordering. Het hof vernietigde dit vs en wees de bij inleidende dagvaarding gevorderde verklaring voor recht toe.

Die verklaring luidt dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoeckenning en deze herziening als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt.

3. Het eerste, nogal uitgesponnen, onderdeel van het cassatiemiddel van de Staat in het principale beroep betreft de ontvankelijkheidsvraag.

Het hof stelt te dien aanzien voorop dat de burgerlijke rechter in de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe in zoverre geen taak heeft, en niet bevoegd is in te grijpen, dat, nu tegen de pensioentoeckenningen een voor de weduwe met voldoende waarborgen omklede rechtsgang heeft opengestaan, deze toekenningen slechts door de formele wetgever gewijzigd kunnen worden (niet een beroep op art. 63 Grondw. i.v.m. art. 129 Alg. pensioenwet politieke ambtsdragers). „Deze staatsrechtelijke verdeling van bevoegdheden brengt mee dat voor de burgerlijke rechter, wat die rechtsverhouding betreft, de formele rechtskracht en de rechtmatigheid van de pensioentoeckenningen als uitgangspunt gelden”. (r.o. 5). Dit uitgangspunt wordt in cassatie niet bestreden, ook niet in het incidentele beroep.

Het hof leidt daaruit af dat de Stichting c.s. niet kunnen slagen in hun streven om via de burgerlijke rechter de pensioentoeckenningen ongedaan te maken (r.o. 6). Maar, aldus het hof, zij vragen ook iets anders: zij komen niet op tegen de pensioentoeckenningen maar tegen de weigering van de Staat om die toekenningen ongedaan te maken. Door deze weigering zouden zij nl. in hun geestelijke gezondheid en in hun zedelijkheidsgevoel worden gekwetst (r.o. 7).

De verdere overwegingen van het hof omtrent de ontvankelijkheid betreffen het belang van de Stichting c.s. bij het gevraagde declaratoir (r.o. 8-10).

4. Tegen de hier weergegeven gedachten-gang van het hof brengt de Staat een dubbele klacht in (subonderdelen 1.1.2 en 1.1.4). Als het hof inderdaad, zoals het in r.o. 7 te kennen geeft, als grondslag van de vordering ziet de weigering van de Staat om de pensioentoeckenningen ongedaan te maken, kon het niet tot een declaratoir komen dat niet de rechtmatigheid

van deze weigering jegens de Stichting c.s. betreft maar de rechtmatigheid van de pensioentoeckenningen zelf. Dat het dictum op dit laatste punt betrekking heeft, zou blijken uit de verwijzing naar het KB van 1950 en naar de herziening van 1956. Als daarentegen het hof, zoals het in dit dictum te kennen geeft, de rechtmatigheid van de pensioentoeckenningen als grondslag van de vordering ziet, had het krachtens zijn eigen vaststelling in r.o. 5 de Stichting c.s. niet-ontvankelijk moeten verklaren nu, in de bewoordingen van het hof, „de formele rechtskracht en de rechtmatigheid van de pensioentoeckenningen als uitgangspunt gelden”.

5. Deze dubbele klacht wordt terecht voorge-steld. Hoe men de redenering van het hof ook wendt of keert, zij komt erop neer dat de Stichting c.s. ontvankelijk zijn omdat zij niet tegen de toekenningen opkomen (maar tegen de weigering daarvan terug te komen) en dat het redres dat de Stichting c.s. vragen en verkrijgen louter die toekenningen betreft. Ik voeg toe dat ook een consequent koersen op de onrechtmatigheid van de weigering als grondslag moeilijkheden zou hebben opgeleverd, omdat die weigering blijkens r.o. 5 juist niet kan worden aangetaast: zij schuilt in een handelen of nalaten van de wetgever waarvan de rechtmatigheid niet aan de rechter ter beoordeling staat.

Elders in het arrest (r.o. 11) spreekt het hof nog van een derde onrechtmatigheidsgrond, nl. het „standpunt” van de Staat dat de pensioentoeckenningen destijds rechtmatig tot stand zijn gekomen. Deze slinger in de motivering verstevigt de gedachtengang van het hof echter niet: een „standpunt” kan op zichzelf niet onrechtmatig zijn – het is juist of onjuist.

6. Wat het belang bij de gevraagde voorziening betreft gaat het hof in op de psychische schade die verzetsstrijders oplopen doordat de weduwe van staatswege pensioen geniet. Die schade moet, aldus het hof (r.o. 8), worden gerekend tot de door art. 1401 BW-oud beschermde belangen. De gevorderde verklaring voor recht zou, in dit licht gezien, als „een soort schadevergoeding in natura” moeten worden beschouwd. Daarmee zou het belang van de verzetsstrijders bij de ingestelde vordering vaststaan.

Dat de Stichting en de Vereniging voor deze belangen in gebundelde vorm optreden, zoals het hof vervolgens vaststelt (r.o. 9), vormt geen onderwerp van het debat in cassatie.

Het middel van de Staat brengt tegen 's hofs constructie in (in subonderd. 1.4 en 1.5) dat een verklaring voor recht er uitsluitend toe kan strekken de rechtsverhouding tussen partijen vast te stellen; zij knoopt daar niet tevens rechtsgevolgen aan vast. De psychische genoegdoening zou daarom niet een voldoende belang bij het verkrijgen van een declaratoir vormen. Laat men dit aspect echter weg uit de gedachtengang van het hof, dan blijft onduidelijk in hoeverre de gevraagde verklaring voor recht de Stichting c.s. baat zou kunnen brengen.

Wat de Stichting e.s. in werkelijkheid beogen, aldus de Staat, is de herroeping van de pensioentoeckenningen; maar dat kunnen zij juist niet aan de burgerlijke rechter vragen, omdat alleen de wetgever tot die herroeping kan overgaan.

7. Met de steller van het middel zou ik menen dat de lijn die het hof hier volgt onverdedigbaar is. Zij is in strijd met gevestigde rechtspraak, en zij is bovendien principieel onjuist.

Zij is allereerst in strijd met de jurisprudentie. In HR 15 dec. 1939 NJ 1940 no. 206 was een casuspositie aan de orde die uit juridisch oogpunt zekere trekken van vergelijkbaarheid vertoont: een n.v. had een verklaring voor recht gevraagd dat zij zich niet in een toestand van ontbinding bevond, zulks omdat haar een ministeriële verklaring van geen bezwaar was onthouden op de grond dat de vennootschap ontbonden zou zijn. De Hoge Raad overwoog dat een vordering die uitsluitend ertoe strekt om bij gewijste te doen vaststellen hoe een bepaalde rechtsverhouding rechtens is, slechts toelaatbaar kan zijn als de eisende partij er belang bij heeft dat zo'n voor de wederpartij bindende verklaring „reeds dadelijk” door de rechter wordt gegeven, en dat dit belang niet aanwezig is als een rechterlijke uitspraak „niet vermag baat te brengen ten opzichte van de wederpartij”. Die laatste situatie zou zich hier voordoen, nu de rechter door een afwijkend oordeel noch de beschikking van de minister, noch diens vrijheid van oordelen in de toekomst, zou vermogen aan te tasten. Dat dit arrest nog steeds geldend recht weergeeft, leid ik o.a. af uit HR 12 juni 1987 NJ 1988 no. 252 en HR 15 dec. 1989 NJ 1990 no. 765. In HR 3 jan. 1992 RvdW 20 (NJ 1994, 627; *red.*) wordt nog toegevoegd dat het enkele ideële belang niet kan gelden als een voldoende belang. Zie ook concl. Mr. Lange-meijer bij HR 16 maart 1951 NJ 1951 no. 318. Een kritische noot bij deze jurisprudentie plaatste Cleveringa RMTh. 1964 p. 219; zijn kritiek op het belangvereiste in het algemeen schijnt mij thans achterhaald door art. 3:303 BW.

De lijn van het hof is in de tweede plaats principieel onjuist. Veel mensen lijden op veel gebieden psychische schade door het optreden van anderen – ook door dat van de overheid. Trekt men de redenering van het hof door, dan zouden zij altijd van de burgerlijke rechter een verklaring voor recht kunnen verkrijgen als de onrechtmatigverklaring van dat optreden hun psychische schade zou verhelpen of beperken. Daarmee kan elk onderwerp van publiek debat aan het oordeel van de burgerlijke rechter worden onderworpen: vandaag zal de onrechtmatigverklaring worden gevraagd van het voortbestaan van de militaire dienstplicht, of van de jacht op zeehonden, walvissen of fazanten, morgen wordt geklaagd dat de minister-president altijd weer een man is. Hoe begrijpelijk de oplossing van het hof ook mag lijken in een enigszins uitzonderlijk geval als het onderhavige, zij zou m.i. een gevaarlijk precedent in het leven roepen. Anders A. Wolfsbergen, On-

rechtmatige daad (Leiden 1946) p. 190 en 203; daartegen echter G. Parser, Het declaratoir vonnis (diss. Amsterdam 1903) p. 294; Star Busmann, Hoofdstukken (3e dr. 1972) no. 10 en no. 147; Hugenholtz-Heemskerk (16e dr. 1991) p. 93-94; aarzelen Van Nispen, Het rechterlijk verbod en bevel (diss. Leiden 1978) no. 79.

8. Uit de gegrondbevinding van de onderdelen 1.1, 1.4 en 1.5 van het principale middel volgt dat 's hofs arrest niet in stand kan blijven, omdat de oorspronkelijke eisers, thans verweerders in cassatie, niet-ontvankelijk zijn in hun vordering. De overige klachten van onderdeel I, alsmede onderdeel I van het incidentele middel, hoeven in verband daarmee geen behandeling. Het beroep dat de Stichting e.s. doet op de aantasting van de zedelijkheid en van de integriteit van de rechtsstaat is niet van belang voor de beoordeling van de hier besproken gronden van niet-ontvankelijkheid.

Ik ga, voor het geval de Hoge Raad mij niet zou volgen, nog kort in op de klachten in het principale en het incidentele beroep die het fond van de zaak betreffen.

9. Wanneer men, met het hof, de regelmatigheid en de rechtmatigheid wil onderzoeken van de toekenning van het litigieuze pensioen in 1950 moet allereerst worden vastgesteld wanneer en op welke wijze een einde is gekomen aan het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen.

Daarbij doet zich een prealabele vraag voor, die aan de orde wordt gesteld in onderdeel 2 van het principale middel (subonderdeel 2.1). Hierin wordt betoogd dat alleen de Staten-Generaal zelf bevoegd zijn om te onderzoeken wie als lid van de kamers moet worden aangemerkt en op welk moment een einde komt aan het kamerlidmaatschap. De Staat houdt vol dat daarom over die vragen aan de rechter geen oordeel toekomt.

Deze absoluut geformuleerde stelling acht ik niet aannemelijk. Volgens art. 58 Grondw. komt het geloofsbriefonderzoek aan de kamers zelf toe. Men kan er wellicht over speculeren hoever de bevoegdheid reikt die de kamers daaraan kunnen ontleenen. Het gaat echter te ver eruit af te leiden dat de rechter zich nimmer met de vraag zou mogen bezighouden of, en wanneer, het lidmaatschap van een bepaald kamerlid een einde heeft genomen. Indien bv. een kamerlid, of een weduwe van een kamerlid, beroep instelt tegen de toekenning van pensioen op de grond dat de duur van het lidmaatschap in de toekenningsbeschikking verkeerd is berekend, zal de administratieve rechter die vraag niet kunnen laten liggen; dat zou op rechtswegering neerkomen. Hetzelfde geldt m.i. indien bij de gewone rechter een actie uit onrechtmatige daad wordt aangebracht waarin de duur van het kamerlidmaatschap medebepalend is voor de beoordeling van de gewraakte handeling. Dat staat los van de vraag – die door de Staat in de stukken wordt besproken – wie beslissen moet over het beëindigen van het kamerlidmaatschap van een zittend lid dat niet meer vol-

doet aan de eisen van het lidmaatschap of dat een daarmee onverenigbare functie aanvaardt.

10. Wat het einde van het kamerlidmaatschap van Rost van Tonningen betreft oordeelt het hof dat deze in elk geval geacht moet worden het lidmaatschap op 24 april 1941 te hebben prijsgegeven, gezien zijn aanvaarding van met het lidmaatschap incompatibele ambtelijke functies.

De Staat valt dat oordeel aan in subonderdeel 2.2. Kamerleden zouden slechts ontslag kunnen nemen door dit aan de Kamer of aan de minister van Binnenlandse Zaken mede te delen; in elk geval zou vrijwillig aftreden moeten blijken uit een duidelijke en ondubbelzinnige wilsuiting.

Onderdeel 2 van het incidentele middel voert aan dat Rost van Tonningen reeds eerder dan op 24 april 1941 geacht moet worden het kamerlidmaatschap te hebben verloren. Betoogd wordt o.a. (in subonderdeel 2.2) dat de naoorlogse zuivering van de volksvertegenwoordiging tot gevolg had dat een kamerlid als Rost van Tonningen van zijn pensioenrechten vervallen zou zijn verklaard als hij zich niet aan zijn berechting zou hebben onttrokken door de dood te kiezen. Deze klachten van het incidentele middel worden slechts voorwaardelijk voorgesteld, nl. voor het geval dat onderdeel 2.2 van het principale middel tot vernietiging zou leiden.

11. De klacht in het principale beroep treft geen doel. In de exceptionele omstandigheden die tussen 10 mei 1940 en de bevrijding hebben gegolden kan men er niet van uitgaan dat een kamerlid slechts door uitdrukkelijk ontslag te nemen zijn kamerlidmaatschap kon beëindigen. Dat heeft de regering in 1986 in wezen ook erkend. Zij heeft toen nl. verklaard dat Rost van Tonningen geacht moet worden vóór zijn overlijden te zijn afgetreden als kamerlid; dat zou geschied zijn op 4 aug. 1944, toen hij werd beëdigd als „Untersturmführer” bij de Waffen-SS en daarmee zijn Nederlanderschap verloor. Zie brief min. Binnenl. Zk. aan de kamervoorzitters d.d. 17 nov. 1986 (prod. I bij concl. v.eis.).

Op het ogenblik waarop Rost van Tonningen de volgens het hof incompatibele functies aanvaardde waren de vier jaren waarvoor de Tweede Kamer in 1937 was gekozen nog niet verstreken. De werkzaamheden van de Staten-Generaal waren toen geschorst ingevolge een verordening van de Rijkscommissaris (verord. 22/1940). Weliswaar wordt die verordening geacht nimmer van kracht te zijn geweest, omdat zij is opgenomen op lijst A van het Besluit Bezettingsmaatregelen (Stb. E 93), maar dat neemt niet weg dat er geen administratieve infrastructuur meer voorhanden was om ontslagbrieven in ontvangst te nemen. Voor degenen die deze periode hebben meegemaakt lijkt het overigens lichtelijk bizar dat iemand in 1941 of 1942 een brief zou kunnen schrijven, of anderszins zijn wil zou kunnen manifesteren, inzake het al dan niet voortduren van zijn kamerlidmaatschap.

12. Voor alle zekerheid wijs ik er nog op op m.i. één van de klachten in het incidentele beroep gegrond is. Het is nl. de vraag of men moet aannemen dat de NSB-kamerleden konden aftreden omdat hun door de zinswett. het mandaat als volksvertegenwoordiger was ontnomen.

Krachtens het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal van 2 aug. 1945 (Stb. F 131) maakt van dit tijdelijke orgaan deel uit de personen die op 10 mei 1940 kamerlid waren, met uitzondering van de categorieën personen genoemd in art. 3 lid 1. Daartoe behoorden degenen die als Rost van Tonningen, door gedragingen of uitspraken blijken hadden gegeven van een nationaal-socialistische geestesgesteldheid van lid 1 sub c). Een commissie onder voorzitterschap van de Vice-President van de Raad van State trad hier op als zuiveringscommissie (art. 3 lid 2). Er is geen twijfel mogelijk dat Rost, ware hij in leven gebleven, zou zijn weggezuiverd. Zie ook rapport ambtelijke werkgroep 1986 (prod. bij concl. v. antw.) p. 42. In het Besluit blijkt niet van welk tijdstip af het mandaat van het weggezuiverde kamerlid geacht moet worden tot een eind te zijn gekomen. Ook de latere Wet omtrent de voorlopige Staten-Generaal gaat er echter van uit dat dit mandaat niet meer gold (art. 2 lid 1 wet van 26 okt. 1945 Stb. F 241).

Bij de gewone zuivering, die niet op kamerleden van toepassing was maar wel op ambtenaren en enkele andere categorieën overheidsfunctionarissen, o.a. de arbeidscontractanten en het personeel van de buitenlandse dienst en van de spoorwegen (en dus ook op Rost in zijn ambtelijke functies), gold aanvankelijk de regel dat de weggezuiverde persoon alle pensioenrechten verloor; art. 4 lid 5 Zuiveringsbesluit 1944 (Stb. E 14). Later werd deze regel enigszins verzacht; bij schorsing vervielen alle voordelen en rechten automatisch, maar bij het ontslag „kon” worden bepaald dat pensioenrechten vervielen; art. 5 lid 5 Zuiveringsbesluit 1945 (Stb. F 132). Het laatstgenoemde besluit werd ingevoerd na de dood van Rost van Tonningen.

Uit de samenhang tussen de gewone zuivering en die van kamerleden, die onder een apart regime vielen, dient men m.i. af te leiden dat ook weggezuiverde kamerleden hun pensioenrechten verloren. Dat het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal daar zelf niets over bepaalt, valt te verklaren uit de omstandigheid dat er destijds van werd uitgegaan dat NSB-kamerleden behoorden tot de top van het georganiseerde verzet in Nederland; hun wachtte daarom toepassing van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en het Besluit Vijandelijk Vermogen (resp. Stb. D 61 en E 133) – zij konden zowel het leven als hun vermogen erbij inschieten. Het zuiveringsregime moet als een eenheid worden gezien. Dat blijkt o.a. uit art. 2 lid 6 Zuiveringsbesluit 1944, bepalend dat de „staking van de uitoefening van de functie” (eerste stap in de zuivering, in afwachting van het ambtenarenrecht-

telijke ontslag) mede de staking van de uitoefening van andere door de betrokkene beklede openbare functies ten gevolge heeft, en ook uit het reeds genoemde art. 4 lid 5 van dit besluit, dat „alle” rechten op pensioen en „alle” rechten van de nagelaten betrekkingen door het ontslag laat vervallen – ongeacht of dat pensioen en die rechten gekoppeld waren aan de functie waaruit de betrokkene wordt ontslagen.

De consequenties van de zuivering konden de NSB-kamerleden m.i. niet ontlopen door zich aan berechting te onttrekken. Men kan niet aannemen dat Rost van Tonningen door zelfmoord zijn rechtspositie, en die van zijn rechtsverkrigenden, kon verbeteren: dat zou inderdaad, zoals de ambtelijke werkgroep het formuleert (p. 40), een „absurd gevolg” zijn. Het moet er daarom voor worden gehouden dat Rost van Tonningen geen recht op pensioen had wegens zijn dienstjaren als kamerlid: voor zover hij al aanspraak kon maken op die hoedanigheid, waren alle pensioenrechten hem ontnomen door de zuivering. Latere herberekeningen van ambts- en pensioenperioden, zoals die ingevolge de wet van 11 mei 1946 Stb. G 112, waren dus op hem niet van toepassing. Ook zijn weduwe heeft daarom geen recht op pensioen, zodat de litigieuze pensioenbesluiten ten onrechte tot stand zijn gekomen.

Daarmee is geen oordeel gegeven over de vraag of het verstandig e.q. rechtmatig zou zijn tientallen jaren na de toekenning over te gaan tot herroeping of intrekking van die besluiten. Over die vraag spreekt het hof zich ook niet uit.

13. Onderdeel 3 van het principale middel betreft de regelmatigheid van de procedure die in 1950 is gevolgd bij de pensioentoeckenning. Het hof oordeelt dat, ingevolge art. 8 en 9 van de wet van 21 nov. 1924 Stb. 522, pensioenaanvragen moeten worden ingediend bij de minister van Financiën, terwijl de toekenning dient te geschieden op voordracht van dezelfde minister; i.e. zou de minister van Binnenlandse Zaken zich deze beide taken onbevoegdheid hebben aangetrokken (r.o. 40-42). De suggestie van de Stichting c.s. is hierbij dat de minister van Binnenlandse Zaken, als KVP-minister en aanhanger van de zg. barmhartigheidspolitiek, als het ware meer op de hand van de weduwe zou zijn geweest.

Het middel brengt naar voren dat krachtens KB van 8 juni 1933 Stb. 311 pensioenaangelegenheden zijn overgegaan van de minister van Financiën naar die van Binnenlandse Zaken en dat de wet van 25 okt. 1933 Stb. 533 een dienovereenkomstige wijziging brengt in de verwijzingen naar genoemde ministers in bestaande wetten.

Deze klacht is gegrond. Het hof heeft op dit punt kennelijk zonder verder onderzoek de stellingen van de dagvaarding omhelsd, misschien ook omdat de Staat hiertegen in eerste aanleg en in appel geen tegenspraak voerde. Het gaat evenwel om een rechtsoordeel, dat de rechter zelfstandig moet vellen.

14. Onderdeel 3 van het incidentele middel wordt voorgesteld voor het geval dat onderdeel 3 van het principale cassatieberoep tot vernietiging zou leiden. Het betoogt dat de Stichting c.s. niet alleen de kwestie van de verkeerde minister hadden opgeworpen, maar ook andere onregelmatigheden hadden aangevoerd. Zo zou de pensioenaanvraag van de weduwe zijn aangemerkt als die van een weduwe van een kamerlid overleden in actieve dienst, hoewel dit niet juist was; zo zou ook de aanvraag niet zijn ingediend met overlegging van de benodigde stukken.

Indien hier al sprake is van onregelmatigheden, zijn zij in elk geval niet van dien aard dat zij van invloed zouden zijn op het oordeel over de rechtmatigheid van het destijds toegekend pensioen en van de weigering om daar 36 jaar later van terug te komen.

Het onderdeel wordt vergeefs voorgesteld.

15. Resumerend meen ik dat de onderdelen 1 en 3 van het principale en onderdeel 2 van het incidentele middel gegrond zijn. Omdat door het slagen van onderdeel 1 van het principale middel vast komt te staan dat de Stichting c.s. niet-ontvankelijk zijn in hun vordering, zal vernietiging van 's hofs arrest moeten leiden tot bekrachtiging van het vs. van de rb.

16. Ik concludeer tot vernietiging van het arrest van het hof Den Haag en tot bekrachtiging van het daarbij vernietigde vonnis van de rechtbank Den Haag.

Hoge Raad:

1. Het geding in feitelijke instanties

Verweerders in cassatie – tezamen verder te noemen de stichting c.s. – hebben bij exploit van 31 jan. 1989 eiser tot cassatie – verder te noemen de Staat – gedagvaard voor de Rechtbank te 's-Gravenhage en gevorderd te verklaren voor recht dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoeckenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt.

Nadat de Staat had geconcludeerd tot niet-ontvankelijkverklaring van de stichting c.s. in hun vordering dan wel tot afwijzing daarvan, heeft de rechtbank bij vonnis van 21 maart 1990 de stichting c.s. niet-ontvankelijk verklaard in hun vordering.

Tegen dit vonnis hebben de stichting c.s. hoger beroep ingesteld bij het Hof te 's-Gravenhage. Nadat zij van grieven hadden gediend en de Staat daarop had geantwoord, hebben de stichting c.s. bij akte hun eis vermeerderd met een subsidiaire vordering: de Staat te verbieden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand

gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, regelmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden, waarbij door de Staat niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoekening en deze herziening geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn geschied. De Staat heeft zich tegen deze vermeerdering van eis niet verzet.

Bij arrest van 26 sept. 1991 heeft het hof het bestreden vonnis vernietigd en de primair gevorderde verklaring voor recht uitgesproken. (...)

3. Beoordeling van het middel in het principaal cassatieberoep alsmede van het middel in het incidenteel cassatieberoep

3.1. In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan:

(i) in 1937 werd M.M. Rost van Tonningen, lid van de NSB, gekozen tot lid van de Tweede Kamer. Tijdens de bezetting heeft Rost van Tonningen zich door de bezetter laten benoemen in verschillende hoge ambtelijke functies, doch geen aanleiding gevonden als kamerlid ontslag te nemen. Rost van Tonningen is op 6 juni 1945 overleden.

(ii) in 1947 heeft de weduwe van Rost van Tonningen, overeenkomstig art. 8 van de wet van 21 nov. 1924 tot uitvoering van art. 90 laatste lid Gr.w. (Stb. 522), verzocht haar op grond van voormeld kamerlidmaatschap van wijlen haar echtgenoot een pensioen als in deze wet bedoeld toe te kennen; dit verzoek is bij KB van 15 mei 1950 ingewilligd; haar werd daarbij op basis van het bepaalde in art. 4 onder a van voormelde wet (dat betrekking had op „de weduwe van hem, die als Kamerlid overlijdt”) pensioen toegekend met ingang van 27 aug. 1947;

(iii) nadat evengenoemd art. 4 was gewijzigd bij wet van 1 aug. 1956 (Stb. 456), is het aan de weduwe Rost van Tonningen toegekende pensioen, zoals ingevolge art. 2 van deze wet diende te geschieden, herberekend; daarbij is de weduwe Rost van Tonningen aangemerkt als weduwe van een gewezen kamerlid; de herberekening leidde tot een verhoging van het pensioen;

(iv) in de jaren 1986 tot 1988 heeft de vraag of het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen moest worden ingetrokken, bij herhaling onderwerp van overleg uitgemaakt tussen de regering en de Tweede Kamer; zulks mede in verband met het feit dat voor zulk een intrekken een wet in formele zin was vereist en bovendien gold dat het voorstel daartoe, ingevolge art. 63 Gr.w., door de beide kamers der Staten-Generaal met ten minste twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen moest worden aangenomen;

(v) van de zijde van de regering werd dat overleg ingeleid door een brief van de minister

van Binnenlandse Zaken van 17 nov. 1986; in deze brief nam het kabinet, mede onder verwijzing naar een daarbij aan de kamer aangeboden en daarmede publiek gemaakt (uitvoerig) rapport van een ambtelijke werkgroep, het standpunt in dat intrekken van het pensioen in strijd zou zijn met de rechtszekerheid en stelde daarom aan de beide kamers der Staten-Generaal voor „het dossier Rost van Tonningen te sluiten”;

(vi) het kabinet nam daarbij, kennelijk verwijzend naar de hiervoor onder (ii) en (iii) bedoelde beschikkingen, onder meer tot uitgangspunt dat:

„hoezeer ook de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zich regelmatig genomen zijn, twijfel kan ontstaan over de rechtvaardigheid van deze pensioenbeschikkingen;”

(vii) voormeld overleg heeft geresulteerd in het indienen van een initiatiefwetsvoorstel dat vooral tot doel had vervallenverklaring van het recht op pensioen van de weduwe Rost van Tonningen mogelijk te maken, doch dit wetsvoorstel is, nadat de op dit laatste gerichte bepaling was verworpen, bij schrijven van 13 sept. 1988 ingetrokken;

(viii) de stichting c.s. hebben zich daarop bij schrijven van hun raadsman van 8 dec. 1988 gewend tot de minister van Binnenlandse Zaken, in dit schrijven stelden zij dat in het hiervoor onder (v) genoemde rapport het standpunt was ingenomen dat de hiervoor onder (ii) en (iii) genoemde pensioenbeschikkingen „als regelmatig en regelmatig moeten worden beschouwd” alsmede dat dit standpunt „onhoudbaar en onaanvaardbaar” is; op grond daarvan sommeerden zij de minister binnen 14 dagen na dagtekening kenbaar te maken dat hij bereid was „tot een heroverweging van de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioenbeschikkingen met betrekking tot het kamerlidpensioen van de weduwe Rost van Tonningen over te gaan”;

(ix) toen de minister weigerde aan deze sommatie gevolg te geven, zijn de stichting c.s. het onderhavige geding begonnen.

3.2.1. Het eerste onderdeel van het middel in het principaal cassatieberoep keert zich tegen 's hofs oordeel dat de stichting c.s. in hun vorderingen kunnen worden ontvangen (r.o. 12). In zijn motivering van dit oordeel (r.o. 4-11) heeft het hof de grieven van de stichting c.s. tegen de niet-ontvankelijkverklaring door de rechtbank niet afzonderlijk behandeld (r.o. 4). Met name is het hof niet met zoveel woorden ingegaan op de door de stichting c.s. aan de rechtbank gemaakte verwijten dat zij hun stellingen verkeerd had weergegeven en hun bedoelingen onjuist had begrepen. Het hof heeft volstaan met een eigen weergave van die stellingen, maar deze weergave is, zoals het onderdeel terecht poneert, niet aanstonds duidelijk. Het onderdeel begint dan ook (onder 1.1) met een uitvoerige, eigen analyse van de stellingen van de stichting c.s. Deze analyse leidt het onderdeel

tot de slotsom dat de stellingen van de stichting c.s. geen andere conclusie toelaten dan dat zij in dit geding als onrechtmatige gedraging van de Staat en als oorzaak van de optredende psychische schade aanwijzen: a. de weigering om de pensioentoekenningen aan mevr. Rost van Tonningen ongedaan te maken, *dan wel* b. de standpuntbepaling dat de pensioenbesluiten ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen in het verleden recht- en regelmatig waren.

Het onderdeel gaat ervan uit dat het hof de stellingen van de stichting c.s. in de onder a. aangegeven zin heeft begrepen, maar houdt ook rekening met de mogelijkheid dat het hof ze in de onder b. aangegeven zin heeft opgevat.

3.2.2. In de schriftelijke toelichting op het standpunt van de stichting c.s. van de hand van de advocaat die de zaak ook in de feitelijke instanties heeft behandeld, wordt daarentegen betoogd dat de hiervoor onder b. gegeven lezing de juiste is en dat, in het licht van het debat in hoger beroep, moet worden aangenomen dat ook het hof daarvan is uitgegaan.

3.2.3. De door het hof gekozen formuleringen ondersteunen veel meer de onderstelling van de Staat. De gedingstukken bevestigen daarentegen de juistheid van de bewering van de stichting c.s. dat zij minstgenomen vanaf het pleidooi in eerste instantie (er is in eerste aanleg niet gere- en gedupliceerd) als onrechtmatige en psychische schade toebrengende handeling van de Staat uitsluitend hebben aangewezen; het in het kader van voormeld, openbaar debat over een publieke zaak – willens en wetens – innemen van het rechtens onjuiste standpunt dat de in 3.1 onder (ii) en (iii) bedoelde „pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zich regelmatig genomen zijn” (zie 3.1 onder (vi)). Juist om dat te ondersteunen hebben zij, blijkens de daarop zowel bij akte als bij pleidooi in hoger beroep gegeven toelichting, hun vordering vermeerderd met de hiervoor onder 1 weergegeven subsidiaire vordering.

Nu het hof de grieven van de stichting c.s., die mede dit punt aan de orde stelden, gegrond heeft bevonden, ligt voor de hand dat het zich in beginsel met hun zienswijze heeft verenigd. De Hoge Raad kiest daarom voor de lezing van de stichting c.s. Hij gaat mitsdien ervan uit dat het arrest van het hof aldus moet worden begrepen dat het hof – zowel bij zijn beslissing ten aanzien van de ontvankelijkheidsvraag, als bij zijn onderzoek ten gronde en toewijzing van de primaire vordering – heeft aangenomen dat aan de in dit geding door de stichting c.s. ingestelde vorderingen de stelling ten grondslag ligt: dat de Staat door in het kader van voormeld, parlementair debat over een zaak van publiek belang als uitgangspunt te nemen dat meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zich regelmatig zijn genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat de Staat wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens „onhoudbaar” was, als dat door het innemen van en blijven volharden bij

dit uitgangspunt niet alleen de integriteit van de rechtsstaat geweld werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en schade werd berokkend.

Met deze lezing strookt dat – en deze lezing maakt begrijpelijk waarom – het hof de primair gevorderde verklaring voor recht heeft aangemerkt als een „soort schadevergoeding in natura” (r.o. 8); door het uitspreken van de gevorderde verklaring voor recht zou, in voormelde visie van de stichting c.s., de rechter alsnog vaststellen dat voormeld uitgangspunt van de regering rechtens onjuist was, waardoor de integriteit van de rechtsstaat werd hersteld, de stichting c.s. alsnog genoegdoening kregen en het psychische leed werd verzacht.

3.3. Over de vraag of de in 3.2.3 weergegeven stelling van de stichting c.s. juist is, heeft het hof zich niet uitgesproken; het heeft slechts onderzocht in hoeverre de stichting c.s. gelijk hadden met hun betoog dat het door hen gewraakte uitgangspunt van de regering rechtens onjuist was. Onderdeel 1 van het middel in het principaal beroep bevat dienaangaande een reeks klachten, die evenwel geen behandeling behoeven, omdat, zoals hierna zal blijken, het onderdeel reeds doel treft voor zover het betoogt dat het hof de stichting c.s. in elk geval niet-ontvankelijk had moeten verklaren in hun primaire vordering.

3.4. De primaire vordering van de stichting c.s. strekt – uitsluitend – tot een verklaring voor recht dat, kort gezegd, voormelde pensioenbeschikking waarbij aan mevr. Rost van Tonningen weduwenpensioen werd toegekend, resp. dit pensioen werd herzien, in strijd waren met het recht.

Een verklaring voor recht kan slechts worden uitgesproken op vordering van één der bij een bepaalde rechtsverhouding onmiddellijk betrokkenen en kan enkel dienen tot het op jegens de andere betrokkenen bindende wijze vaststellen van haar bestaan of preciseren van haar inhoud.

Aan deze vereisten is te dezen niet voldaan. De stichting c.s. zijn niet onmiddellijk betrokken bij de rechtsverhouding waarop de door hen gevorderde verklaring voor recht betrekking heeft, de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen. Nu laatstgenoemde geen partij is in dit geding, kan de gevorderde verklaring voor recht ook niet strekken tot het op jegens de bij die rechtsverhouding betrokkenen op bindende wijze vaststellen van haar bestaan of preciseren van haar inhoud. Daartoe strekt de vordering van de stichting c.s. dan ook niet; zij beoogt op gezaghebbende wijze de onjuistheid te doen vastleggen van de mening van de regering nopens de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn.

Het onderdeel betoogt mitsdien terecht dat het hof de primair gevorderde verklaring voor recht niet had mogen uitspreken.

3.5. Het in zoverre gegrond bevinden van het eerste onderdeel van het middel in het principaal beroep brengt mee: vooreerst dat de overige onderdelen van dit middel geen behandeling meer behoeven en voorts dat voor onderdeel 1 van het middel in het incidenteel beroep – het enige waarvan de daarbij verwoorde voorwaarde is vervuld – hetzelfde geldt.

3.6.1. De Hoge Raad kan de zaak zelf afdoen.

3.6.2. Wat de primaire vordering betreft brengt het hiervoor onder 3.3 en 3.4 overwogene mee dat het hof, zonder te hoeven ingaan op de daartegen gerichte grieven, het vonnis van de rechtbank had moeten bekrachtigen.

3.6.3. De subsidiaire vordering had het hof moeten afwijzen op de grond dat de daaraan ten grondslag gelegde feiten deze vordering niet kunnen dragen.

Aan hun subsidiaire vordering hebben de stichting e.s. dezelfde stelling ten grondslag gelegd als aan hun primaire, te weten (zie hiervoor onder 3.2.3) dat de Staat, door in het kader van voormelde parlementair debat als uitgangspunt te nemen dat meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zichzelf regelmatig zijn genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat hij wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens „onhoudbaar” was, als dat door het innemen van en blijven volharden bij dit uitgangspunt niet alleen „de integriteit van de rechtsstaat” geweld werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en schade werden berekend. Deze stelling kan echter toewijzing van het gevorderde verbod om, kort gezegd, dit uitgangspunt in het openbaar te herhalen, niet wettigen.

Het gaat hier om een *mening* over een rechtsvraag waarbij de stichting e.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn. De regering heeft deze mening, naar de stichting e.s. in ander verband zelf beklemtonen, uitgesproken in een openbaar debat over een publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening onjuist is. Dat wordt niet anders indien, zoals te dezen, aan die stelling nog wordt toegevoegd dat de regering die mening heeft verkondigd en daaraan is blijven vasthouden alhoewel haar zowel vóór als tijdens voormeld overleg erop was gewezen dat deze „onhoudbaar” is, „de integriteit van de rechtsstaat aantast” en daardoor psychisch leed veroorzaakt. Het recht op vrijheid van meningsuiting beschermt immers, zeker in een publiek debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen waaraan anderen aanstoot kunnen nemen of waardoor anderen worden geschokt. Het Europese Hof voor de rechten van de mens

heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen (zie laatstelijk zijn arrest inzake Castells tegen Spanje van 23 april 1992, Serie A nr. 236, p. 22, § 42) (NJ 1994, 102, m.nt. E.J.D.; red.)

3.6.4. De Hoge Raad zal doen wat het hof had moeten doen.

4. *Beslissing*

De Hoge Raad vernietigt het arrest van het Hof te 's-Gravenhage van 26 sept. 1991;

bekrachtigt het vonnis van de Rechtbank te 's-Gravenhage van 21 maart 1990 voor wat de primaire vordering betreft;

wijst de subsidiaire vordering af; veroordeelt de stichting e.s. in de kosten van het geding in hoger beroep en cassatie, tot op deze uitspraak aan de zijde van de Staat begroot:

voor wat het hoger beroep betreft op f 3850 voor verschotten en salaris;

voor wat de cassatie betreft op f 2714,05 aan verschotten en f 3000 voor salaris.

Noot:

1. *Strekking van de vordering*

De eisers – leden van het verzet tijdens de bezetting en verzetsorganisaties – vorderden in 1989 een verklaring voor recht dat het weduwenpensioen dat in 1950 aan de weduwe van Rost van Tonningen was toegekend en in 1956 was herberekend, in strijd met het recht en dus onregelmatisch en onrechtmatig was toegekend. In beroep werd subsidiair gevorderd een verbod aan de Staat om in het openbaar het standpunt in te nemen dat de toekenning en herziening van het pensioen rechtmatig en regelmatig hadden plaatsgevonden.

Die vordering was om verschillende redenen problematisch:

(1) De eisers moesten, wilden zij niet meteen beroep op verjaring geconfronteerd worden, hun vordering baseren op een andere grondslag dan de onrechtmatige toekenning van het pensioen in de jaren vijftig. Zij betoogden daarom – overigens zonder wijziging van het petitum – dat de onrechtmatige gedraging van de Staat tegenover hen daarin bestond dat de regering in 1986 ten onrechte weigerde de toekenning van het pensioen ongedaan te maken en dat zij ten onrechte het standpunt innam dat de toekenning van het pensioen indertijd regelmatig en niet in strijd met het recht was geschied. Door die weigering en dat standpunt werd naar hun stelling psychische schade aan de eisers toegebracht.

(2) Een tweede obstakel was de zogenaamde formele rechtskracht van de pensioenbeschikkingen. Nu daartegen geen administratief beroep was ingesteld – nog daargelaten of derden daarin ontvangen hadden kunnen worden – moest de rechter er van uitgaan dat de beschikking destijds, zowel wat haar wijze van tot stand komen als wat haar inhoud betreft, in overeen-

stemming met de desbetreffende wettelijke voorschriften en algemene rechtsbeginselen, tot stand was gekomen. Dat geldt in beginsel ook dan, zo overwoog de Hoge Raad in Heesch/Van den Akker (HR 16 mei 1986, NJ 1986, 723), indien dit de burgerlijke rechter zou nopen aan zijn uitspraak de rechtsgeldigheid ten grondslag te leggen van een beschikking waarvan als vaststaand mag worden aangenomen, dat zij, als daartegen tijdig administratiefrechtelijk beroep zou zijn ingesteld, zou zijn vernietigd. Weliswaar liet de Hoge Raad ruimte voor een uitzondering op het beginsel van de formele rechtskracht – indien door bijkomende omstandigheden de daaraan verbonden bezwaren zeer klemmend worden –, maar niet spoedig wordt aangenomen dat dat uitzonderingsgeval zich voordoet. Zie daarover Van Angeren, RMTb. 1991, p. 3 e.v., speciaal onder 4 en recent Van Duyvendijk, Aansprakelijkheid & Verzekering 1994, p. 89 e.v.

(3) Uitgaande van de formele rechtskracht van de beschikkingen, was een rechterlijk bevel aan de Staat tot intrekking daarvan onhaalbaar. Daarom werd slechts een verklaring voor recht gevorderd dat het pensioen ten onrechte was toegekend. Aan de ontvankelijkheid van een vordering tot een verklaring voor recht zijn echter in de rechtspraak stringente beperkingen gesteld. Zie daarvoor Rechtsvordering I (Jansen), aant. 5 op titel I, afd. 4 van Boek I en conel. OM onder 7. Die beperkingen komen daarop neer, dat de eiser er een direct belang bij moet hebben het bestaan en de inhoud van de omstreden rechtsverhouding tegenover de wederpartij in rechte te doen vaststellen. Zij kan niet betreffen een rechtsverhouding tussen de wederpartij en een derde, omdat een declaratoir daarover geen rechtsgevolg heeft voor het bestaan en de inhoud van die rechtsverhouding.

2. Ontvankelijkheid

Het Hof achtte de gevorderde verklaring voor recht ontvankelijk met het argument dat zij hier de functie van „een soort schadevergoeding in natura” had, nu de eisers hadden gesteld dat de gevorderde verklaring voor recht op zichzelf al tot herstel van hun psychische schade zou leiden.

Door de vordering op te vatten als een vordering tot schadevergoeding uit onrechtmatige daad, kon het Hof de eisers ontvankelijk achten. Immers bij het vorderen van schadevergoeding uit onrechtmatige daad heeft het slachtoffer steeds voldoende belang.

De Hoge Raad volgt het Hof echter niet, maar stelt met nadruk vast (r.o. 3.4) dat de primaire vordering – uitsluitend – strekt tot een verklaring voor recht dat de omstreden pensioenbeschikkingen in strijd met het recht waren. Of de Hoge Raad daarmee de juistheid onderschrijft van het betoog in onderdeel 1.4 van het cassatiemiddel, dat een verklaring voor recht nooit als een soort schadevergoeding in natura kan worden opgevat, blijkt niet uit het arrest. Ook

denkbaar is, dat de Hoge Raad de uitleg door het Hof van de eis zo gekunsteld vond, dat hij die zonder verdere motivering corrigeerde door de eisers te houden aan de bewoordingen van het petitum.

Met de vaststelling van de strekking van de vordering was tevens haar lot beslist: de vordering voldoet niet aan de eisen die aan het vorderen van een verklaring voor recht worden gesteld. De Hoge Raad formuleert in r.o. 3.4 die eisen nog eens in algemene bewoordingen: „Een verklaring voor recht kan slechts worden uitgesproken op vordering van een der bij een rechtsverhouding onmiddellijk betrokkenen en kan enkel dienen tot het op jegens de andere betrokkenen bindende wijze vaststellen van haar bestaan of preciseren van haar inhoud”. De vordering is niet-ontvankelijk, omdat de eisers niet onmiddellijk betrokkenen bij de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe waren en tevens omdat de gevorderde verklaring voor recht niet kan dienen tot een bindende vaststelling van het al of niet bestaan van pensioenrechten van de weduwe tegenover de Staat, al dadelijk omdat zij geen partij is in de procedure. Stringente beperkingen aan het vorderen van een verklaring voor recht zijn noodzakelijk om te voorkomen dat de rechterlijke macht wordt overspoeld door procedures waarin buitenstaanders, alleen om gelijk te krijgen en zonder dat de beslissing enige verandering brengt in de bestaande rechtsverhoudingen, het rechterlijk oordeel vragen over rechtsverhoudingen waar zij geen partij zijn.

3. Psychisch letsel

Maar, hoe nu indien de eisers wel vergoeding van onrechtmatig toegebracht psychisch letsel hadden gevorderd? Dan gelden niet de beperkingen die aan het vorderen van een verklaring voor recht zijn gesteld. De A-G Koopmans waarschuwt in zijn conclusie onder 7 terecht voor het ontvankelijk achten van vorderingen van derden die stellen door het optreden van anderen, waaronder de overheid, psychische schade te ondervinden. Met hem denk ik dat het recht aan die mogelijkheid paal en perk moet stellen, indien het gewraakte optreden niet rechtstreeks tegen die derden was gericht. Het ligt het meest voor de hand in dergelijke gevallen de relativiteit van de onrechtmatige daad te hulp te roepen: de vraag of een gedraging onrechtmatig is, kan alleen aan de orde worden gesteld door iemand jegens wie onrechtmatig is gehandeld, niet door buitenstaanders die niet rechtstreeks door die gedraging in hun belangen worden getroffen. Daarom kan geen argument voor de ontvankelijkheid zijn dat door de gelaakte gedraging van de overheid „de integriteit van de rechtsstaat niet de zedelijkheid als achterliggend belang in het geding is”, zoals eisers in deze zaak aanvoerden. Hoe belangrijk die waarden ook zijn, zij zijn aspecten van het algemeen belang, dat naar mijn mening niet kan worden geprivatiseerd via tot psychische scha-

de verheven ongenoegen.

Daar komt nog bij, dat de gestelde psychische schade die aan grote aantallen verzetsmensen zou zijn toegebracht, van immateriële aard is, nu zij door de gevorderde verklaring voor recht zou worden hersteld. Ons recht is echter zeer terughoudend met de aanvaarding van immateriële schade als grondslag van vorderingen tot schadevergoeding, zoals blijkt uit de strikte beperkingen die thans in art. 6:106 BW zijn opgenomen. Die beperkingen zouden illusoir worden, indien zou worden aanvaard dat gedragingen jegens een bepaalde persoon tegelijk zouden kunnen opleveren geestelijk letsel en daarmee een „aantasting in de persoon” van derden.

4. Meningsvrijheid overheid

Door de niet-ontvankelijkheid van de vordering tot verklaring voor recht, moest nog worden geoordeeld over het subsidiair gevorderde verbod aan de overheid om in het openbaar het standpunt in te nemen dat de pensioenbeschikkingen rechtmatig en regelmatig waren gegeven. De Hoge Raad maakte met die vordering korte metten met een beroep op „het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, waarop ook de regering aanspraak heeft”. Dat ook de regering en andere publieke ambten aan de Grondwet en internationale verdragen een recht op vrijheid van meningsuiting ontleent, is nieuw. Kortmann, NJB 1993, p. 333 heeft er op gewezen dat het grondrecht van de vrijheid van meningsuiting, een recht van de burger tegen de staat is, niet ook een recht van politieke ambten dat tegen de burger kan worden ingeroepen. Hij meent dan ook dat de Hoge Raad in dit arrest ten onrechte de meningsvrijheid als grondrecht van de regering heeft ingeroepen. Historisch heeft Kortmann zeker gelijk. Ook de formulering van het grondrecht in art. 7 Grondwet en art. 10 Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) lijkt zijn standpunt te ondersteunen door de daarin voorkomende uitdrukkingen „zonder voorafgaand verlof” resp. „zonder inmenging van enig openbaar gezag”. In handboeken over ons staatsrecht vond ik de vraag niet besproken.

Uiteraard moet de regering vrijelijk haar mening kunnen geven over vragen die haar in het parlement worden gesteld. Zij deed dit in schriftelijke en mondelinge debatten met de Tweede Kamer naar aanleiding van een vraag of het pensioen niet moest worden ingetrokken en naar aanleiding van een – later gestrand – initiatiefwetsvoorstel om bij wet de mogelijkheid te scheppen om aan de weduwe Rost van Tonningen het weduwepensioen te ontnemen. Leden van de Staten-Generaal en ministers kunnen niet in rechte worden aangesproken op wat zij in vergaderingen van het parlement of van commissies daaruit hebben gezegd of aan deze schriftelijk hebben overgelegd. Dat staat met

zoveel woorden in art. 71 Grondwet. Zie Van der Pot, Donner, Prakke (1989), Handboek, p. 445 en Akkerman, Koekkoek, De Grondwet, (1992), p. 673 e.v. Zie ook de conclusie van de A-G Bregman-Hartogh voor HR 24 juni 1983, NJ 1984, 801. Die onschendbaarheid, ook tegen vorderingen uit onrechtmatige daad, beoogt de vrije standpuntbepaling in het parlementaire debat te verzekeren. Zij impliceert noodzakelijkerwijs dat aan de deelnemers aan het debat niet door de rechter kan worden verboden in de toekomst een bepaald standpunt in te nemen of te verdedigen, ook als derden dat standpunt onjuist, onhoudbaar of zelfs aanstootgevend vinden. Onjuiste standpunten in het parlementaire debat moeten worden weersproken, niet verboden.

De vraag rijst waarom de Hoge Raad niet op die onschendbaarheid een beroep heeft gedaan. Mogelijk is het antwoord, dat de parlementaire immuniteit beperkt is tot de vergaderingen van het parlement. Dat de regering echter behoefte zou voelen ook daarbuiten een standpunt in te nemen over de rechtmatigheid van de pensioenbeschikkingen, lijkt niet waarschijnlijk.

Overigens, het standpunt van de regering dat indertijd het weduwepensioen rechtmatig en regelmatig was toegekend, is niet klaarblijkelijk onhoudbaar. De Hoge Raad stelt voorop, dat het hierbij gaat om een mening over een rechtsvraag. Ons recht laat in beginsel iedereen toe om over rechtsvragen meningen te hebben, ook als die mogelijk onjuist zijn. Ook zonder de onschendbaarheid van art. 71 Grondwet zou het uitvallen van de mening van de regering, dat de pensioenbeschikkingen rechtmatig en regelmatig genomen waren, niet als onrechtmatige daad zijn aan te merken. De A-G Koopmans heeft, onder 12 van zijn conclusie beredeneerd dat inderdaad het weduwepensioen ten onrechte is toegekend. Dwingend lijkt me zijn redenering echter niet. Het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal (Stb. F 131) hield de vervallenverklaring van pensioenrechten van N.S.B.-kamerleden, niet in. Het na de dood van Rost van Tonningen uitgevaardigde Zuiveringsbesluit 1945 (Stb. F 132), was op kamerleden niet van toepassing en hield bovendien niet het automatisch vervallen van pensioenrechten in. Berechting van overleden verdachten is naar ons recht nu eenmaal niet mogelijk en tot berechting van Rost van Tonningen is het door zijn dood niet gekomen. Dat zijn weduwe misschien gunstiger af is doordat als gevolg van diens dood geen berechting kon plaatsvinden, is minder absurd dan de A-G meent, maar veeleer de consequentie van het beginsel dat straf en vervallenverklaring van rechten eerst na berechting kan worden uitgesproken, hoe onbevredigend dat in sommige gevallen – en zeker in een geval als dit – ook mag zijn.

In dit arrest heeft de Hoge Raad aanvaard dat de regering een beroep kan doen op de vrijheid van meningsuiting, zoals neergelegd in artikel 7 Grondwet en artikel 10 EVRM. Dit staat op gespannen voet met de heersende rechtsovertuiging, namelijk dat grondrechten alleen toekomen aan individuen en particuliere organisaties. Hopelijk is het arrest een eenmalige vergissing.

De Staat der Nederlanden (Ministerie van Binnenlandse Zaken), te 's-Gravenhage, eiser tot cassatie, voorwaardelijk incidenteel verweerder, adv. mr J.L. de Wijkerslooth

tegen

1. *De Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-kamerleden*, te Hoenderloo, gem. Apeldoorn,
2. *De Vereniging van Anti Fascistische Oud-Verzetssrijders Nederland, Bond van Antifascisten*, te Hoenderloo, gem. Apeldoorn,
3. *Saapke Zwart-Gouloze*, te Amsterdam, en 34 andere verweerders in cassatie, voorwaardelijk incidenteel eisers, adv. mr A.B.B. Beelaard.

(...)

Hoge Raad:

1. *Het geding in feitelijke instanties*

Verweerders in cassatie - tezamen verder te noemen de stichting c.s. - hebben bij exploit van 31 januari 1989 eiser tot cassatie - verder te noemen de Staat - gedagvaard voor de Rechtbank te 's-Gravenhage en gevorderd te verklaren voor recht dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoekenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moeten worden aangemerkt.

Nadat de Staat had geconcludeerd tot niet-ontvankelijkverklaring van de stichting c.s. in hun vordering dan wel tot afwijzing daarvan, heeft de rechtbank bij vonnis van 21 maart 1990 de stichting c.s. niet-ontvankelijk verklaard in hun vordering.

Tegen dit vonnis hebben de stichting c.s. hoger beroep ingesteld bij het Hof te 's-Gravenhage. Nadat zij van grieven hadden gediend en de Staat daarop had geantwoord, hebben de stichting c.s. bij akte hun eis vermeerderd met een subsidiaire vordering: de Staat te verbieden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, rechtmatig en regelmatig hebben plaatsgevonden, waarbij door de Staat niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoekenning en deze herziening geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn geschied. De Staat heeft zich tegen deze vermeerdering van eis niet verzet.

Bij arrest van 26 september 1991 heeft het Hof het bestreden vonnis vernietigd en de primair gevorderde verklaring voor recht uitgesproken.

(...)

De conclusie van de A-G Koopmans strekt tot vernietiging van het bestreden arrest en tot bekrachtiging van het daarbij vernietigde vonnis van de Rechtbank te 's-Gravenhage.

3. *Beoordeling van het middel in het principaal cassatieberoep alsmede van het middel in het incidenteel cassatieberoep*

3.1 In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan:

(i) in 1937 werd M.M. Rost van Tonningen, lid van de NSB, gekozen tot lid van de Tweede Kamer. Tijdens de bezetting heeft Rost van Tonningen zich door de bezetter laten benoemen in verschillende hoge ambtelijke functies, doch geen aanleiding gevonden als kamerlid ontslag te nemen. Rost van Tonningen is op 6 juni 1945 overleden;

(ii) in 1947 heeft de weduwe van Rost van Tonningen, overeenkomstig artikel 8 van de wet van 21 november 1924 tot uitvoering van artikel 90 laatste lid Grw. (Stb. 522), verzocht haar op grond van voormeld kamerlidmaatschap van wijlen haar echtgenoot een pensioen als in deze wet bedoeld toe te kennen; dit verzoek is bij KB van 15 mei 1950 ingewilligd; haar werd daarbij op basis van het bepaalde in artikel 4 onder a van voormelde wet (dat betrekking had op "de weduwe van hem, die als Kamerlid overlijdt") pensioen toegekend met ingang van 27 augustus 1947;

(iii) nadat evengenoemd artikel 4 was gewijzigd bij wet van 1 augustus 1956 (Stb. 456), is het aan de weduwe Rost van Tonningen toegekende pensioen, zoals ingevolge artikel 2 van deze wet diende te geschieden, herberekend; daarbij is de weduwe Rost van Tonningen aangemerkt als weduwe van een gewezen kamerlid; de herberekening leidde tot een verhoging van het pensioen;

(iv) in de jaren 1986 tot 1988 heeft de vraag of het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen moest worden ingetrokken, bij herhaling onderwerp van overleg uitgemaakt tussen de regering en de Tweede Kamer; zulks mede in verband met het feit dat voor zulk een intrekken een wet in formele zin was vereist en bovendien gold dat het voorstel daartoe, ingevolge artikel 63 Grw. door de beide kamers der Staten-Generaal met ten minste twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen moest worden aangenomen;

(v) van de zijde van de regering werd dat overleg ingeleid door een brief van de minister van Binnenlandse Zaken van 17 november 1986; in deze brief nam het kabinet, mede onder verwijzing naar een daarbij aan de kamer aangeboden en daarmede publiek gemaakt (uitvoerig) rapport van een ambtelijke werkgroep, het standpunt in dat intrekken van het pensioen in strijd zou zijn met de rechtszekerheid en stelde daarom aan de beide kamers der Staten-Generaal voor "het dossier Rost van Tonningen te sluiten";

(vi) het kabinet nam daarbij, kennelijk verwijzend naar de hiervoor onder (ii) en (iii) bedoelde beschikkingen, onder meer tot uitgangspunt dat:

"hoewel ook de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zich regelmatig genomen zijn, twijfel kan ontstaan over de rechtvaardigheid van deze pensioenbeschikkingen";

(vii) voormeld overleg heeft geresulteerd in het indienen van een initiatiefwetsvoorstel dat vooral tot doel had vervallen verklaring van het recht op pensioen van de weduwe Rost van Tonningen mogelijk te maken, doch dit wetsvoorstel is, nadat de op dit laatste gerichte bepaling was verworpen, bij schrijven van 13 september 1988 ingetrokken;

(viii) de stichting c.s. hebben zich daarop bij schrijven van hun raadsman van 8 december 1988 gewend tot de minister van Binnenlandse Zaken; in dit schrijven stelden zij dat in het hiervoor onder (v) genoemde rapport het standpunt was ingenomen dat de hiervoor onder (ii) en (iii) genoemde pensioenbeschikkingen "als rechtmatig en regelmatig moeten worden beschouwd" alsmede dat dit standpunt "onhoudbaar en onaantvaardbaar" is; op grond daarvan sommeerden zij de minister binnen 14 dagen na dagtekening kenbaar te maken dat hij bereid was "tot een heroverweging van de rechtmatigheid en regelmatigheid van de pensioenbeschikkingen met betrekking tot het kamerlidpensioen van de weduwe Rost van Tonningen over te gaan";

(ix) toen de minister weigerde aan deze sommatie gevolg te geven, zijn de stichting c.s. het onderhavige geding begonnen.

3.2.1 Het eerste onderdeel van het middel in het principaal cassatieberoep keert zich tegen 's Hof's oordeel dat de stichting c.s. in hun vorderingen kunnen worden ontvangen (r.o. 12). In zijn motivering van dit oordeel (r.o. 4-11) heeft het Hof de grieven van de stichting c.s. tegen de niet-ontvankelijkverklaring door de rechtbank niet afzonderlijk behandeld (r.o. 4). Met name is het Hof niet met zoveel woorden ingegaan op de door de stichting c.s. aan de rechtbank gemaakte verwijten dat zij hun stellingen verkeerd had weergegeven en hun bedoelingen onjuist had begrepen. Het Hof heeft volstaan met een eigen weergave van die stellingen, maar deze weergave is, zoals het onderdeel terecht poneert, niet aanstonds duidelijk. Het onderdeel begint dan ook (onder 1.1) met een uitvoerige, eigen analyse van de stellingen van de stichting c.s. Deze analyse leidt het onderdeel tot de slotsom dat de stellingen van de stichting c.s. geen andere conclusie toelaten dan dat zij in dit geding als onrechtmatige gedragingen van de Staat en als oorzaak van de optredende psychische schade aanwijzen: a. de weigering om de pensioentoekenningen aan mevr. Rost van Tonningen ongedaan te maken, *dan wel* b. de standpuntbepaling dat de pensioenbesluiten ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen in het verleden recht- en regelmatig waren.

Het onderdeel gaat ervan uit dat het Hof de stellingen van de stichting c.s. in de onder a aangegeven zin heeft begrepen, maar houdt ook rekening met de mogelijkheid dat het Hof ze in de onder b aangegeven zin heeft opgevat.

3.2.2 In de schriftelijke toelichting op het standpunt van de stichting c.s. van de hand van de advocaat die de zaak ook in de feitelijke instanties heeft behandeld, wordt daarentegen betoogd dat de hiervoor onder b gegeven lezing de juiste is en dat, in het licht van het debat in hoger beroep, moet worden aangenomen dat ook het Hof daarvan is uitgegaan.

3.2.3 De door het Hof gekozen formuleringen ondersteunen veeleer de onderstelling van de Staat. De gedingstukken bevestigen daarentegen de juistheid van de bewering van de stichting c.s. dat zij minstgenomen vanaf het pleidooi in eerste instantie (er is in eerste aanleg niet gere- en geduplicateerd) als onrechtmatig en psychische schade toebrengende handeling van de Staat uitsluitend hebben aangewezen: het in het kader van voormeld, openbaar debat over een publieke zaak - willens en wetens - innemen van het rechtens onjuiste standpunt dat de in 3.1 onder (ii) en (iii) bedoelde "pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zich regelmatig genomen zijn" (zie onder 3.1 onder (vi)). Juist om dat te onderstrepen hebben zij, blijkens de daarop zowel bij akte als bij pleidooi in hoger beroep gegeven toelichting, hun vordering vermeerderd met de hiervoor onder 1 weergegeven subsidiaire vordering.

Nu het Hof de grieven van de stichting c.s., die mede dit punt aan de orde stelden, gegrond heeft bevonden, ligt voor de hand dat het zich in beginsel met hun zienswijze heeft verenigd. De Hoge Raad kiest daarom voor de lezing van de stichting c.s. Hij gaat mitsdien ervan uit dat het arrest van het Hof aldus moet worden begrepen dat het Hof - zowel bij zijn beslissing ten aanzien van de ontvankelijkheidsvraag, als bij zijn onderzoek ten gronde en toewijzing van de primaire vordering - heeft aangenomen dat aan de in dit geding door de stichting c.s. ingestelde vorderingen de stelling ten grondslag ligt: dat de Staat door in het kader van voormeld, parlementair debat over een zaak van publiek belang als uitgangspunt te nemen dat meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zich regelmatig zijn genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat de Staat wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens "onhoudbaar" was, als dat door het innemen van en blijven volharden bij dit uitgangspunt niet alleen de integriteit van de rechtsstaat geweld werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en schade werd berokkend.

Met deze lezing strookt dat - en deze lezing maakt begrijpelijk waarom - het Hof de primair gevorderde verklaring voor recht heeft aangemerkt als een "soort schadevergoeding in natura" (r.o. 8); door het uitspreken van de gevorderde verklaring voor recht zou, in voormelde visie van de stichting c.s. de rechter alsnog vaststellen dat voormeld uitgangspunt van de regering rechtens onjuist was, waardoor de integriteit van de rechtsstaat werd hersteld, de stichting c.s. alsnog genoegdoening kregen en het psychische leed werd verzacht.

gelijk hadden met hun betoog dat het door hen gewraakte uitgangspunt van de regering rechtens onjuist was. Onderdeel 1 van het middel in het principaal beroep bevat dienaangaande een reeks klachten, die evenwel geen behandeling behoeven, omdat, zoals hierna zal blijken, het onderdeel reeds doel treft voor zover het betoogt dat het Hof de stichting c.s. in elk geval niet-ontvankelijk had moeten verklaren in hun primaire vordering.

3.4 De primaire vordering van de stichting c.s. strekt - uitsluitend - tot een verklaring voor recht, dat, kort gezegd, voormelde pensioenbeschikking waarbij aan mevr. Rost van Tonningen weduwenpensioen werd toegekend, respectievelijk dit pensioen werd herzien, in strijd waren met het recht.

Een verklaring voor recht kan slechts worden uitgesproken op vordering van één der bij een bepaalde rechtsverhouding onmiddellijk betrokkenen en kan enkel dienen tot het op jegens de andere betrokkenen bindende wijze vaststellen van haar bestaan of preciseren van haar inhoud.

Aan deze vereisten is te dezen niet voldaan. De stichting c.s. zijn niet onmiddellijk betrokkenen bij de rechtsverhouding waarop de door hen gevorderde verklaring voor recht betrekking heeft, de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe Rost van Tonningen. Nu laatstgenoemde geen partij is in dit geding, kan de gevorderde verklaring voor recht ook niet strekken tot het op jegens de bij de rechtsverhouding betrokkenen op bindende wijze vaststellen van haar bestaan of preciseren van haar inhoud. Daartoe strekt de vordering van de stichting c.s. dan ook niet; zij beoogt op gezaghebbende wijze de onjuistheid te doen vastleggen van de mening van de regering nopens de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn.

Het onderdeel betoogt mitsdien terecht dat het Hof de primair gevorderde verklaring voor recht niet had mogen uitspreken.

3.5 Het in zoverre gegrond bevinden van het eerste onderdeel van het middel in het principaal beroep brengt mee: vooreerst dat de overige onderdelen van dit middel geen behandeling meer behoeven en voorts dat voor onderdeel 1 van het middel in het incidenteel beroep - het enige waarvan de daarbij verwoorde voorwaarde is vervuld - hetzelfde geldt.

3.6.1 De Hoge Raad kan de zaak zelf afdoen.

3.6.2 Wat de primaire vordering betreft brengt het hiervoor onder 3.3 en 3.4 overwogene mee dat het Hof, zonder te hoeven ingaan op de daartegen gerichte grieven, het vonnis van de rechtbank had moeten bekrachtigen.

3.6.3 De subsidiaire vordering had het Hof moeten afwijzen op grond dat de daaraan ten grondslag gelegde feiten deze vordering niet kunnen dragen.

Aan hun subsidiaire vordering hebben de stichting c.s. dezelfde stelling ten grondslag gelegd als aan hun primaire, te weten (zie hiervoor onder 3.2.3) dat de Staat, door in het kader van voormeld parlementair debat als uitgangspunt te nemen dat meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zichzelf regelmatig zijn genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat hij wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens "onhoudbaar" was, als dat door het innemen van en blijven volharden bij dit uitgangspunt niet alleen "de integriteit van de rechtsstaat" geweld werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en schade werden berokkend. Deze stelling kan echter toewijzing van het gevorderde verbod om, kort gezegd, dit uitgangspunt in het openbaar te herhalen, niet wettigen.

Het gaat hier om een *mening* over een rechtsvraag waarbij de stichting c.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn. De regering heeft deze mening, naar de stichting c.s. in ander verband zelf beklemtonen, uitgesproken in een openbaar debat over een publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening onjuist is. Dat wordt niet an-

rechtsstaat aantast" en daardoor psychisch leed veroorzaakt. Het recht op vrijheid van meningsuiting beschermt immers, zeker in een publiek debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen waaraan anderen aanstoot kunnen nemen of waardoor anderen worden geschokt. Het Europese Hof voor de rechten van de mens heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen (zie laatstelijk zijn arrest inzake *Castells tegen Spanje* van 23 april 1992, Serie A nr. 236, p. 22, § 42).

3.6.4 De Hoge Raad zal doen wat het Hof had moeten doen.

4. Beslissing

De Hoge Raad:

vernietigt het arrest van het Hof te 's-Gravenhage van 26 september 1991;
bekrachtigt het vonnis van de Rechtbank te 's-Gravenhage van 21 maart 1990 voor wat de primaire vordering betreft;
(...)

NOOT

1. Dit arrest werd eerder gepubliceerd in Rechtspraak van de Week 1993, nr. 39 en is kort daarna kritisch besproken door C.A.J.M. Kortmann in NJB 1993, afl. 10, p. 333 e.v. Met zijn kritiek stem ik volledig in. Op sommige door hem aangesneden punten ga ik wat uitgebreider in. Vooraf zij opgemerkt dat ik het met het uiteindelijke resultaat van de uitspraak (afwijzing van het cassatieberoep) wel eens ben. Waar het mij om gaat is de motivering.

2. Kan de overheid een beroep doen op grondrechten? Deze vraag leek tot voor kort ontkennend te moeten worden beantwoord. In het Aral-arrest (HR 6-2-1986, AB 1987, 272 m.n. FHvdB, NJ 1988, 926) sprak de Hoge Raad duidelijke taal. In deze zaak ging het om de vraag of, in het licht van het Benthem-arrest, na het Kroonberoep nog beroep op de burgerlijke rechter openstond. Volgens de Hoge Raad gold dit in elk geval niet voor de betrokken gemeente, omdat deze zich niet kan beroepen op artikel 6 EVRM:

'Dit laatste heeft in zoverre rechtsongelijkheid ten gevolge dat "de houder van de vergunning of degene die de inrichting drijft" door zich op artikel 6 EVRM te beroepen kan bewerkstelligen dat in een geding tot het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen (in de zin van die verdragsbepaling) aan een hem onwelgevillige uitspraak van de Kroon de formele rechtskracht ontvalt, terwijl de gemeente in zodanig geding aan een voor haar ongunstige uitspraak van de Kroon blijft gebonden. Deze rechtsongelijkheid moet evenwel worden aanvaard, omdat zij ligt besloten in de strekking van genoemd verdrag - bescherming van de burger tegen de overheid -, met welke strekking niet zou stroken de overheid, wanneer in de administratiefrechtelijke rechtsgang een voor haar ongunstige uitspraak is gevallen, bevoegd te achten de zaak ten nadele van de burger weer op losse schroeven te zetten door ter zake een nieuw, zelfstandig oordeel van de rechter te verlangen.'

De gemeente had in casu nog getracht een ander standpunt te verdedigen.

praktijk, Nijmegen 1990, p. 42), maar deze bepaling geeft alleen procedurele regels. De in het verdrag opgenomen materiële rechten komen blijkens artikel 1 EVRM toe aan 'een ieder' en dus ook aan gemeenten.

A-G Bloembergen maakte met deze redenering terecht korte metten:

'Deze zienswijze spreekt mij niet aan. Grondrechten zijn, ook historisch gezien, rechten van burgers (natuurlijke personen en organisaties) tegenover de overheid. Het gaat niet aan de strekking van deze rechten om te keren en er een wapen van de overheid tegenover de burger van te maken.'

Daarmee wordt de kern van de zaak geraakt. De Hoge Raad nam in het voetspoor van de A-G de redenering van de gemeente niet over en maakte er zelfs geen woorden aan vuil.

3. Bij de grondwetsherziening van 1983 is het probleem niet aan de orde geweest. Bekend is dat de grondwettelijke grondrechten ook aan rechtspersonen en aan groepen en organisaties zonder rechtspersoonlijkheid rechten en aanspraken beogen te verlenen 'voor zover dat naar de aard van het betreffende grondrecht zin kan hebben' (Kamerstukken II 1975-1976, 13872, nr. 3, p. 11). Of tot deze rechtspersonen onder omstandigheden ook overheidslichamen mogen worden gerekend, is daarbij in het midden gebleven.

Een zodanig ruime interpretatie van de werkingssfeer van de grondwettelijke grondrechten ligt echter niet voor de hand. Bij dezelfde grondwetsherziening is gesteld dat grondrechten tot doel hebben 'bij te dragen aan de ontplooiing van elk individu naar eigen geaardheid door hem in een aantal facetten van zijn persoonlijk leven te beschermen, zoals zijn intimiteit, zijn uitingsmogelijkheden, zijn deelname aan het openbare leven' (Kamerstukken II 1975-1976, 13872, nr. 3, p. 10). De uitbreiding van de kring van grondrechtsgerechtigden tot rechtspersonen en andere groepen en organisaties moet in het licht van deze doelstelling worden gezien. Dit betekent mijns inziens dat rechtspersonen in beginsel slechts een beroep kunnen doen op grondrechten voor zover een dergelijk beroep kan worden afgeleid of voortvloeit uit de oorspronkelijke doelstelling van grondrechten: bescherming van het individu (vgl. R.A.R.S. Finaly, Grondrechtsbescherming van rechtspersonen, NJCM-Bulletin 16-2 (1991), p. 111). Vanuit dit gezichtspunt valt de overheid buiten de kring van grondrechtsgerechtigden.

4. Aanvaarding van de overheid als grondrechtsgerechtigde gaat niet alleen in tegen de geldende dogmatiek, zij betekent ook een aantasting van het wezen van de rechtsstaat. Burkens, Kummeling en Vermeulen (Beginnelsen van de democratische rechtsstaat, Zwolle 1992, p. 89) stellen dat 'grondrechten - met name de klassieke grondrechten - als het ware door contrastwerking het beperkte karakter van overheidsbevoegdheden in beeld brengen.' Indien grondrechten ook als overheidsbevoegdheden gelden, kunnen de grondrechten zich als wapen van de overheid tegen de burger aan keren.

ander dat een minister zich niet meer hoeft te storen aan de geheimhoudingsplicht van artikel 11 van het Reglement van Orde voor de Raad van Ministers, omdat deze niet is vastgelegd in een formele wet (vgl. artikel 7 Grondwet: 'behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet')? Heeft een gemeente voortaan vrijheid van onderwijs, zodat het mogelijk is het openbaar onderwijs een bepaald levensbeschouwelijk karakter te geven (vgl. KB 2-3-1984, AB 1984, 288 (Middelharnis))? Zou een lid van de Hoge Raad in beginsel het recht hebben om bij het arrest Rost van Tonningen een dissenting opinion te schrijven, zodat getoetst moet worden of artikel 28 Wet RO gelet op artikel 10, tweede lid EVRM noodzakelijk is in een democratische samenleving (aldus ten onrechte: J.E.F.F.M. Duynstee, *Dissenting en concurring opinion revisited*, NJB 1990, p. 49 e.v.)?

Het lijkt evident dat wij deze kant niet op moeten. Waarschijnlijk om deze reden is de gangbare opvatting nooit serieus ter discussie gesteld. Er is in de literatuur nauwelijks iets over te vinden, omdat doorgaans stilzwijgend wordt aangenomen dat aan de overheid geen beroep op grondrechten toekomt.

4. Helaas lijkt de Hoge Raad hier anders over te denken. Een eerste stap in deze richting zette de Hoge Raad in het Benckiser-arrest (HR 14-4-1989, NJ 1990, 712). In deze zaak vorderde de Staat in een kort geding tegen het Duitse bedrijf Benckiser een bevel tot verwijdering van verontreinigd afvalgips op diverse lokaties in Nederland. In het licht van het Limmen/Houtkoop-arrest (HR 9-11-1973, NJ 1974, 91) was een belangrijke vraag of de Staat een dergelijk bevel via een onrechtmatige daadsactie zou kunnen verkrijgen. De Staat betoogde dat niet slechts het algemeen belang ten grondslag lag aan de vordering (hetgeen op grond van Limmen/Houtkoop had moeten leiden tot afwijzing van de vordering), maar ook specifiekere belangen: het afweren van milieuverontreinigingen en het voorkomen dat de Staat door het opruimen van het afvalgips hoge kosten zou moeten maken. De Hoge Raad aanvaardde deze redenering met de overweging:

'Voor wat betreft de taak die in een dergelijk geval op de Staat rust, en de bevoegdheid van de Staat om zich in een zodanig geval op grond van art. 1401 BW tot de burgerlijke rechter te wenden, heeft het Hof voorts verband gelegd zowel met het bepaalde in art. 21 Grondwet als met art. 21 Interimwet Bodemsanering en de parlementaire geschiedenis van dit artikel. Aldus opgevat is 's Hofs oordeel dat de Staat te dezer zake in beginsel op grond van art. 1401 BW jegens Benckiser een voorziening als hier gevorderd kan vragen, juist'.

Kennelijk komt de overheid in rechte een beroep toe op het grondrecht, dat is vastgelegd in artikel 21 Grondwet (zorg voor de bewoonbaarheid van het land en bescherming en verbetering van het leefmilieu). Nu kan men hier nog stellen dat het grondrecht een zorgplicht voor de overheid inhoudt en op die grond van de overheid concrete maatregelen vergt ter bescherming van het milieu. In zaken van ernstige bodemverontreiniging (zoals bij Benckiser) is het verband met artikel 21 Grondwet daarom snel geleed.

hun karakter van vage taakstelling op zichzelf geen wapen mogen zijn in handen van de overheid tegen de burger. Op grond van het legaliteitsbeginsel mag de overheid pas optreden indien de vage taakstelling is geconcretiseerd in bevoegdheidsverlenende regelgeving (zie H.R.B.M. Kummeling, *Sociale grondrechten als wapen van de overheid tegen de burger?*, NTB 1992, nr. 1, p. 1 e.v.).

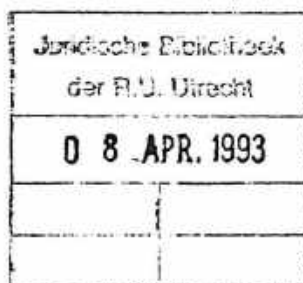
5. In het arrest inzake Rost van Tonningen gaat de Hoge Raad een flinke stap verder, omdat het in dit arrest gaat om een klassiek grondrecht. Dit gebeurt met een verwijzing naar de Straatsburgse jurisprudentie, in het bijzonder het recente Castells-arrest. Een algemene verwijzing naar de Straatsburgse jurisprudentie lijkt mij niet juist, omdat het bij de arresten van het Europese Hof steeds ging om meningen van individuele burgers of persorganen. Of is het de Hoge Raad alleen te doen om het Castells-arrest? In dit arrest heeft het Hof overwogen dat de vrijheid van meningsuiting belangrijk is voor iedereen, maar toch speciaal voor een (in casu tot de oppositie behorende) volksvertegenwoordiger (zie par. 42 van het arrest, gepubliceerd elders in dit nummer). Moet deze overweging zo worden gelezen dat het Hof ook de overheid als grondrechtsgerechtigde heeft aanvaard? Erg waarschijnlijk is dit niet. Castells trad niet op namens een bepaald overheidsorgaan, maar verkondigde slechts zijn mening op persoonlijke titel. Dat Castells lid was van het Spaanse parlement vormde voor het Hof slechts een extra reden om op stringente wijze aan het noodzakelijkheidsvereiste te toetsen.

6. Moet het arrest als trendsetter worden gezien, of is het een fabrieksfout, een vergissing? Deze vraag stelde Kortmann reeds in het al genoemde artikel. We moeten hopen op alleen het laatste. Is het arrest een trendsetter, dan is dat verontrustend.

In de klassieke rechtsstaatgedachte worden grondrechten eerst en vooral gezien als afweerrechten: zij creëren voor de burgers een staatsvrije sfeer. De overheid mag dit gebied slechts betreden onder stringente voorwaarden en alleen op basis van wettelijke bevoegdheden. Inmiddels is deze klassieke functie van de grondrechten genuanceerd en aangevuld. Sociale grondrechten zijn een steeds belangrijkere plaats in gaan nemen, klassieke grondrechten zijn sociale componenten gaan vertonen, horizontale werking wordt steeds meer algemeen aanvaard, grondrechten gelden ook voor ambtenaren etc. Het gaat veelal om veranderingen, die laten zien dat de betekenis van grondrechten wordt beïnvloed door maatschappelijke ontwikkelingen. Het gevaar dreigt echter dat we het zicht kwijtraken op het oorspronkelijke uitgangspunt. Het arrest van de Hoge Raad is hiervan een duidelijk voorbeeld.

Uitingsvrijheid voor de Staat?!

Wouter Hins

Eind januari van dit jaar deed de Hoge Raad uitspraak in een civiele procedure over het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen¹. Twee belangenorganisaties van het voormalige verzet en 35 oud-verzetstrijders hadden de Staat der Nederlanden voor de rechter gedaagd, omdat zij grote bezwaren hadden tegen het besluit dit pensioen niet in te trekken. Over de voorgeschiedenis en het verloop van de procedure zou veel te zeggen zijn, maar ik beperk me tot één element. Gevorderd werd onder meer een verbod aan de Staat om in het openbaar het standpunt te blijven innemen, dat de toekenning van het pensioen in de jaren vijftig regelmatig had plaats gevonden. Eerder was deze stelling door de regering verdedigd in een brief aan de Tweede Kamer en tijdens de behandeling van een initiatief-wetsvoorstel dat beoogde de intrekking van het pensioen mogelijk te maken.

De Hoge Raad wees de vordering als volgt af:

"Het gaat hier om een *mening* over een rechtsvraag waarbij de stichting c.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevr. Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn. De regering heeft deze mening, naar de stichting c.s. zelf beklemtonen, uitgesproken in een openbaar debat over een publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening onjuist is. (...) Het recht op vrijheid van meningsuiting beschermt immers, zeker in een publiek debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen waaraan anderen aanstoot kunnen nemen of waardoor anderen worden geschokt. Het Europese Hof voor de rechten van de mens heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen (zie laatstelijk zijn arrest inzake Castells tegen Spanje van 23 april 1992, Serie A nr. 236, p. 22, § 42)."

Opmerkelijk! De Hoge Raad had een verwijzing naar het grondrecht op vrijheid van meningsuiting gemakkelijk kunnen vermijden. Hij had kunnen overwegen dat de regering nu eenmaal regeren moet en dus een bevoegdheid moet hebben tot het doen van openbare uitspraken. Zo oordeelde het Duitse Bundesverwaltungsgericht in 1984 dat de regering op scherpe aanvallen van maatschappelijke organisaties ook scherp mag reageren. De Duitse rechter voegde daaraan toe, dat de bevoegdheid om politieke meningen te uiten behoort tot de "ureigenen verfassungsmäßigen Rechten der Regierung", maar onderscheidde dit recht uitdrukkelijk van het grondrecht van artikel 5 Grundgesetz². Andere argumenten had de Hoge Raad kunnen ontleenen aan het feit dat de pensioenbeschikking formele rechtskracht had verkregen en aan het feit dat de kwestie uitvoerig besproken was in de Tweede Kamer. Dat laatste dwingt de rechter tot terughoudendheid.

De Hoge Raad overweegt dat de regering aanspraak heeft op het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting. Dat lijkt mij een principieel verkeerde benadering. De vrijheid van meningsuiting als grondrecht geeft de burger het recht meningen te verkondigen die krankzinnig zijn, wispelturig of hypocriet. De uitoefening van het grondrecht hoeft geen hoger doel te dienen. Van de overheid mag echter worden verwacht, dat zij niet haar eigen belangen vooropstelt, maar dat van de samenleving als geheel. Beginselen van behoorlijk bestuur, zoals het verbod van willekeur en het zorgvuldigheidsbeginsel, dienen het gedrag van de overheid te bepalen wanneer zij inlichtingen of denkbeelden rondstrooit. Artikel 8 van de WOB spreekt in dit verband over "het belang van een goede en democratische bestuursvoering".

Nog even voor alle duidelijkheid: anders dan in de Castells-zaak ging het in de casus niet om een parlementslid dat beschermd moest worden tegen het centrale gezag. Het ging om de vraag welke rechten de regering zelf kan invoeren tegenover de burger. Als de bevoegdheden van de regering op één lijn komen te staan met grondrechten, kan dat hoogst onaangename gevolgen hebben. Tot dusver is het zo dat een grondrecht alleen bij wijze van uitzondering mag worden beperkt. Maar als de beperking zelf beschermd wordt door een grondrecht, staan de kansen gelijk. En hoe te denken over regeringspropaganda? De heersende leer zegt, dat beïnvloedende publieksvoorlichting alleen onder stricte voorwaarden toelaatbaar is, waaronder de eis dat het onderwerp niet te controversieel mag liggen. Hoe is dat te rijmen met de Straatsburgse jurisprudentie volgens welke de uitingsvrijheid ook betrekking heeft op "information or ideas that offend, shock or disturb"? Moge de doos van Pandora snel weer gesloten worden.

1. HR 22 januari 1993, RvdW 1993, nr. 39. Zie ook het commentaar van C.A.J.M. Kortmann in het *Nederlands Juristenblad* 1993-10 p. 333-334.
2. Bundesverwaltungsgericht 13 april 1984, *Neue Juristische Wochenschrift* 1984 p. 2591. Zie ook het commentaar van Herbert Bethge in *NJW* 1985 p. 721.

Wouter Hins is werkzaam bij de vakgroep Staatsrecht van de Universiteit van Amsterdam. Hij is tevens redacteur van Mediaforum.

Nr. 102

EUROPEES HOF VOOR DE

RECHTEN VAN DE MENS (kamer)

23 april 1992, Series A vol. 236

(Ryssdal, Vilhjálmsson, Macdonald, De Meyer, Martens, Palm, Pekkanen, Loizou, Carrillo Salcedo; m.nt. EJD)

Vervolg en veroordeling van parlementariër wegens belediging van de regering in strijd met de vrijheid van meningsuiting neergelegd in art. 10 EVRM.

Hof verwerpt preliminair bezwaar, waarin regering er zich op beroept dat klager zijn nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput, omdat hij geen beroep heeft gedaan op de vrijheid van meningsuiting voor de constitutionele rechter. Art. 26 EVRM moet met een zekere graad van flexibiliteit en zonder formalisme worden toegepast. Klager heeft in wezen op twee manieren een beroep gedaan op art. 10, ten eerste door te claimen dat hij was vervolgd en veroordeeld voor uitspraken waarvan hij de waarheid niet mocht aantonen, ten tweede door zich er op te beroepen dat zijn artikel in de sfeer kwam van politieke kritiek, waartoe hij zich als parlementariër had verplicht (§ 24-32).

De strafvervolg en de veroordeling van klager wegens het beledigen van de regering, betekende een inmenging in zijn vrijheid van meningsuiting. De wettelijke regels waarop deze inmenging was gebaseerd zijn, ondanks het feit dat er terzake nog geen precedent bestond, voldoende voorzienbaar (§ 35-37).

Waar de vrijheid van meningsuiting voor iedereen belangrijk is, is het dat met name voor de gekozen vertegenwoordigers van het volk. Ook wanneer, zoals in casu, de mening niet vanuit het parlement, maar door middel van een artikel wordt verkondigd, dient het Hof de inmenging op het recht van vrijheid van meningsuiting met de uiterste zorg te onderzoeken (§ 42).

De vrijheid van de pers verschaft aan het publiek één van de beste middelen om een opinie te ontdekken en te vormen over de ideeën van de politieke leiders. Met name geeft zij politici de kans om de actuele gebeurtenissen te commentariseren; zij maakt het voor iedereen mogelijk om deel te nemen aan het vrije politieke debat, hetwelk ten grondslag ligt aan het concept van een democratische samenleving (§ 43).

De grenzen van toelaatbare kritiek zijn met betrekking tot de regering wijder dan met betrekking tot een individu, of zelfs een politicus. In een democratisch systeem moet de regering niet alleen nauwlettend worden gevolgd door de legislatieve of de rechtsprekende macht, maar ook door de pers en de publieke opinie. Bovendien moet de overheid, vanwege haar dominante positie, terughoudend zijn met strafrechtelijke vervolging, met name wanneer haar andere middelen openstaan bij het reageren op

aanvallen en kritiek van haar tegenstanders in de media (§ 46).

Het Hof acht het van doorslaggevend belang dat nationale rechters niet toelieten dat klager het bewijs leverde dat zijn verklaringen op waarheid en goed vertrouwen beruisten. Inmenging in vrijheid van meningsuiting niet noodzakelijk in een democratische rechtsorde (§ 47-48). Schending van art. 10 EVRM. Niet noodzakelijk in te gaan op art. 14.

(EVRM art. 10, 26)

Castells,

Spanje,

tegen

Feiten

Castells, van Spaanse nationaliteit, woont en is als advocaat gevestigd te San Sebastián. Hij was als senator geplaatst op de verkiesingslijst van Herri Batasuna, een politieke groepering die de onafhankelijkheid van het Baskenland ondersteunt.

In de week van 4-11 juni 1979, werd in het weekblad „Punto y Hora de Euzkalerria” een artikel gepubliceerd onder de naam van Castells. In dit artikel verwijt klager de autoriteiten laksheid in verband met de vervolging van de plegers van verschillende moorden, en beschuldigt hij de overheid van medeplichtigheid aan de, van rechts-extremistische zijde beraamde, moordaanslagen.

Op 3 juli 1979 wordt Castells in staat van beschuldiging gesteld wegens het beledigen van de regering. Zijn parlementaire immuniteit wordt, op verzoek van het hoogste gerechtshof, bij meerderheidsbesluit van de Senaat op 27 mei 1981 opgeheven.

Op 12 dec. 1981 verzoekt de verdediging van klager wraking van 4 van de 5 rechters van het hoogste gerechtshof, vanwege hun politieke overtuiging en het feit dat zij onder het vroegere politieke regime posten hadden bekleed die hen diskwalificeerden voor de berechting van de verdachte, die dit regime juist bekritiseerde. Op 11 jan. 1983 werd dit verzoek afgewezen door het hoogste gerechtshof. Ook Castells' klacht wegens schending van het recht op een onpartijdige rechtbank, neergelegd in de Spaanse Constitutie, werd op 4 mei 1983 door het Constitutionele Hof afgewezen.

In hun verweer boden de advocaten van Castells aan om te bewijzen dat de opvattingen die Castells in zijn artikel had weergegeven niet zijn persoonlijke opvatting betroffen, doch die van het algemene publiek. Ook deden zij het voorstel, dat de bevoegde autoriteiten rapporten zouden overleggen waaruit bleek dat de leiders van extreem-rechtse partijen, die verantwoordelijk waren voor de in het artikel besproken moorden, wel werden vervolgd. Daarnaast wilden zij 52 getuigen, waaronder Belgische, Italiaanse, Franse, Engelse, Ierse en Deense parlementariërs, laten horen over de parlemen-

taire praktijk inzake de vrijheid van politieke kritiek.

Op 19 mei 1982 besloot het gerechtshof om de meerderheid van het bewijs niet toe te laten. Het beroep van Castells hiertegen werd op 16 juni 1982 verworpen. Ook de klacht bij de constitutionele rechter over het feit dat zijn rechten van verdediging waren geschaad, werd op 10 november afgewezen met het argument dat zijn klacht pas na afloop van het gehele proces kon worden beoordeeld.

De hoorzitting van Castells' zaak vond op 27 okt. 1983 plaats en op 31 okt. 1983 werd klager door het hoogste gerechtshof veroordeeld wegens minder ernstige belediging, tot één jaar en één dag gevangenisstraf. Hij werd bovendien voor dezelfde periode buiten staat gesteld om een openbaar ambt te bekleden en zijn beroep uit te oefenen. Op 6 dec. 1983 werd door het gerechtshof, vanwege de omstandigheden, de uitvoering van de straf met twee jaar opgeschort, maar de accessoire straf in stand gelaten. In zijn beroep bij het Constitutionele Hof van 22 nov. 1983, klaagde Castells over het feit dat er geen beroepsmogelijkheid openstond van de uitspraak van het hoogste gerechtshof en over de lange procesduur. Hij beriep zich verder op het feit dat het gerechtshof het presumptie-innocentie-beginsel had geschonden door hem te weigeren bewijs te leveren. Hij meende dat één van de meeste elementaire beginselen van het recht was geschonden door iemand te veroordelen wegens zijn uitspraken, zonder deze toe te laten te bewijzen dat de uitspraken op waarheid berusten. Verder beriep hij zich op schending van art. 14 van de Spaanse Constitutie, in samenhang met het in art. 20 gegarandeerde recht op vrijheid van meningsuiting, omdat andere personen die gelijklopende artikelen hadden gepubliceerd niet waren vervolgd. Ten slotte achtte hij zijn recht van senator om politieke kritiek te leveren geschonden. Zijn beroep werd op 10 april 1985 door het Constitutionele Hof verworpen.

Procedure voor de Commissie

Op 17 sept. 1985 dient Castells een klacht in bij de Commissie waarbij hij zich beriep op art. 6, 7, 10 en 14 Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM).

Op 9 mei 1989 verklaart de Commissie de klachten met betrekking tot art. 6 en 7 niet-ontvankelijk en op 7 nov. 1989 de rest van de klacht wel ontvankelijk. In haar rapport van 8 jan. 1991 werd met negen stemmen tegen drie geconcludeerd dat er sprake was van schending van art. 10 en unaniem dat er geen apart geschil bestond ten aanzien van art. 14.

De zaak werd door de Commissie en door de Spaanse regering op 8, respectievelijk 21 maart 1991, naar het Hof verwezen.

As to the law

1. Alleged violation of Art. 10

23. Mr Castells claimed to be a victim of a violation of his right to freedom of expression as guaranteed under Art. 10 of the Convention, which is worded as follows:

„1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers ...

2. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.”

The Government contested this assertion, whereas the Commission agreed with it.

A. The Government's preliminary objection

24. The Government contended, as they had done before the Commission, that the applicant had failed to exhaust his domestic remedies (Art. 26 of the Convention). Probably „for tactical reasons”, he had not specifically raised in the Constitutional Court the complaint concerning the alleged breach of the right to freedom of expression protected under Art. 20 of the Constitution. In his *amparo* appeal he had referred to this provision only indirectly, complaining of discrimination in the exercise of that freedom; in addition, he had made no mention of Art. 10 of the Convention or of similar provisions in other international instruments. According to the Institutional Act governing the *amparo* appeal procedure (no. 2/1979), he ought to have indicated clearly both the facts and the provisions allegedly infringed. It followed that Mr Castells had not given the Constitutional Court the opportunity to rule on the question which was now before the Court.

25. In reply the applicant maintained that he had expressly invoked Art. 20 of the Constitution in the Constitutional Court. In the first place the facts set out in his *amparo* application established that what was at stake was a typical example of the exercise of the right to freedom of expression and showed evidently that there had been an interference. Furthermore, in the *suplico* he had cited, among other provisions, the Article in question and in the legal argument he had alleged a violation of Art. 20, taken together with Art. 14 (equality before the law). It was true that he had argued on the more limited basis of the right of an elected representative to formulate political criticism, under Art. 23, but

it was sufficient to read point 10 of the „As to the Law” part of the judgment of 10 April 1985 to see that the problem had indeed been raised. In that passage the Constitutional Court examined in detail the compatibility of Art. 161 of the Criminal Code, the basis for the contested prosecution and conviction, with the freedom of expression.

26. While expressing its agreement with the applicant, the Commission primarily invited the Court to find that it lacked jurisdiction to entertain the objection.

27. On this point the Court confines itself to referring to its consistent case-law, confirmed most recently in its *B. v. France* judgment of 25 March 1992 (Series A no. 232-C, § 35-36).

As regards the merits of the submission, it observes that Art. 26 must be applied „with some degree of flexibility and without excessive formalism”; it is sufficient that „the complaints intended to be made subsequently before the Convention organs” should have been raised „at least in substance and in compliance with the formal requirements and time-limits laid down in domestic law” (see the *Guzzardi v. Italy* judgment of 6 November 1980, Series A no. 39, p. 26, § 72, and the *Cardot v. France* judgment of 19 March 1991, Series A no. 200, p. 18, § 34).

28. The applicant relied on Art. 10 of the Convention in two respects: he had, he claimed, been prosecuted and convicted for making statements which were true, but whose accuracy he had been prevented from establishing; in addition, the contested article came within the sphere of the political criticism which it was the duty of any member of parliament to engage in.

29. It appears that Mr Castells had raised both of these points in the Supreme Court. The judgment of 31 October 1983 refused to admit the defence of truth in relation to the offence of insulting the Government and ruled that the applicant had overstepped the bounds of acceptable political criticism.

30. The submissions in support of the *amparo* appeal of 22 November 1983 made only an indirect and brief reference to Art. 20 of the Constitution; they did however set out the complaints discussed above.

While basing his case on a narrower provision, Art. 23 of the Constitution, the applicant claimed the right, in his capacity as a senator, to criticise the Government's action, a right which is manifestly inherent in the freedom of expression in the specific case of elected representatives. Moreover the Constitutional Court recognised this in its summary of the complaints; it took together the complaint concerning Art. 14 and 20 and that relating to Art. 23.

The applicant also invoked both his right to be presumed innocent and his right to adduce evidence capable of establishing the accuracy of his statements. In so doing, he was formulating a complaint which was plainly linked to the alleged violation of Art. 10 of the Convention.

Indeed that was how the Constitutional Court construed the complaint; it joined the question of the relevance of the evidence to that of the merits of the case, namely the offence provided for in Art. 161 of the Criminal Code, whose compatibility with the freedom of expression it examined (points 9 and 10 of the „As to the Law” part of the judgment of 10 April 1985).

31. The Court notes finally, like the Commission, that Mr Castells cited Art. 20 of the Constitution both in his notice of the *amparo* appeal, filed in the Supreme Court, and in the *suplico* of his application of 22 November 1983. Subsequently, in a number of written communications to the Constitutional Court, he also referred, in connection with the defence of truth, to his right „to receive and communicate true information”.

No doubt the reason why the appeal failed in this respect is to be found in the limits which at the time the Constitutional Court set to its jurisdiction. In its view, the problem of the admissibility of the defence of truth in relation to the offence of insulting the Government raised a question of statutory interpretation rather than an issue of compliance with the Constitution, and the application of Art. 161 of the Criminal Code in the case under review was exclusively a matter for the ordinary courts (see para. 17 above; and, *mutatis mutandis*, the *Guzzardi v. Italy* judgment, cited above, Series A no. 39, p. 27, § 72).

32. Accordingly, the Court considers that the applicant did invoke before the Constitutional Court, „at least in substance”, the complaints relating to Art. 10 of the Convention. The objection that Mr Castells failed to exhaust domestic remedies must therefore be dismissed.

B. Merits of the complaint

33. In Mr Castells's submission, the criminal proceedings brought against him, and his subsequent conviction for insulting the Government, interfered with his freedom of expression, in particular because he was not allowed to establish the truth of the statements contained in his article.

34. The restrictions and penalties of which he complained are undeniably an „interference” with the exercise of the freedom in question. For such an interference to avoid infringing Art. 10, it must be „prescribed by law”, carried out in pursuit of one or more of the legitimate aims set out in Art. 10 § 2 and „necessary in a democratic society” in order to attain such an aim or aims.

1. „Prescribed by law”

35. There can be no doubt that the contested prosecution had a legal basis, namely Art. 161 and 162 of the Criminal Code. The applicant did not dispute this, but he alleged that he could not have expected that his defence of truth would be held to be inadmissible, in particular following the adoption of the 1978 Constitution. He maintained that, until 19 May 1982, the Supreme Court had never ruled on the question in rela-

tion to the offence of insulting the Government and the admissibility of such a defence for offences of this nature (Art. 240) was the subject of differing opinions both among academic writers and in the case-law.

36. In the Government's contention, on the other hand, it is clear from the Spanish legislation, and in particular from Art. 461 of the Criminal Code, that in the field in question the defence of truth is admissible only where the insults are directed against civil servants in the performance of their duties; neither before nor after 1978 had the Supreme Court ever allowed the *exceptio veritatis* for insults which were not directed against individuals. Mr. Castells, however, had accused the Government as a whole.

37. In the light of the wording of Art. 461 of the Criminal Code, the Court considers this interpretation to be reasonable. There was apparently no precedent – hence the hesitation shown by the Supreme Court in its decision of 19 May 1982 (see para. 12 above) –, but that is immaterial here; it was a text which covered in a general fashion several possible types of insult and which had inevitably to be capable of being brought into play in new situations; the above-mentioned decision confined itself to applying it to different circumstances (see, *mutatis mutandis*, the *Observer and Guardian v. the United Kingdom* judgment of 26 November 1991, Series A no. 216, NJ 1992, 457, m.nt. EJD, p. 27-28, § 53).

The Court therefore finds, like the Commission, that the rules governing the contested interference were sufficiently foreseeable for the purposes of Art. 10 § 2 of the Convention.

2. Was the aim pursued legitimate?

38. According to the applicant, neither the charge laid against him nor his subsequent conviction pursued a legitimate aim under para. 2 of Art. 10. The acts of which he was accused, as the Supreme Court itself admitted, had not engendered any alarm; in addition, it appeared from the judgment of 31 October 1983 that the object of the interference had been not to protect public order and national security, but in fact to preserve the respondent Government's honour.

39. However, in its decision of 10 April 1985 – on which the Government relied – the Constitutional Court stressed that the security of the State could be threatened by attempts to discredit democratic institutions. In his article Mr Castells did not merely describe a very serious situation, involving numerous attacks and murders in the Basque Country; he also complained of the inactivity on the part of the authorities, in particular the police, and even their collusion with the guilty parties and inferred therefrom that the Government was responsible.

It may therefore be said, and this conforms to the view held by the Government and the Commission, that in the circumstances obtaining in Spain in 1979 the proceedings instituted against

the applicant were brought for the „prevention of disorder“, within the meaning of Art. 10 § 2, and not only for the „protection of the reputation ... of others“.

3. Necessity of the interference

40. Mr Castells noted his agreement with the Commission and emphasised the crucial importance of freedom of expression for an elected representative, as the spokesman for the opinions and anxieties of his electorate. In addition, that freedom required extra guarantees when the discussion related to a matter of public interest. This had indeed been the case in this instance; the contested article was part of a wide debate on the climate of insecurity which had prevailed in the Basque Country since 1977. The applicant's conviction had been intended to protect the authorities against the attacks of the opposition rather than the Government against unjustified and defamatory accusations; although embarrassing for the Government, the revelation of the facts in question had served the public interest.

41. The Government stressed that freedom of expression was not absolute; it carried with it „duties“ and „responsibilities“ (Art. 10 § 2 of the Convention). Mr Castells had overstepped the normal limits of political debate; he had insulted a democratic government in order to destabilise it, and during a very sensitive, indeed critical, period for Spain, namely shortly after the adoption of the Constitution, at a time when groups of differing political persuasions were resorting to violence concurrently.

42. The Court recalls that the freedom of expression, enshrined in para. 1 of Art. 10, constitutes one of the essential foundations of democratic society and one of the basic conditions for its progress. Subject to para. 2 of Art. 10, it is applicable not only to „information“ or „ideas“ that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broad-mindedness without which there is no „democratic society“ (see, *inter alia*, the *Handyside v. the United Kingdom* judgment of 7 December 1976, Series A no. 24, NJ 1978, 236, p. 23, § 49, and the *Observer and Guardian* judgment, cited above, Series A no. 216, p. 30, § 59 (a)).

While freedom of expression is important for everybody, it is especially so for an elected representative of the people. He represents his electorate, draws attention to their preoccupations and defends their interests. Accordingly, interferences with the freedom of expression of an opposition Member of Parliament, like the applicant, call for the closest scrutiny on the part of the Court.

43. In the case under review Mr Castells did not express his opinion from the senate floor, as he might have done without fear of sanctions, but chose to do so in a periodical. That does not mean, however, that he lost his right to criticise the Government.

In this respect, the pre-eminent role of the press in a State governed by the rule of law must not be forgotten. Although it must not overstep various bounds set, *inter alia*, for the prevention of disorder and the protection of the reputation of others, it is nevertheless incumbent on it to impart information and ideas on political questions and on other matters of public interest (see, *mutatis mutandis*, the *Sunday Times v. the United Kingdom* judgment of 26 April 1979, Series A no. 30, NJ 1980, 146, m.nt. EAA, p. 40, § 65, and the *Observer and Guardian* judgment, cited above, Series A no. 216, p. 30, § 59 (b)).

Freedom of the press affords the public one of the best means of discovering and forming an opinion of the ideas and attitudes of their political leaders. In particular, it gives politicians the opportunity to reflect and comment on the preoccupations of public opinion; it thus enables everyone to participate in the free political debate which is at the very core of the concept of a democratic society (see the *Lingens v. Austria* judgment of 8 July 1986, Series A no. 103, p. 26, § 42).

44. In its judgment of 31 October 1983, the Supreme Court took the view that the contested article had crossed over the line between political criticism and insult, albeit only slightly, by its use of certain terms (see para. 13 above).

45. The Court observes, like the Commission, that Mr Castells began by denouncing the impunity enjoyed by the members of various extremist groups, the perpetrators of numerous attacks in the Basque Country since 1977. He thereby recounted facts of great interest to the public opinion of this region, where the majority of the copies of the periodical in question were sold. In his conclusion, however, he levelled serious accusations against the Government, which in his view was responsible for the situation which had arisen (see para. 7 above).

46. The freedom of political debate is undoubtedly not absolute in nature. A Contracting State may make it subject to certain "restrictions" or "penalties", but is it for the Court to give a final ruling on the compatibility of such measures with the freedom of expression enshrined in Art. 10 (see, *mutatis mutandis*, the *Observer and Guardian* judgment, cited above, Series A no. 216, § 59 (c)).

The limits of permissible criticism are wider with regard to the Government than in relation to a private citizen, or even a politician. In a democratic system the actions or omissions of the Government must be subject to the close scrutiny not only of the legislative and judicial authorities but also of the press and public opinion. Furthermore, the dominant position which the Government occupies makes it necessary for it to display restraint in resorting to criminal proceedings, particularly where other means are available for replying to the unjustified attacks and criticisms of its adversaries or the media. Nevertheless it remains open to the compe-

tent State authorities to adopt, in their capacity as guarantors of public order, measures, even of a criminal law nature, intended to react appropriately and without excess to defamatory accusations devoid of foundation or formulated in bad faith.

47. In this instance, Mr Castells offered on several occasions, before the Supreme Court and subsequently in the Constitutional Court, to establish that the facts recounted by him were true and well-known; in his view, this deprived his statements of any insulting effect.

On 19 May 1982 the Supreme Court declared such evidence inadmissible on the ground that the defence of truth could not be pleaded in respect of insults directed at the institutions of the nation; it confirmed this interpretation in its judgment of 31 October 1983. The Constitutional Court took the view that it was a question of ordinary statutory interpretation and as such fell outside its jurisdiction.

The applicant could not therefore, in the criminal proceedings brought against him under Art. 161 of the Criminal Code, plead the defences of truth and good faith.

48. In the Government's contention, because Mr Castells's allegations were not sufficiently precise, their truth could not be demonstrated; in addition, they were to be regarded as value judgments, in relation to which the defence of truth was irrelevant.

This argument is not convincing. The article which appeared in *"Punto y Hora de Euzkaldunak"* must be considered as a whole. The applicant began by drawing up a long list of murders and attacks perpetrated in the Basque Country, then stressed that they had remained unpunished; he continued by alleging the involvement of various extremist organisations, which he named, and finally attributed to the Government the responsibility for the situation. In fact many of these assertions were susceptible to an attempt to establish their truth, just as Mr Castells could reasonably have tried to demonstrate his good faith.

It is impossible to state what the outcome of the proceedings would have been had the Supreme Court admitted the evidence which the applicant sought to adduce; but the Court attaches decisive importance to the fact that it declared such evidence inadmissible for the offence in question. It considers that such an interference in the exercise of the applicant's freedom of expression was not necessary in a democratic society.

49. The Government also relied on the relatively lenient nature of the sanction imposed, but in the light of the foregoing conclusion the Court does not have to examine this argument.

50. In sum, there has been a violation of Art. 10.

II. Alleged violation of Art. 14 in conjunction with Art. 10.

51. Mr Castells also claimed to be the victim

of discrimination because other persons had expressed similar views without any criminal sanctions being imposed on them. He relied on Art. 14, which is worded as follows:

„The enjoyment of the rights and freedoms set forth in (the) ... Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status.”

The Government denied this assertion.

52. As this question is not a fundamental aspect of the case, the Court does not consider it necessary to deal with it separately (see, *inter alia*, Series A no. 32, p. 16, § 30).

III. Application of Art. 50

53. According to Art. 50:

„If the Court finds that a decision or a measure taken by a legal authority or any other authority of a High Contracting Party is completely or partially in conflict with the obligations arising from the ... Convention, and if the internal law of the said Party allows only partial reparation to be made for the consequences of this decision or measure, the decision of the Court shall, if necessary, afford just satisfaction to the injured party.”

54. The applicant sought in the first place the publication of a summary of the Court's judgment in the newspapers of the Basque Country, of Madrid and the rest of the State, and the removal of any reference to his conviction in the central criminal records (*Registro Central de Penados y Rebeldes*).

The Court points out that it does not have jurisdiction to make such orders (see, *mutatis mutandis*, the *Manifattura FL v. Italy* judgment of 27 February 1992, Series A no. 230-B, § 22).

A. Pecuniary damage

55. Mr Castells also claimed 375 000 pesetas in respect of loss of earnings. As an accused on bail, he had to appear fifty-two times before the court of his place of residence (San Sebastián) and three times before the Supreme Court of Madrid (see paras. 8-9 above), which resulted in a loss of time and opportunity in the exercise of his professional activity as a lawyer.

The Court takes the view that this constraint can have caused him hardly any loss since, as a lawyer, he frequently attended the courts in question. That he sustained pecuniary damage is therefore not established.

B. Non-pecuniary damage

56. The applicant also claimed, without giving any figures, compensation for non-pecuniary damage. The Court does not rule out the possibility that he may have sustained such damage, but in the circumstances of the case the finding of a violation set out in the present judgment constitutes in itself sufficient just satisfaction.

C. Costs and expenses

57. In respect of his costs and expenses in-

curred in the Spanish courts, Mr. Castells claimed 2 181 476 pesetas. The Court awards him only 1 000 000 of this amount, since some of the sums in question related to *amparo* appeals unconnected with the complaints found admissible by the Commission.

58. Finally the applicant sought 3 328 000 pesetas for his costs and expenses before the Convention organs, together with 20 000 DM for the fees of Mr Korff and Mr Vervaele.

Like the Government, the Court considers excessive the number of lawyers representing Mr Castells, who appeared before it with four lawyers; it should also be borne in mind that the Commission declared inadmissible some of the complaints raised initially.

Making an assessment on an equitable basis, the Court awards Mr Castells an overall amount of 2 000 000 pesetas.

For these reasons, the Court unanimously

1. Holds that it has jurisdiction to consider the Government's preliminary objection, but dismisses it;

2. Holds that there has been a violation of Art. 10;

3. Holds that it is not necessary to consider the case also under Art. 14, taken together with Art. 10;

4. Holds that, as regards the non-pecuniary damage alleged, the present judgment constitutes sufficient just satisfaction for the purposes of Art. 50;

5. Holds that the Kingdom of Spain is to pay to the applicant, within three months, 3 000 000 (three million) pesetas for costs and expenses;

6. Dismisses the remainder of the applicant's claims.

Noot:

1. Castells is een Baskische advocaat-politicus die – niet beschermd door zijn parlementaire immuniteit – de ernstige kritiek in een krant uitte dat de nationale regering onvoldoende optrad tegen het rechts-extremistisch geweld in het Baskenland. De regering achtte zich hierdoor beledigd en klaagde Castells aan wegens smaad. De zaak speelt in juni 1979. Dat was nog in de overgangperiode van het Franco-regime (Franco overleed op 21 nov. 1975) naar een volledig functionerende democratie. Het was anderhalf jaar voordat de luitenant-kolonel van de Guardia Civil Tejero Molina het spreekgestoelte van het Parlement bestormde om een staatsgreep uit te roepen (om precies te zijn: op 23 febr. 1981). Er was een centrum-rechtse regering. Castells' beschuldigingen hadden dan ook de implicatie dat de rechtse regering wel optrad tegen de ETA, maar het geweld van extreem-rechts ongemoeid liet, ja zelfs stimuleerde. Dat is de politieke lading van deze zaak. De democratie was in Spanje in 1979 nog geen rustig bezit.

Art. 161 Spaans Sr verklaart het tot een straf-

baar feit om de regering ernstig te beledigen, valselijk te beschuldigen of te bedriegen. Deze bepaling had, toen Castells werd veroordeeld, al veel kritiek in academische kring ontmoet, omdat zij een ontoelaatbare beperking van de vrijheid van meningsuiting werd geacht. Het mocht niet baten. Castells werd door het Constitutionele Hof (vrijwel geheel samengesteld in de Franco-periode) veroordeeld. Om de politieke achtergrond van de zaak te illustreren, verwijs ik naar de feiten: de verdediging had parlementariërs uit andere landen opgeroepen om te komen vertellen hoe het in andere democratische landen toeging. De unanieme beslissing van het Europese Hof is een doorbraak voor de uitoefening van het recht van vrije meningsuiting in Spanje.

2. Het toch zeer belastende art. 161 Spaans Sr passeert nog de test dat het een legitiem doel dient, al verwijst het Hof naar de politiek instabiele situatie in 1979. Dat toont wel aan dat deze tweede stap in de beslissingsboom van art. 10 lid 2 („legitimate aim”) een louter formele is.

3. Het Hof kent het recht van vrije meningsuiting ook toe aan een politicus die buiten het parlement zijn mening uit. De politicus wordt daarmee op één lijn gesteld met de pers. In § 43 heet het:

„Freedom of the press affords the public one of the best means of discovering and forming an opinion of the ideas and attitudes of their political leaders. In particular, it gives politicians the opportunity to reflect and comment on the preoccupations of public opinion, it thus enables everyone to participate in the free political debate which is the very core of the concept of a democratic society.”

Het trekt daarbij de lijn van de Lingens- en Overschlick-beslissingen (NJ 1987, 901, m.nt. EAA en NJ 1992, 456, m.nt. EJD) door, dat politici en gezagsdragers meer kritiek moeten kunnen verdragen dan gewone burgers. Dat geldt bij uitstek als het gaat om kritiek op de regering. De regering beschikt over het algemeen over andere wegen om op ongerechtvaardigde kritiek te reageren dan strafrechtelijke repressiemaatregelen.

4. Anders dan in de Schwabe-zaak (NJ 1994, 0033) ging het hier om feitelijke beweringen. Het Hof acht het een schending van art. 10 dat Castells door het Constitutionele Hof niet was toegelaten tot het bewijs van de feitelijke juistheid van zijn bewering dat een groot aantal moordenaars niet waren vervolgd en dat rechtsextremistische organisaties daarbij een rol hadden gespeeld.

5. Politici hebben aanspraak op bescherming van het recht van vrije meningsuiting. Hoe staat het met leden van de regering? De discussie hierover is weer opgelaaaid na de uitspraak van de Hoge Raad van 22 jan. 1993, RvdW 1993, 39 in de Rost van Tonnigen-zaak. Organisaties van oud-verzetstrijders hadden nietigverklaring van de pensioenbeschikkingen ten gunste van de weduwe Rost van Tonnigen gevorderd.

Maar dat niet alleen. Zij hadden ook een tegen de Staat gericht verbod gevorderd in het openbaar het standpunt in te nemen dat de beschikkingen rechtmatig waren. De Hoge Raad wijst deze vordering af met het argument dat het gaat om de mening van de regering over een rechtsvraag in een publiek debat, ook al is dat een mening waaraan anderen aanstoot nemen. Daarbij verwees de Hoge Raad met zoveel woorden naar de Castells-zaak.

Dit deel van het arrest heeft niet de instemming kunnen genieten van C.A.J.M. Kortmann – en in navolging daarvan: Verhey – in NJB 1993/10, p. 333-334 en W. Hins in Mediaforum (5) 1993-4, p. 37 en L. Verhey NJCM Bulletin 1993, p. 414. Kortmann beroept zich erop dat de overheid geen aanspraak heeft op bescherming van de grondrechten, zoals door de Hoge Raad ook uitgesproken in het Aral-arrest (HR 6 febr. 1987, AB 1987, 272, NJ 1988, 926). Hij stelt dat de Hoge Raad de beslissing had moeten baseren op de parlementaire immuniteitsregel die, blijkens art. 71 Grondwet (Gr.w.) ook voor ministers geldt. Hins stelt dat de vrijheid van oordeel van de regering, naar analogie van een uitspraak van het Bundesverfassungsgericht, gebaseerd moet worden op de „grondwettelijke rechten van de regering”, namelijk om te regeren en daarbij standpunten in te nemen. Hoewel ik niet geheel gelukkig ben met het gebruik van de term „de regering” in het arrest (beter ware m.i. geweest „leden van de regering”) kan ik mij in de benadering van beide commentaren niet vinden. Men moet m.i. drie situaties onderscheiden.

a. Het openbaar debat in het parlement. Hierbij genieten parlementariërs, ministers en staatssecretarissen en anderen die aan de raadsdeling deelnemen immuniteit. Het lijkt mij een etikettendiscussie of men dit recht een uitvloeisel vindt van het recht op vrije meningsuiting of het recht om te regeren en de plicht kritiek op het regeringsbeleid te moeten verdragen.

b. Het openbaar debat buiten het parlement. Het Europese Hof kent daarbij bescherming van art. 10 toe aan parlementariërs. Ik kan niet inzien waarom die regel zich niet ook zou uitstrekken tot de leden van de regering. Wij zien steeds vaker dat bewindsheden zich op opiniepagina's in het openbare debat over zijn beleid mengen. Zouden ze dat doen zonder de bescherming van de vrijheid van meningsuiting te genieten? Daarvoor is geen goede reden te bedenken. Integendeel.

De Hoge Raad heeft in het Rost van Tonnigen-arrest kennelijk deze situatie mede op het oog gehad.

c. De uitvoering van – en voorlichting over – aanvaard overheidsbeleid. Dit valt m.i. buiten de klassieke bescherming van het grondrecht. Toch kan zich hier gemakkelijk een situatie als onder b voordoen. De grens tussen aanvaard en niet aanvaard is in een democratie niet scherp. Waarom zou een overheidsdienaar geen aan-

spraak op vrijheid van meningsuiting kunnen hebben als hij daarbij in het openbaar zegt: ik acht dit beleid rechtvaardig, of: ik ben het met dit beleid niet eens, of: ik kan bewijs aandragen om de juistheid van dit beleid te verdedigen. Die uitingsvrijheid geniet hij binnen de grenzen van de beperkingen van de ambtelijke rechtsverhouding. Een tegen de overheid gevorderd verbod zou de meningsvrijheid van de ambtsdienaren ten deze ontoelaatbaar beperken.

EJD

Nr. 103

EUROPEES HOF VOOR DE

RECHTEN VAN DE MENS (kamer)

28 augustus 1992, Series A vol. 242B

(Ryssdal, Cremona, Vilhjálmsson, Gölcüktü, Matscher, De Meyer, Martens, Pekkanen, Morenilla; m.nt. EJD)

Veroordeling van politicus wegens smaad in strijd met art. 10 EVRM.

Veroordeling door rechtbank wegens smaad is een inmenging met klagers recht op vrijheid van meningsuiting. Wanneer de grenzen van aanvaardbare kritiek in de context van een publiek debat aan de orde zijn, moet het Hof zich ervan overtuigen dat de nationale autoriteiten standaarden toepassen die in overeenstemming zijn met de beginselen die in eerdere uitspraken van het Hof zijn neergelegd (§ 25-29).

Klager is veroordeeld wegens smaad omdat hij in een persbericht twee gevallen had vergeleken waarin politici onder invloed van alcohol een verkeersongeluk hadden veroorzaakt. De Oostenrijkse rechtbank had in zijn vonnis overwogen dat klager niet had vermeld dat in het ene geval betrokkene niet was veroordeeld wegens het onder invloed rijden. Ook had klager de waarheid van zijn beweringen niet kunnen bewijzen (§ 30-34).

Klager heeft met zijn persbericht een bijdrage geleverd aan een algemeen debat over de politieke zeden tussen twee rivaliserende partijen. De vergelijking met een oud verkeersongeluk waarvoor een politicus was veroordeeld geschiedde in dit kader slechts incidenteel. Klager had daarbij in essentie dezelfde woorden gebruikt als de rechtbank in betreffend vonnis. Het Hof acht niet bewezen dat de uitspraak van klager misleidend was. De aangevallen vergelijking kwam neer op een waardeoordeel waarvoor geen bewijs van waarheid mogelijk is. Klager heeft de grenzen van de vrijheid van meningsuiting niet overschreden, inmenging was niet noodzakelijk in een democratische rechtsorde voor de bescherming van de goede naam van anderen (§ 34-35). Schending van art. 10 EVRM.

(EVRM art. 10)

Schwabe,

tegen

Oostenrijk.

Feiten

Schwabe is een Oostenrijker, woonachtig in St. Andrä. Hij was voorzitter van de Junge Österreichische Volkspartei, ÖVP, voor het district Wolfsberg in Karinthië en gemeenteraadslid van St. Andrä.

In december 1984 werd Tomaschitz, burgemeester van Maria Rain in Karinthië en lid van de ÖVP, veroordeeld wegens het veroorzaken van lichamelijk letsel door schuld, en het verlaten van het slachtoffer bij een verkeersongeluk terwijl hij onder invloed was van alcohol, veroordeeld tot vier maanden gevangenisstraf. De vraag of de burgemeester zou moeten aftreden werd het onderwerp van discussie in politieke kringen en in de pers in Karinthië.

Op 13 aug. 1985 werd in het Karinthische nieuwsblad „Kleine Zeitung“ een artikel gepubliceerd waarin Wagner, hoofd van de provinciale regering, werd geciteerd die meende dat Tomaschitz serieus over zijn aftreden moest nadenken.

Op 19 aug. 1985 vaardigde Schwabe een persbericht uit in reactie op bovengemeld artikel. Hiervan werd op 20 augustus in de Kleine Zeitung een samenvatting afgedrukt en een complete versie in de Neue Volkszeitung (een ÖVP-krant). In dit bericht verkondigde Schwabe dat, hoewel hij ook van mening was dat Tomaschitz af moest treden, Wagner niet het recht had om hierop Tomaschitz aan te vallen. Een afgevaardigde van Wagner, Fröhbauer, had immers op 10 juli 1966 een ongeluk veroorzaakt terwijl hij onder alcoholische invloed reed. Door dit ongeluk waren twee kinderen vaderloos geworden. Schwabe had zijn persbericht gebaseerd op een artikel dat verschenen was in het Weense tijdschrift Profil van 9 maart 1984.

Op 4 sept. 1985 verzocht Fröhbauer het Landesgericht van Klagenfurt om een gerechtelijk vooronderzoek te starten tegen Schwabe. Nadat dit onderzoek was voltooid startte Fröhbauer zelf een privaatrechtelijke actie tegen Schwabe. Op 26 sept. 1986 werd klager veroordeeld wegens smaad en vanwege het feit dat hij iemand een misdrijf had verweten waarvoor diegene reeds zijn straf had uitgezeten. In zijn uitspraak overwoog de rechtbank ondermeer dat, nu Schwabe niet had geschreven dat Fröhbauer niet was veroordeeld wegens het rijden onder invloed, de lezer uit het artikel zou kunnen afleiden dat Fröhbauer evenals Tomaschitz, de verboden grens van een toelaatbaar alcoholpercentage had overschreden. Ook had Schwabe volgens de rechtbank de waarheid van zijn uitspraken niet kunnen aantonen. De straf bestond uit een boete van 3000 schilling of dertig dagen gevangenisstraf. Het Landesgericht beval tevens inbeslagname van het betreffende nummer van de Neue Volkszeitung en publicatie van het vonnis. Fröhbauer werd een schadever-

Vrijheid van meningsuiting voor de regering?

Kunnen publiekrechtelijke ambten grondrechten invoeren? Uit het recente arrest over het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen blijkt dat deze vraag door de Hoge Raad bevestigend wordt beantwoord. Deze opvatting – dubieus uit historisch en dogmatisch standpunt – roept talloze problemen op voor de rechtspraak.

Op 22 januari 1993, RvdW 1993, 39, wees de Hoge Raad een arrest inzake het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen. Aan de orde was (onder meer) een gevorderd verbod aan de staat om in het openbaar het standpunt te herhalen dat de pensioenbeschikkingen inzake mevrouw Rost van Tonningen op zich regelmatig genomen zijn. De regering had dit standpunt ingenomen in een brief aan en tijdens overleg met de Tweede Kamer.

De Hoge Raad reageert aldus: 'Het gaat hier om een *mening* (curs. in RvdW) over een rechtsvraag ... De regering heeft deze mening ... uitgesproken in een openbaar debat over een publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening onjuist is ... Het recht op vrijheid van meningsuiting beschermt ..., zeker in een publiek debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen waaraan anderen aanstoot kunnen nemen of waardoor anderen worden geschokt.' Volgt afwijzing van de vordering.

Moet dit arrest als trendsetter worden gezien, of is het een fabrieksfout, een vergissing?

Tot op heden is – een enkele lapsus in een memorie van toelichting daargelaten¹ – steeds aangenomen dat de klassieke grondrechten aanspraken opleveren van de burger (waaronder in ons systeem ook de ambtenaar) jegens de overheid. De overheid moet zich jegens de burger van bepaalde besluiten en handelingen onthouden. De grondrechten leveren geen aanspraak voor de overheid zelf op. De Hoge Raad formuleerde het niet lang geleden zelf in het Aral-arrest.² Hij overweegt dat in de strekking van het EVRM – bescherming van de burger tegen de overheid – besloten ligt dat de overheid, in casu een gemeente, geen beroep op het EVRM kan doen. Dit standpunt spoort met dat van de A-G Bloembergen, die van mening is dat het EVRM niet strekt tot bescherming van overheden: 'Grondrechten zijn, ook historisch gezien, rechten van burgers (natuurlijke personen en organisaties) tegenover de overheid. Het gaat niet aan de strekking van deze rechten,

om te keren en er een wapen van de overheid tegenover de burger van te maken ...'. Dit alles is klare taal: het EVRM is niet inroepbaar door de overheid. Ik heb daaruit afgeleid dat dit in het algemeen geldt voor de klassieke grondrechten, ook de grondwettelijke. Behalve het recht van petitie gelden zij niet voor de overheid-rechtspersoon, noch voor (dragers van) overheidsambten.³

In het arrest-Rost van Tonningen benadert de Hoge Raad de zaak, althans voor het overheidsambt regering, anders. Is dit verdedigbaar en zijn de consequenties overzien?

Op de eerste plaats rijst de vraag of een collegiaal ambt, regering, ministerraad, Tweede Kamer enz. gedachten en gevoelens in de zin van art. 7 Gr.w. of een mening in de zin van art. 10 EVRM of art. 19 IVBP kan hebben. Zo ja, kan een ambt dan bijvoorbeeld ook een godsdienst hebben en deze belijden? Kan de regering of de Tweede Kamer uitspreken: 'ik, regering, Tweede Kamer, ben katholiek'? Reeds lang geleden is bij het beschikkingsbegrip de wilsleer – terecht – verlaten. Een ambt heeft geen 'wil'. Het kan naar mijn oordeel ook niet 'denken', geen 'gevoelens', geen godsdienst hebben.

Op de tweede plaats rijst de vraag of de opvatting van de Hoge Raad niet leidt tot – in mijn ogen – bizarre gevolgen voor de bestaande regelgeving. Wat te doen met geheimhoudingsbepalingen in het Reglement van Orde voor de Raad van Ministers, in de Reglementen van Orde van de Kamers? Zijn deze onverbindend in de ogen van de Hoge Raad, daar zij niet voldoen aan de beperkingsclausules van art. 7, eerste en derde lid, GW, daar deze een formele wet eisen? Moeten zij worden vervangen door formeel-wettelijke bepalingen? En wat te denken van het – ongeschreven – beginsel van het Kroongeheim? Mag de Koning, mag een minister voortaan vrijelijk uit de school klappen, zich beroepend op Grondwet en verdrag? En kunnen kamerleden of kan de Tweede Kamer vrijelijk in de kamer gaan betogen?

Ten derde: ik vermeldde reeds de visie van Bloembergen, dat de grondrechten niet als wapen van de overheid moeten kun-

* C.A.J.M. Kortmann is hoogleraar staatsrecht aan de KUN en medewerker van dit blad.

**Mag de Koning, mag een minister voortaan
vrijelijk uit de school klappen, zich beroepend
op Grondwet en verdrag?**

nen fungeren. Het arrest van de Hoge Raad leidt daar – potentieel – wel toe. De gevolgen zijn vergelijkbaar met die van de 'horizontale werking' en de 'botsing' van grondrechten. Laten we eens aannemen dat ook art. 6 Gr.w voor de regering of de wetgever geldt. Deze zouden dan vrij zijn hun godsdienst of levensovertuiging te belijden, wat wil zeggen in de praktijk toepassen. Wat let de regering of de wetgever dan om 'katholieke', 'joodse', 'islamitische' of 'agnostisch-humanistische' wetten en besluiten tot stand te brengen? Dat is in strijd met art. 1 Gr.w en art. 26 IVBP, evenals met de godsdienstvrijheid van de burger, zal men wellicht zeggen. Maar helpt dat wel, nu – tot op heden – onomstreden is dat er geen hiërarchie van grondrechten bestaat? Er zal hoogstens sprake kunnen zijn van een afweging – door wie? – van grondrechtelijke belangen van de overheid (sambten) en die van de burger. Hoofdstuk 1 van de Grondwet kan dan nagenoeg op de schrootloophoop.

Opvallend is dat de Hoge Raad melding maakt van 'een openbaar debat over een publieke zaak'. Zeker in een publiek debat als het onderhavige zou het recht op vrijheid van meningsuiting meningen beschermen. Is de bescherming, verleend door de grondrechten groter, als de uitoefening ervan plaatsvindt in de openbaarheid en inzake een publieke zaak, wat de laatste ook moge zijn? Tot op heden beschermt het positieve recht de grondrechten veelal meer in de niet-openbare sfeer. Verwezen zij naar o.a. art. 6, eerste en tweede lid, Gr.w en de Wet openbare manifestaties.

Reeds gezien het bovenstaande acht ik het arrest bepaald ongelukkig. Maar er is nog een andere reden voor die opvatting. In het cassatiemiddel in het principieel cassatieberoep wordt een beroep gedaan op art. 72 Gr.w, inzake de immuniteit van ministers, staatssecretarissen en kamerleden. Ik ben geen cassatiedeskundige, en misschien is de Hoge Raad om cassatietechnische redenen niet op dit middel ingegaan. Toch zou dit artikel een aanzienlijk steviger en juistere grondslag hebben geboden voor een niet-ontvankelijkheidsoordeel dan de vrijheid van meningsuiting biedt voor een afwijzing van de verdring. Ook al verschaft art. 71 Gr.w de Staat geen immuniteit, het ligt in de rede dat, indien een of meer van zijn 'organen' deze genieten, de Staat niet kan worden aangesproken.¹ De Hoge Raad volgt in het onderhavige arrest overigens een vergelijkbare redenering: de staat kan niet worden aangesproken, omdat de regering vrijheid van meningsuiting heeft.

Een interessant aspect van het arrest is de betekenis die aan de term 'standpunt' wordt gehecht. De A-G Koopmans maakt er korte metten mee. Hij is van oordeel dat een 'standpunt' op zichzelf niet onrechtmatig kan zijn; 'het is juist of onjuist'.

De Hoge Raad lijkt deze visie op het eerste gezicht te delen: de Staat kan niet in rechte worden aangesproken op grond van de stelling dat de door de regering uitgesproken mening (is kennelijk gelijk aan 'uitgangspunt' of 'standpunt') onjuist is. Toch is het de vraag of beider visies corresponderen. De advocaat-generaal meent, zoals gezegd, dat een standpunt op zichzelf geen onrechtmatige daad kan opleveren. Daarmee is de zaak afgedaan. De Hoge Raad schakelt een aantal argumenten in serie: a. hij vertaalt het 'standpunt' of 'uitgangspunt' door 'mening', in casu een mening over een rechtsvraag, b. waarbij de oorspronkelijke eisers niet rechtstreeks zijn betrokken. c. Deze mening wordt volgens de Hoge Raad in beginsel beschermd door de vrijheid van meningsuiting. Het onduidelijke van deze cumulatie van argumenten daargelaten, de Hoge Raad sluit de onrechtmatigheid van een 'standpunt' (mening) kennelijk niet uit. Naar mijn oordeel kunnen zowel de advocaat-generaal als de Hoge Raad het juist zien. Een standpunt kan op zich mijns inziens geen onrechtmatige daad opleveren. Dit kan echter anders zijn, als het direct of indirect een diskwalificatie bevat van personen of groepen daarvan. Zo levert het standpunt dat het onderhavige arrest juridisch onjuist is, geen onrechtmatige daad op jegens de raadsheeren (of de staat). Het zou anders kunnen zijn, als uit het standpunt zou blijken dat die raadsheeren daarmee ook als staatsrechtelijke klungels worden beschouwd. De advocaat-generaal had kennelijk het standpunt 'sec' voor ogen, terwijl de Hoge Raad (tevens) het mogelijk diskwalificerend karakter ervan in zijn overwegingen betrok. Zeker is dit echter niet; zodra een rechter spreekt van 'in beginsel', weet men zelden welke de achtergrond daarvan is. Het is overigens jammer dat de Hoge Raad niet duidelijk maakt waarom het beginsel in casu geldt. Daarom is het toch te doen in een rechtsgeschied.

Hoe dit alles ook zij, de kern van de problematiek is gelegen in de opvatting van de Hoge Raad dat publiekrechtelijke ambten (bepaalde) grondrechten kunnen invoeren. Deze opvatting is niet alleen zeer dubieus uit historisch en dogmatisch oogpunt, zij roept potentieel talloze problemen op voor de rechtspraak, zowel de regelgevende, bestuurlijke als rechterlijke. Ik zie provincie- en gemeentebesturen zich jegens de centrale overheid reeds beroepen op art. 1 Gr.w, 6 Gr.w of 23 Gr.w, ministers en de Koning zich beroepen op de art. 7 Gr.w, eerste en derde lid, Gr.w en 9 Gr.w. Of moeten we aannemen dat de publiekrechtelijke ambten een speciale grondrechtelijke behandeling ten deel zal vallen, gebaseerd op een 'redelijke interpretatie van grondrechten' en 'algemene beperkingen van grondrechten'? Daarmee zou men tenminste nog enigszins uit de voeten kunnen. Ook is denkbaar dat de rechtspraak bepaalde grondrechten wel, andere niet door overheidsambten inroepbaar verklaart. Juister en consistent zou echter zijn vast te houden aan het beginsel dat grondrechten niet gelden voor de overheid, noch als rechtspersoon, noch als ambt. Het is met de erkenning van grondrechten voor ambtenaren al moeilijk genoeg. □

1. Zie de MvT p. 83 op het voorstel voor een nieuwe Gemeentewet inzake de geheimhoudingsbepalingen. Het standpunt wordt in latere stukken niet herhaald.

2. HR 6 febr. 1987, AB 1987, 272, NJ 1988, 926.

3. C.A.J.M. Kortmann, Constitutioneel recht, p. 343, Deventer 1990.

4. Vgl. Pres. Rb. 's-Gravenhage 26 febr. 1987, KG 1987, 134 (Dost/Staats); B.J. de Jong, Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor uitlatingen van immuniteitsgerechtigden, in: Nijmeegs staatsrecht, p. 47 e.v., Nijmegen 1987.

Hoenderloo, 13 febr. 1993.

Beste Nico,

Er is door de SFMO f. 15.000,-- gestort. Dat is een pak van ons hart. We hopen dat je gauw weet wat alle proceskosten zijn, dan kunnen we verder rekenen. Als we voorschot moeten sturen, schrijf dat dan even met het rekeningnr. erbij. Wij hebben in onze gedachten om alle mensen die gesteund hebben een bericht te sturen en nog meer plannen, maar die bespreken we t.z.t.

We willen in de krant, dat moet ik ± 10 maart hebben, de uitspraak van de hoge raad ~~in~~ zetten (heb je die al), met een begeleidend artikel? We zien niet veel in een petitie hier naar de Kamer, maar als we eventueel een petitie naar het Europese Parlement zouden kunnen sturen, om Nederland goed in z'n hemd te zetten, dat zou misschien nog wat waard zijn. Over al die dingen moeten we eens praten.

Dan willen we het hebben over ingesloten persbericht, waaraan Henk zich een ongeluk ergert. Wij willen daar als vereniging over schrijven (protesteren) bij de Bondsdag, (het internationale hof van justitie, raad van europa?). Moeten we dat zelf doen, of moeten we dat onze advocaat laten doen? Wat slaat het meeste in. In ieder geval zouden we graag willen dat jij de vorm van de brief zou opstellen, omdat het dan juridisch juist is. Als jij die niet in je buurt hebt, hebben we wel iemand die het in perfect Duits kan zetten. We sluiten ook de tekst in van dat verdrag in 1973 (of deed ik dat al eens?)

We hopen gauw eens wat te horen van jullie.

Hartelijke groeten

Alie

Pam. van Luttikhuisen
Rondebergweg 55
7351 TJ Hoenderloo

betreft: EvT

15 februari 1993

beste Alleen Henk,

Ik hoop dat alles met jullie goed gaat.

Dat geld is een priya zaak; we moeten maar eens bepraten hoe we dat doen. In Manifest lezen we de indrukwekkende verklaring van Konecker, goed dat de AFVN die uitgeeft, zodat die bewaard blijft. Ik denk dat de komende jaren nog menig east-Duitsers met tranen in de ogen die verklaring zal lezen, al knikkend en beamend dat het in die goeie oude DDR nog zo kwaad niet was. Voorlopig zien we in de ex-socialistische landen alleen maar rampspoed en chaos zo erg als ik zelfs niet had gedacht. Terwijl ze in China nu economisch zo hard groeien dat het zelfs kunstmatig afgeremd moet worden! Dat bewijst maar eens dat niet het systeem fout was, maar er bij de uitvoering hiervan fouten zijn gemaakt.

Wat Rost van Tonningen betreft heb ik sinds het afkomen van het vonnis van de Hoge Raad me suf zitten piekeren wat hiermee nog was te doen. Daarmee gingen m'n gedachten ook steeds weer uit naar wat al eerder is gezegd over het door-
gaan naar Europees nivo. Opeens zag ik hiervoor een aanknopingspunt, omdat de Hoge Raad zich bij zijn oordeel over de subsidiaire vordering kennelijk ook baseert op de vrijheid van meningsuiting, zoals die geregeld is in het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens. In die subsidiaire vordering hadden we gevraagd om een verbod aan de Staat om zich nog langer in het openbaar op het standpunt te stellen dat het pensioen rechtmatig is. Dat nu vindt de Hoge Raad in strijd met de vrijheid van meningsuiting, zoals die ook is vastgelegd in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, hoewel de Hoge Raad niet expliciet een artikel van dit Verdrag noemt.

Waar het om gaat, is in dat geval art. 10 van het Europees Verdrag.

Pam. van Luttikhuisen
Rondebergweg 55
7351 TJ Rosenderloo

betreft: 2vT

15 februari 1993

Beste Alleen Henk,

Ik hoop dat alles met jullie goed gaat.

Dat geld is een prijs zaak; we moeten maar eens bepraten hoe we dat doen. In Manifest lazen we de indrukwekkende verklaring van Honecker, goed dat de AFVN die uitgeeft, zodat die bewaard blijft. Ik denk dat de komende jaren nog menig oost-Duitser met tranen in de ogen die verklaring zal lezen, al knikkend en beamend dat het in die goeie oude DDR nog zo kwaad niet was. Voorlopig zien we in de ex-socialistische landen alleen maar rampspoed en chaos zo erg als ik zelfs niet had gedacht. Terwijl ze in China nu economisch zo hard groeien dat het zelfs kunstmatig afgeremd moet worden! Dat bewijst maar eens dat niet het systeem foyt was, maar er bij de uitvoering hiervan fouten zijn gemaakt.

Wat Host van Tonnigen betreft heb ik sinds het afkomen van het vonnis van de Hoge Raad me suf zitten piekeren wat hiermee nog was te doen. Daarmee gingen m'n gedachten ook steeds weer uit naar wat al eerder is gezegd over het door-
gaan naar Europees nivo. Opeens zag ik hiervoor een aanknopingspunt, omdat de Hoge Raad zich bij zijn oordeel over de subsidiaire vordering kennelijk ook baseert op de vrijheid van meningsuiting, zoals die geregeld is in het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens. In die subsidiaire vordering hadden we gevraagd om een verbod aan de Staat om zich nog langer in het openbaar op het standpunt te stellen dat het pensioen rechtmatig is. Dat nu vindt de Hoge Raad in strijd met de vrijheid van meningsuiting, zoals die ook is vastgelegd in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, hoewel de Hoge Raad niet expliciet een artikel van dit Verdrag noemt.

Waar het om gaat, is in dat geval art. 10 van het Europees Verdrag.

Nu de Hoge Raad zich o.a. hierop baseert, is er een mogelijkheid dit arrest voor te leggen ter beoordeling aan de Europese Commissie voor de "Rechten van de Mens.

Die gaat namelijk primair over de uitleg van het Europees Verdrag.

Hou lijkt het mij dat de Hoge Raad het "mensenrecht" van vrijheid van meningsuiting verkeerd uitlegt. Het woord zegt het al, het gaat hier om een "mensenrecht" en niet om een recht dat ook gelijkelijk zo voor de Staat zou gelden.

Wat doet namelijk de Hoge Raad.

De Hoge Raad moest oordelen over twee kwesties. Op de eerste plaats over het vonnis van het Hof, namelijk de verklaring voor recht dat het pensioen niet deugt. Daarover heeft de Hoge Raad gezegd dat een dergelijke verklaring niet kan worden gegeven door een rechter, omdat wij niks met de relatie tussen de Staat en de weduwe te maken zouden hebben. Maar zoals je weet hebben we voor het Hof de vordering nog uitgebreid met een subsidiare vordering.

Subsidiar wil zeggen dat die pas aan de orde komt, als de eerste vordering, de primaire vordering, wordt afgewezen. Subsidiar is dus plaatsvervangend.

Maar omdat onze primaire vordering, dus de gevraagde verklaring voor recht, door het Hof was toegewezen, was het Hof niet meer toegekomen aan een oordeel over deze subsidiaire vordering. Voor de Hoge Raad heb ik ook weer deze subsidiaire vordering naar voren gebracht. Toen de Hoge Raad de primaire vordering afwees, moest er dus ook nog iets gebeuren met deze subsidiaire vordering, want daarover was door een rechter nog geen oordeel gegeven.

Normaal is het zo dat de Hoge Raad dan de zaak voor zo'n beoordeling terugverwijst naar het Hof, want normaal geeft de Hoge Raad geen uitspraak over vorderingen waarover zich geen enkele rechter zich heeft uitgelaten.

Alleen in zeer uitzonderlijke gevallen houdt de Hoge Raad zo'n zaak onder zich en geeft zelf een vonnis. In de praktijk blijkt de Hoge Raad zulks met name te doen in politiek gevoelige kwesties. Zo gebeurde dat in de kruisraketten-zaak en zo ook nu weer !

De Hoge Raad heeft de subsidiaire vordering dus zelf maar beslist. En komt daarbij tot het oordeel dat ook de Staat vrijheid van meningsuiting toekomt, net zo goed als burgers, zodat de rechter niet de Staat kan verbieden om een bepaald standpunt vol te houden.

Dat klinkt in eerste instantie heel democratisch. En ik moet zeggen dat ik over deze vondst van de Hoge Raad eerst ook verrast was. Maar gaandeweg begon het tot me door te dringendat hier iets niet klopte. Allereerst natuurlijk het verbazingwekkende feit dat de Staat zich niet met een beroep op de vrijheid van meningsuiting tegen deze vordering verdedigd had. Maar verder steeds scherper dat deze vlieger natuurlijk niet op gaat. De vrijheid van meningsuiting is gegeven om ons tegen de Staat te beschermen en niet-omgekeerd bedoeld voor de Staat om de Staat het recht te geven burgers en het parlement

naar hartelust te kunnen voorliegen en bedriegen, geschiedvervalsing te kunnen plegen, wetten opzettelijk in zijn voordeel onjuist te kunnen uitleggen, corruptie te kunnen verhullen of brutaalweg ontkennen, etc, dit alles met een beroep op de vrijheid van meningsuiting.

Daarmee krijgt de Staat een vrijbrief tot dit alles en daarmee wordt de sterke staat in de steigers gezet. En dat kan niet de bedoeling zijn van de vrijheid van meningsuiting.

De uitleg van de Hoge Raad klinkt dus wel even democratisch, maar is in wezen zo ondemocratisch als het maar zijn kan.

Wellicht heeft de Hoge Raad bij het maken van dit vonnis zelfs gedacht; die lui hebben zich zo ingezet voor democratie, dat ze zich tegen deze uitspraak toch niet durven verzetten, het zou me niks verbazen.

Maar het lijkt me dat we hier doorheen moeten prikken, en dat we deze zgn. "gelijkberechtiging" van de burgers en de Staat op het gebied van de vrijheid van meningsuiting niet in deze door de Hoge Raad opgediende wijze kunnen aanvaarden.

Vrijheid van meningsuiting is een "menschenrecht" en geen "Staatsrecht". De Staat heeft al macht genoeg en moet niet ook nog eens het recht krijgen om naar hartelust en ongestraft te mogen liegen bedriegen, zonder dat de rechter zou kunnen ingrijpen.

Zo zien jullie maar weer tot wat voor interessante kwesties van groot belang de zaak-Rost van Tonningen op de valreep nog leidt !

Vervolgens heb ik dus een klacht opgesteld voor de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens. Daarbij ontstaat echter een probleem. Want ik kan een dergelijke klacht niet indienen zonder daarvoor een schriftelijke machtiging van alle deelnemers te hebben ontvangen.

Ervan uitgaande dat jullie het wel zien zitten om met de zaak door te gaan naar de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens heb ik dan ook bovendien een tekst opgesteld, bedoeld voor de deelnemers aan het proces, om mij te machtigen. Zo'n machtiging zou dus ook door de Stichting Herwaardering en de APVN getekend moeten worden.

Als jullie accoord gaan, kan deze brief verstuurd worden naar alle deelnemers aan het proces. Voor zover deze nog in leven zijn. Wie er inmiddels overleden zijn weten jullie denk ik. Ik stel voor om ook van de overledenen dan de namen op de lijst te handhaven. Zij kunnen dan weliswaar niet meer machtigen, maar het lijkt mij wel in hun geest dat ze nog gewoon meedoen. Als ze geen machtiging sturen, worden ze hooguit niet ontvankelijk verklaard, maar dat heeft verder voor de zaak geen consequenties, als er maar een paar overblijven die wél een machtiging hebben afgegeven, die dan in elk geval wél ontvankelijk zijn.

Jullie kunnen die brief verstruren, maar ik wil dat ook wel doen. Ik heb alle

adresssen nog die Alie indertijd heeft gestuurd, maar het is beter dan mij een nieuwe uitdraai te sturen in verband met verhuizingen en overledenen.

In die brief die ik opgesteld heb, wordt de deelnemers aan het proces ook gevraagd mee te doen aan een nieuwe petitie.

Waarom een nieuwe petitie.

De eerdere petitie werd door de voorzitter van de Vaste Commissie voor binnenlandse zaken afgewezen vanwege het argument dat het dossier-Rost van Tonningen inmiddels gesloten was. Dat werd door de voltallige Kamer overgenomen. Uiteraard hadden die jongens en meisjes in de Kamer er nooit op gerekend dat we de zaak bij het Hof zouden winnen en dat hierover weer in de Kamer een debat nodig zou zijn. Maar zo is het wel gegaan en dat betekent dat de Kamer ten onrechte onze petitie heeft afgewezen en wel op duidelijk onjuist gebleken gronden. Op onze petitie is dus nooit een fatsoenlijke beslissing van de Kamer gekomen en ik zie niet in waarom we daar genoeg mee zouden moeten nemen.

Bovendien zijn er inmiddels nieuwe feiten die krachtig in ons voordeel werken. En dat is het vonnis van het Hof en de conclusie van de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad. Beide rechterlijke instanties schragen ons standpunt dat het pensioen van de weduwe niet deugt. Het lijkt mij goed om de Tweede Kamer nu met deze inhoudelijkerechterlijke oordelen te confronteren. En van de Kamer nu te eisen dat zij deze rechterlijke signalen serieus neemt en daarop in gaat. Ook al heeft de Hoge Raad op formele gronden het vonnis van het Hof vernietigd, inhoudelijk staat dit nog recht overeind.

Ik wil ervoor pleiten om nu het gewicht van deze rechterlijkeoordelen uit te buiten en de Kamer om actie te vragen. Ien Dales zal dat niet doen, nu ze de zaak formeel gewonnen heeft en als wij het nu niet van de Kamer vragen, nu de rechterlijke oordelen over de inhoud van de zaak nog betrekkelijk vers zijn, kunnen we het nooit meer doen.

Wachten tot de uitspraak van de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens heeft geen zin, want die zal geen inhoudelijke uitspraak over de zaak doen, zoals het Hof heeft gedaan en de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad. We moeten de Tweede Kamer nu met deze gerechtelijke uitspraken om de oren slaan, of nooit. Doen we het nu, dan buiten we in elk geval maximaal de voor ons gunstige gerechtelijke uitspraken uit.

Als jullie er ook voor te porren zijn om een nieuwe petitie te gaan doen, omdat we nu die gerechtelijke uitspraken in ons voordeel hebben en nu duidelijk is gebleken dat de argumentatie om ons vorige verzoek af te doen ~~niet~~ deugde, zodat we in feite nog steeds zitten te wachten op een serieuze afhandeling van ons eerste verzoek, dan lijkt het mij het beste dat we opnieuw een bereep doen op alle oorlogs-organisaties.

Ook hiervoor heb ik een ontwerp gemaakt en ik wil 'm best versturen ook als de adressen die ik heb nog kloppen.

Jullie moeten er maar eens goed over nadenken, want ik kan me voorstellen dat ik jullie met dit alles overdonder ! Na het arrest aan de Hoge Raad zag ik het even niet meer zitten, moet ik toegeven, maar plotseling begon het me te dagen welke mogelijkheden er nu nog waren en ben ik onmiddellijk aan het werk gegaan omdat allemaal uit te werken. Ik heb dat maar gelijk gedaan om jullie "beeldmateriaal" te kunnen verschaffen.

Uitgangspunt blijft: we geven ze geen rust in de zaak-Rost van Tonningen. Ik hoor wel wat jullie ervan vinden.

met beste groeten,

Nico

anti fascistische oud verzetsstrijders nederland
bond van anti fascisten

Koudebergweg 55
Postbus 1
7350 AA Hoenderloo
Tel. 05768 - 1258
b.g.g. 08309 - 51058

Hoenderloo, 2 maart 1993.

Beste Nico,

Hierbij weer wat post. De copieën maak ik op weg naar de bus, dus misschien zit er meer in dan ik hier schrijf, dat zie je dan wel. De Natzweilers willen dus eerst de petitie lezen, een redelijk argument lijkt me. Ze vertrouwen ons nooit helemaal. Zo gaat dat.

Ingesloten de rest van de machtigingen, uitgezonderd zes. Die schreven nog niet terug. Gisteren heb ik ze opnieuw een brief gestuurd met een strookje erin dat ik intypte. Misschien zijn die mensen op overwintering in een warm land. Zoals je ziet heb ik achter op de strookjes twee stickers geplakt met de getypte naam en de voornaam voluit. Ik hoop dat het goed is. Eerst had ik ze er los bijgedaan, opdat jij er ze op zou kunnen plakken, maar dat werd zo'n chaos.

Ook een stukje uit Aantreden, het blad van de Expogé. Je kan merken dat Coumou nu aandeelhouder is.

Als ik geld moet sturen voor de copieën en porto, schrijf dat dan en naar welk nummer het moet.

Zus Smidt is gisteravond gestorven, zij ging met haar man mee naar Honecker. Het is ook heel erg jammer voor de vereniging. Ze gingen overal in het buitenland voor ons naar toe en betaalden alles zelf. Zij had sinds een paar jaar tweede-generatie pensioen. Haar man blijft wel doorgaan met het werk, maar moet van de AOW leven. Maar ja we moeten wel doorgaan. De aanklacht van Honecker is nu in de drukfase. Zus had die nog vertaald, toen was ze al ziek. Er is werkelijk alles mee mis gegaan, wat er maar mis kon gaan. Ik zal blij zijn als ik hem in mijn hand heb. We hebben wel een aantal aanvragen gekregen van de advertentie in Manifest. Nu ben ik weer met de krant bezig, ik neem aan dat jij het goed vindt dat we die blz. dan de Procureur-Generaal erbij verwerken zoals ik de vorige keer schreef. Wil je liever zelfs het hele artikel voor de krant maken, prima. Anders krijg je achter in de week mijn probeersel.

Hartelijke groeten

Alie

De Weerdt, De directeur van de Yodo is weg (gerangeerd) denken we. Zeker omdat hij netjes tegen ons was.

Sam. van Luttikhuisen

Koudebergweg 55

7351 TJ Roenderloo

betreft: RvE

7 maart 1993

Beste Alie,

Ik was verrast door je snelheid van werken en door het feit dat toen ik een paar dagen geleden van vakantie terugkwam al die machtigingen al op de deurmat vond. Ook de betrokkenen hebben dus snel gereageerd, voor mij een teken dat ze zich nog steeds direkt bij de zaak betrokken voelen en dat we dus ook wat hen betreft niet voor niets werken. Dat geeft de burger altijd moed! Op de overige machtigingen wachten we dan nog maar even. Kan jij aangeven wie er inmiddels overleden zijn en waarvan we dus geen strookje meer kunnen verwachten? Van Bè Gervitsen en Saapke Gouloze weet ik het.

Ik kan mij voorstellen dat het overlijden van iemand als Zus Seldt een slag voor jullie is, rekening houdend met wat ze allemaal deed en waar ze voor stond!

Je hebt wel gemerkt dat ik er zelf niet aan toe gekomen ben om een verhaal te maken over de laatste ontwikkelingen met Kost van Tonningen, want ik was in Spanje aan het fietsen met Heel. Gelukkig heb je daar zelf kans voor gezien, het is een prima verhaal waar ik verder niets meer aan toe te voegen heb! Dat stukje over de kosten lijkt mij ook goed, alleen waarom midden in het stuk en niet aan het einde, na "Wij houden u natuurlijk op de hoogte"?

Ik heb inmiddels de brieven over deelname aan de petitie verstuurd naar de organisaties, gebruik makend van je adresstickers.

Goed om te horen dat de LKG al besloten heeft om mee te doen.

Overigens, het door de SFMO aan onze zaak bestede bedrag is natuurlijk maar zeer klein, in vergelijking met bedragen die naar rechtse organisaties zijn gegaan voor zover ik me die juist uit de AF herinner. Het mag natuurlijk niet zo zijn dat ze daarmee de "schuld" die ze hieraan hebben als afgekocht kunnen beschouwen. Misschien zou je iets dergelijks nog aan die passage over de kosten kunnen toevoegen. Dat lijkt me ook goed aangezien de AF de eerste was om de SFMO

voor haar steun aan rechts Nederland te hekelen, wat indertijd een goede primeur was. Het is dan konsekvent om nu erop te wijzen dat dit een stap in de goede richting is weliswaar, maar dat dit nog niet betekent dat hiermee de kritiek die indertijd in de AP is uitgebracht op de SFHO is komen te vervallen.

Dat was het voorlopig dan weer van mijn kant.

met beste groeten,

Nico

1

Fan. van Luttikhuisen
Roudebergweg 55
7351 EJ Hoenderloo

20 maart 1993

Beste Alie en Henk,

Met woede en afschuw lezen we dat jullie huis een nieuwe aanval te verduren heeft gehad. Ik hoop dat jullie inderdaad nog ergens een pistool hebben liggen om hen voor hun flikker te schieten. Vooral niet aarzelen om te doen, als je ook maar even de kans krijgt.

Hebben jullie nog geen wapen, dan heeft Henk hopelijk nog wel kontakten om er spoedig eentje op de kop te tikken. Dat is het enige tegen dat gespuis, gelijk afschieten als ze aan je have en goed komen!

Hocht het jullie lukken ze op de korrel te krijgen, dan zal het mij een groot genoegen zijn jullie tot voor de Hoge Raad te verdedigen. Dat zullen dan wel proces en worden met dagenlange pleidooien, waarin alles wat vroeger en nu door fascistten is aangericht erbij zal worden betrokken.

Kan ik nu al iets doen, dan hoor ik dat graag; wachthouden of zo. Inderdijdt toen we nog in de wereldwinkel woonden, is een stuk of 5 keer de grote etalageruit aan barrellen gegooid, we hebben toen ook nachten zitten posten, maar toen helaas geen sukses gehad. Maar dat wil niet zeggen dat je het niet moet doen.

Is het niet uitvoerbaar om bij jullie huis langs de we b.v. ergens in een boom op een verscholen plek een kamera te installeren met 's avonds na een bepaalde tijd een draadje over de weg, zodat hij af gaat en alle auto's fotografeert die dan passeren?

In ieder geval al een goede maatregel om bouwlichten rond het huis te installeren. Ongelooflijk, die rechtse opmars, maar laten we vooral geen krimp geven.

In ieder geval leven we hartstochtelijk met jullie mee.

O ja, nog een ideetje, waar jullie wellicht zelf ook al aan hebben gedacht.

Een opname-apparaat dat je aan de telefoon kan koppelen, waarbij je met één druk op de knop als je gebeld wordt dat opnameding in werking kan stellen.

Dan kan in ieder geval het stemgeluid van bellers opgenomen worden.

En dan nog iets waar ik aan dank. Het is voor de politie mogelijk om te registreren waar je vandaan gebeld wordt als ze je af luisteren. Dat doen ze toch al, al zullen ze het niet toegeven (of het gebeurt door een andere instantie). Het moet voor hun dus mogelijk zijn te achterhalen waarvandaan je gebeld werd.

Maar ook als ze niet willen toegeven dat er afgeluisterd wordt, dan kunnen ze dat systeem van registratie waarvandaan je gebeld wordt tijdelijk invoeren. Wij hebben dat toen in de Wereldwinkel ook gedaan, maar nul op het rekest gekregen: het zou te duur zijn !

Mitsluidelijk hebben toen een paar vakbekwame medewerkers een prachtig luikensysteem voor de ramen gemaakt, dat nu nog steeds elke avond gebruikt wordt.

Erg goed dat de verklaring van Honecker nu is verschenen, het is nu al een historisch document. Er valt zeker een positieve herwaardering van het socialisme in Oost-Europa te verwachten. Het moet voor de bevolking van de Sovjet-Unie wel erg wrang zijn te merken dat het kapitalisme bij hen alleen maar chaos, verpaupering, moreel verval en criminaliteit geeft, terwijl het in China fantastisch gaat, waar ze niet zo stom zijn geweest kapitalistische verhoudingen in te voeren.

Ik heb inderdaad niet in de gaten gehad dat je ook al de organisaties aangeschreven had voor deelname aan de petitie, niet zo slim.

Maar ja, een dubbele benadering zal hopelijk geen kwaad doen al maakt het wel een beetje een merkwaardige indruk.

Ik stel v o r te wachten met de Europese Commissie tot er duidelijkheid is welke organisaties meedoen met de petitie en dan die twee zaken tegelijk aan te kaarten. Om nog eens speciaal een briefje te schrijven aan het Buchenwald- en Ravensbrück-Comité lijkt me een goed idee.

We zullen de reacties nog even afwachten, stel ik voor.

Intussen hoop ik dat het over is met dan ellendige gedoe bij jullie !

met hartelijke groeten van
ons beiden

Nico

25-3-1993

Beste Nico,

Bedankt voor je brief. Als ze ons te na komen kon jouw pleidooi wel eens nodig zijn. Maar dat ze zó gevaarlijk zijn, denken we niet, maar mogelijk loopt het uit de hand. Gisteren hebben ze weer gebeld. Hij meldde zich als politie en vroeg naar mijn man. Ik herkende natuurlijk meteen zijn stem en riep Henk. Daaraan vroeg hij of we al wat meer uitgezocht hadden. Henk heeft hem duidelijk gemaakt dat hij zich niet voor de gek liet houden. Hij vroeg wel een paar keer of we wisten wie ze waren. Henk heeft gezegd: "Dat weten we precies en ik raad jullie aan geen verdere streken uit te halen want dat hebben jullie wat te goed. Ik waarschuw jullie ernstig. Ik wilde meteen weer de politie bellen, maar de lijn was gestoord, we konden niet buiten Hoenderloo komen. Héél toevallig kon heel Hoenderloo dat niet, maar dat wisten we niet. Ik heb iemand in Hoenderloo gebeld met het verzoek de politie naar ons te laten bellen. Die hebben dat via het woonhuis van een politieagent voor elkaar gekregen. (Die agent was niet thuis.) De politie heeft gebeld naar ons, we hebben ons verhaal verteld en gezegd: "Als jullie morgen een paar lijken vinden, weet je waar je zoeken moet." Ze waren wel een beetje mak. De lampen zijn inmiddels gemonteerd, ze werken op warmte en gaan aan als iemand in hun straal komt. We kunnen ze ook inschakelen, dus gisteravond had Henk dat gedaan. Dat was wel een hele geruststelling. Later werden we weer gebeld. "Die jongeman zei: "Je man kan doodvallen" en uitte daarna een aantal scheldwoorden aan mijn adres. Op de achtergrond zei een (oudere) vrouwenstem: "Hou op, Dikke". Na nog een half uur, weer telefoon. Weer wat scheldwoorden, nu gericht aan mijn lijn. Als hij weer belt zal ik eens informeren hoe hij aan de bijnaam "Dikke" komt. Ik heb nu heel rustig gezegd: "Och jongen, waarom doe je dat, we kunnen toch praten, laten we eens gezellig praten". Toen zei hij: "Aaaaach" Eigenlijk heel beschaamd en legde de hoorn op de haak. Toch zien of ik er geen abonné van kan maken.

Bij jouw brief vonden we ook die van het Auschwitz comité in de bus. Je kan begrijpen dat we dat een overwinning vinden. Ingesloten een afschrift van de brief die nu ook weggaat. Henk vroeg mij naar het Neuengamme comité, maat die stuurde ik niks. Dat zit zó.

Bé Gerritse en Jan Bork verzorgde dat Neuengamme comité, zo maar. Dat had niets om het lijf. In 1970 trad Bé naar buiten omdat er bij de Sowjet-handelslegatie een bom gelegd was en de laatste jaren van '80 gingen Bé en Jopie naar Buitenlandse bijeenkomsten. Toen de COVVS werk opgericht werd Bé ook benaderd (die tijd had hij ruzie met ons) en daarin opgenomen. Later werd hij zo'n beetje onze informant. Toen Bé dood was nam Jopie het over, zij tekende ook onze vorige petitie. Haar omgang met ons was velen een doorn in het oog, en er kwam van Mercedes Benz geld. f. 30.000,-- voor iedere org. hier. Dat brandde in de pot, maar Jopie wilde geen geld, had geen uitgave ook, was geen echte rechtspersoon. Nu hebben voor ongeveer een half jaar een aantal lieden

gepacteerd. Onder andere Rein Nauta (misschien BVD) en Nico Wijnen. Zij stichtten de 'Stichting Vriendenkring Neuengamme', (de Stichtingsacte was er (nog) niet toen ik er om vroeg bij de K.v.K. omstreeks oktober. (Wij hebben Nico Wijnen daarover nogal cru benaderd tijdens de Natzweiler reunie. Hij zei ons dat hij met Jopie alles besproken had en dat die accoord ging en niet buiten spel gezet werd. Later bleek Jopie nergens in gekend te zijn. Aangezien Jopie niet over de capaciteiten beschikt om er echt tegenin te gaan en toch ook geen rechtspersoon was, is er verder geen actie tegen hen onernomen. Ze hebben alle verzets-organen benaderd om een oproep te zetten aan voormalige gevangenen en nagelaten betrekkingen. Maar ons niets gevraagd. Wij hebben het laten lopen, kunnen er ook niet meer bij hebben. Je begrijpt dat ik geen zin had om hen met het vragen om mee te doen, ook te erkennen. Ook Jopie wilde ik het niet vragen om haar niet te belasten. Toch is het misschien nuttig om ook Neuengamme erbij te betrekken. Doe jij dat dan maar. Het adres is: Stichting Vriendenkring Neuengamme, Nico Wijnen, Van Blankenburgstraat 26, 2517 XP 's-Gravenhage. Ik denk dat ze direct meedoen. We kunnen het ook Jopie vragen, als wij het zeggen zal zij ervoor tekenen. Beslis jij maar.

Hartelijke groeten aan jullie beide.

Alie en Henk

4-4-93

kop:HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

HET PROCES TEGEN DE STAAT

tekst onderaan, zie voorbeeld

Uit "Aantreden" het orgaan van de Nederlandse Vereniging voor Ex-Politieke Gevangenen (Expogé).

hieronder de tekst

Hiernaast het laatste gedeelte van de uitspraak van de Hoge Raad (70% verkleind) dat voor iedereen duidelijk zal zijn. Na het bestuderen van de gehele uitspraak hadden we het idee dat nieuwe woordenboek achter elkaar gelezen te hebben. Gelukkig hebben we een advocaat die hun taalgebruik wel kan begrijpen en het voor ons kan verduidelijken.

In onze woorden gezegd komt het er op neer dat we geen recht hebben om ons te bemoeien met het aan NSB-Kamerleden toegekende pensioen, omdat we geen belanghebbende zijn. In 3.6.3. verpakken ze dat onder andere in:

"Het gaat hier om een mening over een rechtsvraag waarbij de Stichting (Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden - red.) c.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de vraag of de pensioenbeschikking ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn. De regering heeft deze mening, naar de Stichting c.s. in ander verband zelf beklemtonen, uitgesproken in een openbaar debat over een publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening onjuist is. Dat wordt niet anders indien, zoals te dezen, aan die stelling nog wordt toegevoegd dat de regering die mening heeft verkondigd en daaraan is blijven vasthouden alhoewel haar zowel vóór als tijdens vermeld overleg erop was gewezen dat: deze "onhoudbaar" is, "de integriteit van de rechtsstaat aantast" en daardoor psychisch leed veroorzaakt. Het recht op vrijheid van meningsuiting beschermt immers, zeker in een publiek debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen waaraan anderen aanstoot kunnen nemen of waardoor anderen worden geschokt. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen."

Art. 3.6.4 luidt:

"De Hoge Raad zal doen wat het Hof had moeten doen.", waarna de beslissing in art. 4 volgt.

Zoals u zich nog zult herinneren heeft het Hof uitgesproken:

*dit zijn
instructies
voor Ena*

*Dit is gewoon
een nieuwe
alinea*

"BESLISSING

Het gerechtshof:

Vernietigt het vonnis waarvan beroep:

Verklaart voor recht dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoeckenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moet worden aangemerkt."

Ook de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad kwam inhoudelijk tot de bevinding dat de weduwe juridisch ten onrechte een pensioen is toegekend. Hij stelt in zijn conclusie bij het arrest van de Hoge Raad:

12. "Voor alle zekerheid wijs ik er nog op dat m.i. één van de klachten in het incidentele beroep gegrond is. Het is nl. de vraag of men niet moet aannemen dat de NSB-Kamerleden niet konden aftreden omdat hun door de zuivering het mandaat als volksvertegenwoordiger was ontnomen.

Krachtens het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal van 2 aug. 1945 (Stb. F 131) maakten van dit tijdelijk orgaan deel uit de personen die op 10 mei 1940 kamerlid waren, met uitzondering van de categorieën personen genoemd in art. 3 lid 1. Daartoe behoorden degenen die, zoals Rost van Tonningen, door gedragingen of uitlatingen blijf hadden gegeven van een nationaal-socialistische geestesgesteldheid (art. 3 lid 1 sub c).

Een commissie onder voorzitterschap van de Vice-President van de Raad van State trad hier op als zuiveringscommissie (art. 3 lid 2). Er is geen twijfel mogelijk dat Rost., ware hij in leven gebleven, zou zijn weggezuiverd. Zie ook rapport ambtelijke werkgroep 1986 (prod. bij concl.v.antw.) p. 42. Uit het besluit blijkt niet van welk tijdstip af het mandaat van het weggezuiverde kamerlid geacht moet worden tot een eind te zijn gekomen. Ook de latere wet omtrent de voorlopige Staten-Generaal gaat er echter van uit dat dit mandaat niet meer gold (art. 2 lid 1 wet van 26 okt. 1945 Stb. F 241).

Bij de gewone zuivering, die niet op kamerleden van toepassing was, maar wel op ambtenaren en enkele andere categorieën overheidsdienaren, o.a. de arbeidscontractanten en het personeel van de buitenlandse dienst en van de spoorwegen (en dus ook op Rost in zijn ambtelijke functies), gold aanvankelijk de regel dat de weggezuiverde persoon al

zijn pensioenrechten verloor: art. 4 lid 5 Zuiveringsbesluit 1944 (Stb. E 14). Later werd deze regel enigszins verzacht; bij schorsing vervielen alle voordelen en rechten automatisch, maar bij het ontslag "kon" worden bepaald dat pensioenrechten vervielen: art. 5 lid 5 Zuiveringsbesluit 1945 (Stb. F 132). Het laatstgenoemde besluit werd ingevoerd na de dood van Rost van Tonningen.

Uit de samenhang tussen de gewone zuivering en die van kamerleden, die onder een apart regime vielen, dient men m.i. af te leiden dat ook weggezuiverde kamerleden hun pensioenrechten verloren. Dat het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal daar zelf niets over bepaalt, valt te verklaren uit de omstandigheid dat er destijds van werd uitgegaan dat NSB-kamerleden behoorden tot de top van het georganiseerde verraad in Nederland: hun wachtte daarom toepassing van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en het besluit Vijandelijk Vermogen (resp. Stb. D 61 en F 133) - zij konden zowel het leven als hun vermogen erbij inschieten. Het zuiveringsregime moet als een eenheid worden gezien. Dat blijkt o.a. uit art. 2 lid 6 Zuiveringsbesluit 1944, bepalend dat de "staking van de uitoefening van de functie" (eerste stap in de zuivering, in afwachting van het ambtenarenrechtelijke ontslag) mede de staking van de uitoefening van andere door de betrokkene beklede openbare functies ten gevolge heeft, en ook uit het reeds genoemde art. 4 lid 5 van dit besluit, dat "alle" rechten op pensioen en "alle" rechten van de nagelaten betrekkingen door het ontslag laat vervallen - ongeacht of dat pensioen en die rechten gekoppeld waren aan de functie waaruit de betrokkene wordt ontslagen.

De consequenties van de zuivering konden de NSB-kamerleden m.i. niet ontlopen door zich aan berechting te onttrekken. Men kan niet aannemen dat Rost van Tonningen door zelfmoord zijn rechtspositie, en die van zijn rechtsverkrijgenden, kon verbeteren: Dat zou inderdaad zoals de ambtelijke werkgroep het formuleert (p. 40) een "absurd gevolg" zijn. Het moet er daarom voor worden gehouden dat Rost van Tonningen geen recht op pensioen had wegens zijn dienstjaren als kamerlid: voor zover hij al aanspraak kon maken op die hoedanigheid, waren alle pensioenrechten hem ontnomen door de zuivering. Latere berekeningen van ambts- en pensioenperioden, zoals die ingevolge de wet van 11 mei 1946 Stb. G 112, waren dus op hem niet van toepassing. Ook zijn weduwe heeft daarom geen recht op pensioen, zodat de litigieuze (betwiste - red.) pensioenbesluiten ten onrechte tot stand zijn gekomen."

Ondanks deze glasheldere conclusie van de Procureur-Generaal toch een vernietiging van het vonnis van het Hof (dat in feite hetzelfde beweerde). Maar ook formeel zal dit niet het laatste woord zijn, want we zijn hiertegen in beroep gegaan bij de Europese Commissie tot Bescherming van de REchten van de Mens.

Wij zijn daarnaast van mening dat het parlement, ondanks de formele uitspraak van de Hoge Raad, in de hierboven geciteerde inhoudelijke oordelen van rechtelijke instanties voldoende grond aanwezig moet achten om naar de rechtmatigheid van de pensioenbesluiten een zelfstandig onderzoek in te stellen.

Een eerder verzoek daartoe aan de Tweede Kamer van een aantal organisaties werd afgewezen met het argument dat het dossier-Rost van Tonningen gesloten zou zijn.

Een dergelijk argument kan na de uitspraak van het Hof en het debat dat hierover in de Tweede Kamer is gevoerd, niet meer worden aangevoerd: de zaak Rost van Tonningen ligt nog volop open.

*Zullen we
dit (of
gewijzigd door
jou plaatsen?)*

Dat procederen duur is hebben we inmiddels ook ervaren. Tot nu toe zijn de kosten f. 50.000,-- geweest. We hadden veel steun bij onze acties voor geld en de S.F.M.O. heeft ons f. 25.000,-- geschonken en bij eventuele tekorten nog f. 15.000,-- toegezegd. Dit is mede tot stand gekomen door de inzet van de heer Coumou, voorzitter van Samenwerkend Verzet.

=====

Voor de Europese Commissie voeren we aan:

Schending en/of verkeerde toepassing van artikel 6 en 10 van het Europese Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele vrijheden.

Eén der aangevoerde argumenten:
"Ten onrechte heeft de Hoge Raad aangenomen dat art. 10 E.V. ook de strekking heeft om de Staat vrijheid van meningsuiting te waarboren.

Deze aanname is onjuist. Het gaat hier om een grondrecht dat burgers bescherming biedt tegen de Staat en niet - omgekeerd - door de Staat jegens zijn burgers kan worden ingeroepen.

Het standpunt van de Hoge Raad brengt mee, dat het de Staat met een beroep op art. 10 E.V. zou vrij staan om, zonder mogelijkheid van rechtelijke tussenkomst, zijn burgers te desinformereren en te misleiden, geschiedvervalsing te plegen, corruptie, machtsmisbruik en overheidsmisdaden te ontkennen, verhullen of zelfs brutaalweg goed te praten, wetten en rechtsregels opzettelijk in zijn voordeel te misinterpretieren, etc.

In feite wordt daarmee de sterke Staat in de steigers gezet.

In plaats van de rechtsstaat te versterken, betekent de

interpretatie die de Hoge Raad op dit punt aan de vrijheid van meningsuiting geeft, dat hiermee de bijl aan de wortels van de rechtsstaat wordt gelegd."

Wij houden u natuurlijk op de hoogte.

Nico ik krijg met een Tel. van Klein van de L.K.G. Zij doen
ook mee. Ze bevestigen nog schriftelijk.

Landelijke Kontakt Groep Vervettersgepensioneerden (LKG)

Je hebt toch onze vorige brief met copieën en
22 eisers-briefjes gekregen hé'

Beste Nico,

Hierbij mijn ontwerp voor de krant.

Schrap, Vul aan, Verander, wat je maar wilt als je
dat nodig vindt. En stuur het dan terug, uiterlijk
12 febr in mijn brief s.v.p.

Dat stukje over het geld. Zal ik dat plaatsen? Iedere
keer als die ballen schrijven hebben ze het over eventuele
publicatie. Ze zitten er wel om te springen denk ik, om aan te
tonen dat ze ook links wat geven. Zou Coumon daar bij
willen, of beter van niet?

Dat stukje uit aantreden komt ook bij het artikel

Hierbij nog één eiser, ik laat de brief open en vul hem weer
bij de Postbus als daar wat is Groeten Alie

*anti fascistische oud verzetsstrijders nederland
bond van anti fascisten*

Koudebergweg 55
Postbus 1
7350 AA Hoenderloo
Tel. 05768 - 1258
b.g.g. 08309 - 51058

Hoenderloo, 8 april 1993.

Aan de Minister van Binnenlandse Zaken,
mevrouw drs. C.I. Dales,

Mevrouw,

Op de uitnodiging van de Oorlogsgravenstichting om op 4 mei aanstaande namens de AFVN vertegenwoordigd te zijn, hebben we gelezen dat de openingstoespraak door u zal worden gehouden. Wij betreuren dat. Door uw houding om in beroep te gaan bij de Hoge Raad tegen de uitspraak van het Gerechtshof in Den Haag inzake de pensioenen aan NSB-kamerleden, heeft u vele oud-verzetsstrijders en nagelaten betrekkingen onnodig leed berokkend.

U heeft er na de duidelijke, juridisch onderbouwde uitspraken van het Gerechtshof en de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad, dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen te onrechte, in strijd met de wet, werd toegekend, geen blijk van gegeven dit onrecht ongedaan te willen maken.

Een dergelijke handelswijze is moeilijk in overeenstemming te brengen met uw toezegging om op 4 mei een toespraak op het Erekerkhof uit te spreken. U bevindt zich dan op grond waarin na de bevrijding een zeer klein gedeelte van de Nederlandse slachtoffers hun laatste rustplaats vond, maar waar alle slachtoffers die naamloos ergens ten onder gingen, worden herdacht. U zal daar ongetwijfeld gevoelige woorden spreken, ter herdenking en ter waarschuwing, terwijl u tegelijkertijd een vroegere vooraanstaande aanhanger van hun moordenaars, die ook nu nog in woord en geschrift blijk geeft de nazi-doelstellingen te onderschrijven, onrechtmatig bescherming biedt. Velen van uw toehoorders zullen met verbittering in hun hart naar uw woorden luisteren.

H. van Luttikhuizen,
voorzitter AFVN,
oud-NN-gevangene.

Een afschrift van deze brief sturen we naar de Oorlogsgravenstichting.

Beste jongelui,

Vinden jullie het goed dat we deze brief
wegsturen? Wil je er wat aan veranderen? Laat het
dan s.v.p. weten. Ik wil de brief gauw wegsturen dan
kan ze in de stinkert zitten. Als ik met iemand bel ~~en~~
en het komt van pas, dan zeg ik dat ik haar 4 mei
wil aankompen. Het zal me benieuwen of ze durft te
komen en of er dan veel bewaking is.

Over de telefoontjes van Post's kant.

Zondag reed mevrouw zelf met haar vriend uit
Oosterbeek heel langzaam langs ons terrein en huis.
Dus nu weet je wel zeker dat het uit die hoek komt.

Maandag - de Beller. Hij praat nu, maandag
was hij kennelijk onder invloed van alcohol of drug. Ik
zei: "Je barin is ook nog langs geweest". Hij vroeg met
welke auto dan. Dat verstond ik niet. Na de derde keer pas.
Toen zei ik: "Je moet wat duidelijker praten, voor het opnemen."

Dinsdag: Hij "Ik heb je het opname apparaat aanstaan?"

"Ik niet, je wordt al op twee fronten afgeluisterd?"

"Hoe zo?" "Nou wij worden altijd afgeluisterd door de RVD,
dus jij mee ook." Daar werd hij al nerveus van. "En de tweede
is de verzekering, die wil nog een paar centen van je beuren voor de
ruiten." Toen was hij bloednerveus en zei dat hij de volgende dag
weer zou bellen. Tot slot heb ik nog gezegd: "De groeten aan de Dikke."
Niets meer gehoord.

Nu vind ik het wel een beetje zielig en hoop eigenlijk weer dat
hij weer belt. Groeten Alice

Hoenderloo, 31 maart 1993.

Stichting 1940-1945.

Geacht bestuur,

Ik vraag uw aandacht voor het artikel "Een kamer vinden wordt binnekort gemakkelijker", in ingesloten blad. Volgens het artikel heeft de nieuwe regel, die door de Tweede Kamer is aangenomen, één uitzondering. Wie van een uitkering leeft, mag niet belasting vrij kamers verhuren. Ik vraag aan u, geldt dat ook voor Buitengewoon gepensioneerden? Niet belasting vrij, betekent volgens mijn vertaling tevens, dat het inkomen van kamerverhuur onder de f. 5000,-- per jaar, ook volgens de wettelijke normen gekort wordt door de Buitengewone Pensioenraad.

Ik hoop spoedig verduidelijking hierover van u te mogen ontvangen.

Met vriendelijke groeten,

(H. van Luttikhuizen).

Beste jongelui.

Bovenstaande spreekt voor zichzelf. We vinden het in een jongerentijlage van de Opeldoorne crt. De bedoeling zal duidelijk zijn, we gaan natuurlijk niet verhuren, maar we willen die discriminatie van de regering zo duidelijk mogelijk ontzorgen.

Wat staat ons te doen? Alle eerste kamerleden aan-
schrijven opdat ze niet stemmen voor dit besluit? Maar we vinden de maatregel, gezien de kamernood en omdat zijke toch niet verhuren, wel goed.

Maar zijn fel tegen die uitzondering. Dat is je reinste discriminatie. Kunnen wij op de een of andere manier die regering aanklagen daarvoor? We willen dat graag als vereniging doen dus niet via meldpunten.

Laat jullie heren een knarsen.

En ander heeft om opgegeven aan Willem. Impact van donderdag.
Of dat lukt?

anti fascistische oud verzetsstrijders nederland
bond van anti fascisten

Koudebergweg 55
Postbus 1
7350 AA Hoenderloo
Tel. 05768 - 1258
b.g.g. 08309 - 51058

Mr. N.M.P. Steijnen,
Couwenhoven 52-05,
3703 ER Zeist.

Hoenderloo, 30 juni 1993.

Beste Nico,

Vergeet je niet onze klacht in te dienen bij het Europese parlement, of waar dat moet? Mogelijk is Dales bezig met haar brief, want die knaap van R.v.T. belde weer. Hij zei dat hij verkeerd was, hij moest het nummer hebben van een restaurant in Hoenderloo. Dat heb ik netjes voor hem in het telefoonboek opgezocht. Een dag later vertelde de restauranthouder - die ons natuurlijk kent - dat er niemand gebeld had? Waarom? Mogelijk wilden ze horen of we thuis waren. Zoals je misschien weet kan ik beter stemmen dan gezichten onthouden.

Ik schrijf je voor het indienen, maar nou ik toch bezig ben. Jurg had natuurlijk 250 vellen te veel gedrukt van jullie oproep. Hij is altijd bang dat er wat uitvalt met het perforeren, of soms wat anders. Dat betekent dat we 500 van die oproepen nog hebben. Heb jij ze nodig? Dan sturen we ze op. Hebben jullie er al veel te veel, dan zoek ik gaatjes. Ken jij de NN-krant? Die zullen die oproep ook wel willen plaatsen.
Ingesloten hun kolofon.

En M.U.G., Elandsstraat 84, 1016 SG Amsterdam. 40 000 ex. gratis, speciaal voor uitkeringsgerechtigden, een maandblad (geloof ik).

Hierbij ook de kosten van jullie oproep, op een nota. Barsten jullie van het geld, dan stuur het maar op, eventueel kunnen wij dan later nog eens een gift doen, als het nodig is. Zitten jullie krap, dan is het nu al een gift. De porto werd net niet hoger, dat scheelde weer ruim f. 50,--.
Nico en Neeltje, hartelijke groeten van ons beiden.

Henk en Ali

Het studiecentrum voor onderzoekstukken in
Nijmegen ken je zeker wel.
Postbus 9108 6500 HK

KOLOFON

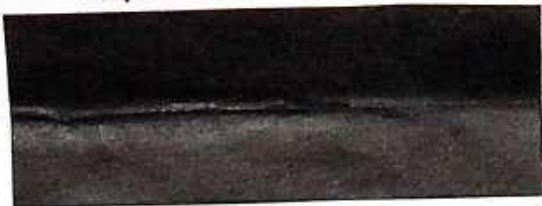
NN - Nomen Nescio - is een tweewekelijks onafhankelijk politiek blad dat zich richt op progressieve mensen en groepen, met name niet partijgebonden actie- en pressiegroepen. Informatie die relevant is voor deze groepen, komt weinig aan bod in de reguliere media. Het gaat hierbij om informatie en discussie op het gebied van vele maatschappelijke thema's, zoals antiracisme/-fascisme, vluchtelingenstrijd, milieu, vrouwenstrijd, kraken, antimilitarisme, uitkeringsstrijd en biotechnologie. Verder in NN een gevarieerde agenda, culturele activiteiten, jouw mening.....

Laat ik eens vertellen hoe zo'n kolofon gemaakt wordt. De lay-out is bijna op de helft, nachtwacht staat aan en de twee aanwezige mensen hikken al uren tegen de kolofon aan. De kolofon dient leuk en lolig te zijn, zo'n uit de losse pols verhaaltje. Maar op dit uur, aan het eind van de productie, vechtend tegen de slaap, is het moeilijk inspiratie te vinden. Dus zucht en zwoegt iemand een verhaal in mekaar of schrijven we allemaal om de beurt een regel.

Weer achter zo'n kolere computer. De hele godganse wereld lijkt vergeven van die dingen. Je typt er mee. Je krijgt er informatie mee. Je kan er mooi mee printen. Allemaal dingen die met een blad te maken hebben dus die beeldschermen komen mijn oren uit (ja echt, je moet eens zien hoe ze op straat naar me kijken). Het leuke van die computers is wel dat ik nu net even bezig ben geweest met typen en het vervolgens weer heb gewist. Wat ik daar schreef zullen jullie nooit weten. Wat we wel getypt hebben blijkt elders in dit 132e nummer. Onze vijfde verjaardag nadert trouwens met rasse schreden.

* Het vervelende van zo'n kolofon is ook nog dat hoe langer dat stomme verhaaltje wordt wat ik nu typ, hoe later ik hier klaar ben en hoe minder ik kan slapen. Daarom is dit de laatste kolofon oude stijl. In NN 132: de Kolofon nieuwe stijl.

DE VOLGENDE NN: komt uit op donderdag 18 maart.

DEADLINE HOOFDARTIKELN: donderdag 11 maart.

DEADLINE NIEUWS, AGENDAPUNTEN, INGEZONDEN BRIEVEN: dinsdag 16 maart.

POSTADRES NN: Van Ostadestraat 233n, 1073 TN Amsterdam.

TELEFOON: 020 - 6761773.

FAX: 020 - 6761773 (eerst even bellen).

POSTGIRO: 5859751 tnv Vereniging Ostadebladen te A'dam.

ABONNEMENT: 8 nummers (vier maanden) voor 25 gulden, storten op het gironummer o.v.v. 'Nieuwe Abo'.

Instellingen en personen met een inkomen boven modaal vragen we een steunabonnement te nemen van 35 gulden. Buiten de Benelux zijn de kosten ook 35 gulden.

Opzegtermijn één maand.

PROEFABONNEMENT: neem NN 6 weken op proef en stort 5 gulden op de giro o.v.v. 'Proefabo'.

STEUNADVERTENTIES: voor een ingezonden mededeling van 8 bij 12 cm vragen we 50 gulden (bij een serie advo's kan een korting worden toegepast).

DRUKKERIJ: Raddraaier

LAY-OUT: Kollektief Schots & Scheef

stische oud verzetsstrijders nederland
anti fascist

Koudebergweg 55
Postbus 1
7350 AA Hoenderloo
Tel. 05768 - 1258
b.g.g. 08309 - 51058

Hoenderloo, 30 juni 1993.

et onze klacht in te dienen bij het
of waar dat moet? Mogelijk is Dales bezig
die knaap van R.v.T. belde weer. Hij
was, hij moest het nummer hebben van een
tloot. Dat heb ik netjes voor hem in het
t. Een dag later vertelde de
e ons natuurlijk kent - dat er niemand
mogelijk wilden ze horen of we thuis
hien weet kan ik beter stemmen dan

et indienen, maar nou ik toch bezig ben.
50 vellen te veel gedrukt van jullie
bang dat er wat uitvalt met het
at anders. Dat betekent dat we 500 van
en. Heb jij ze nodig? Dan sturen we ze
al veel te veel, dan zoek ik gaatjes.
Die zullen die oproep ook wel willen

en.

at 84, 1016 SG Amsterdam. 40 000 ex.
t uitkeringsgerechtigden, een maandblad

van jullie oproep, op een nota. Barsten
dan stuur het maar op, eventueel kunnen
s een gift doen, als het nodig is.
an is het nu al een gift. De porto werd
cheelde weer ruim f. 50,--.
elijke groeten van ons beiden.

Henk en Ali

*Wij hebben van u medezeggenschap in
u. Het is zeker wel.*

Abus 9108

6500 HK

AANKOMEN

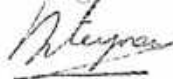
Europese Commissie voor de Rechten van Mens
Conseil de l'Europe
Boite Postale 434 RG
6700 STRASBOURG CEDEX
Frankrijk

30 juni 1993

Geachte Commissie,

Hierbij doe ik u toekomen de application met bijlagen van G. Zwart-Goolooze
en 36 andere natuurlijke en rechtspersonen tegen de Staat der Nederlanden.
Ik verzoek u deze application in behandeling te nemen.

hoogachtend,

N.M.L. Steijnen

advocaat-gemachtigde

Voir notice explicative, p. 9
See Explanatory Note, p. 9

30-6-93

COMMISSION EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COMMISSION OF HUMAN RIGHTS

Conseil de l'Europe - *Council of Europe*
Strasbourg, France

REQUÊTE
APPLICATION

présentée en application de l'article 25 de la Convention européenne des Droits de l'Homme,
ainsi que des articles 37 et 38 du Règlement intérieur de la Commission

*under Article 25 of the European Convention on Human Rights
and Rules 37 and 38 of the Rules of Procedure of the Commission*

IMPORTANT : La présente requête est un document juridique et peut affecter vos droits et obligations.
This application is a formal legal document and may affect your rights and obligations.

I - LES PARTIES
THE PARTIES

A. LE REQUÉRANT
THE APPLICANT

(Renseignements à fournir concernant le requérant et son représentant éventuel)
(Fill in the following details of the applicant and any representative)

1. Nom de famille Zie. bijgaande lijst.. 2. Prénom (s) idem
Name of applicant First name (s)
3. Nationalité idem 4. Profession idem
Nationality Occupation
5. Date et lieu de naissance idem
Date and place of birth
6. Domicile idem. Voorts. kiezen alle klagers domicilie ten kantore van
Permanent address hun vertegenwoordiger
..... 7. Tel N°
8. Adresse actuelle idem
At present at
.....

Le cas échéant, (if any)

9. Nom et prénom du représentant * N.M.P. Steijnen
Name of representative *
10. Profession du représentant Advocaat
Occupation of representative
11. Adresse du représentant Couwenhoven 52-05, 3703 ER Zeist, Nederland
Address of representative
..... 12. Tel N° .03404-56867.....

B. LA HAUTE PARTIE CONTRACTANTE
THE HIGH CONTRACTING PARTY

(Indiquer ci-après le nom de l'Etat contre lequel la requête est dirigée)
(Fill in the name of the country against which the application is directed)

13. Nederland

* Si le requérant est représenté, joindre une procuration signée par le requérant en faveur du représentant.
A form of authority signed by the applicant should be submitted if a representative is appointed.

LIJST VAN KLAGERS

<u>Naam</u>	<u>Voornamen</u>	<u>Nationaliteit</u>	<u>Geboortedatum</u>	<u>Hoedanigheid</u>	<u>Woonplaats</u>
1. Zwart-Goulooze	Saapke	Nederlands	25-05-1911	verzetsspensioneerde	Amsterdam
2. Gerritsen	Berend	Nederlands	12-04-1916	serc. Vriendenkring Neuengamme	Deventer
3. Cöhen	Erich Hans	Nederlands	01-11-1926	voorz. Werkgroep Verontruste Joodse Mensen	Rotterdam
4. Duran	Carel	Nederlands	05-01-1908	ex-gevangene Natzweiler en Dachau	Den Haag
5. v.d.Hoek-de Vries	Céline	Nederlands	13-02-1920	ex-gevangene Auschwitz	Amsterdam
6. Fuldauer	K.H.	Nederlands	19-11-1924	oorlogsvervolgde	Amsterdam
7. Pooters	Petronella	Nederlands	22-05-1915	ex-gevangene Ravensbrück	Amsterdam
8. IJspeerd-Schukkink	G.J.	Nederlands	18-09-1913	bestuurslid "Nooit Meer-Nie Wieden"	Enschede
9. Teeboom	Beppie	Nederlands	20-07-1926	lid Werkgroep Verontruste Joodse Mensen	Amsterdam
10. Neijenhuis	L.	Nederlands	18-10-1941	ex-kampgevangene	Uden
11. Exter	Anna M.E.	Nederlands	06-03-1914	oud-verzetsstrijdster	Amsterdam
12. van Riet	Jacoba	Nederlands	16-02-1920	oud-verzetstrijdster	Deventer
13. Bunschoten	Pieter	Nederlands	22-05-1917	verzetsspensioneerde	Hoogeveen
14. Oonk	Jacobus Johannes	Nederlands	27-06-1908	verzetsspensioneerde	Zutphen
15. de Raat	Johan Johannes	Nederlands	15-10-1920	verzetsspensioneerde	Emmeloord
16. van Beek	Erica	Nederlands	01-08-1935	raadsvrouw oorlogsslachtoffer en zigeuners	Nieuwegein
17. Y.d. Greef-van Aar-Alberta		Nederlands	07-09-1925	--	Schijndel
18. Korpelaar	Cornelis	Nederlands	16-10-1939	verteenwoordiger	Harderwijk
19. van Geldrop-Schutte	Neeltje	Nederlands	03-04-1931	--	Drieahu
20. Jansen	Jan Jozeph Willem	Nederlands	15-10-1948	psychiatrisch verpleegkundige	Heerlen
21. Motz-Oonk	Johanna	Nederlands	29-10-1911	--	Rotterdam
22. Koopman-Hagen	Engelina	Nederlands	16-12-1937	bejaardenverzorgster	Finsterwolde
23. van Zutphen	Petrus Marinus Aloysius	Nederlands	04-04-1955	--	Heerlen
24. Frikken	Hendrik	Nederlands	17-03-1931	laborant	Mussekanaal
25. van Eck	H.J.	Nederlands	21-09-1922	--	Zeist
26. Gisolf	J.C.	Nederlands	10-06-1941	--	Kwadendamme

LIJST VAN KLACERS (vervolg)

<u>Naam</u>	<u>Voornamen</u>	<u>Nationaliteit</u>	<u>Geboortedatum</u>	<u>Hoedanigheid</u>	<u>Woonplaats</u>
27. Schuthof	Hendrik	Nederlands	14-07-1910	oud-verzetssrijder	Zutphen
28. Schaap	G.T.	Nederlands	17-03-1928	freelance comm. medewerker	Deventer
29. van Nobelen-Biezouw	Lydia	Nederlands	04-10-1923	--	Amsterdam
30. Dijkse	J.	Nederlands	05-06-1924	agrariſch ondernemer	Texel
31. Jacobs	Lucas Rudolphus Jozeph	Nederlands	27-10-1932	--	Den Helder
32. Bunschoten-Koridon	Jans	Nederlands	04-02-1912	verzetſgepensioneerde	Hilversum
33. Broekman	Jan	Nederlands	20-05-1926	--	Koekange
34. van Leeuwen-Kerker	Josephine	Nederlands	15-04-1923	--	Geldrop
35. v.d. Poppe	Henk	Nederlands	10-12-1923	--	Harderwijk
36. Stichting Herwaarderſng Pensioenen NSB-Kamerleden, gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn					
37. Vereniging van Anti Fascistische oud-Verzetssrijders Nederland, Bond van Anti-fascisten, gevestigd te Hoenerloo, gemeente Apeldoorn.					

II - EXPOSÉ DES FAITS
STATEMENT OF THE FACTS

(Voir chapitre II de la notice explicative)
(See Part II of the Explanatory Note)

14. Zie de bijgaande blz. 1 t/m 5

Klagers hebben in eerste aanleg voor de Rechtbank te 's-Gravenhage gevorderd te verklaren voor recht dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoe- kenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en on- rechtmatig moeten worden aangemerkt.

In appèl hebben zij hun vordering vermeerderd met een subsidiaire vordering, waarin het Gerechtshof werd verzocht de Staat te verbieden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, rechtmatig en regelmatig heb- ben plaatsgevonden, waarbij door de Staat niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoe- kenning en deze herziening ge- heel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn geschied.

Het Gerechtshof kwam - anders dan de Rechtbank die klagers niet-ont- vankelijk verklaarde in hun primaire vordering - tot een toewijzing van de eis. Aan een behandeling van de subsidiaire vordering kwam het Hof derhalve niet toe.

In cassatie werd het arrest van het Gerechtshof vernietigd en werd door de Hoge Raad beslist dat het Hof de niet-ontvankelijkheid van klagers in hun primaire vordering had moeten bevestigen. Omtrent de ook in voorwaardelijk incidenteel cassatie-appèl opgewor- pen subsidiaire vordering, waarover dus nog door geen enkele rechter- lijke instantie was beslist, ging de Hoge Raad niet over tot verwij- zing naar een Gerechtshof, maar kwam zelf tot een uitspraak. Daarbij kwam de Hoge Raad tot een afwijzing van deze subsidiaire vor- dering. De overwegingen waren daarbij aldus:

"Aan hun subsidiaire vordering hebben de Stichting c.s. dezelf-"
"de stelling ten grondslag gelegd als aan hun primaire, te we- "
"ten (zie hiervoor onder 3.2.3) dat de Staat, door in het kader"
"van voormelde parlementair debat als uitgangspunt te nemen dat"
"meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zichzelf regelmatig zijn"
"genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat hij "
"wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens "onhoudbaar" was, als"
"dat door het innemen van en blijven volharden bij dit uitgangs"
"punt niet alleen "de integriteit van de rechtsstaat" geweld "
"werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en"
"schade werd berokkend. Deze stelling kan echter toewijzing van"
"het gevorderde verbod om, kort gezegd, dit uitgangspunt in het"
"openbaar te herhalen, niet wettigen."

De vraag van de rechtsvraag die in casu in het ge-
ding is. Dat is niet, zoals de Hoge Raad aanduidt, de vraag of de pensioen-
beschikkingen ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen onregelmatig
zijn genomen, en waarbij klagers niet rechtstreeks partij zijn. Maar de in i.c.
relevante rechtsverhouding is verbonden met de vraag of de Staat door vast
te houden aan een bewust misleidende interpretatie van de pensioenachter-
gronden jegens klagers al dan niet onrechtmatig handelt, en wordt dus ge-
vormd door de verhouding tussen klagers en de Staat, een rechtsverhouding
waarbij klagers dus uiteraard wel rechtstreeks partij zijn.

Terecht was dan ook in het arrest van het Hof overwogen:

"Een en ander brengt mee dat het oordeel van de rechtbank, dat ap-"
"pellanten niet als onmiddellijk betrokken (rechts)personen in de "
"zin van artikel 3.11.7 (3:302) Nieuw BW kunnen worden aangemerkt "
"onjuist is. Het gaat hier immers niet om de rechtsverhouding tus-"
"sen de Staat en de weduwe, maar om de rechtsverhouding tussen de "
"Staaten appellanten, bij welke rechtsverhouding appellanten uit-"
"eraard onmiddellijk zijn betrokken".(ad 10)

"aantast" en daardoor psychisch leed veroorzaakt. Het recht op "
"vrijheid van meningsuiting beschermt immers, zeker in een pu- "
"blijk debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen "
"waaraan anderen aanstoot kunnen nemen of waardoor anderen wor- "
"den geschokt. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens "
"heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen (zie laatstelijk "
"zijn arrest inzake Castells tegen Spanje van 23 april 1992, "
"Serie A no. 236, p. 22, par. 42). "

De Hoge Raad stoelt de in het arrest bedoelde vrijheid van meningsuiting met name ook op internationale verdragen. Meer specifiek is kennelijk bedoeld het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens, zoals blijkt uit de verwijzing naar rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Het gaat in dit verband om art. 10 E.V., zodat de Hoge Raad zich in dit arrest dus kennelijk onder meer baseert op art. 10 E.V.

I. Klagers stellen primair :

IV. Voorts stellen klagers uitdrukkelijk aan de orde dat er ook sprake is van schending van art. 6 E.V. :

Door zelf de zaak af te doen, daarbij aan het beweerde in het geding zijn van de vrijheid van meningsuiting een beslissend gewicht toekennend zonder dat hierover in rechte enige juridische discussie mogelijk was, is er geen sprake geweest van een faire procedure. Daardoor is in casu art. 6 E.V. geschonden.

Door de Staat was immers geen beroep gedaan op de vrijheid van meningsuiting en daardoor zijn klagers niet in de gelegenheid geweest om hun standpunt terzake van de toepasselijkheid van de vrijheid van meningsuiting in de onderhavige kwestie tot uitdrukking te brengen.

V. Uiterst subsidiair stellen klagers dat art. 10 E.V. is geschonden, dan wel door de Hoge Raad verkeerd is toegepast om de volgende reden :

Indien de Hoge Raad meent als enige en eerste rechter over een vordering te moeten oordelen, daarmee de feiten-rechter passerend, heeft met des te meer klem te gelden dat hij deze vordering juist dient te interpreteren.

In casu is door klagers niet aan de subsidiaire vordering ten grondslag gelegd, zoals de Hoge Raad interpreteert, dat de stellingname van de Staat onjuist is, maar dat deze jegens klagers onrechtmatig is. En wel aangezien de door de Staat opzettelijk volgehouden onjuistheid van diens stellingname: 1. in strijd is met de goede zeden, als 3^e onrechtmatigheids-categorie van het arrest-Lindenbaum/Cohen, omdat hier door opzettelijke misleiding de rechtsstaat wordt ondermijnd, en 2. in strijd is met de zorgvuldigheid, aangezien klagers van deze opzettelijke misleiding psychische schade ondervinden.

Gesteld wordt dus dat de gewraakte handelwijze van de Staat, namelijk het vasthouden aan de stellingname dat de pensioenbesluiten rechtmatig en regelmatig tot stand zouden zijn gekomen, zowel in strijd is met de rechtsplicht van de Staat als in strijd is met de zorgvuldigheid die jegens klagers in het maatschappelijk verkeer betaamt. En daarmee op dubbele wijze in strijd met de Nederlandse wet.

Het gaat dus niet aan dat de Hoge Raad de vordering van klagers interpreteert als zou alleen de (schokkende en aanstootgevende) onjuistheid van de stellingname van de Staat aan deze subsidiaire vordering ten grondslag zijn gelegd.

Niet de onjuistheid van de mening van de Staat vormt dus de grondslag, maar de onrechtmatigheid van het openlijk vasthouden aan deze stellingname.

Op deze verkeerde interpretatie voortbouwend, komt de Hoge Raad dan vervolgens tot een verkeerde aanduiding van de rechtsvraag die in casu in het geding is. Dat is niet, zoals de Hoge Raad aanduidt, de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen onregelmatig zijn genomen, en waarbij klagers niet rechtstreeks partij zijn. Maar de in i.c. relevante rechtsverhouding is verbonden met de vraag of de Staat door vast te houden aan een bewust misleidende interpretatie van de pensioenachtergronden jegens klagers al dan niet onrechtmatig handelt, en wordt dus gevormd door de verhouding tussen klagers en de Staat, een rechtsverhouding waarbij klagers dus uiteraard wel rechtstreeks partij zijn.

Terecht was dan ook in het arrest van het Hof overwogen:

"Een en ander brengt mee dat het oordeel van de rechtbank, dat appellanten niet als onmiddellijk betrokken (rechts)personen in de zin van artikel 3.11.7 (3:302) Nieuw BW kunnen worden aangemerkt onjuist is. Het gaat hier immers niet om de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe, maar om de rechtsverhouding tussen de Staat en appellanten, bij welke rechtsverhouding appellanten uiteraard onmiddellijk zijn betrokken". (ad 10)

Doordat de Hoge Raad aanneemt dat aan de subsidiaire vordering slechts ten grondslag zou liggen de - al of niet schokkende - onjuistheid van een mening, wordt daarmee miskent dat aan deze vordering in werkelijkheid ten grondslag ligt een door de Staat beweerdelijk gepleegd onrechtmatig handelen, en daarmee een handelen in strijd met de Nederlandse wet.

Uitgaande van de - onjuiste - opvatting van de Hoge Raad dat in casu de vrijheid van meningsuiting aan de orde is, is daarmee, als gevolg van onjuiste interpretatie door de Hoge Raad van de grondslag van deze vordering, miskent dat hier tenminste sprake is van botsende rechtsnormen: namelijk een botsing van gestelde vrijheid van meningsuiting met gestelde onrechtmatigheid.

Door deze miskenning is de Hoge Raad ten onrechte niet toegekomen aan een nader onderzoek of in casu uit de door klagers gestelde onrechtmatigheid beperkingen zouden voortvloeien voor het door de Hoge Raad voor dit geval aangenomen recht op vrije meningsuiting.

De Hoge Raad heeft door zijn verkeerde interpretatie van de grondslag van de subsidiaire vordering van klagers niet onderkend dat hierin - in de visie van de Hoge Raad dat in casu de vrijheid van meningsuiting in de zin van art. 10 E.V. aan de orde is - tenminste sprake is van een botsing van rechtsnormen, op grond waarvan de Hoge Raad had behoren te onderzoeken of er een bij de wet voorziene beperking zou moeten worden aangenomen voor wat betreft de uitoefening van dit recht op vrije meningsuiting, op voet van het bepaalde in het tweede lid van art. 10 E.V.,

De Hoge Raad heeft verzuimd dit na te gaan en dusdoende aan art. 10 E.V. een verkeerde toepassing gegeven, althans dit artikel geschonden. Er is sprake van een "error of law and fact by domestic court, involving a violation of art. 10 of the Convention", zodat de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens op dit punt bevoegd is tot een oordeel.

De Hoge Raad heeft aan art. 10 E.V. in het bestreden arrest een verkeerde toepassing gegeven door niet te onderzoeken of er voor de Staat in casu beperkingen zouden gelden om publieke standpunten tot uitdrukking te brengen en heeft deswege ook in het arrest op dit punt geen enkele beperking tot uitdrukking gebracht.

Door deze positie in te nemen, heeft de Hoge Raad miskent dat ook voor de Staat het door art. 10 E.V. beschermde recht van vrije meningsuiting - indien dit al door de Staat zou kunnen worden ingeroepen - ook voor de Staat in elk geval geen absoluut geldend recht is.

Eerder nog dan ten aanzien van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting door burgers geldt, heeft de Staat er rekening mee te houden dat een dergelijke vrijheid "duties and responsibilities" met zich meebrengt. Indien in casu al in principe art. 10 E.V. van toepassing te achten zou zijn, had de Hoge Raad moeten onderzoeken of er wellicht "formalities, conditions or restrictions (...) prescribed by law, necessary in a democratic society (...) special for the protection of health or morals" (art. 10 lid 2 E.V.) aan de orde zouden zijn, welke voor de Staat een beperking zouden opleveren van het recht om nog langer in het openbaar vast te houden aan de politieke uitspraak dat de pensioenbesluiten geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn genomen. De Hoge Raad heeft een dergelijke toetsing achterwege gelaten. Meer speciaal had de Hoge Raad behoren te onderzoeken of het vasthouden aan deze politieke uitspraak door de Staat een onrechtmatige daad oplevert jegens klagers, dan wel in strijd geacht zou moeten worden met enig algemeen beginsel van behoorlijk bestuur. Dit aangezien het willens en wetens door de Staat vasthouden aan een dergelijk juridisch onhoudbaar standpunt beschouwd moet worden als in strijd met de goede zeden, doordat als gevolg hiervan de rechtsstaat wordt aangetast en geschiedvervalsing wordt gepleegd, met bovendien als gevolg ernstig psychisch leed voor klagers.

Door in casu naar eventuele beperkende "duties and responsibilities" ex art. 10 lid 2 E.V. geen onderzoek te doen, worden door de Hoge Raad burgers feitelijk indirect gediscrimineerd.

Indien immers een burger een standpunt tot uitdrukking brengt, dat door de Staat onaanvaardbaar wordt geacht en waartegen dientengevolge door de Staat juridische aktie wordt ondernemen, zal de rechter onderzoeken of er een noodzaak was voor een "interference tot protect public order", terwijl als daarentegen de Staat een standpunt tot uitdrukking brengt dat door burgers als onrechtmatig en in strijd met de beginselen van behoorlijk bestuur wordt ervaren - en deswege in strijd met het recht - de rechter enig onderzoek naar de legitimiteit van een "interference" achterwege zou mogen laten, zo valt uit het bestreden arrest af te leiden.

Een dergelijke indirecte discriminatie in het kader van de toepassing van art. 10 E.V. kan niet worden aanvaard.

III - EXPOSÉ DE LA OU DES VIOLATION(S) DE LA CONVENTION ALLÉGUÉE(S) PAR LE REQUÉ-
RANT, AINSI QUE DES ARGUMENTS À L'APPUI
*STATEMENT OF ALLEGED VIOLATION(S) OF THE CONVENTION AND OF RELEVANT
ARGUMENT*

(Voir chapitre III de la notice explicative)
(See Part III of the Explanatory Note)

15. Schending en/of verkeerde toepassing van artikel 6 en 10 van het Europees
Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele
Vrijheden.
Vide ad 14

IV - EXPOSÉ RELATIF AUX PRESCRIPTIONS DE L'ARTICLE 26 DE LA CONVENTION
STATEMENT RELATIVE TO ARTICLE 26 OF THE CONVENTION

(Voir chapitre IV de la notice explicative. Donner pour chaque grief, et au besoin sur une feuille séparée, les renseignements demandés sous ch. 16 à 18 ci-après)

(See Part IV of the Explanatory Note. If necessary, give the details mentioned below under points 16 to 18 on a separate sheet for each separate complaint)

16. Décision interne définitive (date et nature de la décision, organe - judiciaire ou autre - l'ayant rendue)
Final decision (date, court or authority and nature of decision)

Arrest van de Hoge Raad dern Nederlanden van 22 januari 1993

17. Autres décisions (énumérées dans l'ordre chronologique en indiquant, pour chaque décision, sa date, sa nature et l'organe - judiciaire ou autre - l'ayant rendue)

Other decisions (list in order, giving date, court or authority and nature of the decision for each one)

- vonnis Rechtbank Den Haag d.d. 21 maart 1990, rolnr. 98/6001
- arrest Hof Den Haag d.d. 26 september 1991, rolnr. 90/476

18. Le requérant disposait-il d'un recours qu'il n'a pas exercé? Si oui, lequel et pour quel motif n'a-t-il pas été exercé?

Is any other appeal or remedy available which you have not used? If so, explain why you have not used it.

Nee

V - EXPOSÉ DE L'OBJET DE LA REQUÊTE
STATEMENT OF THE OBJECT OF THE APPLICATION

(Voir chapitre V de la notice explicative)
(See Part V of the Explanatory Note)

19. Zie de no. s 14 en 15

Klagers verzoeken u vast te stellen dat terzake de artikelen 6 en 10 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden zijn geschonden en/of verkeerd zijn toegepast. Ondergetekende verzoekt namens klagers de Commissie om te bepalen dat rechtsherstel c.q. schadevergoeding moet plaatsvinden

VI - AUTRES INSTANCES INTERNATIONALES TRAITANT OU AYANT TRAITÉ L'AFFAIRE
STATEMENT CONCERNING OTHER INTERNATIONAL PROCEEDINGS

(Voir chapitre VI de la notice explicative)
(See Part VI of the Explanatory Note)

20. Le requérant a-t-il soumis à une autre instance internationale d'enquête ou de règlement les griefs énoncés dans la présente requête? Si oui, fournir des indications détaillées à ce sujet.
Have you submitted the above complaints to any other procedure of international investigation or settlement? If so, give full details.

Nee

VII - PIÈCES ANNEXÉES
LIST OF DOCUMENTS

(Voir chapitre VII de la notice explicative. Joindre copie de toutes les décisions mentionnées sous ch. IV et VI ci-avant. Se procurer, au besoin, les copies nécessaires et, en cas d'impossibilité, expliquer pourquoi celles-ci ne peuvent pas être obtenues)
(See Part VII of the Explanatory Note - Include copies of all decisions referred to in Parts IV and VI above. If you do not have copies, you should obtain them. If you cannot obtain them, explain why not)

21. a) ...dagvaarding in eerste aanleg d.d. 31 januari 1989:.....
b) . conclusie van eis en conclusie van antwoord
c) .. pleidooi zijdens eisers in eerste aanleg
d) pleidooi zijdens gedaagde in eerste aaleg
e) vonnis Rechtbank Den Haag d.d. 21 maart 1990, rol.nr. 98/6001
f) memorie van grieven
g) memorie van antwoord
h) akte tot vermeerdering van eis
i) antwoord-akte
j) pleidooi zijdens eisers in appel
k) pleidooi zijdens de Staat in appel
l) arrest Hof Den Haag d.d. 26 september 1991, rol.nr. 90/476
m) cassatie-dagvaarding
n) conclusie van antwoord in cassatie/incidenteel cassatieberoep
o) pleidooi in cassatie zijdens de Staat
p) schriftelijke toelichting in cassatie zijdens klagers
q) conclusie Procureur-Generaal bij de Hoge Raad
r) arrest Hoge Raad d.d. 22 januari 1993

VIII - LANGUE DE PROCÉDURE SOUHAITÉE
STATEMENT OF PREFERRED LANGUAGE

(Voir chapitre VIII de la notice explicative)
(See Part VIII of the Explanatory Note)

22. Je préfère recevoir la décision de la Commission en : anglais/français *
I prefer to receive the Commission's decision in : English/French *

Ik verzoek in deze procedure de Nederlandse taal te mogen gebruiken

IX - DÉCLARATION ET SIGNATURE
DECLARATION AND SIGNATURE

(Voir chapitre IX de la notice explicative)
(See Part IX of the Explanatory Note)

23. Je déclare en toute conscience et loyauté que les renseignements qui figurent sur la présente formule de requête sont exacts et je m'engage à respecter le caractère confidentiel de la procédure de la Commission.
I hereby declare that, to the best of my knowledge and belief, the information I have given in my application is correct and that I will respect the confidentiality of the Commission's proceedings.
24. ~~Je désire~~/je ne désire pas* garder l'anonymat à l'égard du public.
~~I do~~/do not object* to my identity being disclosed.

Lieu/Place Zeist Date/Date

.....
(Signature du requérant ou de son représentant)
(Signature of the applicant or his representative)

Verzendbewijs

van een aangetekende postzending

R-nummer

3046

Naam geadresseerde

De gegevens moeten door de afzender met inkt worden ingevuld. Wijzigingen maken de inschrijving ongeldig.

Eur. Comm. v R v d Maai

Postcode en plaats van bestemming

6700 Strasbourg Cedex

Aangegeven waarde

Remboursbedrag

Frankrijk

Verzendkosten

Gewicht

Aangenomen door

Dagtekeningstempel

Voir notice explicative, p. 9
See Explanatory Note, p. 9

P 2201 - 22293

EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COMMISSION OF HUMAN RIGHTS

Conseil de l'Europe - Council of Europe
Strasbourg, France

REQUÊTE APPLICATION

présentée en application de l'article 25 de la Convention européenne des Droits de l'Homme,
ainsi que des articles 37 et 38 du Règlement intérieur de la Commission

under Article 25 of the European Convention on Human Rights
and Rules 37 and 38 of the Rules of Procedure of the Commission

IMPORTANT :

La présente requête est un document juridique et peut affecter vos droits et obligations.
This application is a formal legal document and may affect your rights and obligations.

LIJST VAN KLAGERS

<u>Naam</u>	<u>Voornamen</u>	<u>Nationaliteit</u>	<u>Geboortedatum</u>	<u>Hoedanigheid</u>	<u>Woonplaats</u>
1. Zwart-Goulooze	Saapke	Nederlands	25-05-1911	verzetssgepensioneerde	Amsterdam
2. Gerritsen	Berend	Nederlands	12-04-1916	serc. Vriendenkring Neuengamme	Deventer
3. Cöhen	Erich Hans	Nederlands	01-11-1926	voorz. Werkgroep Verontruste Joodse Mensen	Rotterdam
4. Duran	Carel	Nederlands	05-01-1908	ex-gevangene Natzweiler en Dachau	Den Haag
5. v.d.Hoek-de Vries	Céline	Nederlands	13-02-1920	ex-gevangene Auschwitz	Amsterdam
6. Fuldauer	K.H.	Nederlands	19-11-1924	oorlogsvervolgde	Amsterdam
7. Pooters	Petronella	Nederlands	22-05-1915	ex-gevangene Ravensbrück	Amsterdam
8. IJspeerd-Schukkink	G.J.	Nederlands	18-09-1913	bestuurslid "Nooit Meer-Nieuwede Wierde"	Enschede
9. Teeboom	Beppie	Nederlands	20-07-1926	lid Werkgroep Verontruste Joodse Mensen	Amsterdam
10. Neijenhuis	L.	Nederlands	18-10-1941	ex-kampgevangene	Uden
11. Exter	Anna M.E.	Nederlands	06-03-1914	oud-verzetssrijdster	Amsterdam
12. van Riet	Jacoba	Nederlands	16-02-1920	oud-verzetstrijdster	Deventer
13. Bunschoten	Pieter	Nederlands	22-05-1917	verzetssgepensioneerde	Hoogeveen
14. Oonk	Jacobus Johannes	Nederlands	27-06-1908	verzetssgepensioneerde	Zutphen
15. de Raat	Johan Johannes	Nederlands	15-10-1920	verzetssgepensioneerde	Emmeloord
16. van Beek	Erica	Nederlands	01-08-1935	raadsvrouw oorlogsslachtoffer en zigeuner	Nieuwegein
17. Y.d. Greef-van Aar- Alberta		Nederlands	07-09-1925	--	Schijndel
18. Korporaal	Cornelis	Nederlands	16-10-1939	vertegenwoordiger	Harderwijk
19. van Geldrop-Schutte Neeltje		Nederlands	03-04-1931	--	Driehuis
20. Jansen	Jan Jozeph Willem	Nederlands	15-10-1948	psychiatrisch verpleegkundige	Heerlen
21. Motz-Oonk	Johanna	Nederlands	29-10-1911	--	Rotterdam
22. Koopman-Hagen	Engelina	Nederlands	16-12-1937	bejaardenverzorgster	Finsterwolde
23. van Zutphen	Petrus Marinus Aloysius	Nederlands	04-04-1955	--	Heerlen
24. Frikken	Hendrik	Nederlands	17-03-1931	laborant	Mussekanaal
25. van Eck	H.J.	Nederlands	21-09-1922	--	Zeist
26. Gisolf	J.C.	Nederlands	10-06-1941	--	Kwadendamme

LIJST VAN KLAGERS (vervolg)

<u>Naam</u>	<u>Voornamen</u>	<u>Nationaliteit</u>	<u>Geboortedatum</u>	<u>Hoedanigheid</u>	<u>Woonplaats</u>
27. Schuthof	Hendrik	Nederlands	14-07-1910	oud-verzetssrijder	Zutphen
28. Schaap	C.T.	Nederlands	17-03-1928	freelance comm. medewerker	Deventer
29. van Nobelen-Biezouw	Lydia	Nederlands	04-10-1923	--	Amsterdam
30. Dijkse	J.	Nederlands	05-06-1924	agrarisoh ondernemer	Texel
31. Jacobs	Lucas Rudolphus Jozeph	Nederlands	27-10-1932	--	Den Helder
32. Bunschoten-Koridon	Jans	Nederlands	04-02-1912	verzetssgepensioneerde	Hilversum
33. Broekman	Jan	Nederlands	20-05-1926	--	Koekange
34. van Leeuwen-Kerker	Josephine	Nederlands	15-04-1923	--	Geldrop
35. v.d. Poppe	Henk	Nederlands	10-12-1923	--	Harderwijk
36. Stichting Herwaarderling Pensioenen NSB-Kamerleden, gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn					
37. Vereniging van Anti Fascistische oud-Verzetssrijders Nederland, Bond van Anti-fascisten, gevestigd te Hoenerloo, gemeente Apeldoorn.					

II - EXPOSÉ DES FAITS
STATEMENT OF THE FACTS

(Voir chapitre II de la notice explicative)
(See Part II of the Explanatory Note)

14. Zie de bijgaande blz. 1 t/m 5

Klagers hebben in eerste aanleg voor de Rechtbank te 's-Gravenhage gevorderd te verklaren voor recht dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoe- kenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en on- rechtmatig moeten worden aangemerkt.

In appèl hebben zij hun vordering vermeerderd met een subsidiaire vordering, waarin het Gerechtshof werd verzocht de Staat te verbieden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, rechtmatig en regelmatig heb- ben plaatsgevonden, waarbij door de Staat niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoe- kenning en deze herziening ge- heel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn geschied.

Het Gerechtshof kwam - anders dan de Rechtbank die klagers niet-ont- vankelijk verklaarde in hun primaire vordering - tot een toewijzing van de eis. Aan een behandeling van de subsidiaire vordering kwam het Hof derhalve niet toe.

In cassatie werd het arrest van het Gerechtshof vernietigd en werd door de Hoge Raad beslist dat het Hof de niet-ontvankelijkheid van klagers in hun primaire vordering had moeten bevestigen. Omtrent de ook in voorwaardelijk incidenteel cassatie-appèl opgewor- pen subsidiaire vordering, waarover dus nog door geen enkele rechter- lijke instantie was beslist, ging de Hoge Raad niet over tot verwij- zing naar een Gerechtshof, maar kwam zelf tot een uitspraak. Daarbij kwam de Hoge Raad tot een afwijzing van deze subsidiaire vor- dering. De overwegingen waren daarbij aldus:

"Aan hun subsidiaire vordering hebben de Stichting c.s. de zelf-"
"de stelling ten grondslag gelegd als aan hun primaire, te we-"
"ten (zie hiervoor onder 3.2.3) dat de Staat, door in het kader"
"van voormelde parlementair debat als uitgangspunt te nemen dat"
"meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zichzelf regelmatig zijn"
"genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat hij"
"wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens "onhoudbaar" was, als"
"dat door het innemen van en blijven volharden bij dit uitgangs"
"punt niet alleen "de integriteit van de rechtsstaat" geweld "
"werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en"
"schade werd berokkend. Deze stelling kan echter toewijzing van"
"het gevorderde verbod om, kort gezegd, dit uitgangspunt in het"
"openbaar te herhalen, niet wettigen. "
"Het gaat hier om een mening over een rechtsvraag waarbij de "
"Stichting c.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de "
"vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevrouw Rost"
"van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn. De regering"
"heeft deze mening, naar de Stichting c.s. in ander verband "
"zelf beklemtone- n, uitgesproken in een openbaar debat over een "
"publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale "
"verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, "
"waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de "
"Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van "
"de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening "
"onjuist is. Dat wordt niet anders indien, zoals te dezen, aan "
"die stelling nog wordt toegevoegd dat de regering die mening "
"heeft verkondigd en daaraan is blijven vasthouden alhoewel "
"haar zowel vóór als tijdens voormeld overleg erop was gewezen "
"dat: deze "onhoudbaar" is, "de integriteit van de rechtsstaat "

"aantast" en daardoor psychisch leed veroorzaakt. Het recht op "
"vrijheid van meningsuiting beschermt immers, zeker in een pu- "
"blik debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen "
"waaraan anderen aanstoet kunnen nemen of waardoor anderen wor- "
"den geschokt. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens "
"heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen (zie laatstelijk "
"zijn arrest inzake Castells tegen Spanje van 23 april 1992, "
"Serie A no. 236, p. 22, par. 42). "

De Hoge Raad stoelt de in het arrest bedoelde vrijheid van meningsuiting met name ook op internationale verdragen. Meer specifiek is kennelijk bedoeld het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens, zoals blijkt uit de verwijzing naar rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Het gaat in dit verband om art. 10 E.V., zodat de Hoge Raad zich in dit arrest dus kennelijk onder meer baseert op art. 10 E.V.

I. Klagers stellen primair :

Ten onrechte heeft de Hoge Raad aangenomen dat art. 10 E.V. ook de strekking heeft om de Staat vrijheid van meningsuiting te waarborgen. Deze aanname is onjuist. Het gaat hier om een grondrecht dat burgers bescherming biedt tegen de Staat en niet - omgekeerd - door de Staat jegens zijn burgers kan worden ingeroepen.

Het standpunt van de Hoge Raad brengt mee, dat het de Staat met een beroep op art. 10 E.V. zou vrij staan om, zonder mogelijkheid van rechterlijke tussenkomst, zijn burgers te desinformereren en te misleiden, geschiedvervalsing te plegen, corruptie, machtsmisbruik en overheidsmisdaden te ontkennen, verhullen of zelfs brutaalweg goed te praten, wetten en rechtsregels opzettelijk in zijn voordeel te misinterpreteren, etc.

In feite wordt daarmee de sterke staat in de steigers gezet.

In plaats van de rechtsstaat te versterken, betekent de interpretatie die de Hoge Raad op dit punt aan de vrijheid van meningsuiting geeft, dat hiermee de bijl aan de wortels van de rechtsstaat wordt gelegd.

II. Zou dit om de een of andere reden niet opgaan, dan stellen klagers subsidiair :

Het gevorderde verbod betreft een juridische stellingname van de Staat, en valt als zodanig buiten de scope van de vrijheid van meningsuiting als bedoeld in art. 10 E.V. Ten onrechte wordt dan ook in deze art. 10 E.V. door de Hoge Raad van toepassing geacht. Bij een geschil omtrent een juridische stellingname is het de rechter die moet beslissen. Indien juridische stellingnames, juist omdat zij onder de bescherming van de vrijheid van meningsuiting zouden vallen, niet meer door de rechter zouden kunnen worden beoordeeld, zou de rechter juist van zijn taak worden afgehouden, in plaats van dat deze taakuitoefening gestalte zou krijgen.

III. Dan wel stellen klagers meer subsidiair :

Nu de Staat geen beroep had gedaan op de vrijheid van meningsuiting op voet van art. 10 E.V. om de subsidiaire vordering af te weren en derhalve klaarblijkelijk van oordeel was dat de vrijheid van meningsuiting hier niet aan de orde is, stond het de Hoge Raad niet vrij om niettemin aan art. 10 E.V. toepassing te geven. Dusdoende is dit artikel verkeerd toegepast.

IV. Voorts stellen klagers uitdrukkelijk aan de orde dat er ook sprake is van schending van art. 6 E.V. :

Door zelf de zaak af te doen, daarbij aan het beweerde in het geding zijn van de vrijheid van meningsuiting een beslissend gewicht toekennend zonder dat hierover in rechte enige juridische discussie mogelijk was, is er geen sprake geweest van een faire procedure. Daardoor is in casu art. 6 E.V. geschonden.

Door de Staat was immers geen beroep gedaan op de vrijheid van meningsuiting en daardoor zijn klagers niet in de gelegenheid geweest om hun standpunt terzake van de toepasselijkheid van de vrijheid van meningsuiting in de onderhavige kwestie tot uitdrukking te brengen.

V. Uiterst subsidiair stellen klagers dat art. 10 E.V. is geschonden, dan wel door de Hoge Raad verkeerd is toegepast om de volgende reden :

Indien de Hoge Raad meent als enige en eerste rechter over een vordering te moeten oordelen, daarmee de feiten-rechter passerend, heeft met des te meer klem te gelden dat hij deze vordering juist dient te interpreteren.

In casu is door klagers niet aan de subsidiaire vordering ten grondslag gelegd, zoals de Hoge Raad interpreteert, dat de stellingname van de Staat onjuist is, maar dat deze jegens klagers onrechtmatig is. En wel aangezien de door de Staat opzettelijk volgehouden onjuistheid van diens stellingname: 1. in strijd is met de goede zeden, als 3^e onrechtmatigheids-categorie van het arrest-Lindenbaum/Cohen, omdat hier door opzettelijke misleiding de rechtsstaat wordt ondermijnd, en 2. in strijd is met de zorgvuldigheid, aangezien klagers van deze opzettelijke misleiding psychische schade ondervinden.

Gesteld wordt dus dat de gewraakte handelwijze van de Staat, namelijk het vasthouden aan de stellingname dat de pensioenbesluiten rechtmatig en regelmatig tot stand zouden zijn gekomen, zowel in strijd is met de rechtsplicht van de Staat als in strijd is met de zorgvuldigheid die jegens klagers in het maatschappelijk verkeer betaamt. En daarmee op dubbele wijze in strijd met de Nederlandse wet.

Het gaat dus niet aan dat de Hoge Raad de vordering van klagers interpreteert als zou alleen de (schokkende en aanstootgevende) onjuistheid van de stellingname van de Staat aan deze subsidiaire vordering ten grondslag zijn gelegd.

Niet de onjuistheid van de mening van de Staat vormt dus de grondslag, maar de onrechtmatigheid van het openlijk vasthouden aan deze stellingname.

Op deze verkeerde interpretatie voortbouwend, komt de Hoge Raad dan vervolgens tot een verkeerde aanduiding van de rechtsvraag die in casu in het geding is. Dat is niet, zoals de Hoge Raad aanduidt, de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen onregelmatig zijn genomen, en waarbij klagers niet rechtstreeks partij zijn. Maar de in i.c. relevante rechtsverhouding is verbonden met de vraag of de Staat door vast te houden aan een bewust misleidende interpretatie van de pensioenachtergronden jegens klagers al dan niet onrechtmatig handelt, en wordt dus gevormd door de verhouding tussen klagers en de Staat, een rechtsverhouding waarbij klagers dus uiteraard wel rechtstreeks partij zijn.

Terecht was dan ook in het arrest van het Hof overwogen:

"Een en ander brengt mee dat het oordeel van de rechtbank, dat appellanten niet als onmiddellijk betrokken (rechts)personen in de zin van artikel 3.11.7 (3:302) Nieuw BW kunnen worden aangemerkt "onjuist is. Het gaat hier immers niet om de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe, maar om de rechtsverhouding tussen de Staat en appellanten, bij welke rechtsverhouding appellanten uiteraard onmiddellijk zijn betrokken".(ad 10)

Doordat de Hoge Raad aanneemt dat aan de subsidiaire vordering slechts ten grondslag zou liggen de - al of niet schokkende - onjuistheid van een mening, wordt daarmee miskent dat aan deze vordering in werkelijkheid ten grondslag ligt een door de Staat beweerdelijk gepleegd onrechtmatig handelen, en daarmee een handelen in strijd met de Nederlandse wet.

Uitgaande van de - onjuiste - opvatting van de Hoge Raad dat in casu de vrijheid van meningsuiting aan de orde is, is daarmee, als gevolg van onjuiste interpretatie door de Hoge Raad van de grondslag van deze vordering, miskent dat hier tenminste sprake is van botsende rechtsnormen: namelijk een botsing van gestelde vrijheid van meningsuiting met gestelde onrechtmatigheid.

Door deze miskenning is de Hoge Raad ten onrechte niet toegekomen aan een nader onderzoek of in casu uit de door klagers gestelde onrechtmatigheid beperkingen zouden voortvloeien voor het door de Hoge Raad voor dit geval aangenomen recht op vrije meningsuiting.

De Hoge Raad heeft door zijn verkeerde interpretatie van de grondslag van de subsidiaire vordering van klagers niet onderkend dat hierin - in de visie van de Hoge Raad dat in casu de vrijheid van meningsuiting in de zin van art. 10 E.V. aan de orde is - tenminste sprake is van een botsing van rechtsnormen, op grond waarvan de Hoge Raad had behoren te onderzoeken of er een bij de wet voorziene beperking zou moeten worden aangenomen voor wat betreft de uitoefening van dit recht op vrije meningsuiting, op voet van het bepaalde in het tweede lid van art. 10 E.V.,

De Hoge Raad heeft verzuimd dit na te gaan en dusdoende aan art. 10 E.V. een verkeerde toepassing gegeven, althans dit artikel geschonden. Er is sprake van een "error of law and fact by domestic court, involving a violation of art. 10 of the Convention", zodat de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens op dit punt bevoegd is tot een oordeel.

De Hoge Raad heeft aan art. 10 E.V. in het bestreden arrest een verkeerde toepassing gegeven door niet te onderzoeken of er voor de Staat in casu beperkingen zouden gelden om publieke standpunten tot uitdrukking te brengen en heeft deswege ook in het arrest op dit punt geen enkele beperking tot uitdrukking gebracht.

Door deze positie in te nemen, heeft de Hoge Raad miskent dat ook voor de Staat het door art. 10 E.V. beschermde recht van vrije meningsuiting - indien dit al door de Staat zou kunnen worden ingeroepen - ook voor de Staat in elk geval geen absoluut geldend recht is.

Eerder nog dan ten aanzien van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting door burgers geldt, heeft de Staat er rekening mee te houden dat een dergelijke vrijheid "duties and responsibilities" met zich meebrengt. Indien in casu al in principe art. 10 E.V. van toepassing te achten zou zijn, had de Hoge Raad moeten onderzoeken of er wellicht "formalities, conditions or restrictions (...) prescribed by law, necessary in a democratic society (...) special for the protection of health or morals" (art. 10 lid 2 E.V.) aan de orde zouden zijn, welke voor de Staat een beperking zouden opleveren van het recht om nog langer in het openbaar vast te houden aan de politieke uitspraak dat de pensioenbesluiten geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn genomen.

De Hoge Raad heeft een dergelijke toetsing achterwege gelaten. Meer speciaal had de Hoge Raad behoren te onderzoeken of het vasthouden aan deze politieke uitspraak door de Staat een onrechtmatige daad oplevert jegens klagers, dan wel in strijd geacht zou moeten worden met enig algemeen beginsel van behoorlijk bestuur. Dit aangezien het willens en wetens door de Staat vasthouden aan een dergelijk juridisch onhoudbaar standpunt beschouwd moet worden als in strijd met de goede zeden, doordat als gevolg hiervan de rechtsstaat wordt aangetast en geschiedvervalsing wordt gepleegd, met bovendien als gevolg ernstig psychisch leed voor klagers.

Door in casu naar eventuele beperkende "duties and responsibilities" ex art. 10 lid 2 E.V. geen onderzoek te doen, worden door de Hoge Raad burgers feitelijk indirect gediscrimineerd.

Indien immers een burger een standpunt tot uitdrukking brengt, dat door de Staat onaanvaardbaar wordt geacht en waartegen dientengevolge door de Staat juridische aktie wordt ondernemen, zal de rechter onderzoeken of er een noodzaak was voor een "interference tot protect public order", terwijl als daarentegen de Staat een standpunt tot uitdrukking brengt dat door burgers als onrechtmatig en in strijd met de beginselen van behoorlijk bestuur wordt ervaren - en deswege in strijd met het recht - de rechter enig onderzoek naar de legitimiteit van een "interference" achterwege zou mogen laten, zo valt uit het bestreden arrest af te leiden.

Een dergelijke indirecte discriminatie in het kader van de toepassing van art. 10 E.V. kan niet worden aanvaard.

III - EXPOSÉ DE LA OU DES VIOLATION(S) DE LA CONVENTION ALLÉGUÉE(S) PAR LE REQUÉ-
RANT, AINSI QUE DES ARGUMENTS À L'APPUI
*STATEMENT OF ALLEGED VIOLATION(S) OF THE CONVENTION AND OF RELEVANT
ARGUMENT*

(Voir chapitre III de la notice explicative)
(See Part III of the Explanatory Note)

15. Schending en/of verkeerde toepassing van artikel 6 en 10 van het Europees
Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele
Vrijheden.
Vide ad 14

IV - EXPOSÉ RELATIF AUX PRESCRIPTIONS DE L'ARTICLE 26 DE LA CONVENTION
STATEMENT RELATIVE TO ARTICLE 26 OF THE CONVENTION

(Voir chapitre IV de la notice explicative. Donner pour chaque grief, et au besoin sur une feuille séparée, les renseignements demandés sous ch. 16 à 18 ci-après)
(See Part IV of the Explanatory Note. If necessary, give the details mentioned below under points 16 to 18 on a separate sheet for each separate complaint)

16. Décision interne définitive (date et nature de la décision, organe - judiciaire ou autre - l'ayant rendue)
Final decision (date, court or authority and nature of decision)

Arrest van de Hoge Raad der Nederlanden van 22 januari 1993

17. Autres décisions (énumérées dans l'ordre chronologique en indiquant, pour chaque décision, sa date, sa nature et l'organe - judiciaire ou autre - l'ayant rendue)

Other decisions (list in order, giving date, court or authority and nature of the decision for each one)

- vonnis Rechtbank Den Haag d.d. 21 maart 1990, rol.nr. 98/6001
- arrest Hof Den Haag d.d. 26 september 1991, rol.nr. 90/476

18. Le requérant disposait-il d'un recours qu'il n'a pas exercé? Si oui, lequel et pour quel motif n'a-t-il pas été exercé?

Is any other appeal or remedy available which you have not used? If so, explain why you have not used it.

Nee

V - EXPOSÉ DE L'OBJET DE LA REQUÊTE
STATEMENT OF THE OBJECT OF THE APPLICATION

(Voir chapitre V de la notice explicative)
(See Part V of the Explanatory Note)

19. Zie de no. s 14 en 15

Klagers verzoeken u vast te stellen dat terzake de artikelen 6 en 10 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden zijn geschonden en/of verkeerd zijn toegepast. Ondergetekende verzoekt namens klagers de Commissie om te bepalen dat rechtsherstel c.q. schadevergoeding moet plaatsvinden

VI - AUTRES INSTANCES INTERNATIONALES TRAITANT OU AYANT TRAITÉ L'AFFAIRE
STATEMENT CONCERNING OTHER INTERNATIONAL PROCEEDINGS

(Voir chapitre VI de la notice explicative)
(See Part VI of the Explanatory Note)

20. Le requérant a-t-il soumis à une autre instance internationale d'enquête ou de règlement les griefs énoncés dans la présente requête? Si oui, fournir des indications détaillées à ce sujet.
Have you submitted the above complaints to any other procedure of international investigation or settlement? If so, give full details.

Nee

VII - PIÈCES ANNEXÉES
LIST OF DOCUMENTS

(Voir chapitre VII de la notice explicative. Joindre copie de toutes les décisions mentionnées sous ch. IV et VI ci-avant. Se procurer, au besoin, les copies nécessaires et, en cas d'impossibilité, expliquer pourquoi celles-ci ne peuvent pas être obtenues)
(See Part VII of the Explanatory Note - Include copies of all decisions referred to in Parts IV and VI above. If you do not have copies, you should obtain them. If you cannot obtain them, explain why not)

21. a) ...dagvaarding in eerste aanleg d.d. 31 januari 1989.....
b) . conclusie van eis en conclusie van antwoord
c) ..pleidooi tijdens eisers in eerste aanleg
d) pleidooi tijdens gedaagde in eerste aanleg
e) vonnis Rechtbank Den Haag d.d. 21 maart 1990, rol.nr. 98/6001
f) memorie van grieven
g) memorie van antwoord
h) akte tot vermeerdering van eis
i) antwoord-akte
j) pleidooi tijdens eisers in appel
k) pleidooi tijdens de Staat in appel
l) arrest Hof Den Haag d.d. 26 september 1991, rol.nr. 90/476
m) cassatie-dagvaarding
n) conclusie van antwoord in cassatie/incidenteel cassatieberoep
o) pleidooi in cassatie tijdens de Staat
p) schriftelijke toelichting in cassatie tijdens klagers
q) conclusie Procureur-Generaal bij de Hoge Raad
r) arrest Hoge Raad d.d. 22 januari 1993

VIII - LANGUE DE PROCÉDURE SOUHAITÉE
STATEMENT OF PREFERRED LANGUAGE

(Voir chapitre VIII de la notice explicative)
(See Part VIII of the Explanatory Note)

22. Je préfère recevoir la décision de la Commission en : anglais/français *
*I prefer to receive the Commission's decision in : English/French **

Ik verzoek in deze procedure de Nederlandse taal te mogen gebruiken

IX - DÉCLARATION ET SIGNATURE
DECLARATION AND SIGNATURE

(Voir chapitre IX de la notice explicative)
(See Part IX of the Explanatory Note)

23. Je déclare en toute conscience et loyauté que les renseignements qui figurent sur la présente formule de requête sont exacts et je m'engage à respecter le caractère confidentiel de la procédure de la Commission.
I hereby declare that, to the best of my knowledge and belief, the information I have given in my application is correct and that I will respect the confidentiality of the Commission's proceedings.

24. ~~Je désire~~/je ne désire pas* garder l'anonymat à l'égard du public.
I ~~do~~/do not object to my identity being disclosed.*

Lieu/Place Zeist Date/Date

.....
(Signature du requérant ou de son représentant)
(Signature of the applicant or his representative)

Voir notice explicative, p. 9
See Explanatory Note, p. 9

COMMISSION EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COMMISSION OF HUMAN RIGHTS

Conseil de l'Europe - *Council of Europe*
Strasbourg, France

REQUÊTE
APPLICATION

présentée en application de l'article 25 de la Convention européenne des Droits de l'Homme,
ainsi que des articles 37 et 38 du Règlement intérieur de la Commission

*under Article 25 of the European Convention on Human Rights
and Rules 37 and 38 of the Rules of Procedure of the Commission*

IMPORTANT : La présente requête est un document juridique et peut affecter vos droits et obligations.
This application is a formal legal document and may affect your rights and obligations.

I - LES PARTIES
THE PARTIES

A. LE REQUÉRANT
THE APPLICANT

(Renseignements à fournir concernant le requérant et son représentant éventuel)
(Fill in the following details of the applicant and any representative)

1. Nom de famille *Zie. bijgaande lijst..* 2. Prénom (s) *idem.*
Name of applicant First name (s)
3. Nationalité *idem.* 4. Profession *idem.*
Nationality Occupation
5. Date et lieu de naissance *idem.*
Date and place of birth
6. Domicile *idem. Voorts. kiezen. alle. klagers. domicilia. ten. kantore van*
Permanent address *hun vertegenwoordiger*
..... 7. Tel N°
8. Adresse actuelle *idem.*
At present at
.....

Le cas échéant, (if any)

9. Nom et prénom du représentant * *N.M.P. Steijnen.*
Name of representative *
10. Profession du représentant *Advocaat.*
Occupation of representative
11. Adresse du représentant *Couwenhoven 52-05, 3703 ER Zeist, Nederland*
Address of representative
..... 12. Tel N° *.03404-56867.*.....

B. LA HAUTE PARTIE CONTRACTANTE
THE HIGH CONTRACTING PARTY

(Indiquer ci-après le nom de l'Etat contre lequel la requête est dirigée)
(Fill in the name of the country against which the application is directed)

13. *Nederland.*.....

* Si le requérant est représenté, joindre une procuration signée par le requérant en faveur du représentant.
A form of authority signed by the applicant should be submitted if a representative is appointed.

LIJST VAN KLAGERS

<u>Naam</u>	<u>Voornamen</u>	<u>Nationaliteit</u>	<u>Geboortedatum</u>	<u>Hoedanigheid</u>	<u>Woonplaats</u>
1. Zwart-Goulooze	Saapke	Nederlands	25-05-1911	verzetsgepensioneerde	Amsterdam
2. Gerritsen	Berend	Nederlands	12-04-1916	serc. Vriendenkring Neuengamme	Deventer
3. Cohen	Erich Hans	Nederlands	01-11-1926	voorz. Werkgroep Verontruste Joodse Mensen	Rotterdam
4. Duran	Carel	Nederlands	05-01-1908	ex-gevangene Natzweiler en Dachau	Den Haag
5. v.d.Hoek-de Vries	Céline	Nederlands	13-02-1920	ex-gevangene Auschwitz	Amsterdam
6. Fuldauer	K.H.	Nederlands	19-11-1924	oorlogsvervolgde	Amsterdam
7. Pooters	Petronella	Nederlands	22-05-1915	ex-gevangene Ravensbrück	Amsterdam
8. IJspeerd-Schukkink	G.J.	Nederlands	18-09-1913	bestuurslid "Nooit Meer-Nie Wieden"	Enschede
9. Teeboom	Beppie	Nederlands	20-07-1926	lid Werkgroep Verontruste Joodse Mensen	Amsterdam
10. Neijenhuis	L.	Nederlands	18-10-1941	ex-kampgevangene	Uden
11. Exter	Anna M.E.	Nederlands	06-03-1914	oud-verzetstrijdster	Amsterdam
12. van Riet	Jacoba	Nederlands	16-02-1920	oud-verzetstrijdster	Deventer
13. Bunschoten	Pieter	Nederlands	22-05-1917	verzetsgepensioneerde	Hoogeveen
14. Oonk	Jacobus Johannes	Nederlands	27-06-1908	verzetsgepensioneerde	Zutphen
15. de Raat	Johan Johannes	Nederlands	15-10-1920	verzetsgepensioneerde	Emmeloord
16. van Beek	Erica	Nederlands	01-08-1935	raadsvrouw oorlogsslachtoffer en zigeuneris	Nieuwegein
17. Y.d. Greef-van Aar- le	Alberta	Nederlands	07-09-1925	--	Schijndel
18. Korporaal	Cornelis	Nederlands	16-10-1939	vertegenwoordiger	Harderwijk
19. van Geldrop-Schutte	Neeltje	Nederlands	03-04-1931	--	Driehuizen
20. Jansen	Jan Jozeph Willem	Nederlands	15-10-1948	psychiatriesch verpleegkundige	Heerlen
21. Motz-Oonk	Johanna	Nederlands	29-10-1911	--	Rotterdam
22. Koopman-Hagen	Engelina	Nederlands	16-12-1937	bejaardenverzorgster	Finstervolde
23. van Zutphen	Petrus Marinus Aloysius	Nederlands	04-04-1955	--	Heerlen
24. Frikken	Hendrik	Nederlands	17-03-1931	laborant	Musselkanaal
25. van Eck	H.J.	Nederlands	21-09-1922	--	Zeist
26. Gisolf	J.C.	Nederlands	10-06-1941	--	Kwadendamme

LIJST VAN KLAGERS (vervolg)

<u>Naam</u>	<u>Voornamen</u>	<u>Nationaliteit</u>	<u>Geboortedatum</u>	<u>Hoedanigheid</u>	<u>Woonplaats</u>
27. Schuthof	Hendrik	Nederlands	14-07-1910	oud-verzetssrijder	Zutphen
28. Schaap	G.T.	Nederlands	17-03-1928	freelance comm. medewerker	Deventer
29. van Nobelen-Biezouw	Lydia	Nederlands	04-10-1923	--	Amsterdam
30. Dijkse	J.	Nederlands	05-06-1924	agrariſch ondernemer	Texel
31. Jacobs	Lucas Rudolphus Jozeph	Nederlands	27-10-1932	--	Den Helder
32. Bunschoten-Koridon	Jans	Nederlands	04-02-1912	verzetſgepensioneerde	Hilversum
33. Broekman	Jan	Nederlands	20-05-1926	--	Koekange
34. van Leeuwen-Kerker	Josephine	Nederlands	15-04-1923	--	Geldrop
35. v.d. Poppe	Henk	Nederlands	10-12-1923	--	Harderwijk
36. Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden, gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn					
37. Vereniging van Anti Fascistische oud-Verzetssrijders Nederland, Bond van Anti-fascisten, gevestigd te Hoenerloo, gemeente Apeldoorn.					

Klagers hebben in eerste aanleg voor de Rechtbank te 's-Gravenhage gevorderd te verklaren voor recht dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwnpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoe- kenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en on- rechtmatig moeten worden aangemerkt.

In appèl hebben zij hun vordering vermeerderd met een subsidiaire vordering, waarin het Gerechtshof werd verzocht de Staat te verbieden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de bij KB van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwnpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen, en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, rechtmatig en regelmatig heb- ben plaatsgevonden, waarbij door de Staat niet langer in het openbaar mag worden gesteld dat deze pensioentoe- kenning en deze herziening ge- heel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn geschied.

Het Gerechtshof kwam - anders dan de Rechtbank die klagers niet-ont- vankelijk verklaarde in hun primaire vordering - tot een toewijzing van de eis. Aan een behandeling van de subsidiaire vordering kwam het Hof derhalve niet toe.

In cassatie werd het arrest van het Gerechtshof vernietigd en werd door de Hoge Raad beslist dat het Hof de niet-ontvankelijkheid van klagers in hun primaire vordering had moeten bevestigen. Omtrent de ook in voorwaardelijk incidenteel cassatie-appèl opgewor- pen subsidiaire vordering, waarover dus nog door geen enkele rechter- lijke instantie was beslist, ging de Hoge Raad niet over tot verwij- zing naar een Gerechtshof, maar kwam zelf tot een uitspraak. Daarbij kwam de Hoge Raad tot een afwijzing van deze subsidiaire vor- dering. De overwegingen waren daarbij aldus:

"Aan hun subsidiaire vordering hebben de Stichting c.s. dezelf-"
"de stelling ten grondslag gelegd als aan hun primaire, te we-"
"ten (zie hiervoor onder 3.2.3) dat de Staat, door in het kader"
"van voormelde parlementair debat als uitgangspunt te nemen dat"
"meerbedoelde pensioenbeschikkingen op zichzelf regelmatig zijn"
"genomen, jegens hen onrechtmatig heeft gehandeld omdat hij "
"wist zowel dat dit uitgangspunt rechtens "onhoudbaar" was, als"
"dat door het innemen van en blijven volharden bij dit uitgangs"
"punt niet alleen "de integriteit van de rechtsstaat" geweld "
"werd aangedaan maar ook aan verzetsstrijders psychisch leed en"
"schade werd berokkend. Deze stelling kan echter toewijzing van"
"het gevorderde verbod om, kort gezegd, dit uitgangspunt in het"
"openbaar te herhalen, niet wettigen. "
"Het gaat hier om een mening over een rechtsvraag waarbij de "
"Stichting c.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de "
"vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevrouw Rost"
"van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn. De regering"
"heeft deze mening, naar de Stichting c.s. in ander verband "
"zelf beklemtonen, uitgesproken in een openbaar debat over een "
"publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale "
"verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, "
"waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de "
"Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van "
"de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening "
"onjuist is. Dat wordt niet anders indien, zoals te dezen, aan "
"die stelling nog wordt toegevoegd dat de regering die mening "
"heeft verkondigd en daaraan is blijven vasthouden alhoewel "
"haar zowel vóór als tijdens voormeld overleg erop was gewezen "
"dat: deze "onhoudbaar" is, "de integriteit van de rechtsstaat "

"aantast" en daardoor psychisch leed veroorzaakt. Het recht op " " "vrijheid van meningsuiting beschermt immers, zeker in een pu- " "blik debat als het onderhavige, in beginsel ook meningen " "waaraan anderen aanstoet kunnen nemen of waardoor anderen wor- " "den geschokt. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens " "heeft op dit aspect herhaaldelijk gewezen (zie laatstelijk " "zijn arrest inzake Castells tegen Spanje van 23 april 1992, " "Serie A no. 236, p. 22, par. 42).

De Hoge Raad stoelt de in het arrest bedoelde vrijheid van meningsuiting met name ook op internationale verdragen. Meer specifiek is kennelijk bedoeld het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens, zoals blijkt uit de verwijzing naar rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Het gaat in dit verband om art. 10 E.V., zodat de Hoge Raad zich in dit arrest dus kennelijk onder meer baseert op art. 10 E.V.

I. Klagers stellen primair :

Ten onrechte heeft de Hoge Raad aangenomen dat art. 10 E.V. ook de strekking heeft om de Staat vrijheid van meningsuiting te waarborgen. Deze aanname is onjuist. Het gaat hier om een grondrecht dat burgers bescherming biedt tegen de Staat en niet - omgekeerd - door de Staat jegens zijn burgers kan worden ingeroepen.

Het standpunt van de Hoge Raad brengt mee, dat het de Staat met een beroep op art. 10 E.V. zou vrij staan om, zonder mogelijkheid van rechterlijke tussenkomst, zijn burgers te desinformereren en te misleiden, geschiedvervalsing te plegen, corruptie, machtsmisbruik en overheidsmisdaden te ontkennen, verhullen of zelfs brutaalweg goed te praten, wetten en rechtsregels opzettelijk in zijn voordeel te misinterpreteren, etc.

In feite wordt daarmee de sterke staat in de steigers gezet.

In plaats van de rechtsstaat te versterken, betekent de interpretatie die de Hoge Raad op dit punt aan de vrijheid van meningsuiting geeft, dat hiermee de bijl aan de wortels van de rechtsstaat wordt gelegd.

II. Zou dit om de een of andere reden niet opgaan, dan stellen klagers subsidiair :

Het gevorderde verbod betreft een juridische stellingname van de Staat, en valt als zodanig buiten de scope van de vrijheid van meningsuiting als bedoeld in art. 10 E.V. Ten onrechte wordt dan ook in deze art. 10 E.V. door de Hoge Raad van toepassing geacht. Bij een geschil omtrent een juridische stellingname is het de rechter die moet beslissen. Indien juridische stellingnames, juist omdat zij onder de bescherming van de vrijheid van meningsuiting zouden vallen, niet meer door de rechter zouden kunnen worden beoordeeld, zou de rechter juist van zijn taak worden afgehouden, in plaats van dat deze taakuitoefening gestalte zou krijgen.

III. Dan wel stellen klagers meer subsidiair :

Nu de Staat geen beroep had gedaan op de vrijheid van meningsuiting op voet van art. 10 E.V. om de subsidiaire vordering af te weren en derhalve klaarblijkelijk van oordeel was dat de vrijheid van meningsuiting hier niet aan de orde is, stond het de Hoge Raad niet vrij om niettemin aan art. 10 E.V. toepassing te geven. Dusdoende is dit artikel verkeerd toegepast.

IV. Voorts stellen klagers uitdrukkelijk aan de orde dat er ook sprake is van schending van art. 6 E.V. :

Door zelf de zaak af te doen, daarbij aan het beweerde in het geding zijn van de vrijheid van meningsuiting een beslissend gewicht toekennend zonder dat hierover in rechte enige juridische discussie mogelijk was, is er geen sprake geweest van een faire procedure. Daardoor is in casu art. 6 E.V. geschonden.

Door de Staat was immers geen beroep gedaan op de vrijheid van meningsuiting en daardoor zijn klagers niet in de gelegenheid geweest om hun standpunt terzake van de toepasselijkheid van de vrijheid van meningsuiting in de onderhavige kwestie tot uitdrukking te brengen.

V. Uiterst subsidiair stellen klagers dat art. 10 E.V. is geschonden, dan wel door de Hoge Raad verkeerd is toegepast om de volgende reden :

Indien de Hoge Raad meent als enige en eerste rechter over een vordering te moeten oordelen, daarmee de feiten-rechter passerend, heeft met des te meer klem te gelden dat hij deze vordering juist dient te interpreteren.

In casu is door klagers niet aan de subsidiaire vordering ten grondslag gelegd, zoals de Hoge Raad interpreteert, dat de stellingname van de Staat onjuist is, maar dat deze jegens klagers onrechtmatig is. En wel aangezien de door de Staat opzettelijk volgehouden onjuistheid van diens stellingname: 1. in strijd is met de goede zeden, als 3^e onrechtmatigheids-categorie van het arrest-Lindenbaum/Cohen, omdat hier door opzettelijke misleiding de rechtsstaat wordt ondermijnd, en 2. in strijd is met de zorgvuldigheid, aangezien klagers van deze opzettelijke misleiding psychische schade ondervinden.

Gesteld wordt dus dat de gewraakte handelwijze van de Staat, namelijk het vasthouden aan de stellingname dat de pensioenbesluiten rechtmatig en regelmatig tot stand zouden zijn gekomen, zowel in strijd is met de rechtsplicht van de Staat als in strijd is met de zorgvuldigheid die jegens klagers in het maatschappelijk verkeer betaamt. En daarmee op dubbele wijze in strijd met de Nederlandse wet.

Het gaat dus niet aan dat de Hoge Raad de vordering van klagers interpreteert als zou alleen de (schokkende en aanstootgevende) onjuistheid van de stellingname van de Staat aan deze subsidiaire vordering ten grondslag zijn gelegd.

Niet de onjuistheid van de mening van de Staat vormt dus de grondslag, maar de onrechtmatigheid van het openlijk vasthouden aan deze stellingname.

Op deze verkeerde interpretatie voortbouwend, komt de Hoge Raad dan vervolgens tot een verkeerde aanduiding van de rechtsvraag die in casu in het geding is. Dat is niet, zoals de Hoge Raad aanduidt, de vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen onregelmatig zijn genomen, en waarbij klagers niet rechtstreeks partij zijn. Maar de in i.c. relevante rechtsverhouding is verbonden met de vraag of de Staat door vast te houden aan een bewust misleidende interpretatie van de pensioenachtergronden jegens klagers al dan niet onrechtmatig handelt, en wordt dus gevormd door de verhouding tussen klagers en de Staat, een rechtsverhouding waarbij klagers dus uiteraard wel rechtstreeks partij zijn.

Terecht was dan ook in het arrest van het Hof overwogen:

"Een en ander brengt mee dat het oordeel van de rechtbank, dat appellanten niet als onmiddellijk betrokken (rechts)personen in de "zin van artikel 3.11.7 (3:302) Nieuw BW kunnen worden aangemerkt "onjuist is. Het gaat hier immers niet om de rechtsverhouding tussen de Staat en de weduwe, maar om de rechtsverhouding tussen de Staat en appellanten, bij welke rechtsverhouding appellanten uiteraard onmiddellijk zijn betrokken".(ad 10)

Doordat de Hoge Raad aanneemt dat aan de subsidiaire vordering slechts ten grondslag zou liggen de - al of niet schokkende - onjuistheid van een mening, wordt daarmee miskent dat aan deze vordering in werkelijkheid ten grondslag ligt een door de Staat beweerdelijk gepleegd onrechtmatig handelen, en daarmee een handelen in strijd met de Nederlandse wet.

Uitgaande van de - onjuiste - opvatting van de Hoge Raad dat in casu de vrijheid van meningsuiting aan de orde is, is daarmee, als gevolg van onjuiste interpretatie door de Hoge Raad van de grondslag van deze vordering, miskent dat hier tenminste sprake is van botsende rechtsnormen: namelijk een botsing van gestelde vrijheid van meningsuiting met gestelde onrechtmatigheid.

Door deze miskenning is de Hoge Raad ten onrechte niet toegekomen aan een nader onderzoek of in casu uit de door klagers gestelde onrechtmatigheid beperkingen zouden voortvloeien voor het door de Hoge Raad voor dit geval aangenomen recht op vrije meningsuiting.

De Hoge Raad heeft door zijn verkeerde interpretatie van de grondslag van de subsidiaire vordering van klagers niet onderkend dat hierin - in de visie van de Hoge Raad dat in casu de vrijheid van meningsuiting in de zin van art. 10 E.V. aan de orde is - tenminste sprake is van een botsing van rechtsnormen, op grond waarvan de Hoge Raad had behoren te onderzoeken of er een bij de wet voorziene beperking zou moeten worden aangenomen voor wat betreft de uitoefening van dit recht op vrije meningsuiting, op voet van het bepaalde in het tweede lid van art. 10 E.V.,

De Hoge Raad heeft verzuimd dit na te gaan en dusdoende aan art. 10 E.V. een verkeerde toepassing gegeven, althans dit artikel geschonden. Er is sprake van een "error of law and fact by domestic court, involving a violation of art. 10 of the Convention", zodat de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens op dit punt bevoegd is tot een oordeel.

De Hoge Raad heeft aan art. 10 E.V. in het bestreden arrest een verkeerde toepassing gegeven door niet te onderzoeken of er voor de Staat in casu beperkingen zouden gelden om publieke standpunten tot uitdrukking te brengen en heeft deswege ook in het arrest op dit punt geen enkele beperking tot uitdrukking gebracht.

Door deze positie in te nemen, heeft de Hoge Raad miskent dat ook voor de Staat het door art. 10 E.V. beschermde recht van vrije meningsuiting - indien dit al door de Staat zou kunnen worden ingeroepen - ook voor de Staat in elk geval geen absoluut geldend recht is.

Eerder nog dan ten aanzien van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting door burgers geldt, heeft de Staat er rekening mee te houden dat een dergelijke vrijheid "duties and responsibilities" met zich meebrengt. Indien in casu al in principe art. 10 E.V. van toepassing te achten zou zijn, had de Hoge Raad moeten onderzoeken of er wellicht "formalities, conditions or restrictions (...) prescribed by law, necessary in a democratic society (...) special for the protection of health or morals" (art. 10 lid 2 E.V.) aan de orde zouden zijn, welke voor de Staat een beperking zouden opleveren van het recht om nog langer in het openbaar vast te houden aan de politieke uitspraak dat de pensioenbesluiten geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldende recht zijn genomen.

De Hoge Raad heeft een dergelijke toetsing achterwege gelaten. Meer speciaal had de Hoge Raad behoren te onderzoeken of het vasthouden aan deze politieke uitspraak door de Staat een onrechtmatige daad oplevert jegens klagers, dan wel in strijd geacht zou moeten worden met enig algemeen beginsel van behoorlijk bestuur. Dit aangezien het willens en wetens door de Staat vasthouden aan een dergelijk juridisch onhoudbaar standpunt beschouwd moet worden als in strijd met de goede zeden, doordat als gevolg hiervan de rechtsstaat wordt aangetast en geschiedvervalsing wordt gepleegd, met bovendien als gevolg ernstig psychisch leed voor klagers.

Door in casu naar eventuele beperkende "duties and responsibilities" ex art. 10 lid 2 E.V. geen onderzoek te doen, worden door de Hoge Raad burgers feitelijk indirect gediscrimineerd.

Indien immers een burger een standpunt tot uitdrukking brengt, dat door de Staat onaanvaardbaar wordt geacht en waartegen dientengevolge door de Staat juridische aktie wordt ondernemen, zal de rechter onderzoeken of er een noodzaak was voor een "interference tot protect public order", terwijl als daarentegen de Staat een standpunt tot uitdrukking brengt dat door burgers als onrechtmatig en in strijd met de beginselen van behoorlijk bestuur wordt ervaren - en deswege in strijd met het recht - de rechter enig onderzoek naar de legitimiteit van een "interference" achterwege zou mogen laten, zo valt uit het bestreden arrest af te leiden.

Een dergelijke indirecte discriminatie in het kader van de toepassing van art. 10 E.V. kan niet worden aanvaard.

II - EXPOSÉ DES FAITS
STATEMENT OF THE FACTS

(Voir chapitre II de la notice explicative)
(See Part II of the Explanatory Note)

14. Zie de bijgaande blz. 1 t/m 5

III - EXPOSÉ DE LA OU DES VIOLATION(S) DE LA CONVENTION ALLÉGUÉE(S) PAR LE REQUÊ-
RANT, AINSI QUE DES ARGUMENTS À L'APPUI
*STATEMENT OF ALLEGED VIOLATION(S) OF THE CONVENTION AND OF RELEVANT
ARGUMENT*

(Voir chapitre III de la notice explicative)
(See Part III of the Explanatory Note)

15. Schending en/of verkeerde toepassing van artikel 6 en 10 van het Europees
Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele
Vrijheden.

Vide ad 14

IV - EXPOSÉ RELATIF AUX PRESCRIPTIONS DE L'ARTICLE 26 DE LA CONVENTION
STATEMENT RELATIVE TO ARTICLE 26 OF THE CONVENTION

(Voir chapitre IV de la notice explicative. Donner pour chaque grief, et au besoin sur une feuille séparée, les renseignements demandés sous ch. 16 à 18 ci-après)

(See Part IV of the Explanatory Note. If necessary, give the details mentioned below under points 16 to 18 on a separate sheet for each separate complaint)

16. Décision interne définitive (date et nature de la décision, organe - judiciaire ou autre - l'ayant rendue)
Final decision (date, court or authority and nature of decision)

Arrest van de Hoge Raad dern Nederlanden van 22 januari 1993

17. Autres décisions (énumérées dans l'ordre chronologique en indiquant, pour chaque décision, sa date, sa nature et l'organe - judiciaire ou autre - l'ayant rendue)

Other decisions (list in order, giving date, court or authority and nature of the decision for each one)

- vonnis Rechtbank Den Haag d.d. 21 maart 1990, rol.nr. 98/6001

- arrest Hof Den Haag d.d. 26 september 1991, rol.nr. 90/476

18. Le requérant disposait-il d'un recours qu'il n'a pas exercé? Si oui, lequel et pour quel motif n'a-t-il pas été exercé?

Is any other appeal or remedy available which you have not used? If so, explain why you have not used it.

Nee

V - EXPOSÉ DE L'OBJET DE LA REQUÊTE
STATEMENT OF THE OBJECT OF THE APPLICATION

(Voir chapitre V de la notice explicative)
(See Part V of the Explanatory Note)

19. Zie de no. s 14 en 15

Klagers verzoeken u vast te stellen dat terzake de artikelen 6 en 10 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden zijn geschonden en/of verkeerd zijn toegepast. Ondergetekende verzoekt namens klagers de Commissie om te bepalen dat rechtsherstel c.q. schadevergoeding moet plaatsvinden

VI - AUTRES INSTANCES INTERNATIONALES TRAITANT OU AYANT TRAITÉ L'AFFAIRE
STATEMENT CONCERNING OTHER INTERNATIONAL PROCEEDINGS

(Voir chapitre VI de la notice explicative)
(See Part VI of the Explanatory Note)

20. Le requérant a-t-il soumis à une autre instance internationale d'enquête ou de règlement les griefs énoncés dans la présente requête? Si oui, fournir des indications détaillées à ce sujet.
Have you submitted the above complaints to any other procedure of international investigation or settlement? If so, give full details.

Nee

VII - PIÈCES ANNEXÉES
LIST OF DOCUMENTS

(Voir chapitre VII de la notice explicative. Joindre copie de toutes les décisions mentionnées sous ch. IV et VI ci-avant. Se procurer, au besoin, les copies nécessaires et, en cas d'impossibilité, expliquer pourquoi celles-ci ne peuvent pas être obtenues)
(See Part VII of the Explanatory Note - Include copies of all decisions referred to in Parts IV and VI above. If you do not have copies, you should obtain them. If you cannot obtain them, explain why not)

21. a) ...dagvaarding in eerste aanleg d.d. 31 januari 1989:.....
- b) . conclusie van eis en conclusie van antwoord
- c) ..pleidooi zijdens eisers in eerste aanleg
- d) pleidooi zijdens gedaagde in eerste aaleg
- e) vonnis Rechtbank Den Haag d.d. 21 maart 1990, rolnr. 98/6001
- f) memorie van grieven
- g) memorie van antwoord
- h) akte tot vermeerdering van eis
- i) antwoord-akte
- j) pleidooi zijdens eisers in appèl
- k) pleidooi zijdens de Staat in appèl
- l) arrest Hof Den Haag d.d. 26 september 1991, rolnr. 90/476
- m) cassatie-dagvaarding
- n) conclusie van antwoord in cassatie/incidenteel cassatieberoep
- o) pleidooi in cassatie zijdens de Staat
- p) schriftelijke toelichting in cassatie zijdens klagers
- q) conclusie Procureur-Generaal bij de Hoge Raad
- r) arrest Hoge Raad d.d. 22 januari 1993

VIII - LANGUE DE PROCÉDURE SOUHAITÉE
STATEMENT OF PREFERRED LANGUAGE

(Voir chapitre VIII de la notice explicative)
(See Part VIII of the Explanatory Note)

22. Je préfère recevoir la décision de la Commission en : anglais/français *
I prefer to receive the Commission's decision in : English/French *

Ik verzoek in deze procedure de Nederlandse taal te mogen gebruiken

IX - DÉCLARATION ET SIGNATURE
DECLARATION AND SIGNATURE

(Voir chapitre IX de la notice explicative)
(See Part IX of the Explanatory Note)

23. Je déclare en toute conscience et loyauté que les renseignements qui figurent sur la présente formule de requête sont exacts et je m'engage à respecter le caractère confidentiel de la procédure de la Commission.
I hereby declare that, to the best of my knowledge and belief, the information I have given in my application is correct and that I will respect the confidentiality of the Commission's proceedings.

24. ~~Je désire~~/je ne désire pas* garder l'anonymat à l'égard du public.
I ~~do~~/do not object* to my identity being disclosed.

Lieu/Place ~~Zeist~~..... Date/Date

.....
(Signature du requérant ou de son représentant)
(Signature of the applicant or his representative)

Sam. van Luttikhuisen
Koudebergweg 55
7351 TJ Hoenderloo

betreft: RvM

5 juli 1993

Beste Alie en Henk,

De klacht bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens heb ik inmiddels ingediend.

Het bijgaande persbericht heb ik naar een aantal kranten gestuurd en naar het ANP. Wie weet komt daar nog wat uit.

De petitie afwerken vóór het reces van de Tweede Kamer lukt me niet meer, dat moet dan maar na het reces. Per slot van rekening heeft Dalen nog een Kamerdebat over de zaak Rest van T. aan de Kamer beloofd na de uitspraak van de Hoge Raad en dat moet dan ook maar eens komen !

Bedankt voor het opnemen van het WCP-materiaal in de AP, het ziet er goed uit zo ! De bijgaande rekening heb ik betaald, want er is best veel geld nog binnengekomen voor deze zaak en dan kan jullie geld beter gereserveerd blijven voor de (directe) anti-fascistische strijd.

Ik heb ook de NN-redactie materiaal van het WCP toegestuurd, dat wachten we nu maar af.

vr. gr.

Nico

5-7-93

P E R S B E R I C H T

Oud-verzetssrijders en oorlogslachtoffers en hun organisaties dienen klacht in bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens

Naar aanleiding van de ontstane brede publieke onrust en verontwaardiging toen in 1986 van algemene bekendheid werd dat de weduwe Rost van Tonningen al jaren een pensioen genoot op basis van het Kamerlidmaatschap van haar echtgenoot, werd indertijd door de Minister van Binnenlandse Zaken een ambtelijke commissie ingesteld.

Deze kwam in juni 1986 tot de bevinding dat, welke morele bezwaren men ook mocht hebben tegen het Kamerlidpensioen van de zwarte weduwe, dit pensioen in elk geval juridisch op regelmatige en rechtmatige gronden was verstrekt, zodat het in strijd met de rechtszekerheid moest worden geacht om haar dit pensioen thans weer te ontnemen.

Dit vormde voor de regering aanleiding om tegen dit pensioen geen actie te ondernemen.

Juist ook omdat dit pensioen op een juridisch volkomen correcte basis zou berusten, strandde ook een initiatiefwetsontwerp vanuit de Tweede Kamer om het pensioen ongedaan te maken. Een meerderheid van de Tweede Kamer oordeelde dit een ongeoorloofde rechtsaantasting.

In 1989 startte daarop een aantal organisaties, verbonden met het voormalig verzet, tesamen met een aantal oud-verzetssrijders en oorlogslachtoffers een proces tegen de Staat, waarin juist de rechtmatigheid van deze pensioentoekenning ter discussie werd gesteld.

In september 1991 kwam daarop het Gerechtshof tot de volgende uitspraak:

BESLISSING

Het gerechtshof:

Vernietigt het vonnis waarvan beroep;

Verklaart voor recht dat de bij Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwnpensioenen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoekenning en deze herziening van het pensioen als onregelmatig en onrechtmatig moet worden aangemerkt.

Compenseert de proceskosten, in hier voege dat elke partij haar eigen kosten - zowel die van de eerste aanleg als die van het hoger beroep - dient te dragen.

Weliswaar werd dit arrest bij uitspraak van 22 januari j.l. door de Hoge Raad vernietigd, doch dit gebeurde op uitsluitend formele gronden.

Op de inhoudelijke vaststelling van het Hof dat het pensioen onrechtmatig en onregelmatig was toegekend, had deze uitspraak van de Hoge Raad geen betrekking.

Wat betreft de juridische aanspraak die de weduwe volgens de Staat op het pensioen terecht zou kunnen doen gelden, kwam de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad zelfs tot een oordeel dat nog een stap verder gaat dan het oordeel van het Hof. In zijn conclusie bij het arrest stelt hij :

12. Voor alle zekerheid wijs ik er nog op dat m.i. één van de klachten in het incidentele beroep gegrond is. Het is nl. de vraag of men niet moet aannemen dat de NSB-kamerleden niet konden aftreden omdat hun door de zuivering het mandaat als volksvertegenwoordiger was onttrokken.

Krachtens het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal van 2 aug. 1945 (Stb. F 131) maakten van dit tijdelijke orgaan deel uit de personen die op 10 mei 1940 kamerlid waren, met uitzondering van de categorieën personen genoemd in art. 3 lid 1. Daartoe behoorden degenen die, zoals Rost van Tonningen, door gedragingen of uitlatingen blijf hadden gegeven van een nationaal-socialistische geresgesteldheid (art. 3 lid 1 sub g). Een commissie onder voorzitterschap van de Vice-President van de Raad van State trad hier op als zuiveringscommissie (art. 3 lid 2). Er is geen twijfel mogelijk dat Rost, ware hij in leven gebleven, zou zijn weggezuiverd. Zie ook rapport ambtelijke werkgroep 1986 (prod. bij concl.v.antw.) p. 42. Uit het Besluit blijkt niet van welk tijdstip af het mandaat van het weggezuiverde kamerlid geacht moet worden tot een eind te zijn gekomen. Ook de latere Wet omtrent de voorlopige Staten-Generaal gaat er echter van uit dat dit mandaat niet meer gold (art. 2 lid 1 wet van 26 okt. 1945 Stb. F 241).

Bij de gewone zuivering, die niet op kamerleden van toepassing was maar wel op ambtenaren en enkele andere categorieën overheidsdienaren, o.a. de arbeidsontractanten en het personeel van de buitenlandse dienst en van de spoorwegen (en dus ook op Rost in zijn ambtelijke functies), gold aanvankelijk de regel dat de weggezuiverde persoon alle pensioenrechten verloor: art. 4 lid 5 Zuiveringsbesluit 1944 (Stb. F 14). Later werd deze regel enigszins verzacht; bij schorsing vervielen alle voordelen en rechten automatisch, maar bij het ontslag "kon" worden bepaald dat pensioenrechten vervielen: art. 5 lid 5 Zuiveringsbesluit 1945 (Stb. F 132). Het laatstgenoemde besluit werd ingevond na de dood van Rost van Tonningen.

Dit de samenhang tussen de gewone zuivering en die van kamerleden, die onder een apart regime vielen, dient men m.i. af te leiden dat ook weggezuiverde kamerleden hun pensioenrechten verloren. Dat het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal daar zelf niets over bepaalt, valt te verklaren uit de omstandigheid dat er destijds van werd uitgegaan dat NSB-kamerleden behoorden tot de top van het georganiseerde verraad in Nederland: hun wachtte daarom toepassing van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en het Besluit Vijandelijk Vermogen (resp. Stb. D 61 en F 133) - zij konden zowel het leven als hun vermogen erbij inschieten. Het zuiveringsregime moet als een eenheid worden gezien. Dat blijkt o.a. uit art. 2 lid 6 Zuiveringsbesluit 1944, bepalend dat de "staking van de uitoefening van de functie" (eerste stap in de zuivering, in afwachting van het ambtenarenrechtelijke ontslag) mede de staking van de uitoefening van andere

12. Voor alle zekerheid wijs ik er nog op dat m.i. één van de klachten in het incidentele beroep gegrond is. Het is nl. de vraag of men niet moet aannemen dat de NSB-kamerleden niet konden aftreden omdat hun door de zuivering het mandaat als volksvertegenwoordiger was ontnomen.

Krachtens het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal van 2 aug. 1945 (Stb. F 131) maakten van dit tijdelijke orgaan deel uit de personen die op 10 mei 1940 kamerlid waren, met uitzondering van de categorieën personen genoemd in art. 3 lid 1. Daartoe behoorden degenen die, zoals Rost van Tonningen, door gedragingen of uitlatingen blijf hadden gegeven van een nationaal-socialistische geestesgesteldheid (art. 3 lid 1 sub g). Een commissie onder voorzitterschap van de Vice-President van de Raad van State trad hier op als zuiveringscommissie (art. 3 lid 2). Er is geen twijfel mogelijk dat Rost, ware hij in leven gebleven, zou zijn weggezuiverd. Zie ook rapport ambtelijke werkgroep 1986 (prod. bij concl.v. antw.) p. 42. Dit het Besluit blijkt niet van welk tijdstip af het mandaat van het weggezuiverde kamerlid geacht moet worden tot een eind te zijn gekomen. Ook de latere Wet omtrent de voorlopige Staten-Generaal gaat er echter van uit dat dit mandaat niet meer gold (art. 2 lid 1 wet van 26 okt. 1945 Stb. F 241).

Bij de gewone zuivering, die niet op kamerleden van toepassing was maar wel op ambtenaren en enkele andere categorieën overheidsdienaren, o.a. de arbeidsontractanten en het personeel van de buitenlandse dienst en van de spoorwegen (en dus ook op Rost in zijn ambtelijke functies), gold aanvankelijk de regel dat de weggezuiverde persoon alle pensioenrechten verloor: art. 4 lid 5 Zuiveringsbesluit 1944 (Stb. F 14). Later werd deze regel enigszins verzacht; bij schorsing vervielen alle voordelen en rechten automatisch, maar bij het ontslag "knn" worden bepaald dat pensioenrechten vervielen: art. 5 lid 5 Zuiveringsbesluit 1945 (Stb. F 132). Het laatstgenoemde besluit werd ingevoerd na de dood van Rost van Tonningen.

Dit de samenhang tussen de gewone zuivering en die van kamerleden, die onder een apart regime vielen, dient men m.i. af te leiden dat ook weggezuiverde kamerleden hun pensioenrechten verloren. Dat het Besluit Tijdelijke Staten-Generaal daar zelf niets over bepaalt, valt te verklaren uit de omstandigheid dat er destijds van werd uitgegaan dat NSB-kamerleden behoorden tot de top van het georganiseerde verraad in Nederland; hun wachtte daarom toepassing van het Besluit, Buitengewoon Strafrecht en het Besluit Vijandelijk Vermogen (resp. Stb. D 61 en F 133) - zij konden zowel het leven als hun vermogen erbij inschieten. Het zuiveringsregime moet als een eenheid worden gezien. Dat blijkt o.a. uit art. 2 lid 6 Zuiveringsbesluit 1944, bepalend dat de "staking van de uitoefening van de functie" (eerste stap in de zuivering, in afwachting van het ambtenarenrechtelijke ontslag) mede de staking van de uitoefening van andere

door de betrokkene beklede openbare functies ten gevolge heeft, en ook uit het reeds genoemde art. 4 lid 5 van dit besluit, dat "alle" rechten op pensioen en "alle" rechten van de nagelaten betrekkingen door het ontslag laat vervallen - ongeacht of dat pensioen en die rechten gekoppeld waren aan de functie waaruit de betrokkene wordt ontslagen.

De consequenties van de zuivering konden de NSB-kamerleden m.i. niet ontlopen door zich aan berechting te onttrekken. Men kan niet aannemen dat Rost van Tonningen door zelfmoord zijn rechtspositie, en die van zijn rechtsverkrijgenden, kon verbeteren: dat zou indertijd, zoals de ambtelijke werkgroep het formuleert (p. 40), "een "absurd gevolg" zijn. Het moet er daarom voor worden gehouden dat Rost van Tonningen geen recht op pensioen had wegens zijn dienstjaren als kamerlid: voor zover hij al aanspraak kon maken op die hoedanigheid, waren alle pensioen-rechten hem ontnomen door de zuivering. Latere herberekeningen van ambts- en pensioenperioden, zoals die ingevolge de wet van 11 mei 1946 Stb. G 112, waren dus op hem niet van toepassing. Ook zijn weduwe heeft daarom geen recht op pensioen, zodat de litigieuze pensioenbesluiten ten onrechte tot stand zijn gekomen.

Dit impliceert dat alle rechterlijke instanties, welke tot op heden tot een inhoudelijk oordeel over de rechtmatigheid van het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen zijn gekomen, een voor de Staat vernietigend oordeel hebben geveld: de Staat verdedigt ten onrechte dat de weduwe althans juridisch gesproken terecht een pensioen is toegekend. Op het pensioen dat zij nu heeft, heeft zij geen recht.

Daarmee is naar onze mening voldoende vastgesteld dat de opvatting die de Minister van Binnenlandse Zaken, in het voetspoor van het rapport van de ambtelijke werkgroep van 1986 verdedigt, namelijk dat de pensioenbesluiten, hoe men daar verder ook over denkt, in elk geval juridisch correct zijn genomen, zodat het in strijd met de rechtszekerheid en de rechtsstaatsgedachte zou zijn om haar dit pensioen nu weer te ontnemen, onjuist en onhoudbaar is.

De Tweede en Eerste Kamer zijn derhalve in 1986 door de Minister van Binnenlandse Zaken onjuist geïnformeerd.

Nu ook door rechterlijke instanties is vastgesteld en bevestigd dat het pensioen op juridisch ondeugdelijke gronden berust en de weduwe daar juridisch gesproken geen recht op kon doen gelden, kan ook niet langer gesteld worden dat het ongedaan maken van deze pensioenuitkering de rechtszekerheid zou aantasten.

Indien een burger jarenlang ten onrechte een sociale uitkering geniet, kan hij/zij zich immers ook niet op de rechtszekerheid beroepen als aan deze uitkering een einde dreigt te worden gemaakt, zodra aan het licht komt dat deze uitkering hem/haar eigenlijk niet toekomt !

Zo ook in het geval van het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen.

Na het Kamerreces zullen dan ook een tiental organisaties van het verzet en van oorlogsslachtoffers zich met een verzoekschrift opnieuw tot de Tweede Kamer wenden om te bewerkstelligen dat politieke konsekwenties worden vastgeknoopt aan het feit dat Kamer indertijd over het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen door de Minister van Binnenlandse Zaken onjuist is

geïnformeerd.

Daarnaast is thans ook (d.d. heden) een klacht ingediend bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens.

Deze klacht richt zich tegen het volgende.

In het proces tegen het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen hebben de eisers onder meer gevorderd dat de rechter de Staat zou verbieden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat de pensioenbesluiten met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand zijn gekomen en dat daarbij de (toenmalige) wetten zijn geëerbiedigd.

De Hoge Raad wees deze vordering af met het curieuze argument dat een dergelijk verbod niet voor toewijzing in aanmerking kon komen, aangezien het recht van vrije meningsuiting hierbij in het geding zou zijn.

Letterlijk overwoog de Hoge Raad in dit verband :

"Het gaat hier om een mening over een rechtsvraag waarbij de " "Stichting c.s. niet onmiddellijk zijn betrokken, te weten de " "vraag of de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevrouw Rost " "van Tonningen op zichzelf regelmatig genomen zijn. De regering" "heeft deze mening, naar de Stichting c.s. in ander verband " "zelf beklemtonen, uitgesproken in een openbaar debat over een " "publieke zaak. Het zowel in de Grondwet als in internationale " "verdragen neergelegde recht op vrijheid van meningsuiting, " "waarop ook de regering aanspraak heeft, brengt mede dat de " "Staat dan niet in rechte kan worden aangesproken op grond van " "de stelling dat de door de regering aldus uitgesproken mening " "onjuist is. "

De Hoge Raad is dus kennelijk van oordeel dat de Staat (in casu de Minister van Binnenlandse Zaken) zich hier op het recht van vrije meningsuiting kan beroepen om een bepaald standpunt in te nemen, juist of niet.

Dat klinkt weliswaar konsekwent, liberaal en democratisch, maar getuigt in feite van een volstrekt verkeerde interpretatie van het recht op vrije meningsuiting, zoals het ook in artikel 10 van het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens in neergelegd.

De Staat heeft zich dan ook geenszins op het recht van vrije meningsuiting beroepen om deze vordering af te weren.

De kern van de zaak is of ook de regering bij haar uitlatingen in politieke aangelegenheden zich op de vrijheid van meningsuiting kan beroepen.

De eisers in het proces tegen het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen verwerpen de door de Hoge Raad tot uitdrukking gebrachte opvatting en zijn van mening dat hier aan het verdragsrecht van vrije meningsuiting een onjuiste toepassing wordt gegeven en dat hier dit recht in feite wordt misbruikt.

Als klacht bij de Europese Commissie voor de rechten van de mens is dan ook

geformuleerd:

"Ten onrechte heeft de Hoge Raad aangenomen dat art. 10 E.V. ook de strekking heeft om de Staat vrijheid van meningsuiting te waarborgen. Deze aanname is onjuist. Het gaat hier om een grondrecht dat burgers bescherming biedt tegen de Staat en niet - omgekeerd - door de Staat jegens zijn burgers kan worden ingeroepen. Het standpunt van de Hoge Raad brengt mee, dat het de Staat met een beroep op art. 10 E.V. zou vrij staan om, zonder mogelijkheid van rechterlijke tussenkomst, zijn burgers te desinformereren en te misleiden, geschiedvervalsing te plegen, corruptie, machtsmisbruik en overheidsmisdaden te ontkennen, verhullen of zelfs brutaalweg goed te praten, wetten en rechtsregels opzettelijk in zijn voordeel te misinterpreteren, etc. In feite wordt daarmee de sterke staat in de steigers gezet. In plaats van de rechtsstaat te versterken, betekent de interpretatie die de Hoge Raad op dit punt aan de vrijheid van meningsuiting geeft, dat hiermee de bijl aan de wortels van de rechtsstaat wordt gelegd. "

namens de Stichting Herwaardering Pensioenen
NSB-Kamerleden, de Vereniging van Anti-Fascis-
tische oud-Verzetsstrijders Nederland, Bond
van Anti-Fascisten en 35 natuurlijke personen

N.M.P. Steijnen

mr. N.M.P. Steijnen
Couwenhoven 52-05
3703 ER Zeist
03404-56867

advocaat-gemachtigde

Zeist, 5 juli 1993

COMMISSION EUROPEENNE
DES
DROITS DE L'HOMME

CONSEIL DE L'EUROPE
STRASBOURG

EUROPESE COMMISSIE VOOR
DE RECHTEN VAN DE MENS

Raad van Europa - Straatsburg

EUROPEAN COMMISSION
OF
HUMAN RIGHTS

COUNCIL OF EUROPE
STRASBOURG

HR
KT/jg

8 juli 1993

PG 5119

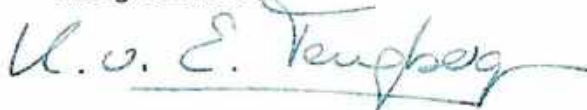
Geachte Heer Steijnen,

Hierbij bevestig ik de ontvangst van Uw verzoekschrift d.d. 30 juni 1993 en bijgesloten documenten waaruit blijkt dat U namens S. Zwart-Goolooze en 36 andere natuurlijke personen een verzoekschrift tegen Nederland wenst in te dienen onder artikel 25 van de Conventie.

Uit de door U overgelegde stukken blijkt echter niet duidelijk of S. Zwart-Goolooze en de 36 andere verzoekers de status van "slachtoffer" in de zin van artikel 25 van de Conventie zijn, daar het besluit dat zij voor de Nederlandse rechter hebben aangevochten een derde betreft. Daarom verzoek ik U mij toe te lichten op welke grond de 37 verzoekers het slachtoffer menen te zijn van de beweerdelijke schendingen van de Conventie.

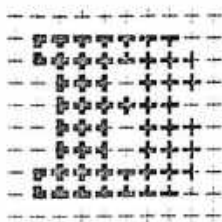
Het verzoekschrift zal om genoemde reden niet geregistreerd worden en aan de Commissie voorgelegd worden.

Hoogachtend,

K. van Ebbenhorst Tengbergen
voor de Secretaris van de Europese
Commissie voor de Rechten van de Mens

De Heer N.M.P. STEIJNEN
Advocaat en Procureur
Couwenhoven 52-05
NL - 3703 ER ZEIST

Aan
De Voorzitter van de AFVN
De heer A. van Luttikhuizen
Postbus 1
7350 AA Hoenderloo

Bijlagen

Uw kenmerk

Ons kenmerk
CW93/U774

Datum
9 juli 1993

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer
070-3026802

Onderwerp

Departementsonderdeel
CZW

Geachte heer Van Luttikhuizen,

Op 4 mei jl. heb ik u toegezegd om de uitspraak van de Hoge Raad in de zaak Rost van Tonningen op een ook voor een leek begrijpelijke wijze uiteen te zetten. Dat blijkt nog niet zo gemakkelijk te zijn. De reden daarvoor is dat vereenvoudiging kan leiden tot het weglaten van nuances, die toch van belang zijn voor het op de juiste waarde schatten van de uitspraak. Ik wil er dan ook uitdrukkelijk op wijzen, dat de onderstaande samenvatting van de uitspraak van de Hoge Raad geheel voor mijn rekening komt; de Hoge Raad heeft gesproken, zoals hij heeft gesproken.

De Hoge Raad beantwoordt in zijn uitspraak op grond van de tot dan toe gevoerde procedure twee vragen:

1. Kan de stichting aan de rechter vragen om te verklaren, dat de toekenning van het pensioen door de Nederlandse Staat aan de weduwe Rost van Tonningen niet in de haak was?

Bij een pensioenverhouding zijn slechts twee rechtstreeks betrokkenen: nl. de instantie die het pensioen uitkeert en degene die het pensioen krijgt. Volgens de Hoge Raad kan een verklaring dat een bepaalde handeling wel of niet rechtmatig is alleen maar door een dergelijke rechtstreeks betrokkene worden gevraagd. In dit geval is het verzoek om zo'n verklaring niet afkomstig van een rechtstreeks betrokkene, maar van anderen. Daarom wordt de uitspraak (arrest) van het Hof vernietigd. Wat er niet met zoveel woorden staat, maar wat ik er wel in lees is, dat de Hoge Raad vindt, dat een burger geen oordeel moet kunnen verkrijgen van een rechter over een zaak waar die burger juridisch gezien buiten staat.

2. Kan aan de Staat worden verboden in het openbaar te stellen dat de pensioentoekenning en de herziening ervan geheel overeenkomstig de (toenmalig) geldende wetten en het (toenmalig) geldend recht zijn geschied?

De Hoge Raad meent dat een dergelijk verbod evenmin mogelijk is. Het gaat hier om een mening over een rechtsvraag. Zowel de Nederlandse Grondwet als internationale mensenrechtenverdragen waarin het recht op vrije meningsuiting is neergelegd, brengen mee dat je iemand niet voor de rechter kunt dagen op grond van het feit, dat hij een mening verkondigt, waarmee je het niet eens bent. Dit geldt naar de opvatting van de Hoge Raad ook voor de door de regering verkondigde standpunten in een openbaar debat over een publieke zaak zoals in dit geval de discussie over de toekenning van het pensioen aan de weduwe. Daarbij is in beginsel niet van belang of een ingenomen standpunt voor anderen aanstootgevend of zelfs schokkend zou zijn.

De Hoge Raad laat het bij bovenstaande punten en spreekt zich niet uit - en kan dat ook niet gelet op het bovenstaande - over de inhoudelijke vraag of de pensioenbeslissingen ten aanzien van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig waren.

Ik hoop dat ik door bovenstaande samenvatting u wat meer duidelijkheid over de uitspraak van de Hoge Raad heb kunnen bieden.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

C.I. Dales

Europese Commissie voor de Rechten van de Mens
t.a.v. de heer K. van Ebbenhorst Tengbergen
Conseil de l'Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
FRANCE

betreft: Alacht S. Zwart-Goulooze e.a./Staat
der Nederlanden d.d. 30 juni 1993

datum 14 juli 1993

Geachte heer van Ebbenhorst Tengbergen,

In vervolg op het bovenvermelde verzoekschrift van 30 juni j.l. van S. Zwart-Goulooze en 36 anderen, waarvan de ontvangst door u wordt bevestigd bij brief van 8 juli j.l., ga ik gerne nog nader in op de kwestie van het slachtoffer-schap van de betrokken verzoekers in de zin van art. 25 van de Conventie.

Allereerst dient dan benadrukt te worden dat verzoekers niet voor de Nederlandse rechter enig besluit betreffende een derde hebben aangevochten. Zo hebben zij geenszins voor de Nederlandse rechter gevorderd dat de Nederlandse Staat enige wijziging zou aanbrengen in de tussen de Nederlandse Staat en de weduwe bestaande relatie van pensioenverstrekker en - ontvanger en evenmin in de daartoe indertijd getroffen besluiten.

Grondslag voor de vorderingen voor de Nederlandse rechter vormen dan ook niet deze pensioenbesluiten met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen of de daaruit voortvloeiende uitkeringsrelatie tussen de Nederlandse Staat en de weduwe, maar - voor zover in casu relevant - de onrechtmatige daad die de Nederlandse Staat jegens de verzoekers begaat door te weigeren op te houden in het openbaar het standpunt in te nemen dat pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen.

Het is het - al of niet fictieve - besluit tot weigering om op te houden met het in het openbaar innemen van dit standpunt dat verzoekers voor de Nederlandse rechter hebben aangevochten, en dat besluit betreft uitsluitend de rechtsrelatie tussen de Staat en verzoekers zelf, en wel een rechtsrelatie o.g.v. onrechtmatige daad. En dus niet een derde.

Van onrechtmatig handelen is in casu sprake, omdat de Staat door deze weigering om op te houden met in het openbaar het standpunt in te nemen dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen, aan de verzoekers als verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers ernstige psychische schade toebrengt, zoals ook in het arrest van het Gerechtshof te Den Haag bewezen wordt geacht.

Na alsus te hebben vastgesteld dat, anders dan wellicht op het eerste gezicht lijkt, verzoekers voor de Nederlandse rechter geen besluit hebben aangevochten dat een derde betreft, doch - voor zover in casu relevant - uitsluitend een onrechtmatig handelen van de Nederlandse Staat jegens henzelf, doordat de Staat, ten detrimente van hen, verzoekers, niet wenst af te zien van het in

het openbaar innemen van het standpunt dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen, welk (fictief) besluit rechtstreeks en uitsluitend de rechtsrelatie Staat-verzoekers o.g.v. onrechtmatige daad betreft, wil ik thans gaarne nader in gaan op uw verzoek om toe te lichten op welke grond verzoekers het slachtoffer zijn van de gestelde schendingen van de Conventie.

De Hoge Raad der Nederlanden heeft de vordering om de Nederlandse Staat om te verbieden nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen, zonder dat daarop door de Staat in processu een beroep was gedaan of een en ander zelfs eerder in rechte aan de orde was geweest, afgewezen onder verwijzing naar de vrijheid van meningsuiting van met name ook art. 10 E.V.

Ausdoende zijn op de eerder in het verzoekschrift aangegeven wijze de artikelen 10 en 6 van de Conventie geschonden, c.q. is aan deze artikelen een verkeerde toepassing gegeven.

Door deze schendingen worden verzoekers gedupeerd, nu als gevolg van een verkeerde interpretatie door de Hoge Raad der Nederlanden van art. 10 van de Conventie hun vordering tot een verbod aan de Staat der Nederlanden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen is afgewezen en zij mitsdien niet alleen in hun processuele belang worden geschaad, maar ook voortgezette psychische schade lijden, terwijl ook nog schending van art. 6 van de Conventie heeft plaatsgevonden op de al in het verzoekschrift aangegeven wijze.

Ik verzoek u dan ook nadrukkelijk het verzoekschrift met bijlagen aan de Commissie voor te leggen.

Hoogachtend,

R.M.P. Steijnen

advocaat-gemachtigde

Mr. N.M.P. Steijnen

Advocaat en Prokureur
Couwenhoven 52-05
3703 ER Zeist
tel. 03404 - 5 68 67

Europese Commissie voor de Rechten van de Mens
t.a.v. de heer K. van Ebbenhorst Tengbergen
Conseil de l'Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
FRANCE

betreft: klacht S. Zwart-Goolooze e.a./Staat
der Nederlanden d.d. 30 juni 1993

datum 14 juli 1993

Geachte heer van Ebbenhorst Tengbergen,

In vervolg op het bovenvermelde verzoekschrift van 30 juni j.l. van S. Zwart-Goolooze en 36 anderen, waarvan de ontvangst door u wordt bevestigd bij brief van 8 juli j.l., ga ik gaarne nog nader in op de kwestie van het slachtoffer-schap van de betrokken verzoekers in de zin van art. 25 van de Conventie.

Allereerst dient dan benadrukt te worden dat verzoekers niet voor de Nederlandse rechter enig besluit betreffende een derde hebben aangevochten.

Zo hebben zij geenszins voor de Nederlandse rechter gevorderd dat de Nederlandse Staat enige wijziging zou aanbrengen in de tussen de Nederlandse Staat en de weduwe bestaande relatie van pensioenverstrekker en - ontvangster en evenmin in de daartoe indertijd getroffen besluiten.

Grondslag voor de vorderingen voor de Nederlandse rechter vormden dan ook niet deze pensioenbesluiten met betrekking tot de weduwe Rost van Tonningen of de daaruit voortvloeiende uitkeringsrelatie tussen de Nederlandse Staat en de weduwe, maar - voor zover in casu relevant - de onrechtmatige daad die de Nederlandse Staat jegens de verzoekers begaat door te weigeren op te houden in het openbaar het standpunt in te nemen dat het pensioen van de weduwe Rost van T. rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen.

Het is het - al of niet fictieve - besluit tot weigering om op te houden met het in het openbaar innemen van dit standpunt dat verzoekers voor de Nederlandse rechter hebben aangevochten, en dat besluit betreft uitsluitend de rechtsrelatie tussen de Staat en verzoekers zelf, en wel een rechtsrelatie o.g.v. onrechtmatige daad. En dus niet een derde.

Van onrechtmatig handelen is in casu sprake, omdat de Staat door deze weigering om op te houden met in het openbaar het standpunt in te nemen dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen, aan de verzoekers als verzetsstrijders en oorlogsslachtoffers ernstige psychische schade toebrengt, zoals ook in het arrest van het Gerechtshof te Den Haag bewezen wordt geacht.

Na aldus te hebben vastgesteld dat, anders dan wellicht op het eerste gezicht lijkt, verzoekers voor de Nederlandse rechter geen besluit hebben aangevochten dat een derde betreft, doch - voor zover in casu relevant - uitsluitend een onrechtmatig handelen van de Nederlandse Staat jegens henzelf, doordat de Staat, ten detrimente van hen, verzoekers, niet wenst af te zien van het in

Rabobank Zeist,
rekeningnr. 37.52.38.832
gironummer Rabobank: 21 71 31

ptt post
Zorgvuldig bewaren

Verzendbewijs
van een aangetekende postzending

R-nummer: 462
De gegevens moeten door de afzender met inkt worden ingevuld. Wijzigingen maken de inschrijving ongeldig.

Naam geadresseerde: Europese Commissie voor de Rechten v.d. Mens
Postcode en plaats van bestemming: Strasbourg Cedex France
Aangegeven waarde: Remboursbedrag

Verzendkosten: 8,50
Gewicht: 15 gr
Aangenomen door: [handtekening]

Dagtekeningstempel: 14 JUL 93-17

P 2201 - 33068

het openbaar innemen van het standpunt dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen, welk (fictief) besluit rechtstreeks en uitsluitend de rechtsrelatie Staat-verzoekers o.g.v. onrechtmatige daad betreft, wil ik thans gaarne nader in gaan op uw verzoek om toe te lichten op welke grond verzoekers het slachtoffer zijn van de gestelde schendingen van de Conventie.

De Hoge Raad der Nederlanden heeft de vordering om de Nederlandse Staat om te verbieden nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen, zonder dat daarop door de Staat in processu een beroep was gedaan of een en ander zelfs eerder in rechte aan de orde was geweest, afgewezen onder verwijzing naar de vrijheid van meningsuiting van met name ook art. 10 E.V.

Dusdoende zijn op de eerder in het verzoekschrift aangegeven wijze de artikelen 10 en 6 van de Conventie geschonden, c.q. is aan deze artikelen een verkeerde toepassing gegeven.

Door deze schendingen worden verzoekers gedupeerd, nu als gevolg van een verkeerde interpretatie door de Hoge Raad der Nederlanden van art. 10 van de Conventie hun vordering tot een verbod aan de Staat der Nederlanden om nog langer in het openbaar het standpunt in te nemen dat het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen rechtmatig en regelmatig tot stand is gekomen is afgewezen en zij mitsdien niet alleen in hun processuele belang worden geschaad, maar ook voortgezette psychische schade lijden, terwijl ook nog schending van art. 6 van de Conventie heeft plaatsgevonden op de al in het verzoekschrift aangegeven wijze.

Ik verzoek u dan ook nadrukkelijk het verzoekschrift met bijlagen aan de Commissie voor te leggen.

Hoogachtend,

N.M.P. Steijnen

advocaat-gemachtigde

ptt post Zorgvuldig bewaren

Verzendbewijs
van een aangetekende postzending

R-nummer 462

Naam geadresseerde Europese Commissie voor de Rechten v.d. mens

Postcode en plaats van bestemming Strasbourg Cedex France

Aangegeven waarde Remboursbedrag

Verzendkosten 0.50

Gewicht 15 gr

Aangenomen door [handtekening]

Dagtekeningstempel
14 JUL 93-17
2

P 2201 - 33068

COMMISSION EUROPEENNE
DES
DROITS DE L'HOMME

CONSEIL DE L'EUROPE
STRASBOURG

EUROPESE COMMISSIE VOOR
DE RECHTEN VAN DE MENS

Raad van Europa - Straatsburg

EUROPEAN COMMISSION
OF
HUMAN RIGHTS

COUNCIL OF EUROPE
STRASBOURG

HR
NM/KT/jg

22 juli 1993

PG 5119

Geachte Heer Steijnen,

Ik bevestig de ontvangst van uw brief van 14 juli 1993 waarin U aanvullende informatie met betrekking tot de klacht van uw cliënten S. Zwart-Goulooze e.a. verstrekt.

Op grond van algemene instructies van de Commissie dien ik uw aandacht te vestigen op eventuele gebreken in uw verzoekschrift.

Ten eerste wijs ik U erop dat de Commissie geen hogere beroepsinstantie is in de zin dat zij niet bevoegd is om kennis te nemen van verzoekschriften waarin beweerd wordt dat de nationale rechter het nationale recht niet op de juiste wijze heeft toegepast. Zij kan slechts klachten onderzoeken waarin wordt beweerd dat de autoriteiten, inclusief de rechterlijke instanties, één of meerdere van de door de Conventie gegarandeerde rechten hebben geschonden.

Voorzover uw cliënten zich beroepen op Artikel 6 van de Conventie, attendeer ik U op het feit dat dit Artikel betrekking heeft op procedures waarbij het gaat om een vaststelling van burgerlijke rechten en verplichtingen danwel een bepaling van de gegrondheid van een ingestelde strafvervolgning. Het is voorts nog onduidelijk op welke gronden uw cliënten van mening zijn dat de procedure, welke ten grondslag ligt aan uw verzoekschrift, hun burgerlijke rechten en verplichtingen heeft bepaald.

./.

Mr. N.M.P. STEIJNEN
Advocaat en Prokureur
Couwenhoven 52-05
NL - 3703 ER ZEIST

Met betrekking tot de klacht van uw cliënten onder Artikel 10 van de Conventie is het, ondanks uw aanvulling, niet duidelijk op welke gronden uw cliënten van mening zijn dat hun rechten onder Artikel 10 van de Conventie zijn geschonden, m.a.w. op welke wijze zij het slachtoffer menen te zijn van een inbreuk door de Nederlandse autoriteiten op hun recht op vrijheid van meningsuiting zonder dat deze inbreuk gerechtvaardigd kan worden geacht onder lid 2 van dit Artikel.

Een verzoekschrift zal om genoemde reden derhalve weinig kans van slagen hebben. Behoudens tegenbericht uwerzijds zal ik derhalve niet overgaan tot registratie van uw verzoekschrift.

Hoogachtend,

K. van Ebbenhorst Tengbergen
voor de Secretaris van de Europese
Commissie voor de Rechten van de Mens

Verzendbewijs

van een aangetekende postzending

R-nummer

693

De gegevens moeten door de afzender met inkt worden ingevuld. Wijzigingen maken de inschrijving ongeldig.

Naam geadresseerde

Europese Commissie v.d. Rechten

v.d. mens K. v. Ebbenhorst

Postcode en plaats van bestemming Tengbergen

Strasbourg Cedex France

Aangegeven waarde

Remboursbedrag

Verzendkosten

2,50

Gewicht

150g

Aangenomen door

[Handwritten signature]

Dagtekeningstempel

12 AUG 93-17

P 2201 - 33068

Europese Commissie voor de Rechten van de Mens
t.a.v. de heer K. van Ebbenhorst Tengbergen
Conseil de l'Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
France

betreft: klacht J. Swart-Gouloze e.a. / Staat
der Nederlanden d.d. 30 juni 1993

12 augustus 1993

Geachte heer van Ebbenhorst Tengbergen,

In reactie op uw brief van 22 juli j.l. verwijs ik u naar het eerder tot uitdrukking gebrachte standpunt dat door de Hoge Raad in de bestreden uitspraak aan het gestelde in artikel 10 van de Conventie een verkeerde toepassing is gegeven, waardoor verzoekers zijn gedupeerd. Er is dus geen sprake van dat erover geklaagd zou worden dat de nationale rechter het nationale recht niet op juiste wijze heeft toegepast. Geklaagd wordt dat de hoogste Nederlandse rechterlijke instantie dusdoende, ten detriments van mijn klagers, aan art. 10 van de Conventie een verkeerde toepassing heeft gegeven.

Voorts hebben klagers gesteld in de voor de nationale rechterlijke instanties gevoerde procedures dat het vasthouden door de Staat aan de stel ingname dat de in het geding zijnde pensioenbesluiten rechtmatig tot stand zijn gekomen onrechtmatig is jegens cliënten (het Hof te 's-Gravenhage dacht er kennelijk niet zo over). De Hoge Raad stelde hier tegenover dat de vrijheid van meningsuiting in de zin van art. 10 Conventie, die in casu ook aan de Staat zou toekomen, zou meebrengen dat de vordering om de Staat te verbieden nog langer in het openbaar het gewraakte standpunt in te nemen, niet kan worden toegewezen. Aldus is hier tenminste sprake van botsende rechtsnormen: namelijk een botsing van de gestelde vrijheid van meningsuiting onder de werking van art. 10 Conventie met de gestelde onrechtmatigheid.

Op grond van deze botsing van rechtsnormen had de Hoge Raad, op voet van het bepaalde in het tweede lid van art. 10 Conventie, tenminste behoren te onderzoeken of er in casu een bij de wet voorziene beperking zou moeten worden aangenomen voor wat betreft de uitoefening van dit recht op vrije meningsuiting. Door te verzuimen om te onderzoeken of er voor de Staat in casu beperkingen zouden gelden om het gewraakte publieke standpunt tot uitdrukking te brengen en deswege in het arrest op dit punt dan ook geen enkele beperking tot uitdrukking te brengen, heeft de Hoge Raad aan art. 10, met name het tweede lid, onjuist toegepast.

Door deze positie in te nemen, heeft de Hoge Raad miskend dat ook voor de Staat in casu het door art. 10 van de Conventie beschermde recht van vrije meningsuiting - indien dat al door de Staat zou kunnen worden ingeroepen - ook voor de Staat in elk geval geen absoluut geldend recht is.

Door te verzuimen een onderzoek in te stellen naar de eventuele toepasselijkheid van het gestelde in het tweede lid van art. 10 van de Conventie is er

sprake van een "error of law and fact by domestic court, involving a violation of art. 10 of the Convention", zodat de Europese Commissie voorde rechten van de mens op dit punt bevoegd is tot een oordeel.

Ten aanzien van de toepasselijkheid van art6 van de Conventie het volgende. Door zelf de zaak af te doen, daarbij aan het beweerde in het geding zijn van de vrijheid van meningsuiting een beslissend gewicht toekennend zonder dat hierover in rechte enige juridische discussie mogelijk was, is er geen sprake geweest van een faire procedure.

Nu door de Staat immers geen beroep was gedaan op de vrijheid van meningsuiting zijn klagers in de gevoerde procedures niet in de gelegenheid geweest om enig standpunt met betrekking tot de toepasselijkheid van de vrijheid van meningsuiting voor de onderhavige kwestie in rechte tot uitdrukking te brengen. Zodat hoor en wederhoor hieromtrent geen kans geeft gehad.

Ik verzoek u dan ook om zo spoedig mogelijk alsnog over te gaan tot registratie van het verzoekschrift.

Hoogachtend,

mr. N.W.P. Steijnen

COMMISSION EUROPEENNE
DES
DROITS DE L'HOMME

CONSEIL DE L'EUROPE
STRASBOURG

EUROPEAN COMMISSION
OF
HUMAN RIGHTS

COUNCIL OF EUROPE
STRASBOURG

EUROPESE COMMISSIE VOOR
DE RECHTEN VAN DE MENS

Raad van Europa - Straatsburg

HR
NM/md

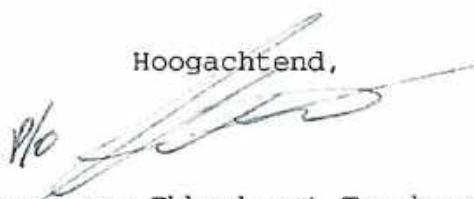
Straatsburg, 19 augustus 1993

PG 5119

Geachte heer Steijnen,

In antwoord op uw brief van 12 augustus, waarin U de Commissie vraagt om registratie van het verzoekschrift van S. Zwart- Goolooze en anderen, deel ik U mede dat ik tot registratie van dit verzoekschrift zal overgaan zodra ik het, van een handtekening voorziene, verzoekschrift en de vereiste ingevulde en ondertekende machtigingsformulieren retour zal hebben ontvangen.

Hoogachtend,

Karen van Ebbenhorst Tengbergen
voor de Secretaris van de Europese
Commissie voor de Rechten van de Mens

Bijlagen : - Verzoekschrift
- Machtigingsformulier

Mr. N.M.P. STEIJNEN
Advocaat en Prokureur
Couwenhoven 52-05
NL - 3703 ER ZEIST

Mr. N.M.P. Steijnen

Advocaat en Procureur
Courvençhoven 52 05
3703 LR Zeist
tel 03101 56862

de Penningmeester van de
Stichting Herwaardering Pensioenen
NSB-Kamerleden
Postbus 5
7350 AA HOENDERLOO
t.a.v. de heer Glas

betreft: declaratie cassatieprocedure
Rost van Tonningen

datum 31 augustus 1993

Geachte heer Glas,

Hierbij treft u aan mijn declaratie inzake de cassatieprocedure Rost van Tonningen.

Zoals u bekend hebben wij een modus kunnen vinden om het werken met een cassatieadvocaat te vermijden. Gelet op het beschikbare budget zou dit voor deze zeer omvangrijke en uiterst gecompliceerde zaak onbetaalbaar zijn geweest. Wij hebben derhalve met een cassatieadvies van een cassatieadvocaat kunnen volstaan en overigens de cassatiewerkzaamheden, in samenspel met de procureur, in eigen beheer uitgevoerd.

Aan deze cassatiezaak is door mij in totaal 120 uur besteed.

D E C L A R A T I E

Honorarium	f 31.800,-
120 uur à f 265,-	
kantoorkosten	f 1.375,-
	f 33.175,-
BTW 18,5%	f 6.137,37
griffierecht	f 300,-
reis- en verblijfkosten	f 600,-
	<u>f 40.212,37</u>

Gelieve betalingen te verrichten op giro 972992 van de Stichting Steunfonds Juridische Hulp te Zeist.

Robobank Zeist
rekeningnr. 375238832
gironummer Robobank 217131

Stichting Herwaardering Pensioenen NSB - Kamerleden

Postbus 5
7350 AA Hoenderloo
Tel. 05768-1258
Bank; Rabobank Hoenderloo
nr. 33.67.69.385
Postbanknr. 5914957

Zeist, 31 augustus 1993

Redactie Algemeen Dagblad
t.a.v. de heer Theo Gerritse
Postbus 8983
3009 TC Rotterdam

Geachte heer Gerritse,

Uw artikel over het testament van Rost van Tonningen in het AD van vrijdag 27 augustus is door mij als advocaat in het proces inzake de rechtmatigheid van het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen en door mijn cliënten in dit verband met grote belangstelling gelezen.

Niet helemaal juist is de aanspraak van Barnouw dat het testament van RvT niet eerder zou zijn gepubliceerd. In Duitsland circuleert al jaren een Duitse versie hiervan onder de titel "Holland und das Deutsche Reich 1933-1945, das politische Testament von Dr. Meinoud Marinus Rost van Tonningen - Ermordet am 6. Juni 1945 in Den Haag", uitgegeven door de ongetwijfeld louché uitgeverij "Eidgenoss" in Winterthur. Een kopie hiervan treft u hierbij aan.

Het testament van Rost van Tonningen brengt nieuwe feiten aan het licht die van betekenis zijn voor de beoordeling van de vraag of de weduwe Rost van Tonningen terecht het pensioen ontvangt dat zij nu ontvangt en die ten tijde van de herbeoordeling die in 1986 door de minister van binnenlandse zaken is gemaakt niet bekend waren en dus ook niet zijn meegewogen.

Wellicht de interessantste passage, tevens die met de meeste politieke implicaties, is in dit verband de zin op blz. 21 :

"Ich betrachte meine politische Aufgabe in den Niederlanden als beendet und meldete mich im März 1941 freiwillig zum Dienst bei der SS."

Dat laatste werd hem, zo blijkt uit het vervolg, door Seyss-Inquart en Himmler zelf geweigerd. Van de SS-top moest hij de Nederlandse financiën en economie in het Grootduitse Rijk gaan integreren, o.a. als President van de Nederlandse Bank.

Blijft echter over dat RvT uiterlijk maart 1941 kennelijk zijn taak in de Nederlandse politiek als beëindigd beschouwde.

Dat impliceert dat hij zich na maart 1941 ook niet langer als Kamerlid beschouwde en zich nadien ook niet langer gebonden kon achten aan het mandaat van zijn kiezers. Hij heeft met andere woorden het mandaat als Kamerlid, voor zover hij dat na de Duitse inval nog had, na maart 1941 in elk geval laten vallen.

Dat brengt mee dat de pensioenbeschikking m.b.t. de weduwe RvT van 1950, waarin ervan wordt uitgegaan dat zij weduwe is van een in actieve dienst overleden Kamerlid ook alleen al op die grond fout is. Ook de ambtelijke werkgroep van het ministerie van BiZa, die in 1986 een onderzoek instelde naar de rechtmatigheid van het pensioen en daarover rapport uitbracht

(het gaat in copie hierbij), was tot de conclusie gekomen dat dit niet juist kon zijn, omdat RvT in 1944 daadwerkelijk tot de SS was toegetreden en daarmee zijn Nederlandschap had verloren, en dus ook zijn Kamerlidmaatschap.

Maar door de ambtelijke werkgroep wordt in het rapport gesteld dat dit er niet veel toe doet, aangezien zij dan in elk geval moet worden beschouwd als een weduwe van een gewezen Kamerlid, die in elk geval tot 15 september 1945 Kamerlid zou zijn geweest. (Dit was het einde van de mandaatsperiode voor degenen die, zoals RvT, in 1937 tot Kamerlid waren gekozen.)

Maar ook dat blijkt nu, op gezag van RvT zelf, een onjuiste opvatting. RvT kan immers, gelet op deze uittaling in zijn testament, hooguit als Kamerlid gelden tot maart 1941. Daarna heeft hij dit mandaat laten vallen. En voor de hoogte van het pensioen waarop de weduwe aanspraak zou mogen maken, maakt het groot verschil of RvT als Kamerlid beschouwd wordt tot 15 september 1941 of maar tot maart 1941.

Als hij zijn mandaat al in maart 1941 heeft laten vallen, dan heeft zijn weduwe alleen al daarom in elk geval geen recht op de diensttijddoortelling die in 1956 heeft plaatsgevonden, op grond waarvan de diensttijd van RvT voor de pensioenberekening werd vermeerderd met 13½ jaar.

De ambtelijke werkgroep is er in het rapport daarentegen vanuit gegaan, onbekend met het standpunt van RvT zelf, dat het mandaat van RvT na 15 sept. 1941 als verlengd zou moeten worden beschouwd, dan wel dat hij in elk geval geacht moet worden Kamerlid te zijn gebleven tot het einde van zijn zittingstermijn op 15 september 1941.

De wet van 1 augustus 1956 kende alleen pensioenverhoging toe aan weduwen van Kamerleden overleden in een periode gelijk aan en aansluitend op het tijdvak waarin het echtgenoten Kamerlid waren geweest. Wordt RvT dus als Kamerlid beschouwd tot tenminste 15 september 1941, dan is hij in elk geval overleden in een periode die gelijk is aan en aansluit op zijn Kamerlidmaatschap. Hij is dan immers 4 jaar Kamerlid geweest en, overleden zijnde op 6 juni 1945, binnen 4 jaar aansluitend op dit Kamerlidmaatschap overleden. Zijn weduwe zou dan, althans binnen deze redenering, inderdaad aanspraak hebben op de in 1956 verkregen pensioenverhoging.

Maar als RvT al in maart 1941 zijn mandaat heeft opgegeven, dan is hij slechts 3 jaar en 6 maanden Kamerlid geweest en overleden 4 jaar en 3 maanden na het verlies van zijn Kamerlidmaatschap. Ook binnen deze redenering heeft zijn weduwe dan duidelijk geen recht op de pensioenverhoging van 1956.

Het testament van RvT werpt dus een nieuw licht op de rechtmatigheid van het pensioenbesluit van 1956, waarbij het pensioen van de weduwe RvT aanzienlijk werd verhoogd.

Ook het Gerechtshof te Den Haag heeft overigens al eerder vastgesteld dat de weduwe Rost van Tonningen geen recht heeft op de pensioenverhoging die in 1956 is doorgevoerd en dat deze pensioenbeschikking, evenals die van 1950 waarbij het pensioen werd toegekend, onrechtmatig tot stand zijn gekomen. (zie bijgaand)

De Minister van BiZa is hiervan echter in cassatie gegaan en naar aanleiding hiervan is een Kamerdebat gevoerd (zie bijgaand).

Deze stap leidt ertoe dat de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad in zijn conclusie (aanbeveling) zelfs nog een stap verder gaat als het Hof en tot het oordeel komt dat de weduwe RvT helemaal geen recht heeft op het pensioen.

Slechts op uiterst formele gronden is de Hoge Raad zelf aan een oordeel over deze kwestie niet toegekomen.

Als vervolg op de uitspraak van de Hoge Raad is overigens inmiddels een klacht ingediend bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens.

Daarnaast zal, gelet op de inhoudelijke oordelen van het Gerechtshof en de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad over de rechtmatigheid van de pensioenbeschikkingen m.b.t. de weduwe RvT, op korte termijn een petitie worden aangeboden aan de Tweede Kamer, waarin de Tweede Kamer wordt gevraagd om, los van de regering, zelfstandig een onafhankelijk onderzoek in te stellen naar

de rechtmatigheid van het pensioen van de weduwe RvT. Voor zover Kamerleden in dit verband al op voorhand het standpunt zouden innemen dat het dossier RvT als gesloten moet worden beschouwd, is dat in elk geval om meedere redenen onjuist.

Allereerst is daar het feit van deze petitie, gebaseerd op inhoudelijke oordelen van Hof en Procureur-Generaal bij de Hoge Raad over de rechtmatigheid van de pensioenbesluiten m.b.t. de weduwe RvT. En anders dan het rapport van de ambtelijke werkgroep, waarop de Kamer zich indertijd heeft gebaseerd, zijn deze van mening dat de pensioenbesluiten onrechtmatig waren.

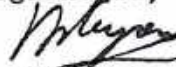
Voorts ligt er nog de klacht bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens. En tenslotte heeft de minister van BiZa aan het slot van het debat van 22 januari 1992 over de uitspraak van het Hof toegezegd dat zij op deze zaak zal terugkomen na de uitspraak van de Hoge Raad. (zie bijgaande handelingen). En dat is nog niet gebeurd. Het dossier-RvT kan dus niet als gesloten worden beschouwd.

Aan de schande dat de nog immer praktizerende Zwarte Weduwe een pensioen geniet dat onrechtmatig is toegekend, moet een einde worden gemaakt.

Dat thans intrekken in strijd zou zijn met de rechtszekerheid, en dus met de rechtsstaatsgedachte, gaat alleen op als het pensioen, zoals ook door de ambtelijke werkgroep wordt geconcludeerd, rechtmatig zou zijn verkregen. Maar als het onrechtmatig is toegekend, zoals nu ook door rechterlijke instanties is bevestigd en ook uit het testament van RvT zelf weer blijkt, dan kan van strijdigheid met de rechtzekerheid bij intrekking geen sprake zijn.

Als iemand jarenlang ten onrechte een bijstandsuitkering heeft ontvangen komt toch ook niemand op het idee om het in strijd met de rechtzekerheid te noemen als aan deze onterechte uitkering een einde wordt gemaakt !

hoogachtend,

N. Steijnen

adv.-gem.

COMMISSION EUROPEENNE
DES
DROITS DE L'HOMME

CONSEIL DE L'EUROPE
STRASBOURG

EUROPESE COMMISSIE VOOR
DE RECHTEN VAN DE MENS

Raad van Europa - Straatsburg

EUROPEAN COMMISSION
OF
HUMAN RIGHTS

COUNCIL OF EUROPE
STRASBOURG

HR-RIA.NL
KT/jg

7 september 1993

Verzoekschrift Nr. 22585/93
ZWART-GOULOZE en 36 anderen tegen Nederland

Geachte heer,

Hierbij bevestig ik de ontvangst van het verzoekschrift van S. Zwart-Goulouze en 36 anderen dat door ons werd ontvangen op 24 augustus 1993. Dit verzoekschrift is op 6 september 1993 ingeschreven in het speciale register van het Secretariaat van de Commissie voor de Rechten van de Mens onder dossiernummer 22585/93. Dit nummer moet worden vermeld in alle stukken die aan de Commissie worden overgelegd. Tenzij de Commissie anders beslist zal het verzoekschrift beschouwd worden te zijn ingediend op 30 juni 1993.

Voorzover mogelijk behandelt de Commissie de zaken die haar zijn voorgelegd in volgorde van binnenkomst. Volgens het Huishoudelijk Reglement van de Commissie zal een rapporteur, gekozen uit de leden van de Commissie, het verzoekschrift aan een voorlopig onderzoek onderwerpen. Na dit onderzoek zal hij aan de Commissie rapport uitbrengen over de ontvankelijkheid van het verzoekschrift. Ik zal U van de door de Commissie naar aanleiding hiervan genomen beslissingen op de hoogte stellen.

In afwachting daarvan, dient U de Commissie in kennis te stellen van alle nieuwe ontwikkelingen die zich in deze zaak zouden kunnen voordoen, en de eventuele adreswijzigingen van uw cliënt door te geven. Ik dien U er tevens op te wijzen dat de procedure in principe schriftelijk plaatsvindt, en dat U niet persoonlijk voor de Commissie hoeft te verschijnen, tenzij U daartoe uitdrukkelijk wordt uitgenodigd.

Tenslotte vestig ik uw aandacht op het feit dat, volgens artikel 33 van de Conventie, de Commissie met gesloten deuren vergadert, en dat de inhoud van de dossiers, met inbegrip van de correspondentie en de stukken met betrekking tot deze zaak, een vertrouwelijk karakter heeft, en niet bedoeld is om publiekelijk bekend te worden gemaakt.

Hoogachtend,

K. van Ebbenhorst Tengbergen
voor de Secretaris van de Europese
Commissie voor de Rechten van de Mens

Mr. N.M.P. STEIJNEN
Advocaat en Procureur
Couwenhoven 52-05
NL - 3703 ER ZEIST

WCH J.M. VAN LANSCHOT
voorzitter

No.: SFMO/Best.89/FS/WO
Onderwerp: subsidie dos.nr.360
Bijlagen:
Behandeld door: F. Sparidans
Toestel: 013-654210
Datum: 12 januari 1994
K.v.K. 1504999

Stichting Herwaardering
Pensioenen NSB-Kamerleden
Postbus 5
7350 AA HOENDERLOO
t.a.v. de heer W. Glas

Geachte heer Glas,

In antwoord op uw schrijven d.d. 30 november jl. inzake uw subsidie-aanvraag bij bovenvermeld fonds verheugt het ons u te kunnen mededelen, dat de Raad van Bestuur S.F.M.O. in haar onlangs gehouden bestuursvergadering heeft besloten uw Stichting een subsidie toe te kennen ad f. 25.000,--.

Genoemd bedrag zal een dezer dagen op de gebruikelijke wijze aan u worden overgemaakt.

Bij deze subsidie-aanvraag is echter de kanttekening gemaakt, dat dit overigens de laatste maal zal zijn dat een subsidie zal worden verleend.

Wij zouden u dan ook willen verzoeken hiervan goede notitie te nemen.

In verband met de controle door onze accountant zouden wij gaarne uw financiële verslaglegging respektievelijk daarop betrekking hebbende publikaties van u ontvangen.

Hierbij gaan wij ervan uit, dat bij lagere gerealiseerde uitgaven het meerdere subsidie-bedrag aan de S.F.M.O. zal worden gerestitueerd.

Tenslotte zouden wij u vriendelijk willen verzoeken, om in uw publicaties en/of brochures de clausule op te nemen:

"Onze activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door de opbrengsten uit de Giroloterij en de Bankloterij. Uw deelname aan de Giro- c.q. Bankloterij wordt daarom van harte aanbevolen."

VAN SPAENDONCK

Administrateur Van Spaendonck, Rietseplein 1, Tilburg, tel. 013-654210
Bankrelatie: Staat Bankiers N.V., 3-Gravenhage nr. 2664 27 731 giro van de bank 472501
Amro Bank N.V., Tilburg, nr. 4363 74 653 giro van de bank 1091255

Hopende U hiermede naar genoegen te hebben geïnformeerd, te-
kent,

namens de Raad van Bestuur
met de meeste hoogachting
en vriendelijke groeten,

F. Sparidans.

P.S. Bij eventuele correspondentie zouden wij u dringend
willen verzoeken uw dossiernummer te vermelden.

Kopie: W.Ch.J.M. van Lanschot
administratie

coll
1064k/80

DEMANDE D'EXPÉDITION

Council of Europe
Conseil de l'Europe

A remplir impérativement
par le service auteur

Code service auteur

COMM. D.H. 0901

Agent responsable

M. H. FILLINGER

Date de la demande

4.5.1994

Signature

[Signature]

BP 431 R6 — F-67006 Strasbourg Cedex — Tél. 88 41 20 00

Nombre d'ex.	Langue	Titre / Référence
		APPLICATION NR. 22585/93
		RETURN APPL. DOCUMENTS

Pour toute correspondance
veuillez rappeler le Code du service auteur

Veuillez vérifier le nombre de paquets
mentionnés sur le bordereau

L'envoi comprend 1 paquets

Visa Unité de distribution:

Date: 04.05.94

[Signature]

IMPRIMÉS DÉPOSÉS EN NOMBRE

AUTORISATION N° 67/122

1.25 280

DE

REGISTERED
DOCUMENT
2-05
EXIST

IMPRIMÉS DÉPOSÉS EN NOMBRE

AUTORISATION N° 67/122

Exempt from duty
Official documents/Documents officiels
Exempt de douane

By virtue of clause 7.c of the General Agreement on the Privileges and Immunities of the Council of Europe, the enclosed official documents are exempt from customs duty and all prohibitions and restrictions concerning importation and exportation.

The Secretary General of the Council of Europe thanks customs authorities for prompt handling of this package.

En application de l'article 7.c de l'Accord général sur les privilèges et immunités du Conseil de l'Europe, les documents officiels ci-inclus sont exempts de tous droits de douanes, prohibitions et restrictions d'importation et d'exportation.

Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe remercie les autorités douanières de leur acheminement immédiat.

F-67075 Strasbourg Cedex

Telex: 870943 F - Telefax: 88 41 27 80

1 17 445

RECOMMANDÉ

RECOMMANDE / REGISTERED

LETTRE

MR. N. M. P. STEINEN
ADVOCAT EN PROCUREUR
CEUENHOVEN 52-05
NL - 3703 ER ZEIST

DEMANDE D'EXPÉDITION

Council of Europe
Conseil de l'Europe

A remplir impérativement
par le service auteur

Code service auteur

Comm. D.H. 0901

Agent responsable

M. H. FILLINGER

Date de la demande

4.5.1994

Signature

[Signature]

BP 431 R6 — F-67006 Strasbourg Cedex — Tél. 88 41 20 00

Nombre d'ex.	Langue	Titre / Référence
		APPLICATION NR. 22585/93
		RETURN APPL. DOCUMENTS

Pour toute correspondance
veuillez rappeler le Code du service auteur

Veuillez vérifier le nombre de paquets
mentionnés sur le bordereau

L'envoi comprend 1 paquets

Visa Unité de distribution:

Date: 04.05.94

[Signature]

1.25 280

IMPRIMÉS DÉPOSÉS EN NOMBRE
AUTORISATION N° 67/122

IDE

REGISTERED
COUNCIL
2-05
EXIST

Af 3 juni 1995

winnaar! Met als kop 'DE KIEZERS ZIJN NIET GEK' schreef Koen Koch in de Volkskrant: 'In 1994 brak Wim Kok [...] een record. Hij voerde zijn partij naar de grootste nederlaag uit haar geschiedenis, twaalf zetels verlies bij de Tweede-Kamerverkiezingen. [...] Met onvoorstelbaar gemak doet men (PvDA) het tegenovergestelde van wat men in verkiezingsprogramma's belooft. [Vkr 25-3-95, vet gezet door mij -C.] Dat is dus duidelijk bedrog. Het wordt tijd dat de kiezers eens gaan tonen niet gek te zijn. Bij de volgende verkiezing definitief afrekenen met bedriegers! Stem ze weg! Niet nóg langer laten bedriegen.

*4). Ik moet daarbij denken aan de crisistijd in de jaren '30 en herinner mij de huizenhoge angst die ik had om ook misschien 'op klompen' naar school te moeten. Mijn vader was werkloos en moest da-

gelijks 'stempelen' (melden bij kantoortjes van 'Sociale Zaken'), zoals ontelbare 'steuntrekkers'. De kinderen van werklozen kon je er direct uithalen in de klas. Zij hadden geen schoenen aan. Hun houten klompen (gratis, of met reductie, verstrekt door 'Sociale Zaken') stonden buiten de klaslokalen in de gangen, netjes in een rij. Op straat hoorde je die kinderen al op grote afstand aankomen; als ze wilden hardlopen gingen de klompen uit en in de hand. Gelukkig heeft mijn paar schoenen het uitgehouden, telkens met kunst- en vliegwerk opgelapt. Op klompen lopen was het ergst van alles, erger dan versleten kleding, vond ik destijds. Misschien omdat - zowel door hun opvallend uiterlijk als door het geluid op de straatstenen - aan iedereen direct duidelijk gemaakt werd hoe de situatie thuis was.

*5). Het heeft natuurlijk niets

meer met 'sociaal' te maken, en ook niets met 'democratie'. En Kok weet dat zelf héél goed. Hij deed een opmerkelijke uitspraak, iets in de geest van: 'Als mijn vader zou weten waarmee ik bezig ben, zou hij zich in z'n graf omdraaien'. De bekende PvdA-er (voormalig Kamerlid en hoogleraar economie), Hans van den Doel, zei ter gelegenheid van honderd jaar sociaal-democratie op 26 aug. 1994 onder meer: *Ik weiger te geloven dat mensen op den duur hun echte belang niet onderkennen. De kruik gaat zolang te water tot hij breekt. Er wordt een punt bereikt [...] waarop de samenleving het economisch systeem niet langer verdraagt. Particulier eigendom wordt dan omgezet in gemeenschappelijk eigendom.*' [Vkr. 3-9-'94]

(Al anderhalve eeuw geleden door Karl Marx begrepen en geformuleerd. -C)

Het proces over het pensioen van Rost van Tonningen

3 juni 1995

Het proces werd aangespannen in 1988 door de Stichting Herwaardering Pensioenen NSB-Kamerleden, de AFVN en 35 oud-verzetstrijders.

Zoals de meesten van u weten uit publicaties in ons blad van het 1e kwartaal 1993 heeft de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad, evenals de rechters van het Gerechtshof in Den Haag uitgesproken dat "de bij het Koninklijk Besluit van 15 mei 1950 tot stand gekomen toekenning van weduwenpensioen aan de weduwe Rost van Tonningen en de herziening die in 1956 op de hoogte van dit pensioen is aangebracht, in strijd met en met schending van het recht hebben plaatsgevonden, zodat deswege deze pensioentoekening en deze herziening van het pensioen als onregelmatic en onrechtmatig moet worden aangemerkt."

Ondanks die uitspraak verloren wij voor de Hoge Raad, want.... wij werden "niet ontvankelijk" verklaard. Wat betekent in gewone taal, dat we geen belang hadden bij de uitslag van het proces. We zijn daarover in beroep gegaan bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens. Daarvan hebben we nu bericht gekregen dat zij het eens zijn met deze uitspraak.

Wij gaan verder. Met de duidelijke uitspraak van het

Gerechtshof en de Hoge Raad, in de veroordeling van de pensioentoekening, kan de Regering ons inziens stappen ondernemen om het pensioen af te nemen. Na alle mooie woorden die er gesproken zijn met de 50-jarige herdenking, zou dat een logische invulling daarvan zijn. Daarvoor is nu als eerste stap een *petitie* ingediend bij de Tweede Kamer.

De kosten van het proces bedroegen f 95308,35.

Het saldo is nu nog: f 175,56.

Aan donatie's kwam er binnen f 30.483,91;

Subsidie Dr. Willems St. f 5.000,=

Bijdrage AFVN f 10.000,=

Subsidie SFMO f 50.000,=

Zoals u ziet zijn meer dan de helft van de kosten gedragen door de "Stichting Fondsenverwerving Militaire oorlogs- en dienstslichtoffers en aanverwante doeleinden." Zij verzochten te vermelden: "Onze activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door de opbrengsten uit de Giro-loterij en de Bankloterij. Uw deelname aan de Giro- c.q. Bankloterij wordt daarom van harte aanbevolen." Wij hopen dat verdere kosten, die vermoedelijk klein zullen zijn, met een bijdrage van de AFVN kunnen dekken.

Allen hartelijk bedankt voor de medewerking. Uw steun gaf ons de mogelijkheid om te beginnen.

□ W. Glas, secr.

Stichting Herwaardering NSB-Kamerleden.

peerd worden dan door de uitlatingen van meneer Maljers. Veel-betekenend was ook de uitspraak van de vroegere VVD-voorman (en fanatieke verdediger van plaatsing van 48 atoomraketten in ons land-C) Edje Nijpels: **"Als liberaal ben ik trots op deze sociaaldemocratische premier"** [Volkskrant, 4 maart '95]. Hoe goed Kok geluisterd heeft naar wat Maljers zei over *'toestoppen aan de ondernemers'*, en hoe braaf hij gehoorzaamt, blijkt uit een kabinetsbesluit om alle ondernemers een extra belastingaftrek te geven. Van de loonkosten mag de ondernemer per werknemer f. 1100,- (soms f. 2000,-) aftrekken [VK., 31-5-'95]. Dus vooral voordelig voor de grote ondernemers met veel werknemers. Dit kadoetje gaat de schatkist (dus de gemeenschap) naar schatting 2,5 miljard kosten.

Door toegeven aan de eisen van de "elite" zorgt het kabinet-Kok ervoor dat de rijken steeds rijker en de armen steeds armer worden. U kent Wim Kok toch wel? Dat is de man die altijd beweerd heeft dat er een sociaal beleid gevoerd moet worden. Dat is wat zijn kabinet doet als de letter 'a' geen waarde heeft. Want wat Kok **'sociaal'** noemt blijkt duidelijk **'asociaal'** te zijn. Bezuinigingen op de meest noodzakelijke voorzieningen zoals gezondheidszorg, onderwijs, etc. worden er doorgedrukt. Dat moet, want er is geen geld, omdat er ook zonnig kado's aan noodleidende multinationals gegeven moeten worden (aardgaswinsten bijvoorbeeld).

In de Volkskrant stond dat de koopkracht van de minima met 4 procent gedaald is ('minima' is een mooier woord voor 'armoedzaaiers'). Huishoudens met een minimumuitkering hebben nog maar ongeveer 660 gulden per maand te besteden [VK. 12-11-'94]. Dat is pas echt "sociaal" beleid, nietwaar mijnheer Kok?³⁾

Je durft nauwelijks te denken aan de problemen in die huishoudens, aan de kale armoede, aan de vernederende gevoelens paria te zijn, aan de kinderen in zo'n gezin.⁴⁾ En dan lees je dat Philips-

meneer Timmer - om eens een lid van de "elite-club" te noemen - een jaarsalaris heeft van f. 3 miljoen. Daar zullen nog wel onkostenvergoedingen bovenop komen. Soms vertoont hij zijn gezicht op de tv (bijv. om bezuinigingen aan te kondigen). Dat is voor mij een gezicht dat schrijnend onrecht, krankzinnige ongelijkheid vertegenwoordigt. Nog betrekkelijk kort geleden stond in de Volkskrant dat Philips bij de vestiging in Terneuzen meer dan de helft van de 650 banen wil schrappen [VK. 30-5-'95]. Dat gebeurt dan toch met goedvinden van Timmer? Of zou hij daar niets van weten? U kunt er vast op rekenen dat kabinet en parlement zullen doorgaan met het bevredigen van de geldhonger van de "elite". Er komen dan ook steeds meer miljonairs in ons land, en ook steeds meer 'armoedzaaiers'. Tja, wat wil je? De bevolking groeit. (Aan twee kanten op bijzondere wijze.) Wat verstaat Wim Kok eigenlijk onder een "sociaal beleid"? Hij zou dat eens moeten uitleggen.⁵⁾ Maar dan wel héél duidelijk. Géén bla, bla, bla... En geen uitvluchten dat hij toch zo zijn best doet... maar dat het niet anders kan. Ongetwijfeld doet hij zijn best. Vraag niet voor wie!

□ H. Cohen, juni 1995

NOTEN

*1). De "elite" is dat kleine (minder dan een miljoenste) deel van de wereldbevolking, dat er heilig van overtuigd is "beter" te zijn dan de rest van de mensen.
#Zij eist het recht op om te beslissen over alle belangrijke zaken, inclusief oorlog of vrede.
#Zij eist terugdringen van de rechten van de grote massa. Dat zijn de normale rechten van elk mens (zoals: recht op werk en een behoorlijk loon, recht op veilig kunnen leven, op een verzorgde oude dag, op vrede, op gezond milieu, etc.). De normale rechten van werkende mensen en van de miljoenen die door het (wan)beleid van diezelfde "elite" werkloos zijn.

#Zij acht zich mateloos hoog verheven boven het "gewone volk" en gedraagt zich ook zo.

U kunt over die "elite" spreken als 'schuim van de samenleving'. Want schuim drijft altijd boven. Bij het bereiden van een gerecht moet dat schuim verwijderd worden, het is niet lekker (net als de "elite"). Het wordt tijd dat 'elitaire schuim' z'n macht te ontnemen.

*2) De miljardenwinst van Shell zou daardoor 6 miljoen kleiner worden. En 6 miljoen is toch bijna de helft van één duizendste van de winst van afgelopen jaar (13 miljard!) [VK. 3-6-'95]. Dan liever 250 mensen ontslaan. Zoals bekend is heeft de olie-gigant weinig of geen zin om iets van de torenhoge winsten in te leveren om banen te behouden, of ten behoeve van een beter leefklimaat op aarde. De acties van Greenpeace bij het stalen olie-opslagvat Brent Spar in de Atlantische Oceaan voor de kust van Noorwegen, waarin zich radioactieve zware metalen hebben afgezet, hebben dit nog eens duidelijk gemaakt. In plaats van die smeerboel fatsoenlijk op te ruimen wil Shell de troep laten zinken. Want opruimen kost geld. En kom niet aan de winst van de "elite", al zou het maar om een kruimeltje gaan. De winsten moeten omhoog, daarbij is het lot - ja zelfs het overleven - van toekomstige generaties van nul en generlei waarde [Noam Chomsky]. Wat doen de Kamerleden? Misschien denkt u: hun zakken vullen!

*3). Wanneer ik naar Kok luister, als hij op de tv zijn praatjes verkoopt, hoor ik een arrogante man, die meestal om de kern van een probleem heen draait. Hij huichelt als hij met zijn woorden de indruk wil wekken begaan te zijn met het lot van de 'armoedzaaiers', dat is een kapitale medialeugen! Want met zijn daden drukt hij ze steeds verder in een uitzichtloze ellende. Ik zie hem soms duidelijk moeite doen om op een "vaderlijke" wijze vriendelijk te kijken, maar dat is niet oprecht! Zijn arrogante kent geen grenzen, want hij gedraagt zich als een gefêteerde verkiezingsover-

COMMISSION EUROPEENNE
DES
DROITS DE L'HOMME

CONSEIL DE L'EUROPE
STRASBOURG

EUROPESE COMMISSIE VOOR
DE RECHTEN VAN DE MENS

Raad van Europa - Straatsburg

EUROPEAN COMMISSION
OF
HUMAN RIGHTS

COUNCIL OF EUROPE
STRASBOURG

HR-R14.NL
NM/mrt

Verzoekschrift Nr. 22585/93
ZWART-GOULOZE en 36 anderen tegen Nederland

Geachte heer,

Hierbij doe ik u een afschrift toekomen van de beslissing die door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens werd gewezen inzake het verzoekschrift geregistreerd onder bovenvermeld nummer.

Deze beslissing is definitief en is niet vatbaar voor enige vorm van beroep, noch bij de Commissie noch bij enige andere instantie.

Deze mededeling geschiedt in overeenstemming met Artikel 52, lid 1 van het Huishoudelijk Reglement van de Commissie.

De documenten die u mij ter staving van voornoemd verzoekschrift had toegezonden doe ik u per separate post toekomen.

Hoogachtend,

voor de Secretaris van de Europese
Commissie voor de Rechten van de Mens

K. Rogge
Secretaris van het Comité

Bijlage : Beslissing

Mr. N.M.P. STEIJNEN
Advocaat en Procureur
Couwenhoven 52-05
NL - 3703 ER ZEIST

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

EUROPEAN COMMISSION OF HUMAN RIGHTS

THE APPLICANT'S
IDENTITY MAY
BE DISCLOSED.

DECISION OF THE COMMISSION

AS TO THE ADMISSIBILITY OF

Application No. 22585/93
by Saapke ZWART-GOULOZE and 36 others
against the Netherlands

The European Commission of Human Rights, sitting in private as a Committee of three members pursuant to Article 20 para. 3 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, on 7 April 1994, the following members being present

MM. G. JÖRUNDSSON, President of the Committee

C.L. ROZAKIS

M.A. NOWICKI

Mr. K. ROGGE, Secretary to the Committee

Unanimously decides as follows:

The Commission has examined the applicants' complaints as they have been submitted in the application introduced on 30 June 1993 and registered on 6 September 1993 under file No. 22585/93 and the other material submitted. However, insofar as the matters complained of have been substantiated and are within its competence, the Commission finds that they do not disclose any appearance of a violation of the rights and freedoms set out in the Convention or its Protocols.

It follows that the application must be rejected in accordance with Article 27 of the Convention.

Accordingly, the Commission

DECLARES THE APPLICATION INADMISSIBLE.

Secretary to the Committee

(K. ROGGE)

President of the Committee

(G. JÖRUNDSSON)

Allemaal collaborateurs

16 okt 2003

Na WO II werd bewust op mislukking van de zuivering aangestuurd

Iedere Nederlander die, op 15 mei 1940 'gewoon' weer aan het werk ging, zette daarmee strikt genomen z'n eerste stappen op weg naar de collaboratie.

Je kunt het ook omgekeerd formuleren, zoals de jurist Joggli Meihuizen doet. Aan het eind van z'n reusachtige studie naar 'de bestraffing van economische collaboratie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog', schrijft hij:

'In beginsel was alle collaboratie strafbaar, ongeacht omvang en effectiviteit. Volgens die maatstaf had het Nederlandse volk met inbegrip van de industriëlen na de capitulatie in mei 1940 en masse de zee in moeten lopen om aan (economische) collaboratie te ontkomen.'

Het kan nog algemener. Er heeft, kun je volhouden, geen andere collaboratie bestaan dan de economische. Mensen die tijdens de bezetting uit 'ideologische' overwegingen bereid waren met de Duitsers samen te werken, waren ook geen collaborateurs, maar sympathisanten of domweg mede-nazi's. Alle andere vormen, hadden deels met zelfbehoud, maar overwegend met (materieel) eigenbelang te maken.

Het feit dat zeker 95 procent van de Nederlandse bevolking tussen 1940 en 1944/5 z'n plicht bleef doen op fabriek of kantoor, dat men al die tijd naar de bioscoop of de schouwburg kon, dat de radio functioneerde, de krant 's avonds in de bus viel, de kruidenier en de groenteman hun nering dreven, en er zelfs tot twee keer toe een gezellige ouderwetse Elfstedentocht werd verreden – dat alles droeg bij tot een beeld van grote rust aan het (sociaal-)economische front, en kwam dus de vijand in diens kraam te pas.

Misschien afgezien van de eerste paar maanden van 1945, toen in het westen kou en honger even dreigden het bestaan volledig te domineren, is de Nederlandse samenleving gedurende de bezettingsjaren in hoge mate zichzelf geweest, is ze nooit ontwricht geraakt, is ook haar huishoudboekje bevredigend op orde gebleven.

Wat dat laatste betreft stemt Meihuizen van harte in met de historicus die de geijkte voorstelling van Nederland is een consequent door de bezetter erooft en voortdurend verarmd land'

als een mythe verwierp. En hij vervolgt: 'De jaren 1940 en 1941 waren een periode van hoogconjunctuur zoals het land de sinds de late jaren twintig niet meer had gekend.'

En zulks zonder enige twijfel dank zij de welbewuste samenwerking tussen Nederlands bedrijfsleven en Duitse bezetter. 'Globaal gesproken', stelde De Jong in zijn *Koninkrijk* al vast, 'mag men zeggen dat de Nederlandse industrie tijdens de bezetting in de eerste twee jaren voor minstens een kwart, vervolgens bij inkrimpende bedrijvigheid voor ongeveer eenderde, en ten slotte, lente '44, voor meer dan de helft werkzaam is geweest in opdracht en ten behoeve van de Duitsers.'

Als de dag van gisteren

door Jan Blokker

Meihuizen heeft zich wat betreft aard, toedracht en ontwikkeling van de ondernemerscollaboratie welbewust beperkt tot een zeer gedetailleerde, beschrijving van wat er in mei en juni 1940 aan afspraken is gemaakt tussen de Nederlandse *captains of industry* en de Duitse autoriteiten. Daarna bleek, zoals hij schrijft, de toon gezet, en was er geen weg meer terug: 'Het Nederlandse bedrijfsleven' – en dan hebben we het over prominente ondernemingen als Werkspoor, De Schelde, Nederlandsche Spoorwegen, de Artillerie-Inrichtingen – 'zou uiteindelijk volledig worden ingeschakeld bij de Duitse oorlogseconomie.'

Aan het eind van dat inleidende hoofdstuk maakt de auteur een tijdsprong naar oktober 1944, als het zuiden van Nederland is bevrijd en er werk gemaakt moet gaan worden van de voorgenomen 'represailles'. Want daar gaat het boek over, dat dan nog zevenhonderd bladzijden voor de boeg heeft: over de wijze waarop en de mate waarin het toen vigerende artikel 120 van het Wetboek van Strafrecht zou worden toegepast, dus hoe 'hij die opzettelijk in tijd van oorlog den vijand hulp verleent' met de wrekende gerechtigheid kennis zou maken.

Zuiderzeewerken bij Marken in 1942: grote rust aan het (sociaal-)economische front, wat de vijand goed van pas kwam.

FOTO SPAARNESTAD

De uitkomst van Meihuizens fascinerende onderzoek kun je op zichzelf misschien niet eens opzienbarend noemen: amper wrekende gerechtigheid.

Tweederde van de ruim dertigduizend zaken zijn nooit aan berechting toegekomen, de straffen waren laag, de vonnissen gaven blijk van willekeur en rechtsongelijkheid. De zuivering kan kortom als mislukt worden aangemerkt.

Maar hadden we daar niet al een beetje een vermoeden van? Veel onthutsender, maar ook verhelderder, is de conclusie dat de mislukking 'bewust is *bewerkstelligd*': dat er, nog helemaal los van duizend en één logistieke problemen om opsporing, vervolging en berechting anno 1945 op gang te krij-

gen en te houden, geen *animo* bestond om schoon schip te maken.

Integendeel. De ondernemers hadden er uiteraard geen belang bij in een verdahtenbank plaats te nemen, en verwezen naar het zogenoemde 'Protokoll van Schrötter' dat al in juni 1940 tot stand was gekomen met het fiat van wat toen de enige 'wettige' Nederlandse overheid was: het college van secretarissen-generaal dat in het vaderland de zaken waarnaar van de naar Londen uitgeweken regering.

En de in ere herstelde oude, maar intussen behoorlijk berooide overheid zou wel gek zijn geweest om het broodnodige economische herstel op het spel te zetten door ondernemers op te sluiten die het geld moesten verdienen! Als

het ging om de vraag of de zeer 'schuldige' directeur van het behoorlijk 'foute' Werkspoor voor zijn collaboratie moest boeten, of dat het bedrijf snel aan het werk moest kunnen met een kolossale order uit Argentinië, dan hoefde niemand lang na te denken: 'deviezen voor recht', luidde de algemene opvatting.

Voor de naoorlogse overheid was de bestraffing van economische collaboratie een 'noodzakelijk kwaad': moreel en misschien ook juridisch scheen het te moeten, maar er was, afgezien van alle financiële bezwaren, nauwelijks een beginnen, en helemaal geen eindigen aan. Want zoals gezegd: iedere Nederlander die op 15 mei 1940 weer 'gewoon' aan het werk was gegaan, had daarmee, strikt genomen, z'n eerste stappen op

weg naar de collaboratie gezet. Iedereen was schuldig – maar hadden we mekaar dan in 1945 voor straf collectief de zee in moeten drijven?

Meihuizen die als jurist weinig lijkt te moeten hebben van verdoezelende oordelen – fout is fout, en goed is goed, en grijs is een uitvlucht – onderscheidt drie 'typen' van verwijtbaar heulen met de vijand: 'overlevingscollaboratie', op winst gerichte, en politiek-ideologisch geïnspireerde samenwerking. Zou daar nog zoiets als 'culturele' collaboratie aan toegevoegd mogen worden?

In *De oorsprong van het 'eigene'* – net als Meihuizens boek een dissertatie – onderzoekt Martijn Eickhoff de relatie tussen de pre- en protohistorische archeologie en het nationaal-socialisme. Eickhoffs proefschrift is duidelijk niet geschreven voor wat 'een groot publiek' heet, en buiten de vakkring zal de geschiedenis van de Nederlandse (vooral Leidse) archeologiebeoefening in de late 19de en de vroege 20ste eeuw zich waarschijnlijk niet in ieders belangstelling kunnen verheugen. Maar voorzover binnen de discipline begrippen als volk(s), *ras*, *eigenaard* – als één woord gespeld! –, *sibbe* en *rune* meer en meer gemeengoed werden, werd de afstand tot het universum van bloed en bodem vanzelfsprekend steeds kleiner.

Wat ook voor archeologen interessant is, is het door Eickhoff opgeroepen besef dat die toen nog volstrekt eerbare 'volkenkundige' begrippen in de 19de eeuw in het wetenschappelijk milieu nog rustig konden worden uitgewisseld, en dat diverse al dan niet verstrooide professoren in het keurige Leiden de uitwisseling naïevelijk voortzetten toen het eigenlijk geen pas meer gaf.

Toen pas werd hun door de Duitsers gedeelde geestdrift voor het eigene een vorm van collaboratie.

Joggli Meihuizen: *Noodzakelijk kwaad* – De bestraffing van economische collaboratie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog. Boom; 848 pagina's; € 45,-. ISBN 90 5352 883 0.

Martijn Eickhoff: *De oorsprong van het 'eigene'* – Nederlands vroegste verleden, archeologie en nationaal-socialisme. Boom; 438 pagina's; € 25,-. ISBN 90 5352 935 7.